

POST GAZETECİLİK

Dr. Mustafa Akbayır

EĞİTİM
yayınevi

POST GAZETECİLİK

Dr. Mustafa Akbayır

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Dr. Aslıhan Akbayır

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-385-247-4

1. Baskı, Haziran 2025

Baskı Cilt: Sayfa Basım Sanayi

Tevfik İleri Mah. Emek Cad. Polat Sok. No: 2 Pursaklar / Ankara

Matbaa Sertifika No: 77079

Kütüphane Kimlik Kartı

POST GAZETECİLİK

Dr. Mustafa Akbayır

xvi+246 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-385-247-4

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mechanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah.

Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok,

No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.

10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

+90 332 499 90 00

bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

bilgi@kitapmatik.com.tr

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

EĞİTİM
yayınevi

SALON
yayıncılık

Kitapmatik
yayınevi

1071
kitapmatik
EĞİTİM YAYINEVİ

EĞİTİM
KITABEVİ

Bu çalışma, Arş. Gör. Dr. Mustafa AKBAYIR tarafından kaleme alınan,
“Türk Medyasının Dönüşen Yüzü: Fenomen Gazeteciler Örneği”
başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	ix
GÖRSELLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
ÖN SÖZ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM MODERN DÖNEMDE GAZETECİLİK

1.1. Haberi Tanımlamak	7
1.2. Gazeteciliğin Doğuşu	10
1.2.1. Tarihsel Gelişimi ile Gazetecilik	11
1.2.2. Modern Dönem ve Gazetecilik	13
1.2.2.1. Tarihsel Süreç İçerisinde İngiltere’de Gazetecilik	16
1.2.2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde ABD’de Gazetecilik	21
1.2.2.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Osmanlı’dan Türkiye’ye Gazetecilik.....	28
1.2.2.3.1. Millî Mücadele Döneminde Gazetecilik	34
1.2.2.3.2. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Gazetecilik	37
1.2.2.3.3. Darbe Dönemlerinde Gazetecilik	41
1.2.2.3.4. Liberal Ekonomi Döneminden Günümüze Gazetecilik	44

İKİNCİ BÖLÜM POSTMODERN DÖNEMDE GAZETECİLİK

2.1. Modernden Postmoderne Dönüşüm	49
2.1.1. Postmodern Dönemde Kimlik Bunalımı	53
2.2. Postmodern Dönemde Kuşaklar	61
2.2.1. Kuşak Bağlantısı ve Gazetecilik	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTALLEŞEN DÜNYADA GAZETECİLİK

3.1. Dijitalleşmenin Temel Pratikleri	74
3.2. Ağ Toplumu ve Gazetecilik	76
3.3. Hakikat Ötesi Çağda Gazetecilik	86
3.4. Dijital Dünyada Gazetecilik	94
3.4.1. Yurttaş Gazeteciliği	94
3.4.2. Sosyal Medya Gazeteciliği	97
3.4.2.1. Sosyal Medya Platformlarının Teknik Özellikleri	103
3.4.2.1.1. Facebook	103
3.4.2.1.2. Twitter/X	106
3.4.2.1.3. YouTube	109
3.4.2.1.4. Instagram	111
3.4.2.1.5. WhatsApp	111
3.4.2.1.6. Twitch	112

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HABER ANALİZLERİ VE ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Metodolojisi	117
4.2. Nicel İçerik Analizi ve Bulgular	128
4.2.1. Fenomen Gazeteci SprinterFactory	132
4.2.1.1. SprinterFactory 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	133
4.2.1.2. SprinterFactory 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	135
4.2.1.3. SprinterFactory 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	137
4.2.1.4. SprinterFactory 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	140
4.2.2. Fenomen Gazeteci İbrahim Haskoloğlu	142
4.2.2.1. İbrahim Haskoloğlu 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi ..	143
4.2.2.2. İbrahim Haskoloğlu 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	145

4.2.2.3. İbrahim Haskoloğlu 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	147
4.2.2.4. İbrahim Haskoloğlu 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	149
4.2.3. Fenomen Gazeteci Cüneyt Özdemir	151
4.2.3.1. Cüneyt Özdemir 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	152
4.2.3.2. Cüneyt Özdemir 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	154
4.2.3.3. Cüneyt Özdemir 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	155
4.2.3.4. Cüneyt Özdemir 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	157
4.2.4. Fenomen Gazeteci Nevşin Mengü	158
4.2.4.1. Nevşin Mengü 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	159
4.2.4.2. Nevşin Mengü 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	161
4.2.4.3. Nevşin Mengü 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	163
4.2.4.4. Nevşin Mengü 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi:	165
4.2.5. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BBC News (World).....	166
4.2.5.1. BBC News (World) 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi ..	167
4.2.5.2. BBC News (World) 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	169
4.2.5.3. BBC News (World) 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	170
4.2.5.4. BBC News (World) 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	172
4.2.6. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BirGün Gazetesi	173
4.2.6.1. BirGün Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	174
4.2.6.2. BirGün Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	175
4.2.6.3. BirGün Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	177
4.2.6.4. BirGün Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	178
4.2.7. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Yeni Şafak Gazetesi	180
4.2.7.1. Yeni Şafak Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi .	181
4.2.7.2. Yeni Şafak Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi ...	183

4.2.7.3. Yeni Şafak Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi ...	185
4.2.7.4. Yeni Şafak Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi ...	187
4.2.8. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Sözcü Gazetesi...	188
4.2.8.1. Sözcü Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	189
4.2.8.2. Sözcü Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	191
4.2.8.3. Sözcü Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	192
4.2.8.4. Sözcü Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi	194
4.3. Nicel İçerik Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi	195
4.4. Eleştirel Söylem Analizi ve Bulgular	208
4.4.1. Hamas'ın 7 Ekim 2023 Tarihli Saldırısının Art Alan Bilgisi.	209
4.4.2. Makro Yapı İncelemesi	211
4.4.2.1. Fenomen Gazeteci SprinterFactory	211
4.4.2.2. Fenomen Gazeteci İbrahim Haskoloğlu	213
4.4.2.3. Fenomen Gazeteci Cüneyt Özdemir.....	214
4.4.2.4. Fenomen Gazeteci Nevşin Mengü	216
4.4.2.5. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BBC News (World).....	217
4.4.2.6. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BirGün Gazetesi	219
4.4.2.7. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Yeni Şafak Gazetesi	220
4.4.2.8. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Sözcü Gazetesi	221
4.4.3. Şematik Çözümleme	222
4.4.3.1. Durum ve Ana Olayın Sunumu	222
4.4.3.1.1. Fenomen Gazetecilerde Ana Olay.....	222
4.4.3.1.2. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Gazetelerde Ana Olay	224

4.4.3.2. Tarafların Yorumları	225
4.4.3.2.1. Fenomen Gazetecilerin Yorumları	225
4.4.3.2.2. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Gazetelerin Yorumları	226
4.5. Eleştirel Söylem Analizi Bulgularının Değerlendirmesi	227
SONUÇ	232
KAYNAKÇA	239

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3-1 Sosyal Medya Platformları Teknik Analizi	114
Tablo 4-1 Hesapların Açılma Tarihleri ile Takipçi ve Toplam Gönderi Sayıları	195
Tablo 4-2 Haberlerden Elde Edilen Başarı ve Geri Bildirim Sayıları	197
Tablo 4-3 Haberlerden Elde Edilen Kelime, Cümle, Hareketsiz ve Hareketli Görüntü Sayıları	200
Tablo 4-4 Haberlerden Elde Edilen Kelime Seçim Tercihleri (1)....	202
Tablo 4-5 Haberlerden Elde Edilen Kelime Seçim Tercihleri (2)....	203
Tablo 4-6 Hakikat Ötesi İçerikler.....	204
Tablo 4-7 Eleştirel Söylem Analizi Bulguları.....	228

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 3-1 Facebook Kullanıcı Gönderi Örneği	104
Görsel 3-2 Facebook Beğeni Sayfaları.....	105
Görsel 3-3 Facebook Sayfa Gönderi Örneği	105
Görsel 3-4 Twitter/X Kullanıcı Gönderi Örneği	107
Görsel 3-5 Twitter/X Platformu Gündem Akışı-#Hashtag Özelliği.	108
Görsel 3-6 Twitter/X Platformu Gündem Etiketleri Özelliği.....	108
Görsel 3-7 YouTube Canlı Yayın Sohbet Akışı Penceresi	110
Görsel 3-8 Twitch Yayın Örneği.....	113
Görsel 4-1 SprinterFactory Twitter/X Profili.....	132
Görsel 4-2 SprinterFactory 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	133
Görsel 4-3 SprinterFactory 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	135
Görsel 4-4 SprinterFactory 9 Ekim 2023 (2) Tarihli Haber Metni ..	137
Görsel 4-5 SprinterFactory 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	140
Görsel 4-6 İbrahim Haskoloğlu Twitter/X Profili.....	142
Görsel 4-7 İbrahim Haskoloğlu 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	143
Görsel 4-8 İbrahim Haskoloğlu 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni .	145
Görsel 4-9 İbrahim Haskoloğlu 9 Ekim 2023 (2) Tarihli Haber Metni	147
Görsel 4-10 İbrahim Haskoloğlu 07 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	149
Görsel 4-11 Cüneyt Özdemir Twitter/X Profili	151
Görsel 4-12 Cüneyt Özdemir 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni...	152
Görsel 4-13 Cüneyt Özdemir 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	154
Görsel 4-14 Cüneyt Özdemir 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	155
Görsel 4-15 Cüneyt Özdemir 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	157

Görsel 4-16 Nevşin Mengü Twitter/X Profili	158
Görsel 4-17 Nevşin Mengü 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	159
Görsel 4-18 Nevşin Mengü 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	161
Görsel 4-19 Nevşin Mengü 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	163
Görsel 4-20 Nevşin Mengü 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	165
Görsel 4-21 BBC News (World) Twitter/X Profili	166
Görsel 4-22 BBC News (World) 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	167
Görsel 4-23 BBC News (World) 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	169
Görsel 4-24 BBC News (World) 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	170
Görsel 4-25 BBC News (World) 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	172
Görsel 4-26 BirGün Gazetesi Twitter/X Profili	173
Görsel 4-27 BirGün Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni ..	174
Görsel 4-28 BirGün Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	175
Görsel 4-29 BirGün Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	177
Görsel 4-30 BirGün Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	178
Görsel 4-31 Yeni Şafak Gazetesi Twitter/X Profili	180
Görsel 4-32 Yeni Şafak Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	181
Görsel 4-33 Yeni Şafak Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	183
Görsel 4-34 Yeni Şafak Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	185
Görsel 4-35 Yeni Şafak Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni	187
Görsel 4-36 Sözcü Gazetesi Twitter/X Profili	188

Görsel 4-37 Sözcü Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	189
Görsel 4-38 Sözcü Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	191
Görsel 4-39 Sözcü Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	192
Görsel 4-40 Sözcü Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni.....	194

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
AP	Associated Press
ARPANET	Gelişmiş Araştırma Projeleri Ajansı
Ağı	
BBC	Britanya Yayın Kuruluşu
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilâtı
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik
Araştırma Kurumu	

ÖN SÖZ

Doktora tezi, bir akademisyenin namusudur! Tiratın akışına oldukça uygun bir kapanış cümlesi... Fakat ben sözlerime bu cümle ile başlamak istiyorum. Bu cümleyi akademik hayatımda sıklıkla duydum. O kadar sık duydum ki zihnime altın harflerle kazındı. Fakat gerçekliğin söylemlerden ibaret olmadığını, o söylemlerin ardına saklanan gizli anlamların da olabileceğini yine doktora tezimden öğrendim. Söylem, iktidar mücadelesinin yaşandığı en kanlı arenadır. İtersin, çekersin... Eğersin, bükersin ve yine yeri gelir düzeltirsin. Sözcükler ve o sözcüklerin inşa ettiği anlamlar... Ve evet, namus timsali akademik tapular, yani doktora tezlerimiz...

Doktora tezi yazılması zor, tamamlanması ise neredeyse imkânsıza yakın, kabul ettirmesi de oldukça zorlayıcı bir mesele... Doktora tezinizi yazarken bir diğer taraftan da maddi sıkıntılarla boğuşuyorsanız, sağlık sorunları ile mücadele ediyorsanız, beklenmedik sosyolojik krizlerin tam da orta yerinde kalıyorsanız, yeri geliyor yazamayabiliyorsunuz. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en ciddi sosyolojik krizlerinden birisine hep birlikte tanık oluyoruz. Diğer taraftan aldığımız maaşların eridiğini görüyor, sistemin devam edebilmesi adına aksayan yapıya müdahale edemiyoruz. Bu suni bir kriz olabildiği gibi, sistemin yarattığı aksaklıklar doğrudan sağlığımızı da olumsuz yönde etkileyebiliyor. Kısacası bıkabiliyor, ideallerinizden vaz geçebilecek o son raddeye kadar sürüklenebiliyorsunuz.

Akademik hayata adımımı attığım ilk anda derin bir “oh” çekebilme isterdim. Fakat olmadı. Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı kapsamında atandığım 33/a statüsü kadrom, işe başladıktan kısa bir süre sonrasında elimden alındı. Amansız ve bir o kadar da yersiz bir hukuk mücadelesine girmek zorunda bırakıldım. Mücadelemlerim kazandım ama ne uğruna? Verilen zarar fiziksel olmasa da psikolojik bir iz bırakıyor insanın üzerinde... Fakültemde yalnızlaştırıldım, sıklıkla iş yeri zorbalığına maruz bırakıldım, işim üzerinden yıldırılmaya çalışıldım. İletişim fakültemizde sansür ile tanıştım. Fakat vaz geçmedim. İdeallerime tutunarak, kendi küçük dünyamı inşa etmeye gayret gösterdim. Kendimi koruyabildiklerimi korumaya, engel olabildiğim

kötülükleri ise engellemeye adadım. Bütün bu olumsuzları ise bir ders olarak aldım, cebime koydum ve yoluma devam ettim.

Hayat kolay değil, evet. Bazılarımız için ise fazlasıyla zor... Eşimle yollarımızı birleştirmemizin ardından kayınbabam kanser ameliyatı oldu; ardından kendi babam kansere yakalandı, ablam böbrek nakil hastası olarak sağlık mücadelesine halen devam ediyor. Ve evet, 2023 yılında, 6 Şubat depremlerinde ailem Hatay/Samandağ'da amansız felaketi yaşadı. Ev kaybedildi, araç kaybedildi şükür ki canlar kurtarıldı. Artık kayıpları birbiri ardına sıralayarak, yersiz bir kıyaslamaya girişerek sadece şükredebiliyoruz. Elbette Limon, eşimin kedisi; benim de soy kütüğüme geçirdiğim ilk evladımız... O küçük beden dahi kansere yakalandı. Zorlu, yıpratıcı, usandırıcı bir tedavi mücadelesinin ardından hayata usulca gözlerini yumdu. Evet, onu da kaybettim doktora tezi yazım sürecimde. İlk defa bir mezar kazdım örneğin; bir dostu, bir evladı kaybetmenin acısını o mezar başında öğrendim. Bazen hatırlamak ve hatırlatmak, bilim insanı olarak olmasa dahi insan olarak hayatta kalmanın yegâne yolu olabiliyor.

Uzun lafın kisası kitap olarak yayımladığım doktora tezimi kelimenin tam anlamı ile bin ayrı zorluğun pençesinde, alacakaranlığın soğuk nefesini enseme hissederek kaleme aldım. Ayrıca tüm yıldırma çabalarına rağmen namusuma sahip çıkabilmenin haklı gururunu yaşadığımı da ifade etmek istiyorum. Çalışmanın adını koyarken bir hayli zorlandım. Hakikat ötesi çağda sosyal medya haberciliğini anlattığım bu kitapta, gazeteciliğin de ötesine geçildiği, mesleki deformasyonun en üst seviyede seyrettiğini ifade etmeyi tercih ettim. Bu nedenle çalışmaya post/sonrası, ön takısını getirerek gazeteciliğin ötesine geçildiğini, ardından gelen belirsizliklerle dolu postmodern dönemin kapılarının aralandığı fikrini vurgulamak istedim.

Ve teşekkürler... Akademik mücadelede olduğu gibi, hayatımda da bana dost olan, can olan eşim Aslıhan AKBAYIR başta olmak üzere tüm AKBAYIR ailesine şükranlarımı sunarım. Hayatımı, gerçekten de aileme borçluyum. Hak gaspı ile çalınan kadromu tekrar kazanmama yardım eden, hukuki mücadelelerimde desteğini her daim esirgemeyen avukatım, kıymetli dost Nusret GÜRGÖZ'e şükranlarımı ve teşekkürümü sunarım. Biri solcu diğeri sağcı olan ama dünürlükleri ile kanser hastalıklarını da ortak kılan babam Ali AKBAYIR ile kayın

babam Eyüp Ali DUMLU'ya ideolojilerin değil, anlayış ve hoş görünün önemini bana hatırlattıkları için teşekkür ederim. Hayat, ideolojik körlüklerin içerisine sıkıştırılmayacak kadar kıymetli. Son olarak bu çalışmayı 6 Şubat depremlerinde hayatını kaybedenlere adamak ve anılarını yaşatmak adına ufak da olsa bir çaba gösterebilmiş olmayı diliyorum.

Mustafa AKBAYIR

Antalya, 2025

GİRİŞ

Gazetecilik çalışmaları alanında hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Sosyal medya haber araştırmalarının giderek değer kazandığı görölmektedir. Bu noktada gazetecilik mesleğinin de değişmekte olduğu ifade edilebilir. Bu değişiklik kendisini sosyal medya mecraları üzerinden göstermektedir. Günümüzde kime gazeteci denileceği sorusunun cevabı muğlak görölmektedir. Bu sorunun yanında hangi metnin haber olarak kabul edilebileceği de tartışmalı hale dönüşmektedir. Söz konusu problemlerden yola çıkılarak kaleme alınan bu çalışma, gazeteciliğin dönüşümünü sosyal medya fenomenleri üzerinden okumaktadır. Çalışmada problem olarak kabul edilen en temel kıstas medyanın sosyal mecralar dolayımı ile dönüşmekte olduğudur. Bu dönüşümün faydaları ve zararları gazetecilik faaliyetleri ekseninde araştırılmaktadır.

Sosyal medya adı verilen platformlar, her geçen gün yeni uygulamaların ortaya çıktığı, etkileşimin ve güncelliğin ön planda olduğu internet siteleridir. Söz konusu bu platformlar arasında Twitter/X, Instagram, Facebook, WhatsApp, YouTube ve Twitch gibi mecralar yer almaktadır. Bu platformlarda fenomenler, mecraların kullanıcıları olan profillerle etkileşimde bulunarak, güncelliğini koruyan, dinamik bir yapı meydana getirmektedir (Açan, 2023: 597). Fenomen terimi ise iki farklı tanımı içerisinde barındırmaktadır. Yaygın kullanımı ile sosyal medya fenomeni güncel konular hakkında, takipçileri ile etkileşimde bulunan, sosyal mecralar üzerinden ürettiği içerikler dolayımı ile geniş takipçi kitlelerine sahip olan kişilerdir (Cevahiroğlu, 2023). Fenomen terimi ise büyüleyici olan, etkileyici, çarpıcı nitelikte olan olgu ve olaylara denilmektedir.

Çalışmada sosyal medya fenomeni statüsüne sahip olan geniş takipçi kitlesine hitap eden profiller örneklem içerisinde yer almıştır. Bu profillerin arasında kuşak bağlantısı kurularak amaçlı örnekleme biçimi kullanılmıştır. Fenomen kabul edilen profillerin en az 500 bin takipçi sayısına sahip olması önemli bir kıstastır. Örneklem içerisinde yer alan fenomen profilleri şu şekildedir: “SprinterFactory, İbrahim Haskoloğlu, Cüneyt Özdemir, Nevşin Mengü.” Çalışmanın karşılaştırmalı bir analiz

2 DR. MUSTAFA AKBAYIR

niteliğine sahip olabilmesi adına örnekleme dâhil edilenler arsasında geleneksel basının sosyal medya temsillerine ait sosyal medya profilleri de yer almıştır: “BBC News (World), BirGün Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Sözcü Gazetesi.” Söz konusu profillerin örnek olay olarak seçilen 7 Ekim 2023 Hamas’ın İsrail’e kanlı saldırısı eksenindeki paylaşımları analiz edilmiştir. Profillerin 4 günlük paylaşımları incelenmiştir. Söz konusu haberlerin analizleri, nicel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir.

Literatüre bakıldığında sosyal medya haberciliği konusunda geniş bir araştırma alanı bulunduğu görülmektedir. Teknolojik gelişmelerin ana akım gazeteciliğini de doğrudan etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu etkinin ana akım ve yurttaş gazeteciliği perspektifinden Instagram profilleri aracılığı ile incelendiği önemli bir çalışma 2024 yılında İrem Yeniceler Kortak tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmasında Kortak, yurttaş gazeteciliği icra eden profilin kurumsallıktan uzak, farklı kaynakları kullanarak haber güvenilirliğine dönük eksiklerle paylaşımlarda bulunduğunu tespit etmiştir. Diğer taraftan ana akım gazeteciliğin sosyal medya temsilini gerçekleştiren diğer profilin ise daha kurumsal bir dille tek kaynaktan haberlerini paylaştığı gözlenmiştir. Bu durum haberlerin güvenilirliğini arttıran bir etken olarak görülürken, ana akım gazeteciliğin temsili haberlerine daha fazla etkileşim almıştır. Çalışmada yazar içerik analizi yöntemini kullanarak 944 haberin analizini gerçekleştirmiştir (Yeniceler Kortak, 2024).

Sosyal medya haberciliğinin, ana akım canlı yayın haberciliğine güçlü bir alternatif oluşturduğu düşünülmektedir. Gazeteciler, üretimlerini oldukça düşük maliyetlerle, editöryel baskıya maruz kalmaksızın YouTube gibi canlı yayın platformlarında gerçekleştirebilmektedir. Bu bağlamda önemli bir diğer çalışma Deniz Günsel ve Burak Yenituna tarafından kaleme alınmıştır. Son yıllarda geleneksel medyada yer bulamayan ya da çeşitli sebeplerle işsiz kalan gazeteciler kendilerine YouTube’da alan yaratmaktadır. Ürettikleri haber içeriklerini bu platforma taşıyarak gazetecilik faaliyetlerini devam ettirme çabası içerisine girmektedir. Gazeteci Özlem Gürses’in YouTube kanalı olarak açtığı Öz TV, niteliksel olarak analiz edilmektedir. Çalışmada gazetecinin YouTube kanalı üzerinden gerçekleştirdiği canlı yayınlar çeşitli kategorilerde incelenmektedir. Özellikle üzerinde durulan konular gazetecinin canlı yayınlarında

izleyicileri ile olan etkileşimine odaklanmaktadır. Aynı zamanda gündem oluşturma gücü de analize dâhil edilmektedir (Günsel ve Yenituna, 2024).

Hakikat ötesi dönemde gerçekliğin doğası değişmiştir. Özellikle sosyal medya haberciliğinde gerçek bilgiye ulaşmak zordur. Sosyal medya platformlarında her zaman gerçek bilginin haber içeriğine dönüştürülerek kitlelere ulaştırıldığını düşünmek de zorlayıcıdır. Bu bağlamda Hatice Kaynak tarafından kaleme alınan yüksek lisans tezi, BuzzSumo aracı ile sahte haberleri tespit edebilmeyi hedeflemektedir. Toplanan haber içerikleri dolayımı ile Filistin-İsrail çatışması hakkında yalan haber üretimine olan katkı analiz edilmektedir. Örnek olay incelemesi yöntemi ile gerçekleştirilen analiz, Anadolu Ajansı Teyit Hattı doğrulama platformunun tespit ettiği sahte haberlere uygulanmaktadır. BuzzSumo aracı, sosyal medya platformlarında paylaşılan en yüksek etkileşime sahip içerikleri tespit etmeye yarayan kullanışlı bir araçtır (Kaynak, 2024: 77). Yazar çalışmasından elde ettiği sonuç itibari ile teyit sitesi tarafından yalan haber olarak işlenen içeriklerin sosyal medyada gerçek bilgi olarak dolaşımında kaldığını tespit etmiştir. Böylelikle hakikat ötesi çağda üretilen haber içeriklerinin denetlenmesinin önemini ortaya koymuştur (Kaynak, 2024).

Dijitalleşen dünyada değişim hızı baş döndürmektedir. Özellikle büyük veri terimi sıklıkla kendisine akademik çalışmalarda yer bulmaktadır. Büyük veri kavramı, dijital dünyada hali hazırda yer alan veri setlerinin tamamını ifade eden bir yapıya karşılık gelmektedir. Özellikle arama motorları başta olmak üzere, sosyal medya platformlarının ve tüm internet sitelerinin depoladığı dijital veriler, büyük veriye karşılık gelmektedir. Günümüz sosyal medya haberciliği çağında bu tarz dijital yaklaşımlar ve kavramsallaştırmalar akademik çalışmaların konusunu oluşturmaktadır. Safa Görkem Aktaş tarafından kaleme alınan doktora tezinde büyük veri bağlamında faaliyet gösteren uygulamaların dijital habercilik yaklaşımlarına nasıl entegre edilebileceği sorusuna cevap aranmaktadır. Bu noktada yazar tezinde, iyi haber yazmanın günümüz dijitalleşen habercilik pratiklerinde yeterli bir kıstas olamayacağı önermesine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda Google gibi büyük veri setlerini kontrol eden firmaların SEO

4 DR. MUSTAFA AKBAYIR

uygulamalarına hâkim olmaları gerektiği sonucuna değinmektedir (Aktaş, 2024).

Postmodern dönemde fenomen gazeteciler üzerine yürütülen önemli bir diğer çalışma, “Dijital Platformlar ve Gazetecilik Mesleği: İncüencer Gazetecinin Yükselişi” başlığı ile Esmâ Gültüvin Gür Omay tarafından kaleme alınmıştır. Gür Omay çalışmasında, dijital platformları odak noktasına almıştır. Ona göre bu tarz sosyal medya ağlarının programlanabilir oluşu, sitelerin platform olarak değerlendirilmesine olanak sunmuştur. Yazar, gazeteciliğin söz konusu platformların ortaya çıkması ile köklü bir değişim geçirdiğine değinmektedir. Bu tarz sosyal medya platformlarının kullanıcılarına etkileşim üzerinden sitenin elde ettiği gelirden pay vermesi, yeni iletişim biçimlerinin de kapitalist mantığa kaymasına neden olmuştur. Artık bu çatılar altında yer alan gazeteciler de ticari mantığa kayarak kendi ürettikleri haber içeriklerini değiştirmektedir. Çalışmasında yazar, özellikle Instagram gibi platformların gazetecilik üzerinde yarattığı etik ve mesleki zedelenmeye dikkat çekmiştir (Gür Omay, 2023). Fakat bu zedelenmenin nedeni, yalnızca görsel ağırlıklı bir sosyal medya platformu olan Instagram’dan kaynaklı değildir; McLuhan’ın, aracın mesajı dönüştürmesi ilkesi ile bağlantılı olarak tüm platformlarla ilişkili görülebilir (McLuhan, 2001: 29).

Problem

İletişim teknolojileri hızla gelişmektedir. Her yeni teknolojik gelişme doğrudan insanların gündelik alışkanlıklarını da etkilemektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin insanların haber alma ve haber verme tercihleri üzerindeki etkilerini doğru bir şekilde okuyabilmek önemli görülmektedir. Bu bağlamda geleneksel gazeteciliğin sosyal medya ağları karşısında etki gücünü kaybettiği düşünülmektedir. Bu kayıp sonucunda oluşan boşluk sosyal medya fenomenleri tarafından doldurulmaktadır. Artık haber alma ve haber verme edimleri sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu durum gazetecilik anlayışını kökten değiştirmektedir. Artık haberin kendisi tartışmalı bir yapıya dönüşmüştür.

Amaç

Çalışmada incelenen 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik gerçekleştirdiği saldırı örnek olaydır. Çalışmanın amacı söz konusu örnek olay üzerinden araştırma varsayımında yer alan fenomen gazetecilerin, geleneksel basının sosyal medya temsilcileri karşısında elde ettiği nicel başarının doğru bir şekilde ortaya koyulabilmesidir. İkincil amaç ise değişen sosyal medya habercilik dilinin fenomen gazetecilerin paylaştığı haberler üzerindeki ideolojik etkilerinin açığa çıkarılabilmesidir.

Önem

Medyanın toplum üzerinde sahip olduğu etkileme ve güdüleme gücü yadsınmaz. Çalışmanın ileri sürdüğü temel sav geleceğin gazetecilik türünün fenomen gazetecilik anlayışı olacağıdır. Çalışmanın özgün değeri yeni bir tür olarak fenomen gazeteciliğin alana kazandırılması ile gerçekleşecektir. Stuart Hall'un Yeni Zamanlar teorisinde de ifade ettiği üzere, postmodern çağda anlamın yeni iletişim teknolojileri üzerinden okunması gerekmektedir (1995: 119). Bu bağlamda Twitter/X platformunda yer alan hem fenomen gazeteciler hem de geleneksel basının sosyal medya temsilcileri incelenerek karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, örnek olayı olarak seçilen 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik gerçekleştirdiği saldırı hakkında haber üreten internet tabanlı tüm iletişim ağları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Twitter/X platformunda haber üreten 4 fenomen gazeteci ve 4 geleneksel basının sosyal medya temsili oluşturmaktadır. Örneklem içerisinde yer alan fenomen gazeteciler, "SprinterFactory, İbrahim Haskoloğlu, Cüneyt Özdemir, Nevşin Mengü." şeklindedir. Geleneksel basının sosyal medya temsilcilerini ise, "BBC News (World), BirGün Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Sözcü Gazetesi." oluşturmaktadır.

Varsayımlar

Çalışmanın ileri sürdüğü varsayımlar şu şekildedir:

- Medya dönüşüm geçirmektedir; bu dönüşüm gazeteciliği de dönüştürmektedir.

6 DR. MUSTAFA AKBAYIR

- Sosyal medya haberciliği fenomenler üzerinden gerçekleştirilmektedir.
- Fenomen gazeteciler, geleneksel basının sosyal medya temsillerine oranla haberlerinde daha fazla başarı göstermektedir.
- Fenomen gazeteciler ideolojik eğilimlerini haber içeriğine doğrudan yansıtmaktadır.

Yöntem

Çalışmanın analiz kısmında nicel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Araştırmanın örnek olayı olarak seçilen 7 Ekim 2023 Hamas'ın İsrail saldırısı özelinde üretilen haberler incelenmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları 7 Ekim 2023 saldırının başlangıç günü ve 10 Ekim 2023 tarihleri arasında üretilen haberleri kapsamaktadır. Nicel içerik analizine özgün 5 analiz kategorisi geliştirilmiştir. Araştırma kodlama cetveli çalışmanın ekler kısmında yer almaktadır. Eleştirel söylem analizi yönteminde Teun A. van Dijk'in sistematğine bağlı kalınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN DÖNEMDE GAZETECİLİK

Gazetecilik, gerçekliği halkın ihtiyacı doğrultusunda vicdanla dengeleme meselesidir.

İsmail Saymaz¹

Bu bölümde medya ve habercilik kavramlarının genel tanımının yapılması planlanmıştır. Tarihsel gelişim süreçleri içerisinde bu iki kavramın yakın ilişkisi ele alınmıştır. Toplumsal süreçlerde medya olgusunun üstlendiği role değinilerek, haber kavramının detaylı olarak açıklanması, modern toplumlarda bu iki temel kavramın öneminin vurgulanması amaçlanmıştır. Bölümde, gazetecilik mesleğinin doğuşu, gelişimi ve modern toplumlarda kazandığı anlamına ışık tutulması hedeflenmiştir.

1.1. Haberi Tanımlamak

Habercilik, gerçekliği doğrulanmış bilgilerin, gazeteciler tarafından, kuralına göre formatlanarak, uygun kanallar aracılığı ile alıcılara ulaştırılması işidir. Haberin ne olduğunun anlaşılabilmesi için, öncelikle doğasının açıklanması gerekmektedir. Haber, en temelde gerçek bir bilginin ilgi duyan tüm alıcılara ulaştırılma yöntemidir. Bu yöntemin doğası, ilgi çeken gerçek bir olgunun ya da olayın, alandan/gerçekleştiği fiziki ortamdan toparlanması ile mümkündür. Bu anlamda haber kadar haberci/gazeteci tanımının da yapılması gerekmektedir.

Haberin diğer bilim dallarında yer alan kavramlar gibi kesin ve net bir tanımını yapmak mümkün değildir. Örneğin Demirkent (1982: 92) bu konuda, dünyadaki gazeteci sayısı kadar haberin tanımını yapmak da mümkündür, ifadelerini kullanmıştır. Haber, gerçekleşen olayların akışları içerisinde birer kesintidir. İnsanlar hayatları hakkında

---

¹ “Gazetecilik, gerçekliği halkın ihtiyacı doğrultusunda vicdanla dengeleme meselesidir”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetesi*, Sayı 100 Şubat 2017.

alacakları kararlarında haber bilgilerine ihtiyaç duymaktadır. Haber, en temelde gerçekleştiği zamanın ruhuna uygun olan, gerçekleşmiş olan herhangi bir olay ve durumun raporudur.

Haber değeri ilkeleri konusunda Başkut (1967: 102) alaka, önem ve dikkat çekme özelliğinin başta geldiğini belirtmektedir. Kısacası haber, önemli bir gelişmenin, toplumun ilgisini çekecek olan bir durum ya da olayın bilgisidir. Atilla Girgin, “Haber Yazmak” isimli çalışmasında 99 haber tanımını olduğunu belirtmektedir (2002: 4-9). Haberin temel ve net bir tanımını yapmak da bu nedenle oldukça zordur. Herkesin farklı bir haber tanımını yapması mümkündür. Fakat elbette haberin temel özelliklerini sıralama noktasında ortak noktada buluşmak daha olasıdır.

Haberin ilk olarak doğru bir bilgi sunuyor olması gerekmektedir. Doğru olan bilginin kuralına göre formatlanarak kitlelere ulaştırılması beklenmektedir. Bu noktada haberin toplandığı ortam kadar haber bilgisini gazeteciye ulaştıran kaynağın da güvenilir olması gerekmektedir. Haber bilgisinin doğruluğundan şüphe duyulması, haberciye olan güveni zedeleyecektir. Güven duygusunun ortadan kalkması, habercinin başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda gazetecinin ilk görevi, topladığı haber bilgisinin doğruluğunu teyit etmektir. Tartışmalı durumlarda ise gazetecinin haber kaynakları arasında karşıt görüşlere yer vererek kararı okuyucuya bırakması gerekmektedir.

Haber yazımında en önemli özelliklerden bir diğeri gazetecinin tarafsızlık ilkesini işletebilmesidir. Habercilikte nesnellik ilkesinin bir norm olarak kabul edilmesi, 19. yüzyıl itibari ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde gerçekleşmiştir. Habercinin taraf tutmaksızın, habere konu olan durumla ilgili dengeli bir dil kullanması gerekmektedir (Şeker, 2003: 101). Gazeteci, habere objektif bir şekilde yaklaşabilmelidir. Yorum yapmaktan kaçmalı, gözlemlerini olabildiğince yalın bir dille, şahsi fikirlerini haber metnine dâhil etmeden okuyucuya sunabilmelidir. Aynı zamanda tarafsızlık, sadece kişisel bir durum da değildir. Kurumsal bazı durumlarda da önemli görülmektedir. Örneğin, çeşitli kurumların ya da çıkar gruplarının sözcülüğünün yapılması haberin/habercinin tarafsızlık ilkesine gölge düşürecektir. Başarılı bir haber için, gazetecinin ve çalıştığı kurumun

tarafsızlık ilkesini koşulsuz bir şekilde işletebilmesi gerekmektedir (Yapar Gönenç, 2002: 85-86).

Haber metinlerinde birtakım teknik özellikler de önemlidir. Bu özellikler arasında ilk sırada haber dilinin sadeliği gelmektedir. Çeşitli haber türleri olduğu gibi farklı haber yazım teknikleri de bulunmaktadır. Fakat haber türü ve yazım tekniği ne olursa olsun haberde yazım dilinin sade olması ilk sırada gelen özelliktir. Ayrıca haberde ilk dikkati çeken unsur başlıktır. Haber başlığının ilgi çekmemesi durumunda haber içeriği ne kadar ilginç ve önemli olsun okuyucuların dikkatini çekemeyecektir. Bu noktada haberden daha önemli olan unsurun haber başlığı olduğu ifade edilebilecektir (Yapar Gönenç, 2002: 86). Haberin ana başlığı, alt başlıklar ve spot kısımları arasında anlamsal bütünlük de önemli bir diğer nokta olarak görülmektedir. Metni birbirine bağlayan bu unsurlar arasındaki bağının kopuk veya aksak olması haberin akıcılığını olumsuz anlamda etkileyebilecektir.

Haberin değeri “zaman” kavramı içerisinde ortaya çıkmaktadır. Zamansal yakınlık olarak da nitelendirilen bu özellik haberin başarısının temel unsurlarından bir diğeridir. Habere konu olan olayın zamansal açıdan güncel olması haberin değerini arttırmaktadır. Haberin zamansal yakınlığı kadar mekânsal yakınlığı da önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Habere konu olan durumun geçtiği mekânın okuyucu kitleye olan yakınlığı, mekânsal yakınlık ilkesi ile anlatılmaktadır. Burada ifade edilen yakınlık hem fiziksel hem de duygusal yakınlığı ifade edebilmektedir. Haberin bir süreç olarak kaleme alındığı gerçeğinin de unutulmaması gerekmektedir. Haber anlık olduğu kadar çeşitli süreçlerde de ortaya çıkabilir, gelişebilir ve farklı zamanlarda güncellenerek yeni anlamlar kazanabilir. Haberin sürekliliğinin olabileceği, zamanla yeniden yorumlanabileceği de atlanılmaması gereken bir başka özelliktir. Nihayetinde haber, gerçekliğin gazeteci tarafından kurgulanarak okuyucuya sunulmasıdır. Bu anlamda her haber metni başka gazeteciler tarafından farklı biçimlerde kurgulanabilecektir. Haber metni, gerçekliğin birebir salt kopyası değildir.

1.2. Gazeteciliğin Doğuşu

Modern gazetecilik türlerine dair fikirlerin tartışılacağı bu bölümde, ilk olarak iletişim tarihine kısa bir bakış atılmıştır. Bu kısa bakış içerisinde iletişimin ortaya çıkışı, modern toplumlar için önemi ve yeri tartışılmıştır. Bir iletişim çabası olarak gazetecilik mesleğinin doğuşu, zaman içerisindeki gelişimi ve teknolojik yenilenmeye olan bağımlılığı da yine bu kısım içerisinde irdelenmiştir.

Konu özelinde literatürde ön plana çıkan çalışmalardan ilki Oğuzhan Taş imzalı, “Gazeteciliğin Doğuşu: Eleştirel Bir Tarihyazımına Doğru” başlıklı makale olmuştur. Taş (2010), bu çalışmasında tarih sahnesi içerisinde gazetecilik mesleğinin doğuşu ve profesyonel bir alan olarak gelişmesini incelemektedir. Modern gazeteciliği liberal ve eleştirel teori içerisinde ele almakta, tarihsel gelişimini ise İngiltere ve ABD özelinde analiz etmektedir.

Literatürde ön plana çıkan bir diğer çalışma ise Mehmet Özçağlayan imzasına sahip, “Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme)” başlıklı makalesi olmuştur. Özçağlayan (2008), bu çalışmasında internet teknolojisinin gelişimini tarihsel süreç içerisinde ele alan bir analiz sunmaktadır. Bu analizi ile gazeteciliğin ölmekte olan bir meslek olduğu yorumlarına değinmektedir. Bu gibi sorunlarla yüzleşen ve işsiz kalma korkusu yaşayan gazetecilerin güncel teknolojik imkânlar dolayımı ile geliştirdikleri çözüm önerileri tartışmaya açılmaktadır.

Türk basın tarihi üzerine literatürde ön plana çıkan çalışmalardan ilki Kenan Demir imzasına sahip, “Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler” başlıklı makaledir. Bu çalışmasında Demir (2014), Osmanlı Devleti özelinde gazeteciliğin doğuşuna dair kapsamlı bir analiz ortaya koymaktadır. Yazar, Osmanlı hanedanlığını gazeteciliğin kitleleri etkileme gücüne inandıran gelişmelere değinmekte, bu olaylar akabinde Osmanlı'nın ilk resmî gazetesi olan Takvim-i Vekayi'nin kuruluşuna ışık tutmaktadır. Ardından gelen gazeteler çalışma içerisinde yer almakta ve bu gazetelerin mevcut hanedanlık yönetim anlayışı içerisinde hayatta kalma çabaları tarihsel gelişimleri ile analiz edilmektedir.

1.2.1. Tarihsel Gelişimi ile Gazetecilik

İnsanlar, ilk zamanlardan bu yana iletişim kurma çabası içerisinde olmuştur. Çevrelerine vermek istedikleri mesajlarla yaşamlarına değer katabilmiştir. İnsan olmanın amacı, iletişim kurmakla anlam kazanmıştır. Bir toplum olabilme becerisi için insanlar öncelikle sahip oldukları teknik becerileri ile mesajlarını iletmeye, kaydetmeye çalışmıştır. İlk çağlarda bu teknik beceriler mağara duvarlarına resimler çizmekle başlamıştır. İlerleyen zamanlarda tabletlere çivi yazısı ile cümleler dizme, daha sonra ise modern kâğıdın atası olarak da kabul edilen papirüslere aktarılan kayıtlar ile yazılı dönemin kapıları aralanmıştır. Güncelde geline nokta ise dijital araçların olanakları ile iletişim kurmak, kayıt almak ve bir bilgiyi belirli bir noktadan diğerine aktarabilmek giderek kolaylaşmıştır.

Gazeteciliğin doğuşu ile ilgili temel bilgiler teknik/teknolojik gelişmelerin yanı sıra medyanın siyasal alandaki gücü ile de alakalıdır. Bu anlamda modern gazeteciliğin doğuşunun izini tarih arenasında da sürmek gerekmektedir. Modern gazeteciliğin tarihi hâkim anlatıda iki ayrı görüş etrafında şekillenmektedir. Bu görüşlerden ilki liberal görüştür. Modern gazetecilik iki ana dağıtım sistemi olarak faaliyet gösteren siyaset ve pazarın kesişim noktasında gelişmektedir. Siyaset ve pazar toplumda iki ana itici gücü oluşturmaktadır. Bu iki güç, hem birbiri ile ilişki içerisinde faaliyet göstermekte hem de mücadele etmektedir. Bu alanlar arasındaki temel denge görevini ise özgür basın üstlenmektedir. Bu temel görüş etrafında şekillenen liberal anlatı, modern gazeteciliğin doğuşunu da söz konusu dinamikler üstüne inşa etmektedir. Liberal anlatıya karşıt olarak gelişen eleştirel teori ise radikal bir yaklaşım izleyerek gazeteciliğin gelişimini pazarın özgürleşmesinin aksine daha çok sınıf mücadelesine bağlamaktadır. Literatüre 1970 yılı itibari ile hâkim olmaya başlayan eleştirel/değişimci gazetecilik çalışmaları, liberal teorinin iddia ettiğinin aksine basının siyasal özgürlüğünün ötesinde sınıfsal eşitsizliğe karşı çıkmaktadır (Taş, 2010: 30-33).

Haberin bir tür olarak ayrıca ele alınması gerekmektedir. Özellikle gazetecilik tarihinde kitle gazetelerinin yükselmesiyle birlikte popülerleşen basın, kamusal görevlerinden arınarak tüketime dayalı bir pazar anlayışı içerisine kaymıştır. Gazetelerde yer alan haber metinleri,

rasyonel tartışmaların yürütüldüğü mecralar olmaktan çıkarak, kamuyu bilgilendirme nosyonundan giderek uzaklaşmıştır. Haberin üstlendiği bu görevin yerini eğlence ve tüketim itkisi almıştır. Habermas (2003: 314-315), bu dönüşümü şu şekilde açıklamaktadır: 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar şahıslara ait olarak faaliyet gösteren gazeteler, uzmanlaşarak iş kolu halini alan bir gazetecilik türüne dönüşmüştür. Habermas, bu dönüşüm içerisinde haberin değerine dair kaybını, edebi gazetecilikten çıkılarak, ticari gazeteciliğe geçildiği fikrini ifade ederek açıklamaktadır.

Haber üretiminde gazeteciliğin profesyonelleşmesi, yalnızca basının ticarileşen yapısı ile değil aynı zamanda gazetecilik ve mesleği icra edenlerin de kendi alanlarını inşa etmeleri ile ilişkilendirilmektedir. Bu ayrışma kendisini kavramlar arasındaki değişim ile de göstermektedir. Kavramlar arasındaki farklılaşma, 19. yüzyıl itibari ile kendisini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Haber, yazılı basın ve gazetecilik birbirinin yerine kullanılan ifadeler olarak görülmüştür. Fakat modern gazetecilik çalışmalarında bu kavramsal ayrım net bir biçimde ortaya koyulmaktadır. Haber, bir metinsel biçim olarak değerlendirilmektedir. Gazetecilik, haber metinlerinin üretimsel pratiklerinin bütünü olarak görülmektedir. Gazeteler ise bu haber metinlerinin taşıyıcısı konumunda yer alan mecralardır (Taş, 2010: 39). Habermas'ın çalışmasında ileri sürdüğü hali ile eleştirel ve rasyonel tartışma mecrası konumundaki gazeteler, kitlesel basının doğuşu ile endüstriyel kapitalizmin üretim araçlarından bir diğeri olarak değerlendirilmektedir.

Bu noktadan itibaren modern gazeteciliğin gelişim süreci karşılaştırmalı olarak İngiltere, ABD ve Türkiye olmak üzere üç odak noktası ekseninde incelenmiştir. Buradaki üç ülkenin karşılaştırmalı olarak ele alınmasındaki temel dinamik, gazeteciliğin toplumsal gelişim süreçlerinden koparılarak irdelenemeyeceği gerçeği ile alakalıdır. İngiltere her ne kadar basın özgürlüğü endeksinde (rsf.org, 2023) 26. sırada yer alsada dahi, sınıfsal dönüşüm süreçlerini başarı ile geçirmiştir. Bu anlamda demokratikleşme sürecinde geçirdikleri sınıfsal dönüşüm mücadelesi, basının gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Özgür basının modern dünyada koruyucusu olarak kabul edilen ve dünyada anayasasına ilk olarak 1789 tarihinde basın özgürlüğü ilkesini ekleyen ABD olmuştur. Diğer taraftan Türkiye'nin gazetecilik tarihinin

Osmanlı Devleti'nin haberle ilk tanıştığı süreçten ele alınarak anlatılması gerekmektedir. Geçmişten güncel gazetecilik pratiklerinde yaşanan dönüşümün tarih sahnesi içerisinde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda söz konusu üç ülkenin modern gazeteciliğe katkılarının alıntılanması önemli görülmektedir.

1.2.2. Modern Dönem ve Gazetecilik

Modern gazeteciliğin dünyadaki gelişimine yakından bakılması gerekmektedir. Bu noktada ilk bakış noktası İngiliz gazetecilik tarihi olacaktır. Hâkim anlatıya uygun olarak İngiliz gazetecilik tarihinde de liberal anlatı ağır basmaktadır. Bu görüşe göre İngiliz siyasi sisteminin gelişim aşamaları sırasıyla parlamentonun kuruluşu, hukuk devleti ilkelerinin oturtulması, monarşinin zayıflaması, modern siyasi sistem için partilerin ortaya çıkması ve sonunda da kitle demokrasisinin yükselmesi olarak gösterilmektedir. Modern gazeteciliğin başlangıç aşamalarını oluşturan bu dönemde, birçok tarihçi Viktoryen olarak da ifade edilen zaman dilimini (1886-1890) gazeteciliğin altın çağı olarak göstermektedir (Taş, 2010: 31). Bu zaman dilimi içerisinde hükümet denetimlerinin zayıfladığı görülmüş, serbest piyasanın hareketlendiğine tanık olunmuştur. Bu gelişmeler de özgür basınını kendini kanıtlanması için gerekli ortamı hazırlamıştır.

Özgür basınını geliştirdiği bu dönem, liberal anlatının da ifade ettiği üzere demokratikleşme süreci açısından oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Özgürce hareket eden basın demokratikleşme sürecini hızlandırmakta, piyasa ile siyaset arasındaki gerekli denge görevini başarı ile yürütmektedir. Böylesi bir ortamda basın, hükümet denetiminden çıkarak siyasi ve iktisadi özgürlüğünü ilan etmiştir. Bu gelişme sadece basının değil, kamuoyunun da başarısı olarak kabul edilmektedir. Örneğin iktisadi ve siyasi özgürlüğünü ilan eden basın, hükümetin baskılarına direnebilmekte ve özgürce yayınlarını kamuoyuna ulaştırabilmektedir. Bu durum siyasi toplulukların da gelişmesine ortam hazırlayarak kamuoyunun doğru ve tarafsız bilgiye ulaşmasına olanak sunmuştur (Curran, 2006: 4-7).

Dünyada genel bir dönüşümün yaşanmasını sağlayan bu gelişmeler, sırası ile İngiltere'de 3 aşamadan geçerek gerçekleşmiştir. Öncelikle basın sansüre tabidir. Hükümetin desteklenmesi noktasında işlev görmektedir. İkinci aşamada 1695 yılı ile gazetelere lisans sağlanması

uygulaması terk edilmiştir. Ardından 1853–1861 yılları arasında basın kuruluşlarına uygulanan meslek vergisi kaldırılarak gazetelerin devlet kontrolünden çıkması sağlanmıştır. Üçüncü aşamada ise 20. yüzyılın başından itibaren basına hâkim olan partizanlık törpülenerek gazetelerin profesyonel meslek kurumları halini alması sağlanmıştır. Böylelikle gazetelerin toplumsal sorumluluklarını düzgün bir şekilde yerine getirmesine olanak sunulmuştur (Curran, 1977: 195).

Modernleşme ile basının totaliter toplumlarda bir denetim aracı olarak görüldüğü fikri terk edilmiştir. Basın, bir denetim mekanizması olarak işleminin ötesinde ifade özgürlüğü temelli fikir paylaşım alanı olarak kabul edilmektedir. Batı demokrasilerinde genel anlam itibari ile özgür basının işlerliği, demokratik özgürlükçülüğün de başarısının temel unsuru olarak görülmektedir. İngiltere’de basın tarihi açısından en dikkat çeken unsurlardan bir diğeri ise “basın özgürlüğü” ilkesinin evrensel bir prensip olarak kabul görmesi olmuştur. Stuart Hall bu konu hakkında (1978: 43), 19. yüzyıl itibari ile yükselen burjuvazinin basın özgürlüğünü kutsayarak ön plana çıkarması, siyasal hayata hâkim olan elit zümrenin işçi sınıfının hareketliliğinden rahatsızlık duymasının ve bu hareketleri denetim altına almak istemesinin bir tezahürü olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile artan sınıfsal hareketlilik karşısında korkan sermaye sahiplerinin ilk hedefi, işçi basını karşısında burjuvazinin geleceğini garanti altına alabilmek adına kendi besleme basını yaratması olmuştur. Bu girişim ise basın özgürlüğü ilkesinin kutsanarak, basın kuruluşları üzerindeki baskı ortamının kırılması ile gerçekleştirilmiştir.

İngiltere’de gazeteciliğin ortaya çıkışı ile ilgili çalışmalar yürüten Convoy (2004: 121), gazetecilik teriminin İngilizcede ilk olarak 1830’lar itibariyle bugünkü anlamında kullanılmaya başlandığını belirtmektedir. Söz konusu tarih itibari ile gazeteciliğin modern anlamını kazanarak kurumsallaşmaya başladığının ifade edilmesi mümkündür. Diğer taraftan araştırmacıların birçoğu 16. yüzyıl itibari ile Avrupa’da resmi ilanların basılması ve el yazması olan haber bültenlerinin ortaya çıkması ile gazeteciliğin temelini inşa edildiğini ileri sürmektedir. Fakat gazeteciliği salt bir haber iletim mekanizması olarak kabul etmek indirgemeci bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda modern gazeteciliğin temelini oluşturan tarafsızlık ilkesinin işletilebilmesi ancak 19. yüzyıl itibari ile mümkün

olabilmiştir. Kitlesele boyuta ulaşan gazetelerin icadı ile potansiyelini ispat eden basın, değerini ancak bu noktadan sonra kanıtlayabilmiştir.

Gazeteler ile popüler kültür arasında doğrudan bir bağlantı kurmayı hedefleyen ve eleştirel paradigmadan yola çıkarak bu görüşlerini şekillendiren Raymond Williams, İngiliz gazetelerini odak noktasına koymuştur. Williams, popüler gazeteleri iki ayrı kutupta ele almıştır: Radikal popüler gazeteler ve ticari popüler gazeteler (1970: 14). Radikal popüler gazetelerin siyasal faaliyetlere yöneldiği görülmektedir. Diğer taraftan ticari popüler gazeteler ise kâr marjlarını yükseltmenin hedefinde ilerlemektedir. Radikal popüler gazetelerin ticarileşme sürecinde başarısız olması, ticari popüler gazetelerin pazara hâkim olması ile neticelenmiştir. Williams'a göre bu değişimin anlaşılabilmesinin yöntemi de siyasal hareketler ve yeni endüstriyel gelişmelerin yaşanmasından geçmektedir (Williams, 1978: 41). Bu bağlamda popüler kelimesinin anlamı tarihsel süreci içerisinde üç ayrı anlama sahip olmuştur. İlk bilinen anlamı ile popülerlik "halk için" olarak değerlendirilmektedir. Popülerin diğer bir anlamı suç, skandal, yerleşiklik ve romantiklik ile alakalıdır. Sonuncu anlamında ise popülerlik güncel anlatımına en yakındır. Bu anlatımda gazetelerin kitleleşmesi, satış odaklı olarak kitlelerin beğenisine sunulması ifade etmektedir. Popüler gazeteler, kitle gazeteciliğinin diğer bir tanımı olarak değerlendirilmektedir.

Haberin ticari bir meta olarak değerlendirilmesinin önünü açan popüler ticari gazeteler, kitlesele okuyuculara yönelik basılan birer tüketim aracı haline dönüşmüştür. Artık öncelikli olan haberin anlamsal değeri değil, kitlesele ölçümüdür. Bu ölçüm ise haberin tüketim değerine bağımlı olarak değerlendirilmektedir. Artık haber, ticari potansiyele sahip bir tüketim aracı, yani emtiadır. Erken dönem gazeteleri için haber, siyasal mücadeleye destek aracı olarak, düşünsel bir üretim aracı olarak görülmüştür. Fakat artık popüler gazeteler, bu anlayışı değiştirmiştir. Haber artık bir anlatım türü olmaktan öte, tüketilen bir emtiadır. Bu anlayış, popüler kitlesele gazeteciliğin ticari kaygılarla hareket ederek, anlamsal boyutu göz ardı etmekte olduğunu ifade etmektedir.

1.2.2.1. Tarihsel Süreç İçerisinde İngiltere’de Gazetecilik

İngiltere’de basının ticarileşmesinin öncesinde devlet denetimli mekanizma hâkimdir. Hükümetin kontrolünden geçerek yayımlanan haberler, düşünsel boyutu ile siyasallaşmanın merkezinde yer almaktadır. Fakat bu durum 19. yüzyıl itibari ile değişerek, basın sektörünün yükselmesi ve kitle gazetelerinin doğuşu ile kökten dönüşüm geçirmiştir. Bu konuda Jeremy Black (2002: 175), 19. yüzyılda gerçekleşen yasal düzenlemelerle birlikte basının kökten bir değişim geçirdiğini ifade etmektedir. Yapılan yasal düzenlemeler neyin, ne şekilde haber yapılacağına dair çerçeve çizerken, mali düzenlemeler ise gazetelerin büyüklüğü ve sermaye yapısını belirlemektedir. Değişime gidilen bir diğer önemli nokta vergi değişiklikleri olmuştur. Hükümetlerin klasik dönem gazeteciliği üzerindeki temel kontrol mekanizmalarından birisi olan bu yapının değişimi ise gazete işletmeciliğinin kâr marjını doğrudan etkilemiştir.

Devlet denetim mekanizmasının kullandığı temel iki yasal kontrol “Haysiyet Kırıcı Neşriyatı Düzenleyen Kanun” ve basın kurumlarını hedef alan vergiler sistemindeki şişirilmiş yüklerdir. İngiltere’de ilk olarak 1712 yılında yürürlüğe giren ve yaklaşık olarak 150 yıl boyunca yürürlükte kalan “bilginin vergilendirilmesi” uygulamaları, gazeteler ve diğer haberleşme araçlarının sıradan halkın ulaşımı için fazlasıyla pahalı/lüks olmasının da başlıca nedeni olarak gösterilmektedir. Dönem içerisinde uygulanan bu durum hükümete geniş bir kontrol mekanizması da sunmuştur. Karşıt görüş belirten yayınlar baskılanırken, hükümet yanlısı yayınlar desteklenerek el altından sunulan muafiyetlerle geniş kitlelere haber fikirlerinin ulaşmasını sağlamıştır. Böylelikle toplumun ne düşüneceği üzerinde kontrol sahibi olma etkisi de yalnızca hükümetlerin olmuştur (Taş, 2010: 40).

İngiliz basın tarihi açısından vergilendirme sisteminin önemli iki temel sonucu olmuştur. Bunlardan ilki İngiliz basınının gecikmesi olarak gösterilmektedir. İkinci sonuç ise vergilendirme sisteminin yaratmış olduğu baskı ortamı neticesinde illegal gazetelerin yayılım göstermesidir. Toplumda işçi sınıfının yükselen etki gücüne bağlı olarak 1816-1819 yılları arasında radikal işçi gazeteleri yayılım göstermiştir. İşçi basını yakaladığı yükseliş ivmesini 1830-1836 yılları arasında damgasızlar, 1830’ların sonu itibari ile de Çartist gazeteleri

ortaya çıkararak sürdürmüştür. Radikal işçi gazetelerinde yaşanan bu ani yükselişin temel sebebi olan hükümetin uyguladığı sistematik vergilendirmeler devam etse dahi illegal basına yönelik etki gücünün zayıf kaldığı görülmüştür. Aynı zamanda vergi kaçaklarına karşı da etkisiz kalınmıştır. Hükümetin işçi sınıfı gazetelerini kontrol altına almak amacıyla yürürlüğe koyduğu kişisel hakaret yasası ve vergilendirme yasaları başarısız olmuştur. Radikal popüler gazetelerin önlenemez yükselişi bu başarısızlık sonucunda gerçekleşmiştir (Curran, 1977: 200-202).

Kendilerini damgasızlar olarak adlandıran illegal basın örgütleri, gazetelerini el matbaalarında basmıştır. Haber toplama ağlarını ise yine kendi okuyucuları oluşturmuştur. Gönüllü olarak gazetenin basım ve dağıtım işlerinde yer alanlar, sadece gazetelerin basım maliyetlerini karşılamak adına okuyucularından ücret talep etmiştir. Gazete basım maliyetlerinin finanse edilebilmesi ise siyasal maksat ile hareket eden işçi sınıfının sahiplik yapısından özgür kalabilmesinin imkânını sunmuştur (Curran, 1977: 206). Damgasızlar 1800 ila 1830 yılları arasında sayısı 200'ü aşan gazete çıkarmıştır. Fakat özellikle 1836 yılından sonra gerçekleştirilen vergi indirimleri ile popüler pazar gazeteleri ortaya çıkarak, ekonomik temelini oluşturacak alan bulmuştur. Artan kitle gazetelerinin talebi ise damgasızların ortadan kalkmasına neden olmuştur (Taş, 2010: 41).

Her ne kadar yürüttükleri faaliyet birer gazetecilik olsa dahi, damgasızların faaliyetlerine karşı çıkan görüşler de olmuştur. Bunlardan belki de en önemlisi Chalaby'nin (1998: 10), kamusal söylem önermesidir. Chalaby, damgasızların haberlerini kamusal söylem olarak değerlendirmektedir. Ona göre bu haberler gazetecilik söyleminin karşısında yer almaktadır. Damgasızlar, birer işçi sınıfı gazetesi olarak ait oldukları ideolojik grubun fikirlerini yaymak için faaliyet göstermektedir. Bu doğrultuda kamusal ilkesi ile hareket ederek, toplumun ilgisini çekeceğini düşündükleri gelişmeleri gazetelerinde duyurmaktadır. Amaçları gazetelerinde yer verdikleri enformasyonun kamulaşmasını sağlamaktır. Bu fikir, tarafsızlık ilkesinin henüz işletilmediği bir gazetecilik döneminin ürünüdür. Bu doğrultuda haber doğrudan ideolojik mücadele alanı içerisinde şekillenmektedir. Dolayısı ile yansız/tarafsızlık ilkesi de işletilememektedir.

Ward, siyasal basının temel prensibinin daha eşitlikçi bir dünya yaratma güdüsü olduğunu ifade etmektedir. Kamuya yardımcı olma çabası ile hareket eden siyasal basın, “en yüksek iyi” olana hizmet eden bir yayıncılık anlayışı gütmüştür. Söz konusu basın kuruluşlarında yer alan gazetecilerin tarafsız olmak gibi bir çabaları yoktur. Toplumun içerisinden gelen dönüştürücü bir güç olarak kendilerini adlandıran devrimci gazeteler, bu gücü okurları ile bir olmak için kullanmıştır. Toplumun özgürleşmesi için faaliyet gösteren gazeteler, bu özgürleşmenin aynı zamanda kendi özgürlüklerinin de yolu olduğuna inanmaktadır. Bu doğrultuda dönemin okuyucuları pasif tüketiciler olarak değil aksine özgürleşme sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. En yüksek iyiye hizmet eden, etik kurallarını bu doğrultuda belirleyen gazeteciler, kendilerini tarafsız olmaya zorlamamıştır. Aksine taraflı, özgürlükçü politik bir dil kullanarak yayınlarını gerçekleştirmeyi tercih etmiştir (Ward, 2004: 160-168).

Basının ticarileşmesi ve giderek kâr odaklı popülerleşen bir çizgiye girmesi, işçi sınıfı gazetelerinin eski gücünü kaybetmesine neden olmuştur. Oluşan pazar ekonomisinin yarattığı dar boğaz içerisinde kapana kısılan işçi sınıfı gazeteleri değer kaybederken, kendisini orta sınıf olarak adlandıran kesimin yükselişi de popüler gazetelere yaramıştır. Yükselen orta sınıf kültürü, pazar ekonomisini de etkilemiştir. Kendi imgesi ile çevresini şekillendiren orta sınıf, basının değişimi için gerekli ortamı hazırlamıştır. Bu noktadan sonra pazar ekonomisi normatif bir çekim gücü yaratarak basını şekillendirmiştir. Radikal basının giderek kapana kısılması ile kendisine geniş bir hareket alanı bulan popüler basın, kendi söylemini topluma yaymakta gecikmemiştir. Özellikle basının dördüncü gücü oluşturduğu söylemi radikal basını baskıarken pazar ekonomisine “uyum” sağlayamayan gazeteleri de elimine etmesine olanak sunmuştur.

İngiliz basının en dikkat çeken dönemi damga vergisinin kaldırıldığı 1855 yılı olmuştur. Sadece bir peniye (penny) gazete satabilme imkânına sahip olan basın kuruluşları, azalan maliyetler ile satış rakamlarında yükselişe geçildiği bir dönemi yaşamıştır (Chalaby, 1998: 35). Maliyetlerinin azalması ile düşük fiyattan satılan gazeteler, toplumun geniş kesimlerine ulaşma imkânını bulmuştur. Böylelikle pazarda rekabet oluşmuş ve bu yarış iktisadi temeller inşa etmiştir. Rekabetçi pazar dinamiklerinin oluşturduğu basın, görece

özgürleşmiştir. Geniş kitlelere hitap edebilme imkânına ulaşarak kiteselleşmiş ve yayınlarında devlet denetim mekanizmalarının etkisinin kırılmasını kutsamıştır. Fakat diğer taraftan pazarın egemen olduğu iktisadi temelli basın kuruluşlarında ise fikri temelli üretimlerin “kamuya” karşı üretilmesinin de kapılarını ardına kadar açmıştır.

Vergiler konusunda düzenlemeye gidilmesinin hemen ardından kurulan gazetelerden birisi olan Daily Telegraph, “gazetecilikte yeni dönem” sloganıyla okurlarının karşısına çıkmıştır. Gazete, damga vergisinin kaldırılması ile oluşan özgürlükçü ortamı, gazetecilik için yeni bir dönem söylemi ile okurlarına duyurmuştur. Ücretini sadece bir peni olarak belirleyen gazetelerden olan Daily Telegraph, kendisini elitist bir bakış açısına sahip olan The Times’den da ayırarak kimliğini halkla bütün olarak kurmuştur. Times, Londra bölgesinde finans ağırlıklı yayın yaparken, Telegraph daha çok memur ve alt gelir grubuna sahip olanların gazetesi olarak yayınlarına devam etmiştir. Hedef kitesinin büyüklüğü ve ulaşılabilir olması sayesinde Telegraph sadece birkaç yıl içerisinde Times’ı geride bırakmayı başarmıştır. Gazetenin bir diğer başarısı ise önemli haberlerinde kullandığı çok sayıda farklı başlık ile mizanpaj anlamında yenilikçi bir girişimde bulunmuş olmasıdır. İngiliz gazetelerinin söylemsel zeminini de kuran gazete, yayınlarında daha çok muhafazakâr/ahlakçı bir dil oturtmuştur. Bu söylemsel zemin zamanla diğer İngiliz gazetelerine de hâkim olmuştur (Conboy, 2004: 120).

Gazeteleri ilgi çekici yatırım araçları haline getiren diğer gelişmeler ise 1850’li yıllar ile başlamıştır. Özellikle siyasal kontrol mekanizmalarının zayıflamış olması ve artan refah bu noktada önemli etkenler olarak ortaya çıkmıştır. Gelişen teknolojiler gazete basım tekniklerini de değiştirerek modernleştirmiştir. Aynı zamanda köyden kente göçlerin yaşanması kentleşmeyi hızlandırmış ve pazarın, dolayısı ile de hedef kitlenin büyümesine olanak sunmuştur. Bütün bu gelişmeler gazetelerin uygun bir yatırım aracı haline dönüşmesini sağlayarak şirketlerin kâr marjlarını arttırmak için uygun hedefler olarak görmesine neden olmuştur (Lee, 1976: 78). Sektörde böylesi gelişmelerin yaşanması hedeflerin değişmesi ile neticelenmiştir. Artık gazetelerin amacı daha fazla tiraj ve daha fazla kâr elde edebilmektir. Satış rakamlarını yukarı çekmek isteyen gazeteler, teknik gelişmeleri yakından takip etmek zorunda kalmıştır. Teknolojik gelişmeler ciddi bir

maliyet kalemi olarak görülmüştür. Aynı zamanda daha hızlı haber akışı için daha fazla personel çalıştırma zorunluluğu da doğmuştur. Fazla personel ise daha büyük haber odalarına ihtiyacı oluşturmuştur. Bütün bu gelişmeler ise maliyetlerin yükselmesine ve sektörel bazda gelişmelere sebebiyet vermiştir. Dolayısı ile kişisel/şahsi gazete çıkarmak olanaksız hale gelmiştir (Ward, 2004: 183).

Sektörde yaşanan bu değişimler, gazetelerde giderek artan profesyonelleşme ihtiyacını doğurmuştur. Habercilerden basım evi çalışanlarına, reklamcılardan dağıtım sorumlularına kadar uzman, nitelikli personele ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bütün bu veriler ışığında gazetelerin ilk kitlesel iletişim araçları olarak yükselmeye başladığı da ifade edilebilecektir. Bu noktadan itibaren Ward (2004: 182), gazetelerin baskılar altında ezilen, devrimci ideolojilerin karargâhları olmaktan çıkarak, ekonomi çarklarını çeviren büyük sektörel üretim merkezleri haline dönüştüğünü ifade etmektedir. Artan maliyetler, sermayenin de büyüme ihtiyacını doğurmuştur. Bu sermayeyi sağlamak ise geniş çaplı yatırımların yapılmasını gerektirmiştir. Netice itibari ile sektör, artık tiraj rakamları ve reklam gelirleri arasında sıkışıp kalmıştır (Taş, 2010: 45).

Özellikle ticari popüler basın fikrinin ortaya çıkması ile kitlesel gazetecilik anlayışı da değişim göstermiştir. Gazetelerin basımından içeriğine kadar, dağıtım ağlarından biçimsel yönelimlere kadar ciddi değişimler gözlenmiştir. Gazetecilik kavramının da değişimine neden olan bu gelişmeler, haberlerin dramatize edilmesine, haber içeriklerinde suç, spor, dedikodu unsurlarının ağırlıkla kullanılmasına neden olmuştur. Yeni gazetecilik anlayışı olarak duyurulan bu gelişmeler, gazetenin okuyucu için daha ilgi çekici hale dönüştürülmesini hedeflemektedir. Temelde tipografik yeniliklerle gazeteyi daha okunabilir bir hale dönüştüren bu gelişmeler, gazetelerin hali hazırda sahip olduğu monoton görünümü ortadan kaldırmıştır. Biçimsel anlamda dönüşümü sağlayan bu yeni gazetecilik anlayışı, aynı zamanda içerik bazında da sansasyonel haberlerle birlikte milliyetçi öğelerin ön plana çıkmasına neden olmuştur (Lee, 1976: 120-121).

Gazetecilik pratikleri açısından 19. yüzyılın ikinci yarısında haber ajanslarının varlığı, vaz geçilmez hale dönüşmüştür. Ajansların habercilik pratikleri araçsal temellere dayanmaktadır. Haber en

temelde, parasal karşılığı bulunan, ülke geneline yayılan telgraf hatları ile hızla bir noktadan diğerine aktarılabilen enformasyon parçalarıdır. Haberin nötr, tarafsız olması ilkesi de ajansların temel dayanak noktaları arasındadır. Reuters gibi haber ajanslarının ileri sürdüğü gibi, haber içeriklerinin siyasal mücadele alanının dışında, tarafsız bir noktada yer alması gerekmektedir. Onlara göre haberci, işine gelirken siyasal kimliğini ve hatta vatanseverliğini evinde bırakarak gelmelidir. Haber, her türden gazeteye uygun olarak kurgulanmalıdır. İngiliz gazetelerinde popülerliğin etiği olarak nitelenen davranış, tarafsızlık erdemi olarak genel bir kabul halini almıştır (Ward, 2004: 190). Editörler açısından gazetelerinin tarafsızlığı, siyasal alandan uzak duruşu, kamu yararı güden ilkeli gazetecilik için vaz geçilmez bir konu olarak ele alınmıştır.

1.2.2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde ABD’de Gazetecilik

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), tarihsel gelişim süreci içerisinde gazetecilik pratiklerinde İngiltere’nin izinde ilerlemiştir. Bu anlamda ABD’de yürütülen çalışmaların genel eksenini gazeteciliğin partizanlık durumu, yayıncıların siyasal tavırları ve ülke içerisindeki temel gazetecilik normları üzerinedir. Gazetelerin siyasal kamuyu oluşturma başarısının araştırıldığı bu çalışmalarda, yayıncıların gerçekten de eleştirel olup, olmadığı sorusunun cevabı araştırılmıştır. Gazeteleri ele alan araştırmalarda, “tepeden gelen emirlere uygun olarak hâkim ideoloji ve parti yönetimlerinin dayatmaları ile hareket ederek taraflı yayınlarda mı bulunmaktadır?” sorusunun cevabının arandığı ifade edilebilecektir (Taş, 2010: 53). ABD’de yayımlanan ilk gazeteler, İngiltere’de hâkim olan temel içerik ve biçimlere uygun olarak çıkarılmıştır. Gazeteler ilk başlarda haftalık olarak basılmıştır. İngiltere’de yayımlanmakta olan gazetelerin kopyaları olarak değerlendirilmiştir. Toplamda dört sayfa olarak çıkarılan bu gazeteler, içerik anlamında oldukça kısıtlıdır. Başlıca enformasyonlar; gemi ticaretleri, yolcu taşımacılığı ve hükümet duyuruları üzerinedir (Stevens ve Garcia, 1980: 121).

ABD’de gazete çıkarıcılar, genel olarak tek kişiden oluşmaktadır. Bir gazetenin hem yayıncısı hem editörü hem muhabiri hem de tüm bu süreçten sorumlu yöneticisi tek kişidir. Gazete fiyatları yüksektir, dağıtım ise oldukça kısıtlı bir haldedir. Yaklaşık 6 sent (cent) olarak

satılan gazetelerin tirajları ise yüz ile 2 bin arasında değişim gösterebilmektedir. Gazetelere ilgi gösterenler ise çoğunlukla ticaretle uğraşanlar ya da siyasal elit zümreden kişilerdir (Schudson, 1978: 15). Hemen hemen tüm limanlarda 1800'lerin başı itibariyle en az bir gazete çıkarılmaktadır. Bu gazeteler çoğunlukla geride bırakılan İngiltere'ye ilişkin haberleri okuyucularına ulaştırmaktadır. Amerikan basınının 18. yüzyıldaki genel durumunu en iyi özetleyen tanım, gazetelere dayanan parti sistemi ifadesidir (Parsley, 2001: 17). Siyasal sistemin ana aktörlerinden birisi olarak işlev gören gazeteler, sadece siyasal tartışmalara yer vermekle kalmamıştır. Özellikle siyasal propaganda süreçlerinin henüz emekleme aşamalarında olduğu bir dönemde, parti faaliyetlerinin geniş kitlelere ulaştırılabilmesi açısından gazeteler hayati bir konumda yer almıştır (Herbst, 1995: 95-97). Gazete editörleri öyle bir noktada yer almıştır ki siyasal partilerin sözcüsü olarak ideoloji tedarikçileri biçiminde faaliyet göstermiştir (Baldasty, 1992: 7).

ABD'de iki partili sisteme geçilmesi ile hâkim sistemin değiştiği ifade edilebilir. Böylelikle seçim kampanyalarında kullanılmak üzere adaylar gazeteler kurmakta, bu yayın organlarını siyasal kampanyalarının birer ayağı olarak değerlendirmektedir. Bu noktadan itibaren gazetelerde siyasal fikirlerdense, adayların kişiliklerinin ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Artık gazetelerdeki temel amaç seçmeni, aday doğrultusunda ikna etmektir. Fikirlerin ortadan kalktığı, adayların kendi kimlikleri ile gazeteleri doldurduğu bir dönem başlamıştır. Bu noktada Baldasty (1992: 40), ticari basına geçişin hızlandığını belirtmektedir. Fakat partizan gazeteciliğin son bulmadığını da eklemektedir. Ticari anlamda kazançlı görüldüğü müddetçe partizan gazeteciliğin faaliyetlerine devam ettiği ifade edilebilecektir.

Basının pazara açılması ile metelik gazeteleri olarak da ifade edilen yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Bu gazeteler kendilerini ideolojiden bağımsız, mesleki kaygılar güden, tarafsızlık ilkesini işletme gayesinde olan bir tür olarak tanımlamıştır (Taş, 2010: 55). Nesnelleşme olarak da ifade edilen bu süreç Schudson'a göre (1978: 14), 1830'lar Amerikan basını için bir devrim niteliğindedir. Gazetelerin ucuz olması, adlarının metelik gazeteleri olarak da anılmasını sağlamıştır. Fiyatlarının ucuz olması, gazetelerin geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Bu etkinin farkında olan metelik gazeteleri, kendilerini büyük bir dönüştürücü güç olarak nitelendirmiştir. Gazeteler kendilerini tarafsız

bir noktada konumlayarak, tüm siyasi ve ideolojik taraflara eşit mesafede olduklarını ilan etmiştir.

ABD’de bu devrimin öncüleri arasında New York Times, New York Sun, New York Herald yer almıştır. Schiller’e (1981: 48) göre, öncüler arasında yer alan New York Sun’ın sloganı, “Herkes için parlar.” olmuştur. Herkes vurgusu, metelik basının idealleri arasında yer alan enformasyonun genel okuyucu kitlelerine ulaştırılması ile alakalı olarak görülmektedir. Metelik basınının kendisine biçtiği rol, kamu yararına uygun olarak nitelikli yayıncılık ilkesi olmuştur. Metelik gazetelerinin evrensel haklar olarak duyurduğu bağımsızlık, yaşamak, özgür olmak ve mülkiyet edinebilmek toplumun tüm kesimlerini birleştirecek itici güçler olarak değerlendirilmiştir (Schiller, 1981: 76-80). Metelik gazetelerinin en büyük devrimci gücü, gazetelerin devamlılığı için ekonomik dönüşümü sağlamış olmalarıdır. Artık gazeteler siyasi partilerin ekonomik desteklerine ya da aboneliklere ihtiyaç duymamaktadır. Bu noktadan sonra gazeteler tiraj ve reklam gelirlerine bağlı olarak iktisadi özgürlüklerini ilan edebilmiştir. Schudson (1978: 18) ise bu durumu gazete yayıncılığının iktisadi açıdan rasyonel bir hale dönüşmesi olarak tanımlamıştır.

Metelik gazeteleri, herkesin kesesine uygun olan bir gazetecilik anlayışına dayanmaktadır. İktisadi özgürlüklerini, reklam ve tiraj gelirlerinden elde eden gazeteler, yayımlarında bu sayede tarafsızlık ilkesini işletebilmiştir. Dönem için devrim niteliği taşıyan bu fikirler, kitle gazetelerinin temel prensiplerini içerisinde barındırmaktadır. Okuyucusunun kim olduğunu bilmeyen gazeteler, siyasi partiler ya da çeşitli ideolojik odakların güdümünden uzak yayınlara imza atabilmiştir. Gazetecilik mesleğini profesyonel bir zemine taşıma iddiasını taşıyan metelik gazeteleri, dönüştürücü bir güç olarak hizmet göstermiştir. Gazetelerin bu tutumu, basının reklam verenlerin güdümüne girmesine neden olmuştur. Reklamda açıkça ahlaki bir tartışma yaratan unsur olmadığı müddetçe, reklamların varlığı gazetelerin varlığı için hayati bir konumda yer almıştır. Gazetelerin bu tutumu meşhur laissez-faire (bırakınız yapınlar) siyasetinin bir sonucudur. Ahlaki açıdan metelik gazeteleri, her reklam verene eşit mesafede durmalı, parayı veren düdüğü çalmalıdır. Böylelikle gazeteler kendilerini sorumluluklardan arındırmakta, yargılamada bulunmaksızın pazarın ekonomik gücüne boyun eğmektedir (Taş, 2010: 56).

Metelik gazetelerinin temel başarısı her ne kadar iktisadi özgürlüklerini pazara ve reklam verenlere dayandıran yeni bir yapı oluşturmaları olarak görülse dahi, içerik alanında da yenilikçi olunmuştur. Bu yeniliğin başında ise haberin keşfi gelmektedir. Modern anlamı ile haberi var eden yine metelik gazeteleri olmuştur (Schudson, 1978: 18). Haber içeriğinin sunduğu enformasyonlar sadece ticaret ve siyaset güdümünden çıkarak toplumsal yaşamın kendisine dair gelişmeleri de okurlarına ulaştırmaya başlamıştır. Böylelikle haber sadece elit bir zümrenin odak noktası olmaktan çıkmıştır. Geniş kitlelerin ilgisine sunulmuştur. Bu değişim haberin dilinin de sadeleşmesini sağlamıştır. Toplumunu oluşturan her kesim gündelik hayatları ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. Haberinin farklı türlerinin keşfedilmesi ile gazeteler muhabir kadrolarını geliştirmeye ve değiştirmeye başlamıştır (Schudson, 1978: 27-29). Sıradan insanların sıradan konularına dönük bu değişim aynı zamanda sıradan insanların zenginlerin sosyal yaşamına dair ilgilerinin artmasına da neden olmuştur. Kendi bunaltıcı gündemlerinden kaçmak isteyen insanların elit zümrenin sosyal çevrelerinde gerçekleşen gelişmelere yakından ilgi duymalarına olanak sağlamıştır.

Metelik gazetelerinin toplumsalı dönüştürdüğü bu gelişmeler kamusal ve özel alan arasındaki sınırların muğlaklaşmasına neden olmuştur. Demokratik toplumsal yaşamın temellerinin atıldığı bu dönemde, orta sınıfın yükselişi de izlenmiştir. Bu açıdan metelik gazeteleri pazar ekonomisinin gelişmesine doğrudan katkı sağlamıştır. Reklamın asıl başarısı ise pazarın üretimlerinin geniş kesimlere ulaşmasını sağlaması olmuştur. Pazar ekonomisi gelişmekte, metelik gazeteleri ise bu gelişmeden nasibini reklam gelirleri ile elde etmektedir. Gazeteler haberlerinin tanıtımını okurlarına yani tüketicilerine de bu reklamlar aracılığı ile ulaştırmıştır. Diğer taraftan gazetelerin ve haberlerin kendisi de birer emtiaya dönüşerek tüketilebilir bir ürün halini almıştır. Böylelikle pazar ekonomisinin kendisi basın sektörü üzerindeki hâkimiyetinin temellerini sağlam bir zemin üstüne atmıştır.

ABD ve İngiltere’de 1830’larla birlikte ticaret ile siyasetin demokratikleşme süreci toplumsal gelişmelere de neden olmuştur. Toplumda demokrasiye ilişkin kabullenme süreci başlamış, işçi sınıfında başlayan bu heyecanlı bekleyiş, temelinde bir orta sınıf

kazanımı olarak değerlendirilmiştir (Schudson, 1978: 49). Bu dönemde basının iktisadi temeli, ABD’de ünlü laissez-faire teorisi çerçevesinde atılmıştır. Endüstrinin gelişimini destekleyen bu görüşler, basın iş etiğinin de bu doğrultuda gelişmesine olanak sağlamıştır (Dicken-Garcia, 1989). Bu görüş, özel sermaye girişimlerinin ulusal gelişimin temeli olduğunu ileri sürmektedir. Devlet müdahalesine karşı çıkan bu anlayış, piyasa hâkimiyetini savunmaktadır. Burada devlet gücüne düşen görev ise piyasa ekonomisini toplumsal etkilerden korumak ve kollamaktır.

Teknolojide yaşanan gelişmelerin habercilik pratikleri üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Özellikle telgrafın bulunması, 1840’ların ortalarında ABD ve Avrupa’da haberlerin iletilmesini kolaylaştırmıştır. Telgraf teknolojisinin bulunmasının akabinde 1866 yılında kıtalararası ilk iletişim kablolarının döşenmesi de habercilik pratiklerinin hızlanmasını sağlamıştır. Gazetecilik pratiklerinin zamana karşı yarış ilkesi ile bağdaştırılan bu gelişmeler, habercilik açısından dramatik bir sıçramaya neden olmuştur. Bu sıçrama gazeteciliğin zamana karşı yarışının da başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir (Gorman ve MacLean, 2003: 7). Bu noktadan sonra telgraf teknolojisinin yaratmış olduğu zamansal sıçrama, gazeteciliğin mesleki pratiklerinde hızlı olma ilkesinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Böylelikle gazetecilik fikir ve kanaat üretmektense haber peşinde koşan, zamana karşı yürütülen sonsuz bir enformasyon döngüsü olarak görülmeye başlanmıştır.

Yaşanan bu dönüşüm, uzun metinlerle fikir neşriyatlarının sonunu getirmiştir. Basının endüstriyelleşmesi, gazetecilerin zamana karşı yürüttükleri amansız mücadeleyi körüklemiştir. Böylelikle gazeteciler kendilerini sonsuz bir kısır döngünün içerisinde her günlerini ve anlarını yeni enformasyon peşinde geçirmek zorunda kalmıştır. Gazetecilerin çalışma alanlarını ve iş etiklerini temelden dönüştüren bu devrim, modern basın ajanslarının da kurulmasına netice vermiştir. Bu haber ajanslarının başında İngiltere merkezli Reuters, Fransa’da Havas, Almanya’da Wolff ve ABD’de ise Associated Press (AP) gelmektedir. Söz konusu bu haber ajansları haber yazım tekniklerinin kökten değişmesine öncülük etmiştir. Bu dönüşümü habercilik pratiklerinde nesnelleşme olarak duyuran AP, sürece öncülük etmiştir. Müşterilerine yeterli seviyede objektiflik sunmayı ilkesi olarak duyuran AP, bu ilkeyi haber diline de yansıtmıştır. Bu pratiği genel gazetecilik normu olarak

kabul eden diğer haber ajansları da sektörde köklü bir değişim sağlamıştır (Schudson, 1978: 4).

Objektiflik kavramı, güncel gazetecilik pratiklerinin temel prensipleri arasında yer almaktadır. Dünyada olduğu gibi ABD’de de objektiflik ilkesi, liberal basın tarafından tabu olarak kabul edilerek, işletilmektedir. Siyasal basının düşüşe geçmesi ve ticari basının ABD’de hâkimiyet kurması, objektiflik ilkesinin değerini arttırmıştır. Ticari basın, gazeteciliğin temel görevinin dünya gündemini yakından takip ederek, salt doğrulardan oluşan olgusal gelişmeleri kamuoyuna iletmek olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda daha önceki siyasal basının etik ve felsefi değer yargıları bir kenara bırakılarak, pazar ekonomisinin standartlarına uygun bir gazetecilik felsefesi oluşturulmalıdır. Burada da devreye salt doğrulardan oluşan olgusal bilgilerin haber değeri taşıması girmektedir. Gazetecilerin bu doğruları kamuoyuna ulaştırabilmeleri için objektiflik, yani tarafsızlık ilkesini dört dörtlük bir biçimde işletebilmesi beklenmektedir.

Bu noktadan sonra haberin ticari değerinin keşfedilmesi, haber tanımının da yeniden yapılmasını gerekli kılmıştır. Metelik basınının yükselişinden sonra başlayan bu furya, gazeteciye görünmezlik perdesinin ardına çekerek sadece enformasyonu okuyucuya sunmaktadır. Haberin kendisi idealize edilmeye çalışılmış, yanlış söylemlerinden arındırılarak tüm kesimlere hitap edebilecek bir formata büründürülmüştür. Bu format hem söylem düzeyinde hem de içerik düzeyinde haberin toplanma ve yazılma tekniklerini güncel formatına yaklaştırmıştır (Schiller, 1979: 52-53). Haberin kendisi, gazetecilerin niyet okuduğu ve bu niyetleri doğrultusunda kamuoyunu yönlendirme gayesinde oldukları bir üretim değildir. Tam tersine haberin kendisi salt doğrulara dayandırılan gelişmeler bütünüdür. Bu doğrultuda gazetecilerin toplumsal aydınlanma sürecinde önemli bir rol oynadıkları da rahatlıkla ifade edilmektedir. Dönemin bilimsel gelişmelerine de benzer bir şekilde gazeteciler, salt doğrular ile toplumun bilgiye ulaşmasını sağlayarak, kararlarını bu objektiflik ışığında vermelerini sağlamaktadır (Schiller, 1979: 49).

Objektifliğin ortaya atılması ile haberin temel değerleri de yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Bu bağlamda Mindich (1998: 2), objektifliğin temel bileşenleri arasında; siyasal tarafsızlık, ters piramit

haber yazım tekniği ile olgusal dengeyi göstermektedir. ABD basını 19. yüzyıl itibari ile bağımsızlıklarını da liberal, cumhuriyetçi ve demokratlar olarak saflara ayırmıştır. Objektif olma edimini ön plana çıkaran basın burada partizanlaşma eğilimine düşmüştür. Bu partizanlık belirli siyasal zümrenin savunucusu olmaya kadar gitmiştir. Örneğin bu gazeteler belirli şartlar olgunlaşmadıkça kendi partilerini eleştirmekten de kaçınmıştır. Bu durum göstermektedir ki gazetelerin objektiflikleri ancak belirli çıkar zümreleri ile olan ticari ilişkileri kadardır. Serbest pazar ekonomisinin yaratmış olduğu bu durum, gazetelerin ticarileşmesi ile doğrudan alakalıdır. Haberin kendisi söylem düzeyinde tarafsızlık ilkesini işletirken, gazete sahiplerinin çeşitli çıkar ilişkileri neşriyatlarında tarafgir duruma düşmelerine neden olabilmektedir. Bunu söylem düzeyinden öte, zaman zaman hangi gelişmenin haber değeri taşıdığına karar verme aşamasında da kullanabilmektedir.

Gazeteciliğin meslek ilkelerinin oturması ve gazeteciliğin bir meslek olarak kabul edilmeye başlaması ile objektifliğin de güçlendiği fikri ağır basmaktadır (Mindich, 1998: 13). ABD’de gazeteciliğin gelişme aşaması İç Savaş (1861-1865) sürecine denk gelmektedir. Savaş öncesinde gazeteciliğin profesyonel bir temelde yürütülmediği görülmektedir. Fakat savaş sürecinde halkın habere olan açlığı giderilmeye çalışılmıştır. Bu çaba ise gazeteciliğin gelişerek bir meslek olarak görülmesine neden olmuştur. Haber kavramı insanların hayatında kalıcı bir yer edinmiştir. Oluşan bu istek ve habere duyulan güven ise gazeteciliğin bir meslek olarak toplumda kabul edilmesi ile neticelenmiştir (Taş, 2010: 60). Gazeteciliğin bir meslek olarak kabul edilmesinin ardından eğitim sürecine girmesi ise İç Savaş’ın akabinde gerçekleşmiştir. Özellikle İngilizce ve retorik alanında eğitim veren kurumlarda gazetecilik temel dersleri görülmeye başlanmıştır. Ayrıca 1875 yılında Cornell Üniversitesinde gazetecilik eğitim sertifikası ilk defa verilmiştir (Mirando, 2001: 23-24).

Güncel temel gazetecilik pratikleri arasında en çok kullanılan haber yazım tekniği olan ters piramit ise 1872 yılından itibaren ABD’de derslerde öğretilmeye başlanmıştır (Ward, 2004: 189). ABD’de artık 19. yüzyılın sonu itibari ile profesyonel gazetecilik eğitimi veren kurumlar ve meslek örgütleri sayılarını arttırmaya başlamıştır. Mindich, bu kurumlarda eğitim görenlere, kayıt tutmaları gerektiği, yorum yapamayacakları ilkelerini öğretmektedir (1998: 13). Alanda kabul

gören ilk gazetecilik eğitim kitabı ise Edwin Shuman'a ait olan Steps into Journalism (1894) olmuştur. Bu kitap güncel gazetecilik eğitiminde de sıklıkla başvurulmuş bir eser olarak kabul edilmektedir. Shuman kitabında gazeteciliğin temel ilkeleri arasında gösterilen objektiflik, ters piramit tekniği, tarafsızlık, dengeli olmak, doğru olmak ve gözlemlenebilir olgulara dayanmak gibi unsurları incelemiştir. Yazara göre objektiflik bir eğilim olarak ele alınarak, gazeteciliğin temel ilkesi olarak kabul edilmeli ve uygulanmalıdır (Mirando, 2001: 29-31).

Diğer taraftan Ward ise objektiflik nosyonuna farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ona göre gazeteler kendilerini objektif olarak tanımlayarak idealize etmektedir. Gazeteler kamuoyunun destekleyicisi ve kamunun da eğiticisi statüsüne yükselmektedir (Ward, 2004: 174). Gazeteler bu noktadan sonra artık dördüncü güç konumuna sahip olmaktadır. ABD'de gazeteler 1830'larla birlikte tarafsızlık ilkesi ile haberlerini kamuoyuna geçen etkin bir statüye sahip olmuştur. Haberin kendi "değeri" toplum tarafından geniş kabul görmüş, kitlelere ulaşan gündelik bir ihtiyaç olarak görülmeye başlanmıştır. Haberin ticarileşmesiyle ünlenen popüler basın ise tarafgirliği reddederek teknolojik gelişmeye ve haberin bir ürün olarak piyasada değer kazanmasına önem atfetmiştir. Bu noktadan sonra bağımsız gazeteciliğin ilerleyişi için gerekli olan yol haritası da çizilmiştir. Haber üretim süreçlerinde profesyonelleşme ile editöryel bağımsızlık söylemleri güçlenmiştir. Gazetecilik meslek kodları oluşturularak, gazetecilik örgütlerinin kurulması süreci hız kazanmıştır. Gazeteciliğin kendisi bilimsel olarak ele alınan, eğitimi verilen ve piyasa tarafından üretim olarak habere değer atfedilen bir süreç olarak ortaya çıkmıştır (Taş, 2010: 61).

1.2.2.3. Tarihsel Süreç İçerisinde Osmanlı'dan Türkiye'ye Gazetecilik

Yunanistan'da başlayan bir isyan ve bu isyanın uluslararası basında geniş çaplı yer bulması Osmanlı yönetiminin, basının gücünün farkına varmasına neden olmuştur. Söz konusu bu gücün aleyhlerine kullanılması, Osmanlı hanedanının da basına olan ihtiyacını gün yüzüne çıkarmıştır. Osmanlı Devleti'nin önde gelen yöneticileri ve II. Mahmud, devletin de kendisine ait bir gazetesi olması gerektiğine

kanaat getirmiştir. Bu doğrultuda 1831 yılında Osmanlı Devleti'ne ait olan ilk resmî gazete Takvim-i Vekayi yayım hayatına başlamıştır. Bu dönemde gazetenin devlet yönetimi tarafından kontrol edildiği ve özgür basının kendisine gelişme alanı bulamadığı tartışmasız bir gerçek olarak görülmektedir.

Takvim-i Vekayi'nin yayımlanmasından 10 yıl sonra ise ikinci gazete olan Ceride-i Havadis basılmıştır. Osmanlı'da basın, 1860'lı yıllara kadar devlet denetiminde gelişim göstermiştir. Bu tarihten itibaren ise devlet politikalarının eleştirildiği kimi özel gazeteler görülmeye başlamıştır. Bu gazeteler arasında önde gelenler arasında ise Tercüman-ı Ahval (1860) ve Tasfir-i Efkâr (1862) gazeteleri yer almaktadır. Bu gazeteleri takiben 1866 yılında ise Muhbir gazetesinin yayım hayatına başlaması ile devlet denetimli basının yerini yavaş yavaş eleştirel gazetelerin aldığı görülmektedir. İlk çıkan eleştirel gazeteler arasında yer alan Muhbir ve Tasvir-i Efkâr gazeteleri yazılarında devlet politikalarını açıktan eleştirmeye başlamıştır. Bu yazılarla devletten bağımsız eleştirel basının doğuşu sağlanmıştır. Yazıların oluşturduğu eleştirel kamuoyu bu noktadan sonra devlet kararlarını eleştirmeye, önerilerini dile getirmeye başlamıştır. Osmanlı'dan kaçan Namık Kemal ve Ziya Paşa tarafından çıkarılacak olan Hürriyet ise 1868 yılında Avrupa'da yayımlanmıştır (Demir, 2014: 59).

Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesinin yayımlanmasından önce ülkede Fransızlar tarafından çıkarılan gazeteler de bulunmaktadır. Bu gazeteler 1796 yılından itibaren Fransız Büyükelçiliği tarafından Fransız kolonilerine bilgi ulaştırılabilmesi amacıyla çıkarılmıştır. Bu gazeteler arasında önde gelenleri ise Bulletin Des Nouvelles (Haber Bülteni), Gazette Française de Constantinople (İstanbul Fransız Gazetesi) ve Mercure Oriental (Doğu Merkürü) olmuştur. Bu gazetelerin yanında İzmir ve Mısır'da da Fransızlara ait gazeteler yayımlanmıştır. Fakat bu gazeteler Osmanlı içerisine değil daha çok dışarıya dönük haberler yayımlamaktadır. Takvim-i Vekayi'nin yayımlanmasından önce Mısır'da Mehmet Ali Paşa tarafından da gazeteler çıkarılmıştır. Bu gazetelerden ilki 1828 yılında yayımlanmış olan haftalık Vekâyi-i Mısriyye olmuştur. Gazete Arapça ve Türkçe olarak her iki dilin de aynı anda kullanıldığı bir formatta basılmıştır (Demir, 2014: 61).

Osmanlı'nın ilk resmî gazetesi olan Takvim-i Vekayi 1831 yılında haftalık olarak basılmaya başlanmıştır. İlk sayısı 5 bin adet olarak basılan gazete, devletin önde gelen yöneticilerine, taşra yönetimlerine ve yabancı büyükelçiliklere gönderilmiştir. Gazetenin başında ise Mekke kadılığı görevini de yürütmüş olan Vakanüvis Esat Efendi yer almıştır (Topuz, 1973: 6). Gazetenin ilk sayısında başyazıyı Esat Efendi kaleme alarak, gazetecilik mesleğinin inceliklerinden bahsetmiştir. İlk nüshası 8 sayfa olan gazete, dili itibari ile oldukça ağır bir içeriğe sahiptir. Güncel gelişmeleri kamuoyuna ulaştırmaktan öte, Osmanlı'nın resmî duyurularını okuyucularına ulaştırma gayreti içerisinde olmuştur (Berkes, 2003: 200).

Osmanlı Devleti'nde çıkarılan ikinci gazete ise Ceride-i Havadis gazetesi olmuştur. Gazetenin çıkarılma hikâyesi ise ilginç bir olaya ilişkindir. William Churchill isimli muhabir, Morning Herald gazetesinin İstanbul temsilciliği görevini yürütürken, kaza neticesinde bir çocuğu yaralamıştır. Dönemin yabancı devletlerine ve vatandaşlarına sunulan kapitülasyonlar neticesinde ceza almaktan kurtulan muhabir Churchill, aynı zamanda büyükelçiliği tarafından ödüllendirilmiştir. Muhabire bir devlet nişanının yanı sıra zeytinyağı ihracatı yapma hakkı ve gazete çıkarma izni sunulmuştur (Topuz, 2003: 17). Churchill, gazete çıkarmak için acele etmemiştir ve ancak 31 Temmuz 1840 tarihinde Ceride-i Havadis gazetesini yayımlamıştır. Gazete ilk sayısında yalnızca 3 sayfa olarak tasarlanırken, ikinci sayısından itibaren 4'er sayfa ve 2'şer sütun olarak basılmıştır (Demir, 2014: 64). Gazetenin basın tarihi içerisindeki en önemli değeri ilan politikasına dair olmuştur. Gazetede geniş bir ilan yayım politikası güdülmüştür. İlk ölüm ilanları da yine Ceride-i Havadis gazetesinde yayımlanmıştır. Bu ilanlar gazetenin fonlanmasında önemli bir gelir kalemini oluşturmuştur (Çavdar, 2007: 17).

Ceride-i Havadis gazetesi, ülke dışındaki gelişmeleri okuyucularına ulaştırmıştır. Gazetede özellikle yenedünya ile ilgili gelişmeleri, Hindistan üzerine hikâyeleri ve seyahatnameleri yayımlanmıştır. Gazetenin bu dışa dönük yayın politikasının temelini muhabirlerinin genellikle ülke dışında olması oluşturmaktadır. Batının parlamenter sistemine dair bilgilendirici haberleri de okuyucularına ulaştıran gazete, yayınları nedeniyle İstanbul'daki küçük bir azınlık grubu sadık okuyucu kitlesi olarak hedef alabilmiştir (İnuğur, 1999: 183). Gazete

ilk sayısı itibariyle 10 günlük rutinler halinde çıkarılacağını okuyucularına bilgi olarak paylaşırsa dahi, bu yayım rutinine uyamamıştır. Ceride-i Havadis gazetesi 1843 yılında yayım hayatını sonlandırma kararı almıştır. Özellikle okuyucu kitlesinin İstanbullu küçük bir aydın kesim olarak kısıtlı kalmaması yani geniş kitlelere ulaşılamaması bu durumda etkili olmuştur.

Tercüman-ı Ahval gazetesi, ilk özel gazete olarak 21 Ekim 1860 tarihinde yayımlanmıştır (İnuğur, 1999: 185). Gazetenin kurucusu ve aynı zamanda da yazarı olan Ağâh Efendi, edebiyatçı Şinasi'nin de desteği ile gazeteye hayat vermiştir. Fakat Şinasi gazetede sadece 6 ay süreyle yazılarını kaleme almıştır. Yazar, siyasi yayınlardan öte, dönemin edebiyatı ile ilgili çalışmalarla okuyucularının karşısına çıkmıştır (Girgin, 2002: 32). Gazete, haberlerini iç ve dış haberler olarak ikiye ayırmış bu bölümler içerisinde de alt başlıklara yer vermiştir. Aynı zamanda günlük olaylar da gazetede "Hususat-ı Adliye" başlığı ile yer almıştır (Budak, 2004: 114). Gazete haftada bir defa çıkarılma rutini ile toplamda 25 sayı olarak yayımlanmıştır. Fakat bu noktadan sonra haftada 3 defa olmak üzere baskıya girmiştir. Bu rutin daha sonra arttırılarak haftalık basılma sayısı yükselmiştir (Kabacalı, 2000: 64).

Gazetenin sahibi ya da sorumlu müdürüne dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat bu eksiklik 15 Kasım 1864 tarihli olarak yürürlüğe giren Basın Tüzüğü gereklerince giderilmiştir. Gazetenin sahibi Tefvik olarak 583. sayısında duyurulmuştur (Girgin, 2002: 34). O dönemde Osmanlı topraklarında baskı makinelerinin bulunmaması nedeniyle gazeteler el tezgâhlarında basılmıştır. Okuma yazma bilen işçilerinin bulunmaması nedeniyle gazeteyi sarıklı baskı diziciler gerçekleştirmiştir (Demir, 2014: 68). Gazetenin özel dağıtım ağı yoktur. Köşe başlarında yer alan satıcılar tarafından gizlice satım işlemi gerçekleştirilmiştir. Gizli olarak satım işleminin gerçekleşmesinin temel nedeni ise medrese öğrencileri tarafından bu durumun hoş karşılanmamasıdır (Şapolyo, 1969: 118).

Şinasi'nin 2 Temmuz 1861 tarihinde Tercüman-ı Ahval gazetesinden ayrılmasının ardından yazar, yeni bir gazete çıkarmak için girişimlerde bulunmuştur. Gerekli izinleri temin ederek, gazeteyi basabilmek amacıyla matbaa sahibi olan Şinasi, 28 Haziran 1862

tarihinde Tasvir-i Efkâr gazetesinin ilk sayısını çıkarmayı başarmıştır (Hayta, 2002: 10). Gazetenin başyazısında Şinasi, amaçlarının ürettikleri haberler dolayımı ile halka kendi istikballeri konusunda sorunlarını çözmeye işlevi kazandırmak olarak tanımlamıştır. Şinasi'nin ilk sayıda özetlediği bu amaç, halkın eğitimine katkı sağlama yolu ile başarılmaya çalışılacaktır (İnuğur, 1999: 193).

Şinasi, kendi evine kurduğu matbaada çalışarak hem matbaacı hem gazeteci hem de patron olmuştur. Dizgi parçaları üzerine çalışan Şinasi, matbaa alanında yenilikçi yaklaşımların da öncülüğünü üstlenmiştir (Kabacalı, 2000: 68). Gazetede iç ve dış haberler birbirinden ayrılmıştır. Eyaletlerde yer alan muhabirler haber akışında önemli bir rol oynamıştır. Merkeze haberler, mektuplar ve telgraflar aracılığıyla ulaştırılmıştır. Eyaletler ile merkez arasında haber aktarımında teknolojik yetersizlik ve muhabirlerin haberlere kişisel yorumlarını katması gibi nedenlerle zaman zaman aksaklıklar yaşanmıştır (Demir, 2014: 72). Fakat daha sonra vilayetlerin kurulması ile bu vilayetlerde çıkan yerel gazetelerin katkısı, haber akışında ve haber niteliğinde olumlu sonuçlara vesile olmuştur (Hayta, 2002: 11).

Türk basın tarihi içerisinde Osmanlı dönemine ait olan bir diğer gazete 1 Ocak 1867 yılında yayımlanan Muhbir gazetesidir. Gazetenin sahibi Filip Efendi iken başyazarı da Ali Suavi'dir. Gazete haftanın 5 günü yayımlanmıştır (Girgin, 2002: 43). Gazetede yoğunlukla medreseler ve ilkokullarda yaşanan eğitim problemleri dile getirilmiştir. Okullarda okutulan müfredatlar, medreselerde eğitim kalitesinin düzeyi ve fen ilminin ihmeline yönelik eleştiri yazıları kaleme alınmıştır. Ayrıca gazetecilik dilinin sadeleştirilmesi üzerine de makaleler yayımlanmıştır (Demir, 2014: 74).

Gazetenin başyazarı olan Ali Suavi, yazılarında sarayı hedef alarak Avrupa devletlerinin Osmanlı'nın iç işlerine müdahale ettiğini dile getirmiştir. "Hürriyet" başlığı ile okuyucularının karşısına çıktığı yazısında, yanlış politikaların toplumsal süreçlerde eşitliği yok ederek keyfiyete kayıldığı vurgulanmıştır (Koloğlu, 1988: 49). Bu muhalif tutumu perçinlemek amacıyla gazete, dönemin Sultan'ı Abdulaziz'e yönelik Mustafa Fazıl Paşa'nın kaleme aldığı mektubu halka açık bir şekilde basmıştır. Gazete, aynı zamanda ilk hayır işi için yardım toplayan basın kuruluşu olmuştur. Girit'te gerçekleşen felaket için,

gazetenin 28. sayısından elde edilen gelir Girit halkına ulaştırılmıştır (Nüzhet, 1931: 43). Gazetenin bu muhalif duruşu 32. sayısından sonra 1 ay süre ile kapatılmasına neden olmuştur. Ali Suavi'nin ise Kastamonu vilayetine sürgüne gönderilmesi gazetenin siyasetten arınmasını sağlamıştır. Fakat Ali Suavi 47. sayıdan sonra gazeteye geri dönmüş, Avrupa'ya kaçacağı 55. sayıya kadar gazetenin başında kalmıştır. Gazete ise 27 Mayıs 1867 tarihinde kapanmıştır (Koloğlu, 1988: 49).

Hürriyet gazetesi, 19 Haziran 1868'de Londra'da çıkarılmaya başlanmıştır. Muhbir gazetesinin yerini alması amacıyla gazete; Namık Kemal, Agâh Efendi ve Ziya Bey tarafından çıkarılmıştır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti çatısı altında yer alan gazete, 63. sayısına kadar Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın öncülüğünde yayımlanmıştır (İnuğur, 1999: 222-223). Namık Kemal'in gazeteden ayrılmasından sonra Ziya Paşa gazetenin sorumluluğunu üstlenmiştir. Gazete haftada bir olmak üzere yayımlanmıştır. Gazetenin amacı Namık Kemal tarafından, cemiyet çatısı altında siyasi hedeflerine ulaşmak ve Osmanlı halkına doğru bilgiyi ulaştırabilmek olarak ifade edilmiştir (Demir, 2014: 80).

Gazete, İslami öğretilerden de yararlanarak amaçlarına uygun ayetlerle yayınlarını desteklemiştir. Hürriyet gazetesi, Muhbir gazetesinden farklı olarak dilde sadeleşmeye itimat etmemiştir. Bu tavrın yerini ağıdalı ve ağır bir dil almıştır. Bu tavırda belirleyici olan hedef kitlelerinin aydınlardan oluşmasıdır. Hürriyet gazetesi, hedef kitlesine aydınları alan ve bu hedef kitleye uygun düşünce ve kavramlarla gazetesini çıkaran ilk düşünce gazetesi olarak da Türk basın tarihine geçmiştir (Girgin, 2002: 54). Gazetede ayrıca Ali Suavi'nin de yazıları yer almıştır. Ali Suavi imzasıyla 20 Ocak 1869 tarihinde yer alan bir makalede, Ali Paşa için "katli vacip" ifadelerinin kullanılması İngiliz otoritelerini rahatsız etmiştir. Teşvik edici söylem olarak kabul edilen bu ifadeler, İngiliz adliyelerini harekete geçirmiştir. Bu durum üzerine Ziya Paşa Londra'yı terk ederek gazeteyi İsviçre'nin Cenevre kentine taşımak zorunda kalmıştır. Burada gazete 100. sayısının yayımlandığı 12 Haziran 1870 tarihinde kapanmıştır (Topuz, 2003: 27).

1.2.2.3.1. Millî Mücadele Döneminde Gazetecilik

Millî Mücadele dönemi, Türk basın tarihi açısından değerli görülen konuların başında gelmektedir. Milli birlik içerisinde hareket eden Türklerin mücadele süreci içerisinde haberdar olmaları basın aracılığı ile sağlanmıştır. Toplumun bir ve bütün olma bilinci, çatışmalardan haberdar olmasını sağlaması açısından basın hayati bir noktadadır. Savaşın sözcülüğünü yapan Millî Mücadele döneminde basın, toplumun her kesimini kucaklamış, milli şuuru ayakta tutarak toplumsal moralin yüksek tutulması noktasında işlevselleşmiştir. Millî Mücadele dönemi basını, Kuvayı Milliye birliklerinin kurulmasından başlayarak Anadolu topraklarından Yunan birliklerinin atılması sürecine kadar yayımlanan gazetelerin tamamını kapsamaktadır. Mondros'tan başlayarak İttihatçıların yurdu terk etmesine kadar geçen süreçte basının aracılık ettiği temel soru, memleketin içerisinde bulunduğu duruma çözüm bulma üzerinedir. Bu dönemde basını üç ana gruba ayırmak mümkündür: İstanbul Hükümeti'ni destekleyenler, İtilaf Devletleri'ni destekleyenler ve bu iki grubun dışında kalan diğerleri (Ayhan, 2008: 83-84). Fakat en temelde Millî Mücadele dönemi basını iki ana grup şeklinde sınıflanmaktadır. Millî Mücadele taraftarı olanlar ve Millî Mücadeleye karşı olanlar şeklindedir. Diğer taraftan Millî Mücadele dönemi gazetelerinin temel sınıflandırması Anadolu basını ile İstanbul gazeteleri olarak ayrılmaktadır.

Millî Mücadele döneminde faaliyet gösteren ve bu süreci destekleyen gazetelerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir: İleri, Vakit, Tercüman, Akşam, İkdam, Tasvir-i Efkâr, Hakikat ve Tanin gazeteleridir. Millî Mücadele sürecini desteklemeyen gazetelerin başlıcaları ise şunlardır: Peyam-ı Sabah, Alemdar ve Aydede gazeteleridir (Kabacalı, 2000: 151). Dönem gazetelerinin siyasi tutumları her grubu temsil edecek şekilde dağılım göstermektedir. Bu gruplar arasından İttihatçıların iki ana eksen etrafında şekillendiği görülmektedir. Bunlar Ankara tarafları olan, Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyenler ile gizli den gizliye İttihatçılıklarına devam eden gazetelerdir. Aynı zamanda İslamcı yayınlarına devam eden gazeteler de faaliyetlerine devam etmiştir. Sebilürreşad dergisi İslamcı çizgide yayım faaliyetlerine devam ederek, toplumsal süreçte aktif olarak rol almıştır. Dönemin getirdiği olağanüstü şartlar gereğince basın faaliyetlerinin yanı sıra toplumsal faaliyetlerde de kısıtlamaya

gidilmiştir. Gündelik uğraşların kısıtlanması, basın faaliyetlerine de yansımıştır. Bu dönemde basın, Milliyetçilik duygusu ile hareket etmiştir. Toplumsal uzlaşa temelli yayınlarına devam eden gazeteler, milli şuurun yükselmesi amacına hizmet etmiştir.

Her ne kadar Millî Mücadele bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla faaliyetlerine devam eden Milliyetçi basın görülüyor olsa da diğer taraftan Anadolu'da sol basın faaliyetlerinde de yükseliş gözlenmiştir. Bu durumun temel nedeni Rusya'da yaşanan devrimin zor koşullardan geçen Anadolu topraklarına olan yansımasıdır. Zor dönemden geçen Türk yurdu, Batı düşmanı olan Rusya ile yakınlaşarak solcu ideolojinin Anadolu'da yayılmasına da zemin hazırlamıştır (Ayhan, 2008: 85). Basının gücünü şuradan anlamak mümkündür: Millî Mücadele dönemi sonucunda imzalanan Lozan itibari ile ülkeden ihraç edilen 150 kişilik listeden 13'ünü gazeteciler oluşturmaktadır. Millî Mücadele'ye ihanet edenler arasında bulunan gazeteciler, ülkenin milli şuuruna ihanetle suçlanmıştır (Soysal, 1985: 59-65). Millî Mücadele basını propaganda aracı olarak işlevselleşmiştir. Milli bilincin yükseltilmesi adına faaliyet gösteren gazeteler olduğu gibi, bu süreci sekteye uğratmakta ısrarcı olan gazeteler de bulunmuştur. Bu süreç Millî Mücadele sürecinin başarıya ulaşmasına kadar sürmüştür.

Dönem gazetelerinin bir takım ortak özellikleri bulunmaktadır. Dönemin gazeteleri Millî Mücadele sürecini desteklemek noktasında hayati olmuştur. Savaşın gidişatı hakkında halkın bilgilendirilmesi görevini üstlenmiştir. Bu noktada gazetelerin temel politikası milliyetçi duyguların yüceltilmesidir. Bu doğrultuda Milli şuurun yükseltilerek savaşa desteğin artması sağlanmıştır. Böylelikle Anadolu'nun en ücra köşesine kadar savaş hakkında bilgiler ulaşabilmiş ve halkın sürece tam desteği sağlanmıştır. Mücadelenin kazanılarak Ankara'da TBMM'nin açılması süreci ile basın Matbuaat Umum Müdürlüğü'nün kontrolüne girmiştir. Müdürlük ise Meclis Başkanlığı'na bağlanmıştır. Dönemin yoğun şartları gereğince Meclis, Ordu Komutanlığı tarafından kontrol edilmektedir. Bu şekilde basın doğrudan askeriye'nin güdümüne girmiştir. Müdürlüğün temel yetkileri gazete çıkarma ve gazetecilik faaliyetleri ile alakalı tüm süreçleri denetleme, düzenlemeyle açıklanmaktadır. Aynı zamanda maddi açıdan çıkarılan gazetelerin desteklenmesidir. Millî Mücadele döneminde ise özel girişimlerin bulunmaması Anadolu basınının maddi açıdan desteklenmesini

gerektirmiştir. Bu kaynakların başında devlet desteği gelse de yer yer sivil toplum kuruluşları tarafından da basın desteklenmiştir (Ayhan, 2008: 85).

Millî Mücadele sürecinde basının propaganda amacıyla faaliyet göstermesi gazetelerin tek bir merkezden kontrol edilmesini gerekli kılmıştır. Olağanüstü bir süreç olarak savaş döneminde gazetelerin basımı ve dağıtımını sorunlu görülmektedir. Bu süreçte tirajın artışı gazetelerin basılıp, dağıtılabilmesine bağlı olarak değişmektedir. Cephede hareketliliğin yaşandığı süreçlerde gazetelerin tirajlarında yükselme görülmüştür. Savaştan haberdar olma çabasında olan halkın bilgi açlığının giderilmesi için zaman zaman ikinci ve akşam baskısı da gerçekleştirilmiştir. Dönem gazetelerinin neredeyse tamamının renksiz ve fotoğrafsız şekilde yalnızca haberdar etme çabası ile çıkarıldığı görülmektedir. Savaşın kazanılmasının akabinde ise kaybedilen toprakların geri alınması ile gazetelerin renkli ve fotoğraflı baskıya girdiği bilinmektedir. Fakat bu durumun yanında dönem içerisinde İstanbul gazetelerinin renkli basıldığı görülmektedir. Diğer taraftan Anadolu basını ise dönem içerisinde tamamen renksiz basılmıştır (Ayhan, 2008: 87). Anadolu Ajansı gazetelerin temel haber kaynağıdır. Ajans, mücadele süreci hakkında kamuoyu oluşturma gayesi ile haberlerini üretmiş ve dağıtmıştır. Konu hakkında Öztoprak (1981: 33), gazetelerin haber kaynakları olarak hem iç hem de dış haberlerde ajanslara bağımlı olduğunu belirtmektedir.

Millî Mücadele dönemi gazetelerinin temel prensibi halkta milli şuurun yükselmesini sağlamaktır. Bu amaçla yayınlarında gazeteler milliyetçi duygulara hitap etmektedir. Lirik tarzda kaleme alınan kahramanlık hikâyeleri toplumu bir araya getirme amacındadır. İttihatçı çizginin ortadan kalkması ile Jöntürkler döneminin gazeteleri arasında yer alan İntikam, Tokmak, Tabanca ve Süngü gibi adlara sahip olan gazetelerin yerini milli şuura gönderme yapan gazetelere bıraktığı gözlenmiştir. Örneğin Hâkimiyet-i Milliye, İrade-i Milliye, Servet-i Milliye ve Gaye-i Milliye bu gazeteler arasındadır. Söz konusu gazeteler milli duyguları yücelten, mücadeleyi destekleyen yayınlara imza atmıştır. Alemdar gazetesinin 30 Ocak 1920 tarihli sayısında bu konu dile getirilmiştir. İttihatçılar tarafından çıkarılan tabancalı ve süngümlü gazete adlarının yerini İzmir'e Doğru ve Müdafaa-i Milliye adlarına sahip yeni gazeteler almıştır. Söz konusu bu gazetelerin içerik

olarak aynı olmakla birlikte, nasıl ki İttihat gazeteleri Rumeli’de işe yaramadı ise Millî Mücadele gazetelerinin de Anadolu’da işe yaramayacağı fikri dile getirilmiştir (İlgar, 1973: 36). Fakat gazetenin iddiasının aksine söz konusu Millî Mücadele gazeteleri amacına hizmet ederek, savaşın kazanılmasında hayati rol üstlenmiştir.

1.2.2.3.2. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Gazetecilik

Millî Mücadele döneminin başarı ile sonuçlanmasının ardından 600 yıllık geçmişi ile Osmanlı İmparatorluğu yıkılmıştır. Yerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Cumhuriyet’in ilan edildiği 1923 yılından itibaren Türkiye laik, demokratik bir devlet olarak var olmuştur. Fakat kurulduğu ilk yıllarda dönemin zorunlulukları gereği, ülke tek parti yönetimi ile idare edilmiştir. Bu yapı çok partili sistemin fiilen işlerlik kazandığı 1946 yılına kadar devam etmiştir. Cumhuriyet değerlerinin aksine tek parti ile geçen 23 yıllık süreçte özgürlükçü demokratik yapı işletilememiştir. Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarını izah eden Mustafa Kemal Atatürk, 1 Aralık 1921’de yaptığı bir konuşmasında mevcut kurucu hükümetin demokratik bir yapıya hizmet etmediğini belirtmiştir. Bu durum özgür basınının oluşmasına da ket vurmuştur (Gevgili, 1990: 13).

Her ne kadar tek parti hükümeti anti demokratik bir yapı olarak nitelendirilse de hukuki olarak diğer siyasal partilerin kurulmasının önünde engel bulunmaması sürece dair değişik yorumların getirilmesine neden olmuştur. İçerisinde bulunan siyasal konjektür gereği çok partili siyasal hayata geçiş tehlikeli görülmüştür. Nitekim Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile gerçekleştirilmeye çalışılan ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Şeyh Said isyanı neticesinde ilan edilen Takrir-i Sükûn Kanunu ile parti kapatılmıştır. Akabinde 1930 yılı itibari ile Serbest Fırka girişimi ile tekrar bir denemede bulunulmuş fakat bu sonuç da olumsuzlukla neticelenmiştir. Dönemin basın organları arasında yer alan Vatan, Tanin, Adana Tokgöz ile Tevhid-i Efkâr gazetelerinin Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adlı siyasal oluşumu desteklemeleri dönemin iktidarı tarafından sert dille eleştirilmiştir. Basına yönelik eleştirinin dozu arttırılarak sert cezalara netice vermiştir. Bu durum Serbest Fırka adlı siyasal oluşuma destek veren Son Telgraf ve Yeni Sabah

gazetelerinin de aynı yaptırımlarla karşılaşmasına neden olmuştur (Öztürk, 1994: 138).

Tek parti dönemi, çok partili demokratik yapıya geçiş için bir ara dönem olarak kabul edilmektedir. Toplum ve yönetim kademesini demokratik yapıya hazırlamak maksadı ile geçilen bu süreç, toplumsal yapılar için baskı ile neticelenmiştir. Siyasal partiler, dernekler ve sendikalar baskıcı rejimin yasaklayıcı zihniyetinden doğrudan etkilenmiştir. Her ne kadar uygulamada işlemese de yasal düzenlemeler itibari ile tek parti döneminde basın özgür bir yapıya sahiptir. Birinci Meclis'in 20 Nisan 1924 tarihi ile yürürlüğe giren "Teşikat-ı Esasiye" Kanunu, matbuatı koruma altına almaktadır. Örneğin Kanununun 77. Maddesi, matbuatın kanun nezdinde serbest kılınmasına hükmetmektedir. Basını sansüre karşı koruma amacı güden bu kanun, uygulamada işlememiştir. Kanununun kökenleri 1876 tarihli Kanunu Esasiye'nin 12. Maddesine atıfta bulunmaktadır. Ek olarak basının sansüre tabi tutulamayacağı ilkesi de kanuna dâhil edilmiştir (Öztürk, 1994: 139).

Cumhuriyet rejiminin ilk matbuat kanunu 27 Temmuz 1931 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlk yayımlandığı hali ile kanun, il yüksek mülki amirine gazete çıkarma konusunda gerekli bilgilerin ulaştırılmasını yeterli görmüştür. Fakat 1938 yılında kanunda düzenlemeye gidilerek, siyasi konularda yayımlanacak gazete ve dergilerin çıkarılması ruhsatname alma şartına bağlanmıştır. Matbuat Kanunu'nun 50. Maddesi ise taşıdığı belirsiz ilkeler nedeniyle basın özgürlüğünü ortadan kaldırmaya nitelikte kabul edilmektedir (İçel, 1985: 30). Birinci Basın Kongresi'nin 25 Mayıs 1935 tarihinde toplanması akabinde hükümet tarafından mesleki örgütlerin kurulması telkin edilmiştir. Söz konusu bu karar neticesinde ise 27 Haziran 1938 tarihinde Basın Birliğini kuran kanun ilan edilmiştir. Kanuna göre gazetecilik yapabilmek adına hükümetin denetimi altında Basın Birliğine üye olarak kabul edilmiş olmak şartı getirilmiştir. Kanun doğrudan hükümete basını kontrol altına alabilme imkânı getirmiştir. Her ne kadar basın meslek gruplarının kendi iç denetimini sağlamak iddiası ile çıkarılmış olsa da kanunun kullanımı hükümete basın üstünde denetim yetkisi sunmuştur (Özgen, 1988: 116).

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü itibari ile 1938 ile 1946 yılları arasında ülke Milli Şef yönetimi ile idare edilmiştir. Bu süreçte basın tahakküm altına alınmıştır. Şef ile ilgili haberlerin büyük punto ve resimlerle basılması zorunluluğu getirilmiştir. Resmî açıklamalar dışındaki haberlerin neşriyatı kısıtlanmıştır. Siyasi otorite kontrolünden geçmeyen eleştirel haberlerin basımı yasaklanmıştır. Hangi haberin ne şekilde yayımlanacağına Milli Şef yönetimi karar vermiştir. Söz konusu bu dönemde basın özgür değildir. Mevcut hükümet tarafından tahakküm altına alınmış bir yapı söz konusudur. Bu süreçte hapse atılan gazeteci ve kapatılan gazete sayısı oldukça fazladır. Sadece 1940 ile 1942 yılları arasında 25 gazete kapatılmıştır. Bu dönemde kendisine fırsat yaratma çabası ile hareket eden muhalif sesler hükümet tarafından baskılanmıştır. Basın üzerindeki baskıcı yapı II. Dünya Savaşı'nın kazanılarak faşizmin Avrupa'da yenilgiye uğratılması sürecine kadar sürmüştür (Öztoprak, 1981: 142).

Çok partili hayata geçiş kolay olmamıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 23 yıllık tek parti dönemi Demokrat Parti (DP)'nin 1946 seçimine girmesi ile sona ermiştir. DP ile geçilen çok partili hayat, 1946 ile 1950 yılları arasında liberal politikaların yürütüldüğü bir ara dönem olarak değerlendirilmektedir. CHP iktidarının savaş yıllarında sıkı bir devletçilik politikası ile yürüttüğü iç siyaset, liberal politikalar ile DP iktidarında tanışmıştır. Tek parti döneminin baskı altında tuttuğu basın da DP yönetimine destek vermiştir. İktidara gelmesinde basının baskı rejimine karşı muhalif söylemleri desteklemesi etkili olmuştur. Bu değişim talebini gören CHP iktidarı, son yılında liberal politikaları benimsemeye dönük adımlar atmıştır. Demokratikleşme çabası olarak değerlendirilen 1946 yılındaki basın suçlarının affedilmesi girişimi tek parti döneminin devamını sağlayacak yeterli etki gücünü kuramamıştır (Ayten, 2011: 71).

Basın Birliği adlı oluşum 18 Haziran 1946 yılında lağvedilerek, basın üstündeki kontrol yapısı ortadan kaldırılmıştır. Bu noktada oluşan basın meslek örgütü Gazeteciler Cemiyeti 10 Haziran 1946 tarihinde kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş amacı ise siyasi tahakküm yapılarından gazetecilik mesleğini icra edenleri kurtarmak, olarak açıklanmıştır (Koloğlu, 2006: 122). DP ile hayata geçen çok partili sistem girişimi, 1950 seçiminde DP'nin iktidara gelmesi ile neticelenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana iktidarda olan CHP yönetimi, 14

Mayıs 1950 seçimlerinde iktidarını kaybetmiştir. Özellikle 1946 yılından itibaren basın, DP yönetimine açıktan destek vermiştir. DP'nin 1950 seçimlerinde iktidara gelmesinde basının önemi büyüktür. Seçimi kazanmasında büyük rol oynayan basına yönelik desteğini açıklayan DP yönetimi, iktidarının ilk yıllarında özgür basın için temel yapıları inşa etme çabasına girişmiştir. İnuğur tarafından sıralanan basın hakkındaki sorunlar, Adnan Menderes'in ifadeleri ile şu şekildedir (1992: 266):

- Af kanununun çıkarılması ihtiyacına dikkat çekilmiştir; basın suçları affedilecektir,
- Gazeteciliğin tahakküm altına alınamayacağı, hürriyetinin kısıtlanmayacağı,
- Gazete kapatma yetkisinin hükümete teslim edilmeyeceği, mahkemelere ait olduğu.

DP iktidarının basın üzerindeki olumlu girişimleri sadece sorunların teşkil edilerek çözümüne yönelik kanuni yapıyı tesis etmesi ile alakalı değildir. Aynı zamanda gazetecilik enstitüsünün kurulması adına girişimde de bulunulmuştur. Yürürlüğe giren 13 Haziran 1952 tarihli 5953 Sayılı Kanun gazetecilere birtakım haklar sunmuştur. Bunlar: Sendika kurmak, sigortadan faydalanmak, çalışan ve çalıştıran arasında sözleşme zorunluluğu, kıdem tazminatı hakkının tanınması ve gerekli sosyal izin haklarının sunulmasıdır.

Gazete sahipleri ve DP iktidarı arasındaki yakın ilişkilerin oluşturduğu olumlu hava kısa süreli olmuştur. Hükümetin yolsuzlukla mücadele konusunda gerekli hassasiyeti göstermediğine yönelik basında yer alan haberler üzerine DP iktidarı ile ilişkiler gerilmiştir. Bu durum Özgen tarafından özellikle 1954 yılında Meclis'e getirilen kanun tasarısı, DP iktidarına basın üzerinde tahakküm kurma hakkını sunduğu fikri olarak değerlendirilmektedir (2004: 39). Kıbrıs'a ilişkin sorunların ön plana çıktığı bir dönemde, Türk Yunan ilişkileri 6-7 Eylül olayları ile iyice gerilmiştir. Güven tarafından özetlenen bu durum, Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığına dair haberlerin İstanbul Ekspres gazetesinde manşetten duyurulması, halkı galeyana getirmek olarak yorumlanmıştır (2006: 25). Olayların büyümesi neticesinde sıkıyönetim ilan edilmiş ve bu fırsattan yola çıkarak DP iktidarı basını kontrol altına almıştır. DP iktidarı 1957 yılı itibari ile

basın üzerindeki baskı politikalarını iyice arttırarak ekonomik kısıtlamalara gitmiştir. Gazete ve dergilerin ihtiyacı olan kâğıdın tek elden ithalini 26 Kasım 1957 tarihli kararname ile düzenlemiştir. Akabinde 1 Ocak 1958 tarihli ilan ve reklamların tek elden dağıtılmasına ilişkin kararname gazetelere yönelik bir başka baskı girişimi olarak değerlendirilmiştir (İnuğur, 1999: 327). Neticesinde 1960 yılında tahkikat komisyonunun kurulması kanunu ile basın üzerindeki artan baskı ortamı 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile neticelenmiştir.

1.2.2.3.3. Darbe Dönemlerinde Gazetecilik

DP'nin ikinci seçim galibiyetinin ardından darbe söylentileri hız kazanmıştır. Darbe çağrısında bulunan askerler, İnönü'ye yönetime el koyma çağrısında bulunmuştur. Fakat CHP yönetimi seçimleri kazanarak askere gerek kalmadan DP iktidarının sona ereceği önerisinde bulunmuştur. Siyasi desteği bulamayan darbeci askerler, emellerinden vaz geçmeseler de planlarını ertelemiştir. Nitekim 27 Ekim 1957 tarihli seçimde DP yönetimi CHP karşısında yeni bir zafer kazanmıştır (Aydemir, 1968: 96). Her ne kadar birinci parti olarak zaferle seçimleri kazansa da DP yönetimi öz eleştiride bulunarak basınla bozulan ilişkilerini düzeltme çabası içerisine girmiştir. Adnan Menderes, gazete sahipleri ile yemeklerde bir araya gelerek kendilerine çeşitli imtiyazlarda bulunma sözü vermiştir. Fakat bu girişim muhalif basın tarafından, besleme basın eleştirilerinin yükselmesine neden olmuştur. Söz konusu bu tartışmalı dönemde kurulan Hürriyet ve Milliyet gazeteleri hükümetin imtiyazlarından yararlanmak için politika yürütmüştür. Başlarda eleştirel haberler kaleme alsalar dahi, daha sonra imtiyazlarla birlikte bu tarz haberlerine ara vermiştir (Akbayır, 2018: 46).

Meclis Tahkikat Komisyonu adlı oluşum 18 Nisan 1960 tarihinde 2247 Sayılı Kanun çerçevesinde kurulmuştur. Komisyonun yetkileri olağanüstü sınırlara sahiptir. Meclis konuşmalarının dahi komisyon denetiminden geçmeden basına servis edilmesi engellenmiştir. Bu ortamda Ulus gazetesi İnönü'nün Meclis açıklamalarını komisyonun onayına sunmadan basma girişiminde bulunmuş ve matbaası basılarak gazetelere el koyulmuştur (Karakuş, 1977: 433). Söz konusu sansür kararının ardından gazeteler manşetlerine, “Yurtta siyasi faaliyetler

durduruldu.” başlığını taşımıştır. CHP’nin yanı sıra akademik çevrelerden de bu duruma tepki sesleri yükselmiştir (Savgı, 2006: 75). Bu dönemde basın iki kutupta hizalanmıştır. Bir tarafta DP ve Menderes destekçisi olarak ön plana çıkan gazeteler, diğer tarafta ise muhalif basın olmak üzere ayrılmıştır. Besleme basın olarak da nitelenen hükümet destekçisi olan gazeteler Menderes’in tüm açıklamalarını manşetten halka duyururken, muhalif basın bu gelişmelere hiçbir şekilde gazetelerinde yer vermemiştir. Ülke içerisinde artan huzursuzluk ortamı askeri okul öğrencilerine de sıçramıştır. Ankara Harp Okulu öğrencileri 15 Mayıs 1960 tarihinde önce Kızılay’a ardından da Meclis’e sessiz yürüyüş gerçekleştirmiştir. Bu olaya adı 555 K olarak verilmiştir. Açılımı ise 5’inci ayın, 5’inci günü, 5’inci saati Kızılay’dadır (Dursun, 2001: 62).

Darbenin gelişine dair en önemli görüntü ise 25 Mayıs 1960 tarihinde Eskişehir’de ortaya çıkmıştır. Fabrika açılışına katılmak için Eskişehir’de bulunan Menderes askerler tarafından protesto edilmiştir. Bu olay da dönemin gazetelerinde tıpkı 555 K olayı gibi yer almamıştır. Fakat darbenin başarılı bir şekilde 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşmesi akabinde gazetelerde radikal bir değişiklik gerçekleşmiştir. Aralarında Cumhuriyet, Milliyet, Vatan, Dünya, Yeni Sabah ve Hürriyet gazetelerinin de yer aldığı basın kuruluşları ortak bir açıklama ile yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi’ne şükranlarını duyurmuştur. Darbe öncesinde Tercüman ve Hürriyet gazeteleri DP’nin yanında yer alarak yayınlarında bu politikalarını işletmiştir. Fakat darbenin başarı ile sonuçlanmasının ardından ise bu tutum değişmiştir. Diğer taraftan darbe öncesinde de muhalif bir tutum takınan Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri tutumlarını devam ettirmiştir. Ülke demokrasisi 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardında bıraktığı enkazı kaldırmaya çalışırken, 12 Mart 1971 Muhtırası ile tekrar karışmıştır. Genç subaylar arasında örgütlenen bir oluşumun varlığı MİT tarafından Genel Kurmay Başkanlığına iletilmiştir. Generaller arasında yer alan üst düzey kuvvet komutanları bu oluşuma karşı harekete geçerek darbeyi gerçekleştirmeden bastırmıştır. Fakat ülke içerisinde artan huzursuzluk ortamı ve ekonomik buhran neticesinde dönemin iktidarı Adalet Partisi (AP) yönetimine muhtıra verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu

durumun sonucunda Süleyman Demirel yönetiminde AP iktidarı istifa etmiştir (Akbayır, 2018: 49-51).

Ülke içerisinde yaşanan çalkantılı sürecin temelinde ekonomik buhran ve öğrenci hareketleri gelmektedir. Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet gazeteleri hükümet karşıtı yayınları ile ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan çalkantılı süreç karşısında itidal çağrısında bulunan gazeteler de bulunmaktadır. Öğrenci hareketlerinin hız kazanması akabinde ülkede anarşi durumu oluşmuştur. Çeşitli bankalara saldırı girişimleri yaşanmıştır. Neticesinde başını Devrim dergisinin çektiği bazı basın kuruluşları açık darbe çağrısında bulunmuştur (Dursun, 2005: 192-193). Fakat bu çağrılar karşılıksız kalmış ve darbe gerçekleşmemiştir. Genelkurmay Başkanlığında toplanan kuvvet komutanları 10 Mart 1971 tarihli kararları ile darbe çağrısında bulunmamış, sert bir dille hükümeti eleştirdikleri muhtırayı kaleme alma kararı almıştır. Darbe beklentisi ile basın organlarını takip edenler hayal kırıklığına uğramıştır. Fakat 12 Mart 1971 tarihinde TRT radyolarından duyurulan 3 maddelik muhtıra metni ile hükümet istifaya davet edilmiştir. Bu duruma tepki gösteren ve demokrasi çağrısında bulunan basın kuruluşları olduğu kadar kararı olumlu olarak duyuranlar da olmuştur. Muhtıra öncesinde gelişmelere dair ilk izlenimi darbe girişiminden kaçınıldığı haberi ile duyuran Milliyet gazetesi olmuştur. Gazetenin 4 Mart 1971 tarihli sayısında Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın sözleri arasında askerin darbeden kaçındığı fikri halka duyurulmuştur. Muhtıra ardından ise Milliyet gazetesi halka gelişmeleri, “Silahlı Kuvvetler Sunay'a ve Meclis Başkanlarına Muhtıra Verdi, Demirel İstifa Etti” manşeti ile duyurmuştur. Cumhuriyet ise, “Türk Ordusu İdareyi Üzerine Almaya Kararlı” manşetini tercih etmiştir. Muhtıra ile yönetimden el çektirilen AP yönetimine yakınlığı ile bilinen Tercüman gazetesi ise ortada yer alan bir tutum takınmıştır (Savcı, 2006: 119-121).

Türkiye için 1970'li yıllar terör, istikrarsızlık, ekonomik buhran ve karışıklık dönemi olarak geçmiştir. Askeri muhtıra bu kötü gidişata çözüm olamamıştır. Nitekim 2 Ocak 1980 tarihinde Genelkurmay Başkanı Kenan Evren öncülüğünde kuvvet komutanları tarafından

yönetime yeni bir muhtıra verilmiştir. Fakat muhtıranın muhatapları olarak kabul edilen AP lideri Demirel ve CHP lideri Ecevit, sorumluluğu üzerine almamıştır. Her ikisi de doğrudan iktidarı ellerinde tutmadığını belirterek, muhtıranın muhattabı olmadıklarını belirtmiştir. Muhtıranın basına yansımaları ise Hürriyet gazetesi tarafından “Birliğe çağrı” olarak manşetten duyurulmuştur (Akbaşır, 2018: 56). TARİŞ eylemlerinin İzmir kent geneline yayılması ve akabinde 27 Mayıs 1980 tarihinde MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak’ın öldürülmesi eylemleri sonucunda başlayan anarşi durumu asker müdahalesi ile bastırılabilmiştir (Savğı, 2006: 145). Karışıklık ortamında 12 Mart Muhtıra dönemi Başbakanı Nihat Erim’in de suikaste kurban gitmesi, basında geniş yer bulmuştur. Hürriyet gazetesi, “Sıra kimde?” başlığı ile ülkedeki anarşi durumuna dikkat çekmiştir. Artan huzursuzluk ortamının yarattığı siyasi baskı netice vermiş ve Demirel ile Ecevit arasında, Cumhurbaşkanı Vekili Hasan Sabri Çağlayangil’in ev sahipliğinde uzlaşma toplantısı gerçekleştirilmiştir. Fakat bu gelişme basın tarafından yeterli görülmemiş, Hürriyet gazetesi tarafından, “İşbirliğinden umut yok” ifadeleri ile kamuoyuna duyurulmuştur. Eylül ayında ise basının tepkisi devam etmiş, asker göreve davet edilmiştir. Beklenen haber ise 12 Eylül 1980 sabahı saat 04:00’te radyolardan Milli Güvenlik Konseyi’nin darbe metninin okunması ile gerçekleşmiştir. Milliyet gazetesi bu gelişmeyi gerekli olarak niteleyerek, içeride ve dışarıda olumlu olarak karşılandığı bilgisini geçmiştir. Cumhuriyet gazetesi ise emir kademe zinciri içerisinde gerçekleşmesinden ötürü en başarılı darbe olarak halka duyurmuştur. Hürriyet gazetesi ise Oktay Ekşi imzalı yazısında, “Oh olsun demeli mi?” ifadelerini halka ulaştırmış ve darbenin yanında yer almıştır (Sara, 1991: 16-17).

1.2.2.3.4. Liberal Ekonomi Döneminden Günümüze Gazetecilik

Türkiye, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından üç yıl boyunca kuvvetler birliği ilkesi ile Milli Güvenlik Konseyi tarafından yönetilmiştir. Demokrasi adına karamsar geçen bu süreç ancak 6 Kasım 1983 seçimleri ile sona ermiştir. Seçimlere katılım oranı %92 ile oldukça yüksektir. Fakat seçimlere bu rağbete rağmen, anti demokratik bir uygulama ile Milli Güvenlik Konseyi tarafından seçimlere yalnızca üç siyasal partinin katılmasına izin verilmiştir. Bunlar: Anavatan

Partisi, Halk Partisi ile Milliyetçi Demokrasi Partisi olmuştur. Seçimleri Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi kazanmıştır. Özal'ın Başbakanlığı, Türkiye'nin liberal politikalarla tanışmasına vesile olmuştur. Hemen hemen her alanda özelleştirme furyası baş göstermiştir. Özellikle 24 Ocak 1980 kararlarının yansımaları genel seçimin ardından kendisini daha da fazla hissettirmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF) politikalarını uygulamaya karar veren Özal, ülkeyi dış sermayeye açmıştır. Cumhuriyet döneminin mirası olan Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) özelleştirilerek satılmıştır. Küçük işletmeler dünya devleri ile boy ölçüşemeyerek kepenk kapatmaya başlamıştır (Akbayır, 2018: 59-60). Koasliyon dönemlerinin ardından ülke içerisinde artan huzursuzluk 28 Şubat 1997'de yapılan Milli Güvenlik Konseyi toplantısı ile en üst seviyeye çıkmıştır. Refahiyol hükümetine yönelik bir balans ayarı olarak nitelenen olay ise 4 Şubat 1997 tarihinde Ankara Sincan'da tankların dolaştırılmasıdır. Bu durum çeşitli otoriteler tarafından postmodern darbe olarak da nitelendirilmiştir (Birand ve Yıldız, 2012: 200-201). Bu süreç nihai noktasına ise 18 Nisan 1999 tarihli genel seçimle ulaşmıştır. DSP-ANAP-MHP koalisyonu ile neticelenen seçimde, Devlet Bahçeli erken seçim kararı alarak eski Türkiye defterini kapatmış ve Ak Parti iktidarının hüküm süreceği yeni Türkiye dönemini açmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi liberal ya da 1980'li yıllar itibari ile neo-liberal ekonomi politikaların yansımaları Türkiye'de de etkili olmuştur. Devlet denetimlerinin azaltılarak özel sermaye piyasasının kendi iç düzenini kurması teorisine dayanan bu yaklaşım, ülke içerisinde basın sektörünü de doğrudan etkilemiştir. Bu noktada gerçekleşen ilk önemli kırılma sahiplik yapıları ile alakalıdır. Basın sektörüne hızlı bir giriş yapan çok uluslu holdingler, medya sektörünün oluşmasını sağlamıştır. Şirket evlilikleri gibi farklı sektörlerden holdinglerin basın alanına girmesi, gazeteciliğin dönüşmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm medya sektörünün doğması ile neticelenmiştir. Basının kamuyu bilgilendirme ve kamuoyunu oluşturma işlevleri, sağlıklı bir demokrasi sisteminde hayati görülmektedir. Fakat neo-liberal politikaların neticesinde basının kâr odaklı bir sektör haline dönüşmesi haber alma ve verme sürecinde paranın ön planda tutulduğu bir dönüşümle neticelenmiştir. Basın sektöründe gazeteler arası ideolojik çekişmelerin yaşandığı bilinen bir gerçektir. Fakat neo-liberal politikaların altında bu savaş ideolojik bir

boyuttan çıkararak kâr odaklı ekonomik bir savaşa dönüşmüştür. Bu durum haberin dönüşmesine de neden olmuştur. İdeoloji nosyonundan soyutlanan haber, eğlendirici bir içeriğe bürünmüştür.

Türk siyasi tarihine damgasını vuran en önemli siyasi oluşumlardan birisi de hiç şüphesiz Adalet ve Kalkınma Partisi yani Ak Parti olmuştur. Halkın artan ekonomik ve siyasi buhran karşısında değişim talebi 3 Kasım 2002 genel seçimleri sonucunda karşılık bulmuştur. Tek partili döneme geri dönüş olan bu süreç, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'den hükümeti kurma görevini Abdullah Gül'ün alması ile başlamıştır. CHP'nin de desteği ile siyaset yasağı kaldırılan Recep Tayyip Erdoğan'ın partinin başına geçişi 11 Mart 2003 tarihinde gerçekleşmiştir. Ak Parti iktidarı ülkeyi dış sermayeye açarak küreselleşme çalışmalarına hız vermiştir. Fakat içeride artan huzursuzluk da söz konusudur. İrtica söylemleri Ak Parti iktidarına yönlendirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri kademelerinden rahatsızlıklar dile getirilmiş ve bu durum sonucunda Cumhuriyet mitingleri organize edilmiştir (Akbayır, 2018: 63). Ak Parti ve Recep Tayyip Erdoğan iktidarının ünlü nidalarından birisi olan, "Durmak yok, yola devam!" söylemi 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde de karşılık bulmuştur. Ak Parti iktidarı tek parti olarak yoluna devam etmiştir (Güdekli, 2014: 72). Ak Parti iktidarı en önemli sınavını 17-25 Aralık 2013 tarihinde vermiştir. Fethullah Gülen Cemaati tarafından harekete geçirilen operasyonla, devlet erkânından üst düzey yöneticilere karşı yargı eliyle gözaltı kararları çıkarılmıştır. İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekili Zekeriya Öz liderliğinde yürütülen operasyon, iktidarın sert duruşu ile boşa çıkarılmıştır. Operasyona yönelik en üst tepki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından gelmiştir. Paralel yapı olarak nitelenen cemaat yapılanmaları, ikinci saldırısını internet ortamına sızdırılan ses kayıtları ile gerçekleştirmiştir.

Sosyal medyanın etkin olarak kullanılmaya başlandığı ve geleneksel basın araçlarına alternatif olan haber alma-haber verme işlevinin gerçekleştirildiği bir diğer önemli olay ise Gezi Parkı sürecidir. Yurdun büyük bir kısmına sıçarayan ve başlangıcı 27 Mayıs 2013 olarak kayıtlara geçen süreç, yaşamı koruma mücadelesinden bir anda iktidarı hedef alan kitlesel sürece yayılmıştır. Cemaat tarafından organize edildiği söylemleri, Ak Parti

iktidarı çevrelerince dile getirilmiştir. Nitekim bu süreç, 15 Temmuz 2016 tarihli Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) adlı yapılanma tarafından TSK içerisine sızmış kilit birliklerce darbe girişimine kadar uzanmıştır. Darbe girişimi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın geleneksel basın araçları ile sosyal medya araçlarından yararlanarak halkı sokağa inerek darbeyi durdurma çağrısı neticesinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Akbayır, 2018: 62).

Yeni Türkiye'nin ilk yıllarında medya sektörü Doğan, Uzan, Çukurova ve Doğu grupları tarafından paylaşılmaktadır. Fakat Ak Parti'nin siyaset sahnesine hâkim olması ile medya yapılanması da köklü bir değişim geçirmiştir (Saran, 2014: 360). Ak Parti iktidarının medya yapılanmasını dizayn girişimi, sahiplik yapılarında köklü değişimlere gitmesi ile gerçekleşmiştir. İktidarın medya ile olan mücadelesi 2007 yılı itibariyle başlamıştır. Merkez medya adı ile yeni bir oluşum kurularak, iktidarın söylemlerinin dışına çıkmayan ve kimi çevrelerce havuz medyası olarak da nitelenen yeni bir yapılanma doğmuştur (Çaylı ve Depeli, 2012: 43). Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalı olan Star TV'yi medya sektörüne kazandıran Cem Uzan'ın grubu Uzan (Rumeli), iktidarın ilk odak noktası olmuştur. Seçimlerde Ak Partiye karşı Genç Parti adı altında yarışa giren Cem Uzan, seçimin hemen ardından hedef tahtasına oturtulmuştur. Nitekim Çukurova Elektrik firmasına Mayıs 2003 yılında el koyulmuştur. Uzan ise bu duruma Star gazetesinden, "Gücün buna mı yetiyor kalles?" başlığı ile seslenmiştir. Çok geçmeden TMSF tarafından Uzan (Rumeli) grubunun medya oluşumlarına el koyulmuş ve Star TV, Doğan grubuna satılmıştır. Star gazetesi ise Zaman gazetesinin imtiyaz sahiplerinin eline geçmiştir (Adaklı, 2013: 564).

Bir diğer medya yapılanma müdahalesi ise Turgay Ciner sahipliğindeki Merkez Medya grubuna yönelik girişimdir. Merkez Medya grubu bünyesinde yer alan ve aralarında Sabah gazetesi ile ATV'nin de yer aldığı oluşumlara TMSF tarafından 1 Nisan 2007 tarihinde el koyulmuştur (Adaklı, 2013: 580). Karşılıklı davalar neticesinde bazı medya oluşumları Ciner'e iade edilmiş fakat Sabah gazetesi ile ATV'nin satışı gerçekleşmiştir (Kuyucu, 2012: 455-

459). Sabah gazetesi ile ATV'nin bu şekilde el değiştirmesi durumu toplumda geniş yankı uyandırarak tepki ile karşılanmıştır. Nitekim 17-25 Aralık döneminde yayımlanan ve Başbakan Erdoğan'a ait olduğu iddia edilen ses kayıtları sürece yönelik şüpheler oluşmasına neden olmuştur. Satın alma işlemini finanse etmek amacıyla bir para "havuzu" oluşturulduğu ve bu havuzun AK Parti iktidarına yakın iş adamları tarafından finanse edildiği kayıtlarda dile getirilmiştir. Erdoğan ailesinin damadı olan Berat Albayrak'ın alık Grubu aracılığı ile Aralık 2007 tarihinde Sabah gazetesi ve ATV'ye sahip olması şüphelerin dile gelmesine neden olmuştur. Bu noktadan sonra ise grubun adı Turkuvaz Medya Grubu olarak anılmıştır (Akbayır, 2018: 70). Demirören Grubu tarafından 2011 yılında Milliyet ve Vatan gazetelerinin 74 milyon dolara satın alınması bir diğer önemli gelişmedir. Fakat asıl önemli satın alma işlemi ise 2018 yılında Doğan grubu bünyesindeki tüm medya yapılanmasının Demirören grubu tarafından satın alması olmuştur. Bu satın alma işlemi de yine Ak Parti iktidarının öncülüğünde medya yapılanmasını dizayn edebilme girişimi olarak değerlendirilmiştir. Bu noktadan sonra ise yeni medya teknolojilerinin hızlı gelişimi, haber alma-haber verme işlevlerinin sosyal medya araçlarına kayması ile neticelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERN DÖNEMDE GAZETECİLİK

*Gerçeğe bir son veren şey,
gerçekten daha da gerçek gibi görünendir.*

Jean Baudrillard²

Çalışmanın birinci bölümünde ele alınan modern anlatı, habercilik pratiklerini tarihsel bir gelişim perspektifi içerisinde ele almıştır. Gazetecilik nedir, nasıl doğmuştur, dünyada ne şekilde icra edilmektedir gibi sorulara cevaplar tarih sahnesinde aranmıştır. Bu bölümde ise modern dönemin ardından gelen postmodern dönüşüme odaklanılmaktadır. Postmodern anlatı, tüm dünyayı dönüştürdüğü gibi gazetecilik ve habercilik pratiklerini de değiştirmiştir. Bu köklü değişime akademik bir tarihçe eşliğinde değinmek ve gazetecilik literatürüne kazandırmak değerli görülmektedir.

2.1. Modernden Postmoderne Dönüşüm

Modern anlatıyı Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve Aydınlanma hareketlerinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Bu tarihi dönüm noktaları günümüz postmodern toplumların da temellerinin atıldığı önemli dönemeçlerdir. Bu bağlamda Fransız Devrimi (1789) ile Sanayi Devrimi (1760) modern toplumların ekonomik ve siyasal temellerini atarken, Aydınlanma hareketi ise fikri dönüşümü sağlamıştır. Temelleri bu tarihi gelişmelerle atılan modern toplumların özellikleri arasında şu değerler yer almaktadır: İş bölümünün var olduğu, iş hayatında uzmanlaşmanın değerli görüldüğü, makineleşmenin üretim faaliyetlerine yön vermekte olduğu, tüketim çılgınlığının kitlesel boyuta ulaştığı, çekirdek aileye önem atfedildiği, sağlam hiyerarşik uygulamaların görüldüğü ve rasyonel, bürokratik toplumlar olduğu düşünceleri sıralanabilmektedir.

---

² Baudrillard, 2010: 118.

Modern dönemin kendi içerisinde barındırdığı tutarsızlıklar, toplum pratiklerinde yeni bir arayışa neden olmuştur. Bu arayış, postmodern dönemin temellerinin atılması ile neticelenmiştir. Postmodern dönemi, modern dönemin birebir reddi olarak değerlendirmek yanlıştır. Her ne kadar iki anlatı tabanda birbirine zıt ilerleyiş göstermiş olsa dahi iki dönemeci tarih sahnesi içerisinde bütüncül bir şekilde ele almak daha doğru bir yaklaşımdır. Postmodern toplumlar örgütsüz bir yapıda, bireyselleşmenin yükselişe geçtiği ve hatta zirvede yer aldığı bir dönemin anlatısıdır. Sınıfsız toplumlar ve kimlik mücadeleleri ön plana çıkmaktadır. Modern dönemin en önemli kazanımı sınıf savaşları olmuşken, postmodern toplumlarda kitleler sınıflardan ayrılarak kimlik perspektifi içerisine sıkıştırılmıştır. Tüketim ve üretim zincirinde ise fordist üretim anlayışı terk edilerek kişiye özel postfordist yani esnek üretim anlayışına geçilmiştir.

Postmodern dönemin en önemli arayışı kimlik bunalımlarını aşma düşüncesidir. Bu dönemde cinsiyet temelli dönüşümler kimlik mücadelelerine yön verirken, söz konusu bu ve benzer kimlik arayışlarının gazeteciler için de geçerli olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Toplumsalda yaşanan dönüşümler iş kolları üzerinde de değişimlere neden olmuştur. Bu tarz kimlik arayışları, mesleki tanımları derinden etkilemektedir. Özellikle teknolojik alanda yaşanan bu gelişmeleri internet ve internet dolayımı ile hayatımıza giren sosyal medya kullanımı üzerinden okumak mümkündür. Artık gazetecilik ve hakikat birlikteliğinin kendisi tartışmalı bir hale dönüşmüştür. Bu dönüşümü ise toplumsalda yaşanan postmodern dönüşümden ayrı değerlendirme gayreti, çalışmanın noksan kalmasına neden olabilir.

Literatürde postmodern dönüşüm ile ilgili geniş bir çalışma alanı bulunduğu görülmektedir. “Dijital Medya ve Teknolojinin Kolektif Kullanımı” başlıklı çalışmalarında yazarlar Zuhul Sönmezer ve Ayşe Ceyda Ilgaz Büyükbaykal güncel pratikleri tarihsel gelişim süreci içerisinde incelemiştir. Kitlelesizleştirme politikası olarak ele alınan bir yaklaşım odağında, postmodern düşünce perspektifinde teknolojik gelişmeler analiz edilmektedir. Walter Lippmann’ın da ifade ettiği üzere gazeteler toplumun her kesiminin her gün okuduğu yegâne kaynaktır. Bu kaynak, kitlelesizleştiren teknolojik gelişmeler ışığında değerlendirilmektedir. Postmodern dönemde her kesim dijital

platformlarda hem üreten hem de tüketen konumundadır (Sönmezer ve Ilgaz Büyükbaykal, 2024).

“Modernizm ve Postmodernizm İkileminde Kültür ve Kimlik Olgusu” başlıklı bir diğer çalışma Serpil Yıldırım tarafından kaleme alınmıştır. Yazar çalışmasında, kültür ve kimlik kavramları üzerinden yaşanan dönüşümü ele almaktadır. Modern dönemden postmodern döneme geçiş süreci içerisinde kavramların izi sürülmektedir. Toplumsal hayatı doğrudan etkileyen teknolojik gelişmeler, postmodern dönemin dinamiklerini de inşa etmektedir. Bu dönüşüm doğrudan gündelik hayatı da etkilemektedir. Toplumun en küçük yapı taşlarını oluşturan kimlikler de bu durumdan etkilenerek, dönüşmektedir. Bu dönemde en belirgin özellikler parçalanmış, çoklu, değişken ve ön görülemezliktir (Yıldırım, 2024).

“Dijital Platformlarda Kimlik İnşası ve Sunumu: Z Kuşağı Üyeleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışma Selahattin Çankal tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmasında yazar, postmodern dönüşüm ile bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri odak noktasına almıştır. Bu gelişmeler kimlik kavramını da dönüştürmüştür. Dijital platformlar adı altında faaliyet gösteren sosyal medya siteleri, kimliklerin dahi dijitalleşmesine neden olmuştur. Artık kimlikler çevrimiçi ve çevrimdışı olarak ikiye ayrılabilir. Yazar, çalışmasında Z kuşağı üzerinden kimlik bunalımını okuma çabası içerisinde (Çankal, 2024).

“Sanal Kimlikler ve Sanal Aidiyet” başlıklı bir diğer çalışma Yıldız Yavuz tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmasında yazar, sanal aidiyetlik olgusuna vurgu yapmaktadır. Dijital dönüşüm, postmodern yapıyı inşa etmektedir. Bu yapı sanal kimliklerin de ortaya çıkmasına olanak sunmaktadır. Artık kitleler gündelik hayatlarının büyük bir kısmını çevrimiçi mecralarda geçirmektedir. Bu ortamlarda çeşitli sanal aidiyetler inşa etmektedir. Bu aidiyet olgusu, sanal cemaatlerin oluşması ile neticelenebilmektedir (Yavuz, 2024).

Kuşaklar arası haber fotoğraflarına yönelik algılama seviyelerinin ölçüldüğü önemli bir çalışma ise, “İsrail-Hamas Savaşı”nı Konu Alan Haber Fotoğraflarının Alınlanması: Kuşaklararası Bir Karşılaştırma” başlığı ile Aziz Coşkun tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmasında yazar, İsrail-Hamas savaşını konu olan haber fotoğraflarını X, Y ve Z

kuşığı temsilcilerinin yer aldığı 9 kişilik bir gurubun incelemesine sunmuştur. Her kuşağın demografik ve sosyal-kültürel yapıları haber fotoğraflarının algılanması üzerinde etkili olmuştur. Fakat çalışmanın en dikkat çeken sonucu ise yaş, cinsiyet ve eğitim gibi durumlar fark etmeksizin, çaresizlik içerisinde kapana kısılan mağdur insanlar karşısında her kesimin aynı insani duygularla mesajları alımladığını ortaya koymuştur (Coşkun, 2024).

Postmodern çağda influencerlar yani sosyal medya fenomenleri üzerine yapılan çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu çalışmalara dair önemli bir örnek de Hüseyin Yaşa tarafından kaleme alınan, “Kanaat Önderliği Bağlamında Influencerlar ve İçerikleri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma” başlıklı doktora tezidir. Çalışmasında Yaşa, sosyal medya fenomenlerinin kanaat önderliği rolünü üstlenme başarısını araştırmıştır. Instagram adlı sosyal medya platformu özelinde gerçekleştirilen araştırmada, fenomenlerin kanaat önderi olma edimini başarı ile yerine getirip, getirmediğine dair kapsamlı bir çalışma yürütülmüştür. Amaçsal örnekleme yöntemi ile seçilen 12 Instagram fenomeni ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca söz konusu 12 fenomenin hesapları ve ürettikleri gönderilerine içerik analizi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, fenomenlerin kendilerini kanaat önderi konumunda gördükleri tespit edilmiştir. Fakat çalışmanın derinlikli olarak değerlendirilebilmesi adına öz eleştiri yürütülerek, takipçilerle olan organik ve inorganik ilişkilerle birlikte, kurumlar, markalar ve ajanslarla arasındaki etkileşimin de detaylı olarak araştırılması gerektiği öneri olarak sunulmuştur (Yaşa, 2023).

Postmodern dönemde birey inşası üzerine yürütülen çalışmalar da söz konusudur. Bu tür çalışmalara literatürde verilebilecek değerli bir örnek ise Aslıhan Akbayır tarafından kaleme alınan, “Dijital Platformlarda Postmodern Kimliklenme” başlıklı çalışması olmuştur. Çalışmasında yazar, modern dönemden postmodern döneme dönüşümü içerisinde kimlikleri araştırmıştır. Postmodern bireyin özellikleri arasında spiritüalizm, benmerkezcilik ve geçmişinden kaçmak gelmektedir. Dijital platformlar özeline odaklanan çalışmada, Netflix’te postmodern kimliğin nasıl inşa edildiği ortaya çıkarılmaktadır. Günümüz insanının dijital platformlarda postmodern kimlik bağlamında tasvir edildiği

saptanmıştır. Bu saptama yalnızca bir yansıtma değil, aynı zamanda dijital platformların toplum üzerindeki etkisini de ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda geleceğin kendisi şu anda yaşanmaktadır. Postmodernite, içerisinde bulunduğumuz an da dâhil olmak üzere geleceğimizi dijital platformlar dolayımı ile şekillendirmektedir (Akbayır, 2025).

2.1.1. Postmodern Dönemde Kimlik Bunalımı

Literatürde 1960'lı yıllar itibari ile postmodern dönemden bahsedilmeye başlamıştır. Bu noktada temel bir ayırmadan bahsetmek gerekmektedir. Toplumsal olana işaret eden postmodernite, sıklıkla postmodernizm akımı ile karıştırılmaktadır. Postmodernizm bir tarihi, mimari ve sanatsal akım iken postmodernite modern dönemin ardından geleni ifade etmektedir. Postmodernizm ve kültür arasındaki ilişki kimlik tartışmalarının da kökeninde yer almaktadır. Bu konu hakkında kimi düşünürler tarihin sonu teorisini ortaya atarken, kimileri hakikatin sonu fikrini ileri sürmektedir. Tarihi bir hakikatin ortadan kalkmakta olduğu bu çağda, kimliklerin de muğlaklaştığı ifade edilebilmektedir (Jameson, 2011: 13). Postmodernizmin kendi kültürünü yaratmasına gerek yoktur. Çünkü bu dönemde kültürün kendisi geç kapitalist dönemin üretmekte olduğu tüketim kültürü ile özdeşleşmiştir. Bu dönemde her şey tüketilebilir hale dönüşmekte, anlık olarak var olarak o anda derhal tüketilebilmektedir.

Daha derin bir bakış açısı ile konuyu ele alan Bauman (2003: 131), postmodernitenin, modernliğin kabul etmediği farklılıkları yücelttiğine değinmektedir. Bu dönemde modernliğin kabul etmediği ilkeler yüceltilerek, koruma altına alınmaktadır. Postmodernlik anlayışı, batılı değerlere sahip çıkma güdüsü olarak düşünülmektedir. Batılı olmak, çağa ayak uydurabilmek olarak değerlendirilmekte ve yaygın kültüre eklenilerek gelişmektedir. Bu kültür geç kapitalist değerlere sahip çıkmakta ve özünde; etnik olmayan, dini değerler barındırmayan, sınıfsız, cinsiyetsiz bir dünya ideolojisinin izinde ilerlemektedir. Bu bağlamda toplumsal alanda yaşanan değişimleri birini diğerinden ayırmadan değerlendirmek gerekmektedir. Siyasal alanda yaşanan dönüşüm, ekonomik düzene de etki etmektedir. Sanat alanında yaşanan gelişmeler, bireylerin kimlik mücadelelerine de etki edebilmektedir.

Makro ve mikro ölçekteki toplumsal tüm gelişmeler, bireylerin kendi düşünceleriyle şekillendirilmede hayati öneme sahiptir.

Modern dönemde hâkim olan sınıfsal, örgütlü toplum yapısı, düzenli bir şekilde, farklılıkları içerisinde barındırmaya izin vermeyen kültürel değerler ile bütünleşmiştir. Modern dönemde istifçi bir ekonomik düzen varken, tek düze üretim bantları yerini postmodern dönemde esnek üretime, farklılıkları yücelten kültürel açılımlara terk etmiştir. Ulus devleti anlayışının zayıfladığı postmodern toplumlarda, kitlesel politik hareketler yerini giderek cinsiyet temelli mücadelelere, parçalanmış sınıflara dair hak ve kimlik kabulü taleplerine bırakmıştır.

Toplumsal olanı değiştiren en önemli itki tarih sahnesinde çoğu zaman ekonomik gelişmeler olmuştur. Nitekim modern dönemin terk edilerek postmodern dönem anlatısının kabul edilmesinde de yine bu itici güç devreye girmiştir. Postfordist dönemde adeta bir tüketim çılgınlığı yaratan önemli gelişmeler, finans sektöründe yaşanan gelişmelerle doğrudan alakalıdır. Özellikle 1980'li yıllar ile kredilere ulaşımın kolaylaşması ve özellikle plastik kartlarla alışveriş yapabilme imkânının kitlelere sunulması, üretim ve tüketim dengesinde muazzam bir büyüme yaşanmasına neden olmuştur. Satın alma süreçlerinde hiç bu kadar rahat olmayan bireyler, adeta çıldırma aşamasına alışveriş yapmaktadır (Mort, 1995: 157). Kitlelere sunulan finansal kredi imkânı, satın alma alışkanlıklarını kökten değiştirmiştir. Fakat modern dönemin aksine bu tüketim ve satın alma döngüsü özünde kitlesel değil, bireyseldir.

Tüketim çılgınlığının en üst seviyeye ulaştığı postmodern dönemde, modern dönemin "bireyi" terk edilmektedir. Modern dönemde Tanrı konumunda olan, modern felsefenin ve akılçılığın bir tezahürü olarak ortaya çıkan birey, terk edilmiştir. Artık üretim ve tüketim döngüsünde nesneleştirilen birey hâkimdir. Öznenin ölümü olarak da anılan bu dönüşüm, bireyi nesnelere bir olarak anmaya ve tüketim kültürünün girdabında boğmaya gayret etmiştir (Jameson, 2005: 17). Modern dönemde yegâne olan birey, biricik olma niteliğini kaybederek özel kimlik üstlenme, birey olabilme çabası ile var edilmeye çalışmıştır. Bireyin, hali hazırda elinde olan özellikler çalınarak, tüketim kültürünün girdabında kaybedilmiştir. Bu kaybı telafi etmek ve kimliğini yeniden kazanmak isteyen bireylere ise tüketim döngüsü

yegâne yol olarak sunulmuştur. Bu dönemde tüketim, artık bireyin hayatta kalabilmesi çabasının da ötesindedir. Küresel şirketlerin kâr marjlarını yükseltebilmek adına nesneleştirdiği bireyler, kimliklerini var edebilmek, toplumda kendilerini gösterebilmek adına tüketmek zorundadır. Bu yolla tüketimin kendisi de bir süreç olarak var olup yok olma serüveninden çıkarılarak, mutlak sürece ulaşan bir göstergeler sistemine dönüşmüştür (Baudrillard, 2017: 110-111).

Tüketim itkisinin bu denli yüksek olduğu dönemde, bireyler kimlik bunalımı yaşamaktadır. Küresel sistemde birer nesne konumuna indirilerek, biricik olma özelliklerini kaybettiklerine inandırılan bireyler, kendi kimliklerini yeniden yaratma ya da tekrar kazanma mücadelesi içerisine girmektedir. Bu mücadelelerini tüketim ile kazanacaklarına inandırılarak, üretilen sembollerini satın almaya zorlanmaktadır. Artık her şey üretilebilen ve tüketilebilen semboller aracılığı ile açıklanabilmektedir. Böylesi tehlikeli bir dönemde, kimlik bunalımları sıklıkla yaşanmaktadır. Gerçeklikle olan bağ kopmakta ve hakikatin kendisi dahi sembollere indirgenerek anlamını kaybedebilmektedir. Öyle ki post-truth olarak anılan ve literatüre hakikat ötesi olarak kazandırılan gerçeklik, üretim ve tüketim döngüsü içerisine yerleştirilen sembollerden ibarettir. Bu kısır döngü içerisinde artık gazetecilik kimliğinden bahsedebilmek ve bu kimliği keskin sınırlar içerisine alabilmek de neredeyse imkânsız görülmektedir.

Postmodern dönemde gerçeklik algısı giderek kırılgan hale gelmiştir. Gerçeklik zemini içe geçerek yok olmanın eşiğindedir. Anlamlar bulanık hale gelerek, dünyayı görmek giderek zorlaşmıştır (Best ve Kellner, 2016: 172). Medyada yer alan anlamın gerçeklikle bağlarının kopması, içinin boşalması anlamına gelmektedir. Toplumların izinde ilerlediği anlamlar artık gerçeklikle bağlarını tamamen koparmış, üretilen ve hızla tüketilen suni anlamlara dönüşmüştür (Baudrillard, 2010: 18). Anlamların kendisinin anlamsızlaştığı postmodern toplumlarda gerçeklik yerine ne kullanılabilir? Bu sorunun cevabını Baudrillard (2011: 106-107), gerçekliğin yerini simülakrların aldığını ifade ederek vermektedir. Simülakrlar, anlamları geçersiz kılan, olayların önemini göz ardı eden geçici anlamsal senaryolardır. Gerçekliğin basit taklitleri olan simülakrlar, postmodern toplumların yeni gözdesidir. Üretilen ve

tüketilen bu geçici anlamsal senaryolar, en çok da medya dolayımı ile sürece dâhil edilmektedir.

Gerçekliğin anlamsal değerinin ortadan kalktığı postmodern çağda, gazetecilik işinin de sektör dışı kişilerce yürütülebilir hale geldiğini ifade etmek hatalı olmayacaktır. Bu kişiler gazetecilik eğitimi dahi almaksızın sürece dâhil olan medya fenomenleri olabilmektedir. Görünürlüklerinden elde ettikleri sınırsız güçleri ile kitleleri simülakrlar içerisine hapsederek gündem belirleyebilmektedir. Bu gücün bir benzeri hakikat ötesi açmazda görülebileceği gibi, anlamsal değerlerin yitirildiği postmodern toplumlarda da simülakrlar içerisinde görülebilmektedir. Gerçekliğin olmadığı bir alanda gazetecilik işi gerçekleştirilebilmekte midir? Bu sorunun sorulması hayati bir öneme sahiptir. Peki ama gerçeklik olgusunun ortadan kalktığı bir anlamsal simülakrta gazeteci olmayan bireylerin ürettiği hakikat ötesi üretimler haber değeri taşımakta mıdır? Bu soruların sorulması, postmodern dönemde kimlere gazeteci denileceği, hangi içeriklerin haber niteliği taşımakta olduğu gerçeğini de gözler önüne serebilecektir.

Modern toplumda aktif görev üstlenen kitleler; üretken, sorgulayan, birey odaklı, sınıfsal temelli hak arayışlarında kolektif hareket edebilen gruplardır. Bu toplumlara postmodern tüketicilere dönüştüren temel etken ise kapitalizm olmuştur. Bu dönüşümün neticesinde ortaya çıkan neticeyi yeni küreselleşme olarak adlandıran Hall, ulus devletlerin gücünü kaybetmesi ile dünyanın küresel olarak birbirine bağlandığını ifade etmektedir (1998: 39-41). Yeni küresele öncülük eden temel itici güç ise bu defa İngiliz değil Amerikan olma çabasıdır. Oluşan bu yeni kültürde semboller temel hâkim güçtür. Bu itici gücün meydana getirdiği görselleşme, dilsel sınırların ötesine geçmektedir. Popüler hayatı yeniden üreten ve bir tüketim nesnesi haline getiren görsel kültür, her şeyi semboller aracılığı ile dolaşıma sokmaktadır. Bu kültür Batı merkezîyetinde, küresel dünyanın her alanına ulaşmaktadır. Modern zamanların en yaygın kullanılan kültür endüstrisi teorisi, postmodern zamanlarda yerini kitle tüketim kültürü teorisine bırakmaktadır.

Postmodern dönemde medyanın yeri ve önemi değerli görülmektedir. Tüketim toplumu ilkelerinin temellerinin atılmasında etkili olan nedenler arasında ekonomik ve kültürel değerlerin değişmesi kadar medyanın toplumu yönlendirme gücünü elinde tutması da

gösterilmektedir. Bu bağlamda postmodern dönemde medyanın görevi olanı göstermekten öte, semboller aracılığı ile gerçekliği istenilen biçime sokmaktır. Medya aracılığı ile oluşturulan sahte gündemler, gerçeklik algısını kırmaktadır. Böylelikle toplumlar gerçekleri görememekte, tartışmamakta, doğru karar verememektedir. Medya da bu noktada postmodernin kültürünü ekmek amacıyla içeriklerini üretirken dolaşıma sokmaktadır. Adorno'nun (2000: 53), sahte zenginler yaratılarak üretilen ürünlere değer kazandırma söylemi, medyanın sahte gerçeklikler yaratarak bu gerçekliklere değer kazandırma girişimi olarak da okunabilir. Kendi yarattığı sahte değer algısıyla hayatta kalmayı başaran medya, aynı zamanda popüler kültürü dolaşıma sokarak, toplumları tüketim kültürüne yönlendirebilmektedir.

Popüler olan kültür, en başta halkın kültürü olarak ortaya çıkmıştır. Fakat kapitalist üretim zincirinin bu değer farkına varması ile popüler olan her şey tüketimi kolay olana indirgenmiştir. Bu bağlamda postmodern dönemde popüler kültür artık halkın kendi üretimi olmayıp; çok çabuk ortaya çıkan, üretilen ve bir o kadar da hızla tüketilerek ortadan kaybolanı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Kellner (2001: 196), medya aracılığı ile dolaşıma koyulan popüler kültürün bireylere sahte semboller sunduğunu belirtmektedir. Bu sembollerle birlikte bireyler kendini özdeşleştirebilecekleri yeni kimlikler yaratabilmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan zaman-mekân kırılması, bireylere olağanüstü hızlarda iletişim kurabilme imkânı sunmaktadır. Bu imkânlardan faydalanan bireyler de medya dolayımı ile dolaşıma giren popüler kültür üretimleri ile özdeşleşebilmektedir. Kendi benliklerini çoklu kimliklere aktarabilmekte, anda kalarak farklı olabilmektedir. Fakat bu durum madalyonun sadece görünen yüzüdür. Konu hakkında Bauman ve Lyon (2013: 124), medya aracılığı ile sunulan bu fırsatların tehlikeli olabileceğine değinmektedir. Gönüllü olarak üretilen bu sahte sembollerini tüketen kitleler, özgür seçimler yaptıklarına inanarak kendilerini sistemin adeta birer kölesi haline dönüştürebilecektir.

Postmodern dönemde toplum kitle düzeyine indirgenmektedir. Birey, medya dolayımı ile idealize edilerek sadece tüketiciler olarak dizayn edilmektedir. Üretilen hakikat ötesi gerçekler yaratılan semboller aracılığı ile yeni gerçek olarak sunulmaktadır. Yeni gerçek, kitle haline gelen toplumu en küçük yapı taşlarına kadar ayrıştırarak

rahatlıkla kontrol etmek üzerine kullanılmaktadır. Postmodern toplumda bireyler ruhsuz, yalnız, apolitik, tüketen, üretmekten kaçan, hayat enerjisini yitirmiş bir haldedir. Bu durum Baudrillard tarafından toplumsal olanın sonu olarak nitelendirilmektedir. Toplumun beraber olma durumunun ortadan kalkması, bireyleri birbirinden uzaklaştırarak kitle haline getirmektedir (Baudrillard, 2010: 24). Postmodern toplumların, toplumsallığın sonunu getirdiği teorisi Baudrillard tarafından dile getirilmiştir. Zaman içerisinde gerçeklerin yeniden inşa edildiği, anlamsızlığın yüceltiildiği, ideolojilerin tüketildiği ve kimliklerin yeni göstergelerle tekrar inşa edildiği bir toplumsal inşa edilmiştir.

Modern dönemin sona ermesi ile yeni bir arayış ortaya çıkmıştır. Tüketim toplumu ilkelerinin, toplumun en küçük yapı taşlarına kadar sirayet edebilmesi adına yeni bir bireyselliğe ihtiyaç duyulmuştur. Bu arayışa da cevap postmodern dönemin yeni kimlik inşa süreçleri ile gelmiştir. Özellikle medya dolayımı ile gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olarak üretilen hakikat ötesi gerçekler, kitleleşen toplumları uyutmaktadır. Uyutulan, sorgulamaktan vaz geçen, öz benliklerini yitiren bireyler ise arayışlarında yeni kimlikler bulma çabasına girişmektedir. Modern dönemin akılcı, sorgulayan ve bir bütün olarak hareket edebilme yetisine sahip olan bireyleri, postmodern dönemde parçalanmıştır. Aydınlanma diyalektiği ile kazandığı eleştirel düşünce dinamiğinden koparılan bireyler, artık kitle olarak yoluna devam etmektedir (Best ve Kellner, 2016: 21).

Postmodern bireyi, özne konumunda değerlendirmek gerekmektedir. Literatürde postmodern özne konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Postmodern öznenin özellikleri arasında devamlı ortaya çıkan; yeniden üretilen, parçalanmış, kahraman olamayan, tarih sahnesinde yeri geçici olan birey olarak değerlendirilmektedir. Gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılan, sıradan bireylerden oluşmaktadır (Rosenau, 2014: 92-93). Foucault ise konuya daha farklı bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Özne kavramını iki farklı açıdan ele alan Foucault, ilk olarak özneyi iktidar odaklı ele almaktadır. İkinci olarak ise kendi benliğine bağlı olan, vicdan yoluyla öz benliğini inşa etme çabasında olan öznedir. Foucault'ya göre ilk özne iktidarın kontrolünde olandır. İkinci özne ise öz benliğini inşa edebilmeyi başaran, eleştiren öznedir (Foucault, 2011: 63).

Kendini var etme çabası içerisinde olan postmodern birey, bencildir. Toplumsal olanı kendisine problem olarak dert edinmez. Modern dönem bireyinin akılcılığı, postmodern dönem bireyinde yerini duygusallığa bırakmıştır. Rosenau (2014: 88), postmodern bireyin gevşek, duygusal ve esnek olduğundan bahsetmektedir. Yaşadığı hayata bireysel çerçeveden bakan postmodern birey, anlamsal karmaşa yaşamaktadır. Bu karmaşanın çözümü için sıklıkla duygularına başvurmaktadır. Bitmek bilmeyen bir kaotik dönüşümde, kendisini sürekli medyanın sunduğu semboller aracılığı ile var etmek zorundadır. Bu da postmodern bireyi durmak bilmeyen bir kimlik arayışına sürüklemektedir. Anlamlar yaratmanın sonu yoktur. Postmodern birey için arayış asla sona ermemektedir. Gelip geçici olan durumlara tutkun olan postmodern birey; daha çok mizaha, fantezilere ve içinde yaşadığı ana ilgilidir.

Zamanı ve mekânı göz ardı etmekte usta olan postmodern birey, kendisini bu kavramlardan soyutlamaktadır. Bu soyutlamanın neticesinde kendisini kapitalist dünyanın tüketim çılgınlığına hapsolmuş bir şekilde bulmaktadır. Eğlenceyi tüketen postmodern birey, değişime ve popüler olan her şeye derin bir bağlılık duymaktadır. Yaşamını bir gösteri olarak adlandıran postmodern birey; her şeyi hızla, sonuna kadar tüketerek yaşamayı tercih etmektedir. Farklı olanı yaşatmayı tercih eden postmodern birey, geçmişin yüklerinden kurtulmayı tercih etmektedir. Hatırlamaktan kaçarak, anı yaratmayı, farklı olana tutunmayı tercih etmektedir. Düzeni kabul etmeyerek, kendi öz benliğini dahi farklı kılabilmek adına cinsiyetini reddetmektedir (Funk, 2013: 95). Sanayi devriminin bir başarısı olan emeğin makineleşmesi, postmodern dönemde değerini giderek kaybetmiştir. Küreselleşen dünyada makineler emeğin kendisi olarak değil bir üretim zincirinin parçası olarak değer görmeye başlamıştır. Fakat bu değer ayrımında bireyin kendisi ise değersizleştirilmiştir. Postmodern birey duygusala, manevi olana odaklanırken, makineler idealize edilerek birer yardımcı konumuna indirgenmiştir. Kendi iç dünyasına yönelen bireyler ise toplum nezdinden atomize edilerek değersizleştirilmiştir (Funk, 2013: 104). Postmodern dönemde değersizleşen sadece bireyin kendisi değildir. Bireyin sözü de değersizleşmiştir. Artık her şey yeniden üretilebilir hale getirildiği için, gerçeklik de her gün tekrar inşa edilmektedir. Özellikle internetin

doğası gereği sunduğu açık erişim, üretilen ve olağanüstü hızlarda dolaşıma giren hakikat ötesi gerçeklerin salt gerçek olanların yerini aldığına işaret etmektedir. Gazetecilerin ürettiği haber içeriklerinin sahip olduğu gerçek bilgiler artık tartışmalı bir konuma düşmüştür. Fakat bu tartışmalı konum toplum nezdinde değil, sadece medya profesyonelleri ve akademik çevreleri ilgilendirir haldedir. Her ne kadar hakikat ötesi üretimlerin sosyal medya platformlarında tartışmaya açılması hedeflense de platformların sunduğu yankı odalarında yayılan hakikat ötesi gerçekler, haber gerçeğinin ötesine geçebilmektedir. Değersiz hisseden medya profesyonellerinin yerini, hakikat ötesi gerçeklerle beğeni alma, maddi gelir elde etme çabası içerisinde giren postmodern gazeteciler doldurmaktadır.

Modern dönemden postmodern döneme geçiş ile gazetecilik mesleği ve gazetecilik kimliği de değişim geçirmiştir. Modern dönemde hem teknolojik imkânların kısıtlı olması hem de düşünce yapısının aydınlanmacı bir geleneğe dayandırılıyor olması ahlaki ve mesleki etik kodları beraberinde getirmiştir. Fakat postmodern döneme geçilmesi ile bu kodlar ortadan kalkarak, özellikle internet ve iletişim teknolojilerinde yaşanan devrimsel niteliğe sahip gelişmeler mesleki değerlerin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Burada tartışılması gereken sadece gazetecilik meslek kodları ya da habercilik pratikleri açısından değer yargıları değildir. Aynı zamanda postmodern toplumun birer yapı taşı oluşturan gazetecilik kimliğinin aracın biçimine uyum sağlamasıdır. Burada ifade edilmek istenen en güçlü argüman, gazeteciliğin gerçeklikten bağlarının kopartılmasıdır. Bir gazetecinin gerçeklikle bağının kopararak sadece kendi benliği ile duygusal bağ kurarak hareket etmesi, onu ve üreteceği haberi yabancılaştırmaktadır. Bu yabancılaşmayı haber içeriğinin üretildiği platformun doğasına uyum sağlaması ile ilişkilendirmek de mümkündür. Gazetecilerin giderek daha fazla yeni medya platformlarına geçiş yaptığı bilinmektedir. Bu geçiş sadece haber üreticilerinin bir tercihi değil aynı zamanda haber tüketicilerinin haber alma platformları seçimleri ile de doğrudan alakalı gözükmektedir.

Gerçekliğin kendisinin tartışmalı bir hale geldiği postmodern dönemi Baudrillard, simülasyonlar çağı olarak yorumlamaktadır. Gerçeğin yeniden üretildiği simülasyonlar çağı, hipergerçekliği doğurmaktadır (Baudrillard, 2011: 308-309). Modern dönemin aksine

postmodern dönemde, çoklu kişilikler vardır (Şen, 2020: 173). Bu durumun temel nedeni ise postmodern dönemde hipergerçekliğin yaratmış olduğu hakikat ötesi durumdur. Yani gerçekliğin kendisinin çoklu olması, bireylerde kişilik bölünmelerine de neden olabilmektedir. Postmodern dönemde gerçeklik çeşitli şekillerde kurgulanabilir; simülasyonlar içerisine hapsedilebilir hale gelmiştir. Özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan devrimsel gelişmeler, bu imkânı küresel şirketlerin emrine sunmaktadır. Postmodern dünyada birey, kendi gerçekliği ve kendi kişiliğini yaratma çabası içerisindedir. Fakat bu yaratım tekil değil, çoğuldur. Bir kişi aynı zamanda hem anne hem baba olabilmektedir. Hem gazeteci hem avukat da olabilir. İçerisine girdiği gerçeklikle özdeşlik kurarak, sosyal medya platformlarında farklı kimliklerle iletişimsel faaliyetlerde bulunabilir. Bu durum da bir kimlik bunalımı ile neticelenebilmektedir.

Postmodern dönemde birey, geçmişle bağlarını koparma çabası içerisindedir. Eski olandan kaçmakta, yeni olana ise bağlılık duymaktadır. Postmodern dönemde birey, yaşlılık deneyimlerinden ziyade genç olma durumuna çekilmektedir. Postmodern olan yoğunlukla gençlikle ilişkilendirilmektedir. Özellikle genç bireyler arasında yaygınlık gösteren postmodern olma durumu, çoklu kişilik algısına dönüşerek kendisini göstermektedir. Özellikle Z kuşağı olarak adlandırılan neslin, sosyal medya üzerinden oluşturdukları yeni gerçeklik doğruluğun yerini almaktadır.

2.2. Postmodern Dönemde Kuşaklar

Kuşak kelimesinin kökenlerine inildiğinde antik Yunan ve Mısır uygarlıklarında ilk kullanımlarına rastlanıldığı görülmektedir. Fakat araştırma konusu olarak literatürde kullanımı ilk olarak Aguste Comte tarafından gerçekleştirilmiştir. Comte, çalışmasında bir kuşağın kendisinden sonra gelen bir sonraki kuşağa birikimlerini devrederek ilerlemenin gerçekleşebileceğini belirtmiştir (Comte, 1974: 635-641). Mannheim (1952: 276-322) ise kuşak kavramının ait olunan zümre itibarıyla yaşanan kültürel deneyimler ve bakış açılarına karşılık gelen sosyal bir konum olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. Yaşam deneyimi olarak nitelendirilen genel tanım içerisinde savaşlar, antlaşmalar, önemli teknolojik gelişmeler, ekonomik durumlar kadar gündelik hayatın getirisi olan krizler ve mutluluklar da yer almaktadır.

Bu deneyimlerin bir bütünü ise kuşaklar arası değerler olarak aktarılabilmektedir.

Bireyler eşsiz yaratımlar olsalar dahi, her insanın ait olduğu bir grup vardır. Bu gruplar içerisinde yer alan bir diğeri ise kuşaklardır. Kuşaklar insanları doğum yılları, yaşları, önemli tarihsel dönüşümler içerisinde yer alma durumlarına göre gruplara ayıran temel nitelendirme (Kupperschmidt, 2000: 66). Birbirinden farklı kuşaklar bulunsalar dahi, ortak değerlerin kuşaklar arasında aktarımı ile birbirlerinin devamı niteliğini taşıdığı ifade edilebilmektedir. Fakat her biri kendi dönemlerine özgü sorunlarla başa çıkmak durumunda kalmıştır. Bu tarz büyük sorunlar, her kuşağı şekillendirerek o gruba ait insanların gündelik yaşantılarında karar alma edimlerini doğrudan etkilemiştir (Törocsik vd., 2014: 66). Kuşak araştırmalarında kritik 3 eşikten bahsedilmektedir. Bu eşiklerden ilki bir bireyin, kendisini bir kuşağa ait hissetmesidir. Bireyin kendisini ait olduğu kuşağın içerisinde görmesi, o kuşağı meydana getiren diğer bireyler ile ortak değerler bütünü oluşturmasına olanak sunmaktadır. Bu değerler bütünüün inşası ikinci eşiktir. Son olarak ise kuşak içerisinde yer alan bireylerin ortak değerler geçmişine sahip olması olarak nitelendirilmektedir. Bu geçmiş nesilleri dönüştüren, gelecek kuşaklara etki eden tarih yazımıdır (Csobanka, 2016: 65).

Kuşaklar arası sıralama ve sınıflamanın nasıl yapılacağı üzerine farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yaş aralıklarının nasıl belirleneceği, gruba dâhil olacak bireyler arası benzer özelliklerin belirlenmesi ya da toplamda kaç kuşak sınıflaması gerçekleştirileceğine dair tartışmalar olmuştur (Törocsik vd., 2014: 26). Literatürde farklı değerlendirmeler bulunsalar dahi, ortak uzlaşımında beş farklı kuşak tanımlaması yapıldığı görülmektedir. Bu beş farklı kuşağı Cilliers (2017: 189-190) şu şekilde listelenmiştir:

- 1928-1944: Gelenekçiler,
- 1945-1964: Baby Boomerlar,
- 1965-1979: X Kuşağı,
- 1980-1995: Y Kuşağı,
- 1995 ve sonrası: Z Kuşağı.

Gelenekçiler kuşağı 1928 ile 1944 yılları arasında doğanları kapsamına almaktadır. Kuşağa verilen isimden de anlaşılabilirdiği gibi

gelenekçi, otoriteye boyun eğme yaklaşımını benimseyen, yukarıdan aşağıya emir kademe zincirini takip etmeyi seven bireyler bu kuşak içerisinde. Gelenekçiler aynı zamanda sessiz kuşak ya da geçiş kuşağı olarak da bilinmektedir. Modern dönemin insanı olan gelenekçiler sessiz sedasız, otoriteye boyun eğen, ihtiyat güdümü ile hareket eden, risk almaktan kaçınan, maceradan uzak duran, hayal kuramayan yani sessiz kalan bir nesildir. Kuşağı meydana getiren bireylerin temel özelliklerinin oluşmasında dönemin şartları; önemli siyasi ve ekonomik olayları etkili olmuştur. Bu kuşak, Büyük Buhran sürecinin hemen akabinde doğduğu için sosyal vicdan konusunda hassas bir değer ve yargı sistemine sahiptir. Adil olma bilinci ile hayır kurumlarına karşılıksız bağışta bulunma eğilimleri de vardır. Dönemin ekonomik zorlukları ile pekişmiş bir sosyal vicdanları en belirgin özellikleri arasında gösterilmektedir (Pennington-Gray ve Lane, 2002: 76).

Baby Boomerlar kuşağı ise İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde 1945-1964 yılları arasında doğanları kapsamına almaktadır. Savaş sanayisinin mahvettiği bir Batı Avrupa'da, Kuzey Amerika idealinde doğanlar, işkolik bireylerden meydana gelmektedir. Bebek patlaması kuşağı olarak da anılan bu gruptakiler, İkinci Dünya Savaşı'nın ardında bıraktığı kıtlık ve yıkımla mücadele ederek kendilerini yetiştirmiştir (Roberts, 2012: 483). Bencilikleri ile tanınan nesil, kendilerine odaklıdır. Savaşın ardında bıraktığı yıkım sadece üretim ve tüketim döngüsündeki fiziksel kırılma ile gerçekleşmemiştir. Aynı zamanda psikolojik olarak da hayatı sorgulama zorunluluğu yaşayan bir neslin oluşmasına netice olmuştur. Bu nedenle kuşakta yer alanlar kendilerini memnun ederek günlerini anlamlı kılma gayesi içerisinde. Risk alır, rekabet etmekten hoşlanırlar. Oldukça güçlü bir iş ahlakına sahip olan Baby Boomerlar, üretim ve tedarik işlerinde başarılıdırlar. Hatta işkolik nesil olarak da bilinirler. Kariyerlerine odaklı, başarıya aç ve kendi hedeflerine ulaşmak için tüm riskleri almaya hazırdırlar. Her ne kadar başarılı kuşak olsalar da daha genç kuşakların teknolojik bilgi birikimine sahip olamadıklarından ötürü, dezavantajları ile yeni milenyumunu yaşamaktadırlar (Glass, 2007: 100).

X kuşağı 1965 ile 1979 yılları arasında doğanları kapsamına almaktadır. Bu kuşağa dâhil olan bireylerin en belirgin özellikleri arasında otorite ile olan olumlu ilişkileri gelmektedir. Bu ilişkinin yanı

sıra iş dengesini de sağlamak için ellerinden geleni yapmaktadır. Eski olan Baby Boomer kuşağı ile teknoloji çağına doğan Y kuşağı arasında kalan X kuşağı, bir geçiş kuşağı olarak da değerlendirilmektedir (Berkup, 2014: 221). Kuşağın baskın özellikleri arasında başta gelenler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Kendi bağımsızlıklarını ön planda tutarlar,
- Sorunları çözmek adına nedenlerini araştırmaktan kaçınmazlar,
- İletişim kurmayı severler,
- Çalıştıkları işe duygusal olarak bağlanmayı sevmezler,
- Sosyal hayatları ile iş hayatları arasındaki dengeyi kurmanın önemini bilirler,
- Lider olma güdümü ile hareket etmezler.

Y kuşağı ise 1980-1995 yılları arasında doğanları kapsamına almaktadır. Bu kuşağa dâhil olanlar refah içerisinde doğan, teknoloji ile büyüyen milenyum çağı çocukları olarak da değerlendirilmektedir. Bazı araştırmacılar tarafından dijital yerliler olarak da anılan bu kuşağın bireyleri, teknoloji ile büyüdüğü için dijital çağı yakalamakta oldukça başarılıdır (Venter, 2017: 500). Daha çok bağımsızlıkları, girişimci ruhları, işlerini esnek olarak yürütmeleri fakat bu esnekliğin yanı sıra çalışkanlıkları ile dikkat çekmektedirler. İletişim teknolojileri ile iç içe olan bu kuşak, yazılı mesajlardan daha çok grafik ve görsellere alışkındır. Bu kuşağın temsilcileri anlık gelen mesajlarla dünyada gelişen olaylardan sürekli haberdar olarak yaşamaktadır (Black, 2010: 95).

Son olarak değerlendirmeye alınan Z kuşağı için ise kimi çalışmalarda 1995 sonrası, kimi çalışmalarda da 2000 sonrasında doğan milenyum çocuklarını kapsamı içerisine aldığı belirtilmektedir. Bu kuşak, teknolojinin doruk noktasında doğdukları için süper bağımlı internet nesli olarak da bilinmektedir. Bu neslin en belirgin özelliği internetsiz bir dünyayı tanımamış olmalarıdır. Bu kuşağa dâhil olan genç nesil, henüz okula başlamadan sosyal medya hesapları ile tanışmaktadır. Hayatlarını internet âleminde inşa eden bu kuşak, varlıklarını, hakikat ötesi dünyada yeniden yaratmanın peşinde koşmaktadır. En büyük kazançları ve belki de en büyük kayıpları da yine bu mezziyetleri ile alakalıdır. Bu kuşak aynı zamanda teknoloji

nesli, çevrimiçi nesil, Facebook kuşağı isimleri ile de anılmaktadır (Dolot, 2018: 45). Bu kuşağa dâhil olanların küresel ağa sürekli bağlı olarak yaşamaları onların ilk defa Homo Globalis türü olarak da anılmalarını sağlamıştır. Farklı ülkelerde olsalar dahi bağlı oldukları küresel ağ sayesinde bu kuşağın yeni yetişen bireyleri aynı kültüre sahiptir. Benzer yemekleri yerler, aynı kıyafetleri giyerler, tıpatıp aynı sanatsal zevklere sahiptirler (Törocsik vd., 2014: 30).

Z kuşağı gündelik olaylardan haberdar olmak için sosyal medyaya mahkûmdur. Gerçeklik algılarını bu mecralar üzerinden kurmaktadır. Bu kuşak sosyal çevreleri ile olan ilişkilerini online ortamlarda da devam ettirme gayretindedir. Marka bağımlılığı yüksek olan bu kuşak bireylerinde cep telefonları adeta birer statü göstergesi olarak kullanılabilir (Csobanka, 2016: 68). Kişisel marka kurma hevesi ile hareket eden Z kuşağı bireyleri, üretim alışkanlıklarını da sosyal medya mecralarına taşımaktadır. Artık sosyal medya onlar için vaz geçilmez bir alışkanlıktır. İşlerini bu mecralarda kurar, iletişimlerini bu mecralardan gerçekleştirir, hayat arkadaşlarını dahi bu mecralardan bularak yaşamlarını kurarlar.

2.2.1. Kuşak Bağlantısı ve Gazetecilik

Sosyal medya kullanım alışkanlıklarında yaşanan dramatik değişimler, özellikle mecraların sayısında artış yaşanması ile kendisini derinden hissettirmeye başlamıştır. Mecraların sayısındaki artış ve aynı zamanda sosyal medya platformlarının maddi kazanç elde etme amacıyla kullanımına başlanması ile bir bağımlılık seviyesine ulaşmasına neden olmuştur. Özellikle Covid19 salgını sonrası Türkiye’de de sosyal medya kullanım alışkanlıklarında ciddi bir artış izlendiği görülmektedir (Bayramoğlu ve Gültekin, 2023: 32). We Are Social ve Meltwater platformlarının ortaklığı ile hazırlanan We Are Social 2024 özel raporunda ön plana çıkan başlıca veriler şu şekilde sıralanmaktadır (We Are Social, 2024):

- Dünya genelinde 2024’ün ilk ayı itibari ile 5 milyardan fazla aktif sosyal medya kullanıcısı vardır. Raporun 2023 tarihli verilerine oranla bu kullanım sayısı %5,6 artmıştır.
- Rapor, ortalama bir sosyal medya kullanıcı profiline gündelik hayatının 2 saat 23 dakikasını sosyal ağlara bağlı olarak geçirdiğini ortaya koymaktadır. Dünya genelinde

listeye 14. sıradan giriş yapan Türkiye ise ortalamanın biraz üstünde, günlük 2 saat 44 dakika, sosyal medya kullanım süresine sahiptir.

- Nüfus yoğunluğuna oranla sosyal medya kullanım sıklığına bakıldığında ise Türkiye'nin listeye 43. sıradan girdiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye'de interneti kullanma/benimseme oranı ise 2024 yılında da artışını sürdürerek listeye 36. sıradan girmeyi başarmıştır. Ülke nüfusunun %85,6'sı interneti benimsemiş gözükmektedir.
- Dünya genelinde 2024 yılı içerisinde internete erişime sahip olan kullanıcıların ortalama gündelik hayatlarının 6 saat 40 dakikasını online olarak geçirdiği görülmektedir. Bu ortalama 2023 yılı içerisinde 6 saat 36 dakika olarak gözükmektedir. Türkiye'de internette geçirilen günlük ortalama süre ise 6 saat 57 dakika ile dünya ortalamasının 17 dakika üstünde gözükmektedir. Bu alanda listeye Türkiye 20. sıradan girmiştir.
- İnternette geçirilen sürenin yaş grupları arasında ortalamasına bakıldığında ise dünya genelinde en çok internette günlük vakit geçiren yaş grubunun 16-24 yaşları arasında olduğu gözlenmektedir.
- Tüm yaş grupları arasında internette geçirilen süre zarfında en sık kullanılan uygulamaların sohbet ve mesajlaşma içerikli olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise sosyal medya platformları ve üçüncü sırada ise arama motorları ya da paylaşım platformları geldiği görülmektedir. İnternet alışveriş siteleri dördüncü sırada yer alırken, beşinci sırada harita uygulamaları bulunmaktadır.
- Raporda yer alan bilgiye göre dünya nüfusuna oranla internet kullanıcılarının %60,9'u bilgiye ulaşmak için online olmaktadır. Arkadaşlar ve aileleri ile iletişim halinde kalabilmek için online olanlar listede ikinci sırada yer alırken, eğlence amaçlı boş zaman öldürmek için video izlemek seçeneği ise listeye üçüncü sıradan girmektedir.
- Geleneksel iletişim araçlarına ulaşabilmek adına internet kullanımında düşüş grafiğinin devam ettiği görülmektedir.

- İnternet kullanıcıları geçen yıla oranla 17 dakika daha az zaman harcayarak internet üzerinden televizyon izlemiştir.
- Sosyal medya kullanım grafiğine bakıldığında ise 2023 yılına oranla %5,6'lık bir artışla 266 milyon yeni kullanıcının, toplamda 5,04 milyar sosyal medya profiline katıldığı gözlenmektedir. Sosyal medya platformlarının kullanım sıklıkları listesine göz atıldığında ise 2023 yılında da olduğu gibi ilk sırada Facebook'un yer aldığı, ikincisi sırada YouTube, üçüncü sırayı ise WhatsApp ve Instagram'ın birlikte paylaştığını göstermektedir.

Sosyal medya kullanımı, haber alma alışkanlıklarını kökten değiştirmiştir. Haber içeriklerine oldukça hızlı bir biçimde ulaşan postmodern dönem insanları, sosyal medya uygulamaları özelinde internet kullanımına karşı bağımlılık geliştirmektedir. ABD'de yürütülen bir çalışma, 16-24 yaş arası katılımcılar arasında yoğun bir internet bağımlılığı geliştiğine değinmektedir. Araştırma çıktılarına göre katılımcılar arasında %54 oranında 24 saat boyunca cep telefonundan, %64 oranında ise sosyal medyadan uzak duramayacakları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Türkiye'de yürütülen bir diğer çalışmada 5 bin 176 katılımcı yer almıştır. Katılımcılar arasında sosyal medya bağımlılığına sahip olan bireylerin yaşlarının yoğunlukla 14-28 aralığına sıkıştığı görülmektedir. Diğer taraftan bu katılımcılar arasında öne çıkanların öğrenciler ve çalışmayan kesim olduğu gözlenmektedir. Bir diğer önemli ayrıntı ise bağımlılık oranının yaş grubu yükseldikçe azalma gösterdiği fakat emeklilik ile bağımlılık seviyelerinin tekrar yükselişe geçmekte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Odaman Uşaklıgil ve Baltaş, 2023).

Sosyal medya platformlarında geçirilen sürenin artması ile internet kullanımına dönük bağımlılık da artmaktadır. Bireyler, gündelik hayatlarının büyük bir kısmını artık bu platformlarda geçirmektedir. Özellikle postmodern bireyin hayatının merkezinde yer alan sosyal medya platformları insanların haberdar olma, iletişim kurma, eğlenme, mesleklerini icra edebilme işlevlerini bir arada gerçekleştirmesine olanak sunmaktadır. En temelde bağımlılık, bir nesne ya da kişiye, duruma karşı duyulan karşı koyulamayan istek olarak ifade edilmektedir. Bu durum kişilerin, kendi kontrolleri dışında gelişen olay ya da durumlara karşı açık olmalarına neden olabilmektedir. Bir başka

iradenin dışarıdan müdahalesine açık hale gelen bağımlı bireyler, kontrollerini kaybedebilmekte, doğru seçimler yapamayacak hale gelebilmektedir. Sosyal medya platformları, dijital oyunlar ve bu uygulamalara ulaşabilmeyi olanaklı hale getiren dijital araçlara karşı çıkan ve bağımlılık yapıcı özelliklerinin gün geçtikçe artmakta olduğuna inanan bir kesim bulunmaktadır (Odaman Uşaklıgil ve Baltaş, 2023). Diğer tarafta ise bu araçların bireyleri özgürleştirmekte olduğu, küresel ölçekteki gelişmelere daha hızlı ulaşabilmeyi kolaylaştırdığına dair görüşler de bulunmaktadır.

İnternet doğası gereği özgürleştirici bir yapıya sahiptir. Firmaların internet platformlarını hem servis sağlayıcıları nezdinde hem de üretim-tüketim döngüsü içerisinde yer alan firmaların internet sitelerini kurmaları, internet tabanlı yayınlar gerçekleştiren platformlara reklam vermeleri sonucunda internet özgürleştirici doğasını yitirmenin eşğine gelmiştir. Bu doğrultuda firmalar internet sitelerine reklam verebilmek için yoğun bir bütçe ayırmaktadır (Nakya, 2014: 8). Bireylerin bağımlılıklarının temelinde firmaların yürüttükleri algı çalışmalarının yer aldığı düşünülebilir. Fakat diğer tarafta rızanın üretimine izin veren de yine bireyin kendisi olmuştur. Özellikle video izleme eğilimleri üzerine yapılan bir araştırmada, bireylerin önemli bir işlerini ertelemek pahasına eğlenmeye devam ettikleri tespit edilmiştir. Bu eğilimin temelinde yatan üç faktör olduğuna dikkat çekilmektedir: Hâlihazırda izlenen video içerik miktarı, seyredilen video içerikleri arasındaki benzerlik ve video izlerken elde edilen tutumdur. Araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli durum ise video izleyen bireylerin, bu eylemlerini devam ettirme isteğinde olmalarıdır. Bir tür trans haline geçen bireyler, dış dünya ile olan bağlarını kopartarak, önemli işlerini dahi göz ardı ederek art arda video izlemeye devam etme eğilimi içerisine girmektedir. Bu duruma verilebilecek örnek ise YouTube Shorts, Facebook, Instagram Reels uygulamalarıdır. Bu uygulamalar altında sunulan en belirgin hizmet, kısa kısa videolarla birlikte bireylerin devamlı uygulamada kalmalarının sağlanması olmuştur (Woolley ve Sharif, 2022).

Literatürde özellikle Z kuşağının sosyal medya bağımlılığı üzerine geniş bir çalışma alanı olduğu görülmektedir. Özellikle kuşaklar arası sosyal medya kullanım eğilimlerinin araştırıldığı “Sosyal Medya Kuşaklarının Sosyal Medya Kullanım Seviyeleri ve Tercihleri” başlıklı

ve Aylin Tutgun Ünal ile Levent Deniz imzasını taşıyan çalışmada (2020) kuşaklar arası sosyal medya bağımlılığı incelenmektedir. Çalışma, kuşak teorisine değinmektedir. Bu teoriye göre, belli dönem aralıklarında doğan bireyler aynı eğilimde davranışlarda bulunmaktadır. Bu kuşaklar arasında değişimler de mevcuttur. Her kuşak ardından gelenlere belirli miktarda birikim bırakabilmektedir. Fakat en temelde her kuşak arasında keskin ayrımlar da söz konusudur. Literatürde yer alan bir diğer araştırmada ise sosyal medya üzerinden yürütülen iletişim kurma işlevi X, Y ve Z kuşakları arasındaki farklılıklar üzerinden ele alınmıştır. Çalışmada yer alan 397 kişi arasından Y kuşağının sosyal medyayı araştırma yapmak, iş birlikleri inşa etmek amacıyla kullandığı tespit edilmiştir. X kuşağının ise sosyal medyayı daha çok iletişim halinde kalmak, kendi hayatları ile alakalı içerikler paylaşmak ve eğlenmek amacıyla kullandığı görülmüştür. Diğer taraftan içerik paylaşımı ve eğlenme amacıyla ise tüm kuşakların ortak paydada bulunduğu gözlenmiştir (Sarıtış ve Barutçu, 2016).

Literatürde öne çıkan birtakım tespitler söz konusudur. Özellikle kuşaklar arası sosyal medya kullanımına dair yürütülen çalışmalar hem teknik hem de içerik anlamında birbirinden farklılaşmaktadır. Fakat ortak noktada birleştikleri bazı sonuçlar da söz konusudur. Bu sonuçların en başında geleni, içerisinde doğdukları çağın teknolojik gelişmelerinden olan sosyal medyayı en aktif ve efektif biçimde kullanan grup Z kuşağı olmuştur. Bu kuşak yaratıcı ve kıvrak bir zekâyâ sahip olsa da diğer kuşaklara oranla sosyal medyada üretilen hakikat ötesi içeriklere daha açık haldedir. Bu ayrımda belirleyici olan en temel unsur, diğer kuşaklarla arasındaki sosyal medya platformlarında geçirilen süre farkına ilişkindir. Bu bağlamda Z kuşağı bireyleri diğer kuşaklara oranla sosyal medyayı daha fazla kullanmakta, bu doğrultuda da sosyal medyanın olumsuz özelliklerine daha açık hale gelmektedir. Bu durum zaman zaman kendisini bağımlılık olarak gösterirken kimi zamanda bu platformlarda yürütülen hakikat ötesi içeriklerin doğrudan kabul edilmesi ile alakalı olabilmektedir. Diğer taraftan Y kuşağı ise sosyal medyanın doğuşuna tanıklık eden, bu teknolojiyi üreten kuşak olmuştur. Bu özelliği ile sosyal medyayı en yakından tanıyan, platformlarda yürütülen teknik geliştirme faaliyetlerine öncülük eden kuşaktır. X kuşağı ise sosyal medya ile çok geç tanışan, bu platformları anlamakta zorlanarak, ayak uyduramayan bireyler topluluğudur.

Z kuşağı bireyleri teknolojiyi oldukça etkin kullanmaktadır. Kendileri de iletişim araçlarının kendi hayatlarının merkezinde oturduğunu ifade etmektedir. Söz konusu teknolojiler kendi kimliklerinin adeta birer parçası halini almıştır. Bir bağımlılık olarak bu gereçlere ihtiyaç duymakta, iletişim kurmadan yaşamayı hayal dahi edememektedir. Diğer kuşaklara oranla bilgiyi çok daha hızlı yorumlama yeteneğine sahip olan Z kuşağı, çoklu görev yürütebilmektedir. Aynı anda telefonlarından arkadaşları ile görüşürken, önlerinde açık olan bilgisayarlarından sosyal medyada gezilmektedir. Fakat bu becerilerinin yanı sıra sahip oldukları dikkat süreleri oldukça kısıtlıdır. Bu sürenin saniyelerle ölçülüyor olması, dikkatlerini çekebilmek adına firmaların yoğun görsel materyaller kullanmaları ile neticelenmektedir. Bu tutum gelenekselden yeni medyaya tüm kuruluşlarca benimsenmektedir. Sosyal medyanın hareketli ve hızlı yapısı, yoğun görsel kullanımı Z kuşağının kısa süren ilgisini üzerinde tutmaya yönelik girişimler olarak değerlendirilebilmektedir.

Z kuşağının temsilcilerinin büyük bir kısmı sosyal medyayı kullanım amaçları içerisinde haberdar olmak seçeneğinin de yer aldığını belirtmektedir (We Are Social, 2024). Bu bağlamda sosyal medya ve habercilik arasında da derin bir anlamsal ve teknik bağ hali hazırda inşa edilmiştir. Gerek kurumsal gazeteler ve medya örgütlenmelerinin sosyal medyada kendilerini temsil etmeleri, gerekse de bağımsız sosyal medya gazetecilerinin faaliyetlerini bu platformlar altında yürütüyor olmaları dikkate değer veriler sunmaktadır. Bu konu hakkında Fırat Ata “Z Kuşağı’nın Sosyal Medya Haberlerini Tüketim Motivasyonları ve Tatminleri: YouTube ve Instagram Örneği” (2023) başlıklı çalışmasında, sosyal medya ve habercilik arasındaki bariz ilişkinin göz ardı edilmesinin imkânsız hale geldiğini belirtmektedir. Bu ilişki girift bir yapıya ulaşmıştır. Kurumsal baskıdan kaçan geleneksel medya gazetecileri kendilerine kişisel bir gazete kurabilmek adına sosyal medya platformlarına kayabilmektedir. Bu firmaların reklam gelirlerinden söz konusu gazetecilere pay vermesi ise mali özgürlüklerini kazanmalarına fırsat sunmaktadır. Madalyonun diğer yüzünde ise özellikle Z kuşağı gibi sosyal medya platformlarında uzun saatler geçirme eğiliminde olan bireyleri yakalamaya çalışan geleneksel medya kurumları, kendilerini yeni medya araçlarında da temsil etme

çabası içerisine girmiştir. Artık habercilik faaliyetleri yürüten bir medya kuruluşunun internet sitesinin yanı sıra sosyal medya platformlarında hesaplarının olmayacağını düşünmek gerçek dışı kabul edilmektedir.

Sosyal medya platformları ile geleneksel gazetecilik faaliyetlerini yürüten kurumlar arasındaki ilişkiyi sadece birer sosyal medya profili açarak yayınlarına bu mecradan devam ettikleri şeklinde ele almak, indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Kurumların baskılarından kaçan, ekonomi-politik gerekçelerle kendisine geleneksel medyada yer bulamayan, sosyo-kültürel baskılar karşısında yeni bir mecra arayışına giren bağımsız gazeteciler de kendilerini sosyal medya platformlarında bulmaktadır (Seyidov ve Özorun, 2020: 186-187). Her ne kadar farklı adlandırmalarla anılsalar da sosyal medya üzerinden yürütülen gazetecilik faaliyetleri de birer habercilik işidir. Örneğin YouTube adlı sosyal medya platformu üzerinden gerçekleştirilen gazetecilik faaliyetleri birer video haber üretimidir. Bu platformda yer alan video haber içerikleri, küresel alıcılara ulaşan birer gazetecilik faaliyetidir. Diğer taraftan bu işi profesyonel anlamda yürüten yerel haber kanalları da görünürlüklerini arttırabilmek adına bu platformda yer almaktadır. Böylelikle hem daha geniş bir kullanıcı profiline hitap edebilmekte hem de ek gelir elde edebilmektedir (Ata, 2023: 1141).

Sosyal medya platformlarının gazetecilik faaliyetlerine olan etkisi geniş bir perspektiften ele alınmaktadır. Bu girişimi olumlu karşılayan çalışmalar kadar olumsuz/temkinli yaklaşan çalışmalar da söz konusudur. Fakat genel itibari ile literatürde ortak kabul gören en temel yaklaşım sosyal medya haberciliğinin geleneksel medyaya olan alternatif bir yaklaşım olduğudur. Bu platformlar sesi duyulamayanlara ses olabilmekte, ana akımda yer alamayan haberlerin bu mecralarda yayımlanabilmesine olanak sunmaktadır. Konu hakkında Poell ve Borra (2012: 699), alternatif iletişim kanalları olarak sosyal medya platformlarının giderek daha fazla kullanılmakta olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle aktivistler kendi gündemlerini ana akım medyanın sansürlerinden arındırarak bu mecralarda duyurma çabası içerisine girmektedir. Özellikle YouTube platformunun sunmuş olduğu yayınlara yorum ile geri bildirimde bulunabilme fırsatı, proaktif kamu gazeteciliğine örnek teşkil edebilmektedir. Bu gerçek göz önünde bulundurularak YouTube özelinde sosyal medya platformlarının

alternatif birer gazetecilik alanı olduğu göz ardı edilmemelidir (Ata, 2023: 1141).

Kuşaklar arası haber alma edimlerinde en önemli etken içeriğin araç ile uyumu olmuştur. Özellikle etkileşimin ön plana çıktığı internet tabanlı sosyal medya platformlarında değışen araç, içeriği de değışirmiştir. Bu durum kuşaklar arası haber içeriklerine olan anlamsal bağlantıyı da etkilemektedir. Uzun haber metinlerinin detay veren yapısı artık Z kuşağı tarafından tercih edilmemektedir. Artık kısaltmaların çağı yaşanmaktadır. Kısaltmaların ve özetlemelerin çağı olarak da ifade edilebilecek olan sosyal medya çağında, zamanın değeri paha biçilemezdir (Coşkun, 2024: 455). Fakat burada ifade edilenlerin aksine, sosyal medya habercileri üretimlerinde uzun ve ağdalı bir anlatım dili tercih etmektedir. Bu durumun temel nedeni, mesleki kodlarla aralarına koydukları mesafedir. Geleneksel medyanın hâkimiyetinin son bulduğu postmodern çağda vakit çok kıymetlidir. Böylesi bir ortamda hız kavramının karşılığı olarak sosyal medya platformları karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medya araçları dünün haberinin yayımlarken, sosyal medya araçları anın haberini paylaşmaktadır. Bu bağlamda kuşaklar arasındaki haber alma eğilim farklılıklarını daha kolay algılamak mümkündür. Konu özelinde Özdemir, genç kuşaklarda artık radyo dinleme eğiliminin ortadan kalkmaya başladığını ifade etmektedir. Yazarın diğer önemli tespitleri ise şu şekilde sıralanabilmektedir: X kuşağı haber alma eğilimlerini internet haber platformlarına kaydirmiştir. Artık internet tabanlı haber ağlarında zaman geçirmekte ve bilgiye de bu mecralar dolayımı ile ulaşmaktadır. Fakat halen basılı gazeteleri en çok okuma eğiliminde olan kuşak da yine X kuşağı olarak saptanmıştır. X kuşağı televizyon akışında en çok tartışma programlarında zaman geçirirken, Y ve Z kuşakları bu mecrayı yalnızca dizi ve film seyretmek için tercih etmektedir. Aynı zamanda Y ve Z kuşakları sosyal medyada yalnızca eğlenmek ve boş zamanlarını geçirmek, arkadaşları ile iletişim kurabilmek için yer almaktadır. Son olarak ise kuşaklar arasında sosyal medya araçlarını en etkili ve efektif kullanan da yine Z kuşağı olarak görülmüştür (Özdemir, 2021: 281).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTALLEŞEN DÜNYADA GAZETECİLİK

Hakikat bile harç-ı âlem olunca, kıymetten düşer.

Cenap Şahabettin³

Medya ve haberin değerinin tarihsel gelişim süreci içerisinde tartışıldığı ilk iki bölümün aksine, bu başlık altında dijitalleşen dünyanın bir getirisi olarak değerlendirilen bilgi toplumu ilkelerine değinilmesi hedeflenmektedir. Bilgi toplumu içerisinde yeni habercilik pratiklerinin yeri ve önemi bölümün bir diğer temel dinamiğini oluşturmaktadır. Literatür incelemesinde ön plana çıkan çalışmalar ise şu şekildedir:

İnternet tabanlı yayın platformlarının, geleneksel medya araçlarına oranla pazarı kontrol etmeye başladığı bilinen bir gerçektir. Bu dominasyonun temellerine inme amacı taşıyan ve Pınar Bayram imzasını taşıyan, “Dijital Çağda Gazetecilik: Geleneksel ve Dijital Gazetecilik Pratiklerinin Karşılaştırılması” başlıklı çalışma değerli görülmektedir (Bayram, 2022). Yazar çalışmasında internet tabanlı yayın platformlarını mercek altına almaktadır. Özellikle dijital gazetecilik pratikleri ve bu pratiklerin alanı dönüştürme potansiyeli incelenmektedir.

Literatürde ön plana çıkan çalışmalardan bir diğeri ise Erdem Güven tarafından kaleme alınan, “Manuel Castells’in Ağ Toplumu Kavramı ve Ötekiler: Yeni Toplumsal Hareketler ve Marjinal Yapılanmalar” başlıklı çalışma olmuştur (Güven, 2021). Yazar bu çalışmasında Manuel Castells’in “Ağ Toplumu” teorisinden yola çıkarak dijitalleşen dünyanın kenara süpürdüğü toplulukları incelemektedir. Çalışma, dijitalleşme ile dönüşen dünyanın beraberinde getirdikleri ve aynı zamanda götördükleri üzerine kapsamlı bir teorik araştırma niteliği taşımaktadır.

---

³ Şahabettin, 2019: 31.

Sosyal medya platformlarında yürütülen gazetecilik pratiklerini birer yurttaş gazeteciliği olarak değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Literatürde konu üzerine kapsamlı bir araştırma sunan Ruhdan Uzun'a ait, "Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği" başlıklı çalışma değerli görülmektedir (Uzun, 2006). Her ne kadar ele alındığı dönem itibari ile internetin yeni yeni yaygınlık kazandığı yıllar inceleme altına alınmış olsa dahi, yurttaş gazeteciliğinin temellerinin oturtulmakta olduğu yıllara ışık tutulmaktadır.

Dijitalleşen dünyada iletişim çalışmaları üzerine yürütülen araştırmalarda sosyal medya platformları da değerli görülmektedir. Bu doğrultuda literatürde önemli bir yer tutan araştırma konusu ise post-truth yani hakikat ötesi kavramı olmuştur. Bu konuda Serdar Kuzey Yıldız tarafından kaleme alınan, "Post-Truth Çağının Teknolojik Enstrümanlarına Yeni Medya Perspektifinden Eleştirel Bir Bakış" başlıklı çalışma, internet dünyasında yayılan sahtecilik algısına derinlemesine bir bakış sunmaktadır (Yıldız, 2023).

Yeni medya platformları olarak da adlandırılan sosyal medya sitelerinin habercilik pratiklerine en büyük olumsuz etkisi ise yalan haberler olmuştur. Bu konu üzerine literatürde yer alan derleme çalışmalar içerisinde ön plana çıkan ise Nurhan Kavaklı imzalı, "Yalan Haberle Mücadele ve İnternet Teyit/Doğrulama Platformları" başlıklı çalışma olmuştur (Kavaklı, 2019). Çalışmasında yazar, yalan haber üretim mekanizması olarak internet tabanlı yayın platformlarının aktif olarak kullanıldığına değinmektedir. Sosyal medyada yalan haber üretim merkezlerine karşı türetilen denetim araçları olarak ise teyit/doğrulama platformlarının geldiği belirtilmektedir.

3.1. Dijitalleşmenin Temel Pratikleri

Dijitalleşmenin temel pratiklerinin açıklanabilmesi adına, odak noktası olarak medyada geleneksel ve yeni ayrımına gidilmiştir. Geleneksel medya olarak adlandırılan gazete, televizyon ve radyo gibi tek yönlü iletişime olanak sunan araçlar, artık eski döneme ait olarak değerlendirilmektedir. Özellikle basın alanında kitle iletişim araçlarının başta gelen temsilcilerinden radyo ve televizyonların takip edilme sıklığını düşüren bilgisayar ve akabinde internet teknolojilerinin icat edilmesi, geleneksel iletişimi dönüştürmüştür. Artık iletişimin tek

yönlü, sadece kaynaktan alıcıya doğru olan haber akış süreci kırılarak, alıcıların da haber üretimine doğrudan katılabilmesinin önu açılmıştır. Bu gelişmeleri yeni medya pratikleri altında değerlendirmek de mümkündür. Castells (2016: 59) ise bu gelişmeleri, internet teknolojilerinin dijital altın çağa kapı araladığı ve küreselde her bireyi birbirine bağlayan adeta bir ağ toplumuna ulaştığı teorisi ile açıklamaktadır. Her ne kadar geleneksel habercilik pratikleri yaşamını sürdürse de haber akış sürecinde yoğunluğu yeni medya kanalları üstlenmektedir. Bu gelişmelere tepkisiz kalamayan basın-yayın organları dijitalleşme süreçlerine hız vermiştir (Bendaş, 2022: 376).

Geleneksel medya araçlarının eski, dijital tabanlı internet teknolojilerinin ise yeni olarak adlandırılması kimi araştırmacılara göre hatalı bir tanım olarak değerlendirilmektedir. Bu eleştiriye göre, internet teknolojilerinin bir son olarak değerlendirilmesi ve yeni olarak nitelendirilmesi kısıtlı bir bakış açısına tekabül etmektedir. Bu düşünceye göre internet teknolojilerinden sonra bulunacak olan yeni teknolojiler, artık yeni olamayacaktır (Bendaş, 2022: 377). Diğer taraftan dijitalleşme, yani sayısallaşma olarak da nitelendirilen genel dönüşüm, bilgisayar teknolojisinin icadına uzanmaktadır. En temelde sayısallaşma, fiziki bilginin dijital ortama bilgisayar dili olarak da adlandırılan 0'lar ve 1'ler aracılığı ile kodlanması sürecidir. İnternet teknolojileri ise bir Amerikan askeri araştırma birimi olan ARPANET tarafından geliştirilen iletişim aracıdır. Zamanla bir askeri iletişim projesi olmanın ötesine ulaşan internet, iletişim teknolojilerinin temel yapı taşını oluşturmuştur. Dijital dünyada hemen hemen tüm bilgisayarlar internet teknolojisi ile birbirine küresel bir ağ içerisinde bağlıdır. Bu noktada bilgisayarların giderek hızlanması aynı zamanda internet ağlarında da hızlanma sürecini başlatmıştır. Artık internet tabanlı iletişim ağları geleneksel yapıdan farklı olarak hem çift yönlü haber akışına olanak sunmakta hem de fiziksel bağımlılığı mekânsal/zamansal düzeyde kırmaktadır. Bu özellikleri ile internet tabanlı yeni medya araçları haber akış süreçleri içerisinde dijital dünyanın vaz geçilmezi haline dönüşmüştür. Özellikle dijital nesil olarak da anılan Z kuşağı, söz konusu bu gelişmiş teknolojinin üretildiği çağda yer alarak, bu teknolojilerin hem kullanıcısı hem de üreticisi konumundadır (Torun Urhan, 2018: 616-617).

Gazetecilik pratiklerinin dijitalleşme ile derin bir dönüşüm sürecine girdiği ifade edilmektedir. Bu noktada önemli görülen nokta ise sivil toplumda gerçekleşen bilgiye olan ihtiyaçtır. Küreselleşen dünyada bilgi ihtiyacının giderek artması, toplumların habere ulaşma isteğini de doğru orantılı olarak arttırmıştır. Çevresindeki gelişmelerden haberdar olmak isteği kadar, gündelik yaşamı ve gelecek yatırımlarını da bu enformasyon parçalarına göre şekillendiren postmodern insan, medyatikleşmiştir. İnternet teknolojilerinin gündelik yaşama giderek daha fazla sirayet etmesi neticesinde, kitle iletişim ile bireyler arası iletişim süreçleri arasındaki boşluğun kapandığı gözlenmiştir. Bireyler, sivil toplum süreçlerine aktif katılım göstererek, aradaki bu “medya” boşluğunu, iletişim süreçlerinde aktif rol alarak kapatmaktadır. Böylesi bir ortamda gazetecilik pratiklerinin anlık ve daha kontrolsüz olması gündeme gelmektedir. Kitleler artık gerçekleşen olaylar karşısında haber kaynaklarını profesyonel gazetecilerden değil, daha hızlı ve aktif haber kaynaklarından seçmektedir (Bardeel, 1996: 287).

Profesyonel gazetecilerin denklem dışına çıkarılması, etik problemlerle birlikte bilgi güvenilirliği tehlikesini gündeme getirmektedir. Özellikle dijitalleşmenin getirdiği kolaylıklardan yararlanan yurttaşlar, adeta birer haberci konumuna yükselerek ele geçirdikleri enformasyonları kitlelere ulaştırmaktadır. Bu çaba bir popülerlik kaygısı ile gerçekleştirilebildiği gibi aynı zamanda maddi çıkara da dayanabilmektedir. Böylesi bir ortamda gazeteciliğin en temel ilkesi olan haberin doğru bilgiye dayanması gerektiği fikri, geri plana atılabilmektedir. Bu durum birtakım tartışmaları gündeme getirmektedir. İnternet ortamında dolaşıma giren bilginin güvenilir olmayacağı fikri ileri sürülmektedir. Diğer taraftan bu görüşe karşı olarak internet teknolojilerinin sunduğu imkânlardan da faydalanılarak, doğrulanmış haber kaynaklarının bilgi almak için tercih edilmesi gerektiği fikri alternatif olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Ağ Toplum ve Gazetecilik

Enformasyon teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, gazetecilik pratiklerini de dönüştürmektedir. Bilgi toplumlarının inşa sürecinde temel yapı taşı rolünü üstlenen teknolojiler, en temelde toplumsal yaşamı da değiştirmektedir. Bu değişim neticesinde bireyler, gündelik hayatlarını sürdürürken bilgi açlığı yaşamaktadır. Her alandan gelen

enformasyonlara açık olan bireyler, adeta birer ağ toplumu içerisinde yaşamakta ve her anlarını internet dolayımı ile bu ağlara bağlı geçirmektedir.

Castells (2008: 100), ağ toplumu teorisi ile enformasyonun yeni iletişim teknolojileri dolayımı ile artık üretim ve tüketim sürecinin bir parçası haline dönüştüğünü ifade etmektedir. Enformasyon teknolojilerinde yaşanan dönüşümler, sadece iletişim süreçlerini teknik anlamda dönüştürmemiştir. Bu dönüşüm hem teknik hem de düşünsel bir gelişmedir. Artık bilginin kendisi bir emtiaya dönüşerek, tüketim sürecine dâhil edilmiştir. Bilgi, tüketilebilir bir nesne konumuna indirgenmiştir. Böylesi bir ortamda bireyler, kimlikleri ile var olma çabası içerisinde girmiştir. Her “şey”in birer üretilebilir, tüketilebilir nesne konumuna indirgenmesi, ağ toplumu bireylerinde var olma mücadelesine sebebiyet vermiştir. Böylesi yırtıcı bir ortamda bireyler, özellikle sosyal medya ağlarında yeni kimlikler yaratarak toplumsalı internet ortamına taşıma çabasına girmiştir (Castells, 2008: 4).

Yaşanan bu dönüşümün temelinde üç sürükleyici yapı olduğunu ifade eden Castells (2001: 372), bunların; enformasyon teknolojilerinde yaşanan devrim niteliğindeki gelişmeler, devletçi kapitalizm mantığının içine düştüğü ağır ekonomik buhran ve yeni kültür temelli toplumsal hareketlerin ortaya çıkması olduğunu belirtmektedir. Bu süreçlerin bir arada yaşanması ile ortaya çıkan toplumsal buhran süreci ancak yeni bir aidiyet ilkesinin ortaya çıkması ile aşılabilmektedir. Bu ilke ise ağ toplumu olmuştur. Ağ toplumu teorisi, beraberinde yeni bir ekonomik temeli yani neo-liberal anlayışı; yeni bir kültür temelli kimlik arayış sürecini yani feminizm ve çevrecilik temelli toplumsal hareketlilikleri; son olarak ise yeni bir kültür olarak sanal ağlarda var edilen sanatsallık yanılığını getirmiştir.

Bu gelişmeleri sanayi devrimi ile mukayese eden düşünürler de söz konusudur (Stehr, 2000: 83). Yaşanan devrim niteliğindeki bu gelişmelerin, sadece teknik alanda yaşanan birtakım teknolojik icatlar olarak değerlendirilmesi Castells'e göre indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Ona göre bu gelişmeler toplumsal yaşamı baştan sona değiştirmiştir. Castells (2008: 41), enformasyon teknolojilerinde yaşanan bu devrimi, sanayi devrimi süreci ile karşılaştırmıştır. Aradaki en temel farkın ise enformasyon teknolojilerini üreten ve devrime neden

olanların bizatihi yine bu teknolojileri takip eden, kullanan kişiler olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda sanayi devrimi sürecinden farklılaşan bu devrim hem etki gücü anlamında hem de gelecek potansiyel üretimleri anlamında sonsuz bir yaratım gücüne sahip olmuştur. Castells, teknolojileri üretenlerin bizatihi kullanıcı olmasının bu teknolojileri sahiplenerek, üretim sürecini daha fazla içselleştirmesi neticesinde başarı ve etki oranını arttıracığı çıkarımında bulunmuştur.

Yeni teknolojik alt yapının oluşması ile enformasyon ağlarında yapısal dönüşümler de gerçekleşmiştir. Güven (2021: 4), bu dönüşümleri üç temel özellik çerçevesinde açıklamaktadır:

- Esneklik olarak ifade edilen özellik, ağların kendini içerik toplayıcılarına göre şekillendirebilmesidir. Ağlar, katı kurallar çerçevesinde inşa edilmemiştir. Bu kurallar içerikleri tüketen bireylerin taleplerine göre hızlı bir şekilde değiştirilebilmektedir.
- Ölçeklenebilir içerik üretimi, sanal ağların sunduğu en önemli özellikler arasında gösterilmektedir. İçeriklerin esnek üretilmesi, hedef kitleye uygun olarak metinsel düzeyde dönüştürülebilmesini ifade etmektedir. Ölçeklenebilir olması ise teknik boyutlandırmayı ifade etmektedir. Ölçek boyutunun değiştirilebilir olması, çeşitli teknolojik aletlere uygun hale dönüştürülebilmesine karşılık gelen bir özelliktir.
- Katılım özelliği ile sanal ağların temelde bir merkeze bağlı olmadığı ifade edilmektedir. Ağlar çok sayıda merkezden idare edilebilmektedir. Bu merkezlerin farklı fiziki merkezlere sahip olması, korunmalarını kolaylaştırmaktadır.

Castells, yeni çağı ifade ederken enformasyonelizm kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Diğer düşünürler bu dönüşüm sürecini post-endüstriyel çağ olarak açıklarken, Castells'in tercihi enformasyonelizm olmuştur. Enformasyonelizm çağında ön plana çıkanlar yeni bir ekonomik sistem ile yazılım ve genetik mühendisliği gibi bilim alanlarında sıçramalarla neticelenmiştir. Bu çağın yarattığı yeni ekonomik sistemde bilginin değeri giderek artmaktadır. Enformasyonelizmde bilgiye duyulan ihtiyaç sistemin kendisini

doğrudan şekillendiren bir güce dönüşmesini sağlamıştır. Bu çağda ekonomik sistemlerin temel itici gücü, bilgi üretimi üstüne kurulmasına ilişkindir (Castells, 2008: 25).

Küresel ekonomik düzenin inşa ettiği yeni dünyada, kaotik bir yapı söz konusudur. Bu kaotik ortamda bireyler, otonom bir çalışma düzenine entegre edilmektedir. Yeni ekonomik yapı, ağ toplumları üzerinden işlemektedir. Temel dinamikler, ağ girişimleri altında yürütülmektedir. Bireyler uzaktan çalışma düzenine geçirilmiş, yarı zamanlı istihdam edilmiştir. Elit bir yapıya sahip olan bu yeni ekonomik düzende karar alıcılar toplum dışına atılma korkusu ile geri kalanları kontrol etmektedir (Bell, 2007: 68). Yeni ekonomik düzenin yarattığı bu dayatmacı yapı, gazetecilik mesleğinin de dönüşmesine neden olmuştur. Artık habercilerin değeri giderek azalmaktadır. Böylesi bir ortamda ağlar üzerinden inşa edilen bilgi akış süreçleri, profesyonel habercilere olan ihtiyacı azaltmaktadır. Denetimsiz bir ağ yapısının olduğu bu sistem içerisinde, enformasyon parçaları internet ortamında hızla yayılabilmektedir. Castells'in de ifade ettiği gibi enformasyon teknolojilerinde yaşanan bu köklü devrimler sonucunda kapitalizm dünya ekonomilerine hâkim olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde ortaya yeni bir toplumsal düzen olarak ağ toplumu çıkmıştır. Bu toplumu var eden yeni kültürel yapı ise gerçek sanallık kültürü olarak tasarlanmıştır. Güven'e (2021: 6) göre bütün bu toplumsal süreçleri besleyen yeni ekonomik düzen ise küresel enformasyonel ekonomik yapı olmuştur.

Ağ toplumunun inşa edilmesiyle birlikte yeni bir ekonomik ve kültürel yapıya geçildiği bilinmektedir. Bu ortamda bilgiye olan açlık, bilginin dağıtımını kontrol etmeye çalışan çeşitli hükümet ve ekonomi odaklı şirketlerin söz sahibi olmak istediği yeni bir düzeni de beraberinde getirmiştir. Bu ortamda toplumsal yapıya hâkim olan yeni sanal cemaatlere de değinilmesi gerekmektedir. Ancak bu yolla yeni inşa edilen ağ toplumlarında bilginin dağıtımını ve değeri üstüne gerekli anlayış sağlanabilecektir.

Castells, geliştirilen yeni bir sanal geçeklikten bahsetmektedir. "Gerçek sanallık" olarak kavramsallaştırdığı bu yapının anlaşılabilirliği adına öncelikle kavramların temelini inilmesi gerekmektedir. İnternetin sıklıkla kullanılmaya başlanması ve modern hayatın vaz geçilmez bir parçası haline dönüşmesi ile bilgisayar verileri olarak da

ifade edilen 0'lar ve 1'lerden oluşan yeni bir dil inşa edilmiştir. Bu dille kurulan yeni dünyalar sanal olanı ifade etmektedir. Fiziki olarak gerçek dünyanın ötesinde yaratılan bu yeni ortamlar, sanal alem olarak da kavramsallaştırılmaktadır. Sanal gerçeklik (Virtual Reality – VR) olarak da literatürde yer alan yapı ise bireysel bir yapıda gerçeklik algısının yeniden tasarlandığı gerçek ötesi yaratımlara karşılık gelmektedir. Fakat giderek artan bir hızda gelişim gösteren teknolojik devrim bu bireysel yapıları ağlar ötesi bir yapıda birbirine bağlayarak internet âleminin her köşesine taşımıştır. Artık bireyler gündelik hayatlarının çoğunu gerçek ötesi bu alanlarda yani sanal gerçeklik alanlarında geçirerek birbirleri ile etkileşime/iletişime geçmektedir. Bu iletişim sadece gündelik hayatla sınırlı kalmamıştır. Artık siyaset ve dış politika dâhil birçok önemli iletişim süreci bu sanal ağlara taşınmıştır (Baum ve Potter, 2019: 748).

İnternet yolu ile bireylerin mesafe gözetmeksizin birbirine bağlanarak iletişim kurabilmesi giderek kolaylaşmıştır. Bu iletişim süreci beraberinde yeni bir kavramsal yapıyı da getirmiştir. Artık bu yöntemle iletişim kuran bireyler, yeni bir sanal cemaatler ağını da inşa etmektedir. En temel anlatımı ile bu yeni sanal cemaatler, düzenli olarak bir araya gelen, ortak bir paydada fikir alışverişinde bulunan toplulukları tanımlamak için kullanılmaktadır. Sanal cemaatlerin oluşması sürecinde dört temel dönüşüm aşaması olduğu düşünülmektedir. Güven'e (2021: 7) göre bu gelişmeler sırası ile:

- 1977 ARPANET'in kurulması,
- 1978 SF Lovers adlı ilk sanal cemaatin kuruluşu,
- 1980 USENET,
- 1990 itibari ile America Online (AOL)'nin kurulması olarak değerlendirilmektedir.

Castells (2008: 478), internet teknolojilerinin bir getirisi olarak bireyselleşmenin hızlandığı fikrine karşıt olarak sanal cemaatlerle birlikte insanların sosyalleşme fırsatı da yakaladığını ifade etmektedir. Örneğin sanal cemaatlerde bir araya gelen bireyler toplumsallaşmaya daha düşkündür. Bireyler yüz yüze gelmeksizin, sanal cemaatlerde toplanarak üzerlerindeki çekingenliği bir kenara atmakta, tartışma ve fikir alışverişine daha açık hale gelmektedir. Bu sanal ağlar rastgele kurulmuş olabileceği gibi belirli zaman dilimlerinde birtakım amaçlara

göre toplanarak da kurulabilmektedir. En temelde her biri ortak bir amaç çerçevesinde kurulan örgütlenmiş yapılardır (Castells, 2008: 476).

Yeni internet teknolojilerinin sunduğu kolaylıklar, geleneksel iletişimin temel yapısını dönüştürmüştür. Artık bireyler kendi ürettikleri içerikleri kitlelere, geleneksel kitle iletişim araçlarının tek yönlü iletişim yöntemini bir kenara bırakarak, yeni medyalar dolayımı ile ulaştırmaktadır. Bu noktada Castells, söz konusu yeni iletişim formunu bireysel-kitle iletişim olarak nitelendirmektedir. Mesaj üretiminin bireysel olması ve üretime özgü içerikler barındırması bu iletişim formunu bireysel kılmaktadır. Fakat diğer taraftan üretilen içeriklerin tek bir yöntemle internet ağları üzerinden kitlelere ulaştırılıyor olması, bu formun aynı zamanda kitle iletişimi olduğunu da kanıtlamaktadır. Kitleler medyasının inşa edildiği bu süreçte, haber dağıtım ağlarını ellerinde tutmaya çalışan yerleşik kapitalistler ile bu yapıyı dönüştürmeye çalışan internet çağının bireysel içerik üreticileri arasında yeni bir sınıfsal mücadele yaşanmaktadır (Atikkan ve Tunç, 2010: 103-104).

İnternet teknolojilerinin gündelik hayatın bir parçası haline gelmesi ile bu mecraların kullanıcıları hem tüketici hem de içerik üreticisi konumuna yükselmiştir. Özellikle internet teknolojilerinde interaktif dönemin başlaması ile sıradan kullanıcılar içerik üretmeye ve bu ürettikleri içerikleri çok kısıtlı imkânlarla dahi olsa binlerce paydaşa ulaştırmaya başlamıştır. Castells, ağın kendi mimarisinin bu tür bir kullanıma açık olduğunu belirterek, ağ toplumunun kendisinin kamusal olduğunu belirtmektedir (2008: 452-453). Bu itibarla internet, doğası itibarı ile özgürleştirici bir ruha sahiptir. Açık kaynak kodu ile üretilen Linux tabanlı işletim sistemi bu konuya verilen örnekler arasında yer almaktadır. Bu tür paylaşımlar internetin özgürleştirici doğasını beslemektedir. İnternetin yıllar içerisinde regülasyonlara tabi tutulması ve serbest piyasanın bu mecraı içerisine alma girişimleri çabası kalmıştır.

Bilgi üretimini tekelinde bulunduran küresel medya şirketleri zaman içerisinde bu hâkimiyetlerini kaybetmiştir. Bu güç kaybının temel nedeni ise internet teknolojilerinin üretken gücü ele geçirmesidir. İnternet kullanıcılarının hem içerik üreticisi hem de bu üretilen

içeriklerin tüketicisi haline dönüşerek internet ortamını kontrol ettiği gözlenmektedir. Oluşan bu yeni multimedya ortamı Castells tarafından sanallığın gerçekliği olarak nitelendirilmektedir. Bir “farz etme” sistemi halini ifade eden sanallığın gerçekliği, multimedya ortamlarında var edilen gerçeklik uzamına karşılık gelmektedir. Kavram, gerçeklik algısının yansıtıldığı ve bu yansıtılma dolayımı ile yaşamın görüntülenen ekranlardan gündelik hayata taşıdığı bir ortamı anlatmaktadır. Bu olay örüntüsüne ilişkin örneğini internet dünyasının henüz inşa edildiği ilk yıllara dayandıran Castells, 1992 Amerikan Başkanlık seçim yarışına değinmektedir. Dönemin Başkan Yardımcısı görevini yürüten Dan Quayle, Amerikan aile değerlerine ilişkin bir tartışmanın içerisine çekilmiştir. Söz konusu bu tartışma, dönemin sevilen dizi karakteri Murphy Brown ile Başkan Yardımcısı arasında geçmiştir. Bu tartışmaya ilişkin taraflar birbirlerine cevaplarını televizyon ekranlarından vermiştir. Murphy Brown, bu tartışmayı bir sonraki aşamaya taşımış ve süreci televizyon dizisi senaryosu içerisine yerleştirmiş ve cevabını da bu dolayım ile göndermiştir. Güven, böylelikle gerçekte bir Başkan Yardımcısı olan Dan Quayle’in, dizi karakterini canlandıran Murphy Brown’un hayali dünyasında yer alan bir kahramana dönüştüğünü ifade etmektedir (2021: 9).

Ağ toplumunda her bilgi uzamsal mekânda yer alır. Bu bilginin üretimi ve tüketimi de yine bu mekânsal bağlam içerisinde gerçekleşir. Bu fikre göre akışların uzamı tanımlaması belirli bir fiziki mekâna bağlı olmayan merkezsiz bir sermaye, emek ve bilgi üretim akışlarının tümüne karşılık gelmektedir. Castells’in (1989: 167) akışların uzamı kavramından ilk bahsettiği çalışması, “The Informational City” olmuştur. Eserinde Castells, enformasyonu üretenlerin, sanayileşmiş ülkelerde geniş bir hareket alanına sahip olduğunu belirtmektedir. Bilgi üretim mekanizmalarını elinde bulunduran çok kutuplu şirketler, elde ettikleri bu güç ile farklı sektörlerde de hâkimiyet alanlarını geliştirmektedir. Castells bu tip ekonomik sistemin enformasyona dayalı yeni tip ekonomi olduğuna inanmaktadır.

Ağın kendisi çeşitli uzamsal bağların oluşmasından meydana gelmektedir. Bu bağlar arasında çeşitli bilgilerin akımı gerçekleşmektedir. Bu akım en temelde para, enformasyon ya da en yalın hali ile bireysel üretimlerden meydana gelmektedir. Castells’in enformasyonel emek olarak tanımladığı bu bilgiler, küresel ölçekte

internet ağları ile birbirine bağlı uzamda gerçekleşmektedir. Bu bilgileri gönüllü ya da belirli şirketlere bağlı olarak iş adı altında gerçekleştirenlere ise ağ çalışanları adı verilmektedir. Söz konusu bu ağ çalışanları herhangi bir mekâna bağlı kalmaksızın ağların uzamı içerisinde yer almaktan mutludur. Ulus aşırı fikirlere sahip bu bireyler, herhangi bir ulusal ya da yerel aidiyet duygusuna sahip değildir (Webster, 2006: 108). Castells'in akışların uzamı olarak ifade ettiği bu yapının gerçekleşebilmesi adına üç temel katmanın inşa edilmesi gerekmektedir. Bu üç katman sırası ile aşağıdaki gibidir (2008: 548-549):

- İlk katmanı elektronik ağların kurulması teşkil etmektedir. Bu katmanın temel karşılığı tüm elektronik iletişim ağlarının inşası ve bu ağların hayatta kalmasını sağlayan bütün teknolojik aygıtlara karşılık gelmektedir.
- İkinci katmanda ağların düğüm noktaları olarak da bilinen mekânlara karşılık gelmektedir. Her ne kadar uzamsal bağların belirli mekânlara bağlı olmaksızın var olabildiği bilinmesine rağmen yine de bu ağlarda var olan bireylerin bir araya geldiği çeşitli limanlara ihtiyaç vardır. Bu limanlar düğüm noktaları olarak işlev gören oteller, kafeler ve çeşitli sosyalleşme alanları olarak değerlendirilen mekânlardır. Castells bu limanların iletişim alışverişine olanak veren rahat ortamlar olduğunu ifade etmektedir.
- Üçüncü ve son katmanda ise ağlara hâkim olan yönetici seçkinlerin örgütlenmesi gelmektedir. Bu katmanda yer alanlar ağları inşa ederken aynı zamanda çeşitli kontrol mekanizmalarını da devreye sokmaktadır. Böylelikle sıradan ağ çalışanları bireylerin tüketeceği bilgileri üretmekte, elitler ise düğüm noktalarında üretilen bu bilgileri tüketmektedir. Yönetici seçkinler ise ağların kontrolünü elinde tutarak hangi bilginin hangi kanaldan yayılacağı ya da engelleneceğine karar verecek mekanizmaları üretmektedir.

Castells, zamansız zaman kavramının sadece uzamsal ağ topluluklarında geçerli olduğunu ifade etmektedir. David Harvey ise bu durumu, “uzam-zaman sıkışması” olarak ifade ederek, mekânın, zamanın kendisi tarafından yok edilmesi şeklinde yorumlamaktadır.

Anthony Giddens ise, “uzam-zaman ayrışması” olarak tanımladığı bu durumun, uzamsal yer kaplama ile zamansal akış arasındaki bağın kopmasına karşılık geldiğini belirtmektedir. Zamansız zamanın ruhuna uygun yetişen bireyler, yaşamın kendisini fethetme mücadelesi içerisinde. Yaşadıkları çağın bir getirisi olan ve saliselerle ölçülen iletişim süreçleri, benzersiz finansal güçlerin yanı sıra, anda kaybolma imkânını da sunmaktadır. Sonsuz olma arzusu ile hareket eden zamansız zamanın bireyleri, yaşlanma karşıtı cerrahi müdahalelerle ölüme de meydan okumaktadır. Castells’in inkâr edilen ölüm ve zamana karşı anlık savaşlar olarak nitelendirdiği bu durum, ağ toplumlarında gelinekültürel birikimi de gözler önüne sermektedir (Güven, 2021: 12).

Castells’in ifadeleri ile zamansız zamanın ruhuna erişen bireyler, ölümü reddetmektedir. Zamani bireylerde ölümden kaçarak, zaman kıskacının dışına taşınma arzusu hâkimdir. Buradaki en temel neden ise medyanın birer üretim ve tüketim malzemesi olarak ölümü ekranlarına taşınmasıdır. Ölümün kendisinin ekranlarda tekrar tekrar gösterilmesi ile kodlanan içerikler, alıcılar tarafından yanlış bir okumaya tabi tutulmaktadır. Bu durum da zamansızlık arzusu ile neticelenmektedir. İletişim teknolojilerinde yaşanan bu inanılmaz değişim ve gelişim hızı, toplumsal olduğu kadar bireysel algıları da dönüşüme uğratmaktadır. Artık iletişim teknolojilerine dâhil olan, ağ toplumunun ürettiği ve dolayısı ile tükettiği her potansiyel bilgi, zamansız zamanın ruhunu taşımaktadır. Ağlarda var olan bireyler, ölümü hayatın kendisinden silerek uzamsal bağlarını zamandan koparmaktadır (Castells, 2008: 600). Jean Baudrillard ise bu durumu gerçeğin ta kendisinin cinayeti olarak nitelendirmektedir. Gerek sanal ağlarda dolaşan bilginin yarattığı deformasyon gerekse de yaygın kitle iletişim araçlarında dolaşan savaş içeriklerinin yarattığı kırılma, savaşın oyunlaştırılmakta olduğuna göstermektedir (Baudrillard, 2001: 66). Savaşın kendisi ağlara karışarak tüketilebilir bir hale dönüşmektedir. Bu ortamda bireyler ölümü mizansen olarak algılamakta, en kötü ihtimalle ise oyunlaştırmaktadır.

Enformasyona dayalı ağ toplumunun yükselişi, beraberinde birtakım sorunları getirmiştir. Bu sorunları üç başlık altında toplamak mümkündür. İlk olarak Afrika ülkelerinde yaşanan ekonomik çöküş, kıta nüfusunun açlık ve sefaletle yaşamlarını sürdürmesine sebebiyet

vermiştir. Diğer taraftan küresel bu gelişmeye öncülük eden Amerika'da ise banliyölerde yaşanan bir zenginleşme görülürken, kentlerde yaşayanlar arasında gelir dağılımında dengesizlik ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu uçurum, çocukların istismarının da önünü açmıştır. Son olarak Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile kapitalizm dışına itilen coğrafyalarda ciddi bir yoksulluk ve açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalınmıştır (Castells, 2001: 70). Küresel ölçekte gelişimini sürdüren ağ toplumları, kendi gelişim hızlarını yakalayamayan coğrafyaları dışlamıştır. Ağa dâhil olamayan toplumlar açlık ve sefaletle terbiye edilmiştir. Bu dışlanmanın en temel nedeni ise teknolojik gelişmelerin yakinen takip edilememesi ve ağ toplumlarının dışında kalınmasıdır. Söz konusu bu durumu sadece geri kalmışlık ve gelişmişlik kıstası arasına sıkıştırmak istemeyen Castells, aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de geri kalmış bölgeler yaratılabildiğine değinmektedir. Buradaki en temel neden yine sorunlu bölge ya da ülkenin yeterli teknolojik kapasiteye ulaşamamış olması ile alakalıdır. Castells bu duruma açıklık getirmek için Amerika'da yaşanmış eşitsizliklere değinerek altı neden sunmaktadır:

- Endüstri temelli üretim sisteminin terk edilerek gereken hızda enformasyonel üretim mekanizmasına geçilememiş olması,
- Enformasyonel ekonomi sisteminde iş gücü üzerinde yaşanan yapısal değişimler ve okumuş insanların ödüllendirilmesi. Fakat kaliteli eğitime ulaşmak için yaratılan eşitsizlikler ve sınıfsal engeller,
- Küreselleşen dünyanın emek ve üretim süreçleri üzerindeki yıpratıcı hâkimiyeti, endüstriyel üretimin geri kalan toplumların üstüne iş olarak yüklenmesi,
- Emeğin, patrona dönüşmesi ve tek kişilik şirketlerin ağa hâkim olması,
- Küresel dünyada iş gücünün değişen uluslar aşırı yüzü ve göçmen sınıfların toplumdaki temel iş gücü haline dönüşmesi,
- Küresel ekonominin ataerkil yapıyı terk ederek kadının enformasyonel iş gücü sürecine doğrudan dâhil olması (Castells, 2001: 136-137).

Özellikle Amerika’da yaşanan enformasyonelizmin yükselişi, sınıfsal farklılıkların da derinleşmesine neden olmuştur. Artık bu sınıfsal eşitsizlikler ekonomik temelli değil, bireylerin ırk ve ten renkleri ile alakalıdır. Castells, gettolaşma kültürünün yaygın olarak görüldüğü Amerika’da özellikle siyahi ve hispanik kökenli bireylerin yaşadığı bölgelerin toplumsal krizlerin de merkezi haline dönüştüğünü ifade etmektedir. Yazar bu bölgelerin enformasyonelizmin kara delikleri haline dönüştüğü fikrini ortaya atmaktadır (Castells, 2001: 142).

3.3. Hakikat Ötesi Çağda Gazetecilik

Gerçek bilgi ya da diğer ifade edilişi ile doğru bilgi, gazetecilik pratikleri için vaz geçilmez bir unsurdur. Bir gazetecinin temel görevi kamuyu ilgilendiren ilgi çekici konular hakkında gerçek-doğru bilgiyi kuralına uygun şekilde kodlayarak kitlelere sunmaktır. Burada ifade edildiği gibi gerçekliğin önemi, doğru bilginin haber kodları içerisinde yer alması açısından hayati bir öneme sahiptir. Bilgi toplumunun temellerinin atıldığı dijital dönüşümle birlikte, teknoloji toplumları tarih sahnesini kontrol etmektedir. Özellikle sosyal medya adı altında ortaya çıkan paylaşım platformları, internet teknolojilerinin sunduğu kolaylıklarla birlikte gündelik hayatın vaz geçilmezi haline gelmiştir. Böylesi yoğun bir kullanım pratiğine sahip olan internet tabanlı sosyal medya ağları, bilginin-gerçek bilginin- ya da doğruluğun da doğasını tartışmaya açmıştır. Bu dönemde, artık gerçek ötesi-hakikat ötesi bir çağ yaşanmaktadır. Literatürde yaygın kullanımı ile post-truth olarak da geçen bu kavram, Türkçe karşılığı ile hakikat ötesi olarak tanımlanmaktadır. Medya, bireyin dış dünyadan bilgi almasının en önemli kaynağı olarak gösterilmektedir. Birey, dış dünyayı bu şekilde görür, tanır ve anlamlandırır. Bu doğrultuda medyanın manipülatör bir konuma yükselmesi kitleler için hayati sonuçlar doğurabilecektir (Özdemir, 2021: 1072-1073)

Gazeteciliğin dijital dönüşümü, doğru bilgi algısını da değiştirmiştir. Gazetecilerin alandan topladıkları bilgilerle oluşturdukları haber metinleri artık yerini sosyal medyada daha fazla ilgi çeken sansasyonel haber bilgilerine bırakmıştır. Basılı gazetelerde önemli olan tirajın yerini “tık sayısında” artış almıştır (Çoban, 2019: 36). Yayımlanan haberlerin doğru ve ilgi çekici olmasının yerini, sadece ilgi çekici

olması ilkesi almıştır. Bu amaçla artık gazeteciler haber başlıklarının ilgi çekici olmasına daha fazla önem göstermektedir. Başlığın haber içeriği ile uyumlu olması ya da doğru bilgi barındırma gerekliliği ikinci plana itilmiştir. Bu bağlamda post-truth yani hakikat ötesi çağda doğru bilginin önemi kaybedilmiştir. Artık yalan ve yanlış bilginin paylaşılması normalleştirilmiştir. Etik ve ahlaki değer yargıları bir kenara bırakılarak gazetecilik mesleğinin temel dinamiğini oluşturan gerçek-doğru bilginin önemi kaybedilmiştir. Dijitalleşen gazetecilik pratiklerinde artık yanıltma ve yanlış yönlendirme gündelik bir uğraş haline dönüşmüştür. Bu noktadan sonra uluslararası literatüre post-truth olarak kazandırılan kavram, hakikat ötesi olarak kullanılacaktır.

Hakikat ötesi, literatürde ilk olarak Steve Tesich tarafından kullanılmıştır. The Nation dergisinde 1992 yılında yayımlanan makalesinde Tesich, gerçekliğin ötesine geçildiği vurgusunu yapmaktadır (Çoban, 2019: 36). Tesich'in literatüre kazandırdığı kavram, daha sonra Ralph Keyes imzasını taşıyan "Hakikat Sonrası Çağ" isimli kitapta görülmektedir. Kelimenin İngilizce ifadesinde kullanılan post ön takısı, yalnızca olgusal olarak sonra anlamında değildir. Buradaki kullanımı daha çok gerçek bilginin önemsizleştirilmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda hakikat ötesi kavramının tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, gerçek-doğru bilginin öneminin ortadan kaldırıldığı fikrinin ifade edilmesi gerekmektedir. Bu noktada Keyes (2017: 22), hakikat ötesi çağı bir alacakaranlık kuşağı olarak nitelendirmektedir. Bu alacakaranlıkta gerçek bilginin üstünün örtülmekte olduğu, doğruların karanlığa hapsedilmekte olduğu görüşü öne çıkmaktadır. Bu çağda bireyler ve hatta gazeteciler gerçekliğin üstünü örterken herhangi bir sorumluluk duygusu da yaşamamaktadır. İşte bu duyarsızlık, hakikat ötesi çağın en temel özelliğidir.

Gelenekselden dijital dönüşüm geçiren basın hem etik hem de ahlaki kodlarını güncellemek durumunda kalmıştır. Ortamın kodlarına uygun olarak içerik üretme gereksiniminin yanı sıra, basın kuruluşlarının kâr politikaları bu değişimlere neden olabilmektedir. Aynı zamanda bu dönüşüm gazeteciliğin temel ilkelerini de zedeleyebilmektedir. Dönüşüme direnebilen kurumlar hem basılı hem de dijital iştiraklerini sürdürürken, çoğu kurum sadece dijital ortamda haber paylaşabilmektedir. Bireylerin internete sınırsız ulaşımı ve bilgi toplumu pratiklerinin oluşturduğu bilme açlığı, basılı gazetelerden

haber alma ediminin yerini internet üzerinde faaliyet gösteren dijital platformlara terk etmiştir (Çoban, 2019: 37). Böylesi bir ortamda basılı gazetelerde önemli görülen tiraj sayılarının yerini, sosyal mecralarda paylaşılan gönderilere gelen beğeni, görüntülenme sayıları, yeniden paylaşım ve etkileşim olarak da ifade edilen yorumlama özelliği almıştır. Dijital gazetelerde ise bu durum “tık alma” edimi ile açıklanabilmektedir. Bu noktada hakikat ötesi çağın da bir getirisi olarak sosyal mecralarda paylaşılan haberlerde bir etik doğruluk aranmamaktadır. Elbette bu bir talep olarak okuyucular tarafından ifade edilebilmektedir. Fakat içerik üreticiler-gazeteciler- için bu etik bir zorunluluk değil artık bir seçim olarak gözlemlenmektedir.

Hakikat ötesi olarak nitelendirilen durum, gündelik hayatta dijital dönüşümün tamamlanması ve bilgi toplumu ilkelerinin tamamen yerleşmesi ile mümkün olmuştur. Özellikle bilgilenme açlığı bu durumu daha da beslemektedir. Hakikat ötesi olgular neredeyse her gün çevrim içi ağlara yüklenen bilgi parçacıklarından ibarettir. Bu bilgiler zaman zaman haber metinlerine de dâhil olabilmekte ve geniş kitleleri yanıltma amacı güdebilmektedir. Fakat çoğu zaman sosyal mecralarda -ağlarda- geniş kitlelere hitap edebilen fenomenler tarafından dolaşıma koyulan enformasyon parçalarıdır. Özellikle Meta firmasına ait Facebook, X Corp. ait olan eski adıyla Twitter, yeni adı ile X platformu hakikat ötesi bilgilerin paylaşılmasında çarpan etkisi yaratmaktadır. Bir doğrulama girişimi olarak faaliyet gösteren fullfact.org, bir bilgisayarın algı ve inceleme becerisinin insan zekâsından kat be kat daha fazla olduğunu belirtmektedir. Örneğin bir insanın, bir haberin yalnızca bir cümlesini okuduğu sürede, bir bilgisayar algoritması tüm gazetenin içeriklerini inceleyerek analize tabi tutabilmektedir. Böylesi bir durumda bilgisayarlarla mücadele etmek neredeyse imkânsızdır (Yıldız, 2023: 186). Bu bağlamda sosyal mecralarda dolaşıma koyulan ve çok kısa sürede binlerce ve hatta milyonlarca defa paylaşılan hakikat ötesi içeriklere karşı mücadele edebilmekte neredeyse eş düzeyde imkânsızdır.

Londra merkezli Full Fact gibi PolitiFac ve Le Monde’de de büyük kapsamlı bilgileri toparlayarak analiz edebilecek araçlar geliştirmektedir. Yapay zekânın dil işleme teknolojisinden faydalanan kurumlar gerçek bilgiye ulaşabilmek adına hareket etmektedir. Bu kurumların yapay zekâ ile ulaşma gayesinde oldukları en temel durum;

televizyon, sosyal medyalar ve haber platformlarını kesintisiz takip edebilen algoritmalar geliştirmektedir. Bilgisayar algoritmaları ile başarmak istenilen sadece gerçek bilginin ve hakikat ötesi bilgilerin birbirinden ayrılarak tespitini gerçekleştirmek değildir. Aynı zamanda başarmak istenilen bilgisayarlara bu kararları kendi başlarına alabilmelerini öğretmektir. Bu konuda Teksas Üniversitesinin ClaimBuster ismini verdiği bir yazılımı da bulunmaktadır (Yıldız, 2023: 186). Gündelik hayatın ruhuna uygun bir bakış açısı ile bu durumu değerlendirmek de gerekir. Postmodern bir çağdan hakikat ötesi bir çağa geçiş yapılmıştır. Gerçeklikle olan bağın koptuğu, artık gerçekliğin -hakikatin- de ötesine geçildiği görülmektedir. Bu çağda gerçek bilgi, sosyal medyada takipçi sayısı fazla olan hesapların dolaşıma soktuğu sahte bilgiler haline dönüşmektedir. Modern dönemin getirisi olarak ortaya çıkan kitle iletişim araçları, postmodern dönemin kapıları aralaması ile bilgi toplumuna doğru hızla ilerlemiştir. Artık bu çağın da kapandığı ve hakikat ötesi çağın yaşandığını ifade etmek gerekebilir.

Yalan haber ya da yalan bilgi, erken dönemin de büyük bir problemidir. İktidar mücadelesinin var olduğu her alana sirayet eden kamuyu hatalı/yanlış bir biçimde bilgilendirme çabası Antik Roma'da da görülmüştür. Dönemin madeni paralarına işlenen sahte sloganlar ile rakiplerini karalama girişimi de bu duruma örnek olarak verilebilmektedir (Posetti ve Matthews, 2018: 2). Diğer taraftan Gutenberg'in matbaayı icadı, yazılı basın için bir dönüm noktasıdır. Bireylerin gerçek bilgiye, habere ulaşmasını kolaylaştıran bu durum diğer taraftan tam tersi bir duruma da işlevsellik göstermiştir. Artık bu teknolojik gelişme ile rakipler hakkındaki yalan haberler geniş kitlelere daha kolay bir şekilde ulaştırılabilmektedir (Ireton ve Posetti, 2018: 16). Kısaca özetlenmesi gerekirse yalan haber olgusu sadece dijital dönüşüm ile başlamamıştır. Çok daha eskilere dayanmaktadır. Fakat dijital dönüşüm yalan haberlerin çok daha hızlı ve çok daha geniş kitlelere, daha etkili bir biçimde ulaştırılabilmesinin önünü açmıştır (Adıyaman, 2022: 1314).

Haberin toplumu bilgilendirme, bu dolayısıyla da toplumsal konularda bireylerin karar verme edimlerini etkileme gücünden ötürü ayrıca önemsenmesi gerekmektedir. Bu nedenledir ki haber üretim süreçlerini kontrol eden kişi ya da kurumlar, belirli odak gruplarınca

yanlış yönlendirilebilmektedir. Bu çıkar gruplarının amaçları doğrultusunda haber içerikleri yanlış bir biçimde üretilmesiyle (dezenformasyon), zaman zaman ise gerçek bilginin bilinçli bir şekilde yanlış bir şekilde paylaşılmasıyla (misenformasyon) dolaşıma koyulabildiği bilinmektedir (Tunç, 2009: 248). Bu manipülasyonlar sadece haber metinleri dolayımı ile gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda dijital medyanın olanakları ile fotoğraflar, videolar ve ses kayıtları ile de gerçekleşebilmektedir (Kavaklı, 2019: 667). Bu tarz hakikat ötesi üretimler ekonomik ve politik çıkarlar amacıyla da gerçekleşebilmektedir. Ekonomik amaçlı üretimler reklam gelirlerini arttırmak ya da çıkar odakları tarafından ödenen örtülü ödenekler aracılığı ile olabilmektedir. Diğer taraftan politik amaçlı hakikat ötesi üretimlerde ulaşılmak istenilen amaç kişinin haklarına doğrudan saldırı olabildiği gibi çeşitli siyasi örgütlerin rakiplerine karşı düzenlediği itibar suikasti girişimleri de olabilmektedir.

Hakikat ötesi içeriklerin güçlenmesine olanak sağlayan en önemli olgulardan birisi de hiç şüphesiz sosyal medya adı verilen paylaşım platformları olmuştur. Bu platformlarda paylaşılan her bilgi, paylaşım sıklığı ile daha geniş kitlelere çok daha hızlı sürede ulaşabilmektedir. Özellikle yankı odası metaforu ile açıklanan bu durum, hakikat ötesi her bilginin, her bir paylaşım ile daha da fazla kişiye ulaşarak yanlış bilginin doğru kabul edildiğini ifade etmektedir. Yanlış bilginin böylesi bir dolaşım hızına sahip olduğu ortamda, çeşitli teyit faaliyetleri de yürütülmektedir. Fakat geleneksel medyada sahip olunan kurumsal kontrol mekanizmalarının yeni iletişim mecralarında kurulamaması, bu teyit süreçlerinin de daha yavaş ve etkisiz olmasına neden olabilmektedir. Özellikle sosyal medyada kurulan filtreleme işlemleri, bu teyit süreçlerinin geniş kitlelere ulaşmasının önüne geçmektedir. Bireyler sosyal medyada kullandıkları filtreler aracılığı ile doğru bilgiye ulaşmalarının da önüne engel koyabilmektedir. Keza dâhil olunan yankı odaları bu durumu destekleyerek doğru bilgiye ulaşmayı zorlaştırabilmektedir. Bu noktada sosyal medya kurumlarının kullandıkları algoritmalar farklı haber içeriklerini kullanıcılarına ulaştırma amacıyla çalışmamaktadır. Tam tersine kullanıcılarının beğeni ve ilgilerine uygun olarak, sitelerinde daha fazla zaman geçirmelerini sağlayabilmek adına, kullanıcının beğenisine uygun olan içerikleri sunmaktadır (Kavaklı, 2019: 669).

Hakikat ötesi içerikleri barındıran haberlerin kontrol edilmesi adına birtakım girişimler mevcuttur. Bu girişimlerden ilk akla geleni yalan haber olarak nitelendirilen paylaşımların internet siteleri üzerinden kaldırılması talebidir. Elbette bu talepler sosyal medya kurumları ya da haber sitelerinin tercihine bağlıdır. Kendi iç düzen hukuklarını koruyan bu kurumlar, ifade özgürlüğü temelli bakış açılarını sıklıkla yinelemektedir. Bir diğer yaklaşım ise mahkeme kararları ile söz konusu haber içerikleri ya da sosyal medya paylaşımlarına erişimi kısıtlamak/yasaklamaktır. Fakat bu tavır daha çok internetin özgürleştirici yapısına ket vurma girişimi olarak da görülebilmekte ve farklı tartışmaları gündeme taşıyabilmektedir (Cerf, 2017: 9). İnternetin doğası gereği sunduğu özgürleştirici ortam bu tarz yasaklamalara uygun değildir. Bu nedenle yasakların yalnızca çocuk istismarı, cinsel saldırı, nefret söylemi ya da aşırı şiddet içeren görüntüleri kapsamı içerisine alması gerekmektedir. Aksi halde bu tarz yasaklamalar internetin sunduğu alternatif seslere ev sahipliği yapma hakkına da rahatlıkla ket vurabilecektir.

İnternet haber doğrulama platformları ise bu yasaklama girişimlerine alternatif olarak sunulmaktadır. Ortaya çıkış amaçları ile birincil ve ikincil haber kaynaklarının teyit edilerek, enformasyonun doğru olup olmadığının kontrolünü yapan siteler bulunmaktadır. Bu siteler yürüttükleri faaliyetlerle bir kamu görevi yürütmekte olup sundukları doğrulanmış içeriklerle hataları giderme ya da doğru olan fakat yankı odalarında yanlış nitelendirmesine/yaftasına tutulan bilgileri teyit etmektedir. Haber doğrulama/teyit etme sitelerinin ilk kuruluş yılı 2000'lere dayanmaktadır. İlk olarak ABD merkezli siyasi söylemlerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla kurulan siteler artık 50 ülkeden fazlasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kurumlar gazetecilik örgütleri ile ortak faaliyet yürütebildiği gibi halkın haber alma hakkını korumak için bağımsız faaliyet yürüten sivil toplum örgütleri çatısı altında da kurulabilmektedir. Bu tarz teyit/doğrulama faaliyeti yürüten kurumları üç ana kategori altında listelemek mümkündür (Brandtzaeg ve Folstad, 2017: 65):

- İnternet platformlarında ortaya çıkan söylenti, asılsız haberler ya da abartılı-yanlış hikâyelere odaklanan teyit/doğrulama kurumları.

- Daha çok politik söylemler ve kamuoyunu ilgilendiren kişi, kurum ya da kuruluşların beyanlarını inceleme altına alan teyit/doğrulama kurumları.
- Sahip oldukları ilgi konuları (iklim değişikliği, göçmen sorunu, savaş) üzerine odaklanan ve faaliyetlerini bu konularla sınırlayan teyit/doğrulama kurumları.

Türkiye’de teyit/doğrulama sitelerinin varlığı oldukça yenidir. İlk girişim olarak doğrulukpayi.com internet adresi gösterilmektedir. Ortak Gelecek İçin Diyalog Derneği çatısı altında faaliyet gösteren internet sitesi, 2013 yılında açılmıştır. Yoğunlukla Türkiye’deki politikacıların söylemlerine odaklanarak doğruluklarını/yanlışlıklarını teyit etmektedir. Malumatfuruş isimli bir diğer doğrulama sitesi ise 2015 yılında kurularak köşe yazılarını incelemektedir. Türkiye’de en çok bilinen doğrulama sitesi ise 2016 yılında kurulan teyit.org’tur. Bağımsız bir girişim olarak kendisini tanıtan teyit.org, faaliyetlerine yoğunlukla sosyal medya paylaşımları üzerinde devam etmektedir. Amacını doğru bilinen yanlışlıkları, şehir efsanelerini ve yaygın basında yer alan şüpheli iddiaları doğrulamak/yanlışlamak olarak tanımlamaktadır. Bir başka site ise dogrula.org’tur. Site amacını, internet üzerinden dolaşıma koyulan provokatif içeriklerin tespiti ve gerçeklerin paylaşılması olarak nitelemektedir. Aynı kategori altında değerlendirilebilecek olan diğer internet siteleri ise şu şekildedir: yalansavar.org, bilimkazani.org. Her doğrulama/teyit sitesinin kendine özgü çalışma prensipleri olsa da ortak noktaları internet haberleri olmuştur. Örneğin Türkiye’de en çok kullanılan doğrulama sitesi olan teyit.org; internet siteleri, sosyal medya ağlarını tarayarak şüpheli, dikkat çeken, tartışmalı iddiaları tespit etmekte ve virallikleri, aciliyetleri, etki güçlerine oranla sıralayarak denetlemektedir. Haberlerin incelenme sürecinde temel habercilik pratikleri kullanılmaktadır. Bu pratiklerin kullanımı ile somut delillere ulaşma ve bu delilleri inceleme süreçleri işlemektedir. Sonucunda ise paylaşılan içerik; yanlış, doğru, karma, belirsiz olarak nitelenmektedir (Kavaklı, 2019: 675).

Bu tarz platformlar her ne kadar yararlı bulunsa da sitelerin kendi öz kaynaklarına sahip olmaması nedeniyle dışarıdan müdahaleye açık olabilecekleri düşünülmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak fayda alanları kısıtlı olarak nitelendirilmektedir. Teyit/doğrulama

sitelerinin sahiplerinin kimliği, finans kaynakları, kuruluş-hizmet amaçları ile organizasyon yapılarının bu değerlendirme için belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bu sitelere yöneltilen eleştirilerin en temelinde politik yanlılık durumu yatmaktadır. Bu şüphenin varlığı doğrulama/teyit işlemlerinin güvenilirliğine de gölge düşürebilmektedir. Söz konusu bu durumun oluşmasındaki neden ise örnek sitelerin kuruluş aşamalarına denk gelen partizan doğrulama sitelerinin oluşumudur. Bu siteler rakip adaylar veya partileri hedef tahtalarına alarak içerikleri hatalı bir şekilde teyit/doğrulama işlemine tabi tutmaktadır. Bu tarz partizan sitelerin ortaya çıkışı, bağımsız teyit/doğrulama sitelerine olan güveni ve ihtiyacı da açığa çıkarmıştır. Bu bağlamda ilk küresel teyit/doğrulama sitesi olan factcheck.org sitesi, 2003 yılında ABD Pensilvanya Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur. Sitenin çalışmalarını, bu çatı altında yer alan Annenberg Vakfı yürütmektedir (Brandtzaeg ve Folstad, 2017: 66).

Teyit/doğrulama sitelerinin varlığı hakikat ötesi içeriklerin düzenlenebilmesi adına oldukça değerlidir. Fakat bu sitelerin henüz insan gücüne dayanan bir teyit sürecine sahip olması olumsuz bir özellik olarak görülmektedir. Bu görüşün nedeni ise insan gücünün oldukça yavaş çalışarak doğru bilgiye ulaşma çabasıdır. Yürütülen işin çok hassas olması, kamuoyunun görüşünü etkileyebilecek güçteki gelişmeler üzerine yürütülüyor olması nedenleriyle teyit/doğrulama işlemleri uzun sürebilmektedir. Böylesi durumlarda hakikat ötesi içerikler sosyal medya ağlarında hızla yayılabilmekte, yankı odalarında geniş kitlelere çok kısa süreçlerde ulaşabilmektedir. Geçen bu zaman diliminde ise hasar çoktan verilmiştir. Teyit/doğrulama sitelerinin bu zaafının önüne geçebilmesi için ileri sürülen öneri ise yapay zekâdan yararlanmaktır. İnsan doğasından çok daha hızlı bir şekilde, çok daha büyük veri setlerini analiz edebilen yapay zekâ uygulamaları ile teyit/doğrulama işlemi gerçekleştirilebilecektir. Bu alanda verilebilecek en önemli örnek ise Twitter/X platformunda kullanılan Grok 3'tür. Grok isimli yapay zekâ asistanı, xAI şirketi tarafından 14 Kasım 2024 tarihinde resmi olarak yayımlanmıştır. Hemen akabinde Twitter/X platformuna entegre edilerek kullanıcılarına, "Grok, bu doğru mu?" sorusu ile sosyal medya haberlerini teyit/doğrulama imkânı sunmaktadır. Diğer taraftan Google ve Facebook gibi şirketlerin kendi sitelerinde uygulamaya koydukları algoritmalar da oldukça değerlidir.

Örneğin Google arama motorunda yer alan siteler arasında güvenilir içerikleri paylaşan siteler önerilmektedir. Facebook ise paylaşılan görseller üzerinde algoritmasını çalıştırarak hatalı ya da oynanmış görselleri etiketlemektedir. Bu durum her ne kadar hakikat ötesi bilgilere yönelik bir girişim olarak sunulsa da hangi içeriğin ön plana çıkarılıp hangisinin arka plana itileceğine de şirketlerin karar vereceğini göstermektedir. Bu fiili durum ise ifade özgürlüğü ile haberdar olma haklarının gaspı olarak değerlendirilebilir.

3.4. Dijital Dünyada Gazetecilik

Geleneksel yöntemlerle yürütülen gazetecilik pratiklerinin yerini internet üzerinden gerçekleştirilen yeni medya habercilik yöntemleri almaktadır. Yeni medya ya da yaygın kullanımı ile sosyal medya gazeteciliğini bir yurttaş gazeteciliği olarak değerlendirmek de mümkündür. Fakat yurttaş gazeteciliğini geleneksel basında da sürdürmek mümkündür. Aynı zamanda geleneksel gazetecilik normlarına bağlı kalma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu yükümlülük bir zorunluluk olmasa dahi, üretilen içeriğin görünür olabilmesi adına formata bağlı kalınması gereken bir durumu nitelendirmektedir. Paylaşılan içeriğin bir haber olarak kodlanması gerekmektedir. Fakat sosyal medya gazeteciliğinde önemli olan hitap edilen kitlenin büyüklüğüdür. Bu habercilik türünde gazetecinin kendisi bir fenomen/influencer olarak hareket etmektedir. Fenomen/influencer tanımı, yurttaş gazeteciliği ya da internet gazeteciliği örneklerinden oldukça farklıdır. Burada gazetecinin kendisi bir kanaat önderi olarak nitelenebileceği gibi sahip olduğu sosyal medya etkileşim gücü ile toplumun önde gelen gündem belirleyicisi konumuna yükselmektedir.

3.4.1. Yurttaş Gazeteciliği

Haber üretim süreci içerisine gazetecilik profesyonelleri dışında kalan kişilerin katılması ile yurttaş gazeteciliği tanımı ortaya çıkmıştır. ABD’de 1990’lı yıllar ile ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği, artan maliyetleri düşürme çabası içerisine giren medya kuruluşları dolayımı ile yaygınlık kazanmıştır. Kurumların ticari kaygıları bu duruma neden olmuştur. Azalan okuyucu sayısını artırma çabası içerisine giren kurumlar, tüketicilerinin de üretim sürecine katılması yani yurttaş gazeteciliği ile bu engeli aşmaya gayret etmiştir (Uzun, 2006: 634). Diğer taraftan gazetecilik perspektifinden durumu değerlendiren başka

tanımlar da yapılmıştır. Ana akım medyanın ticari kaygılarını gidermek amacıyla piyasaya giderek daha fazla hâkim olması nedeniyle, sektörün gazetecilik merkezli olmaktan çıktığı görülmektedir. Bu nedenle basının asli görevi olan kamu yararını gözetemediği, ticari kaygılar içerisine düşerek habercilik pratiklerinden uzaklaştığı ifade edilmektedir. Bu noktada gazeteciliğin yeniden inşası için yurttaş gazeteciliği pratikleri kurtarıcı olarak sunulmaktadır. Bu görüşe göre sektöre eski altın günlerini yaşatmanın yolu da yurttaş gazeteciliğinden geçmektedir (Alankuş, 2008: 114).

Her ne kadar yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkışında profesyonel medya kurumlarının doğrudan müdahalesi bulunmuş olsa dahi, ilerleyen süreçlerde hâkimiyeti kırılmıştır. Özellikle sosyal medyanın ortaya çıkışı ile bu süreç tamamen yurttaşların eline geçmiştir. Artık yurttaş gazeteciliği görevini yürüten bireyler, içerik üretim sürecinde aktif rol oynamaktadır. Bu görevi medya profesyonellerinin elinden alarak, bağımsız bir şekilde faaliyetlerini internet üzerinden yürütmektedir (Başaran, 2010: 260). Aynı zamanda katılımcı gazetecilik, kamu gazeteciliği ve tanık gazeteciliği de yurttaş gazeteciliği altında değerlendirilmektedir. Her ne kadar farklı tanımlar yapılmış olsa dahi yurttaş gazeteciliği en temelde medya profesyoneli olmayanların internet teknolojilerinin yardımı ile haber üretim sürecine katılmasına verilen addır. Tanımlarda farklılıklar görülüyor olmasına rağmen yurttaş gazeteciliğinin artık sosyal medya üzerinden tüm katılımcılar tarafından gerçekleştirildiği ifade edilebilmektedir. Bireysel olarak yurttaş gazeteciliği faaliyetleri yürütülebildiği gibi kâr amacı gütmeyen küçük çaplı organizasyonlar tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle geleneksel medya alanında pazarı kontrol eden çok uluslu kurumların hakimiyetini kırması adına yurttaş gazeteciliği değerli görülmektedir. Yurttaşların haber alma haklarına saygı duyulması ve sürecin daha demokratik bir seviyede işletilebilmesi adına yurttaş gazeteciliğinin yeri yadsınamaz.

Olumlu tarafları ile ön plana çıkan yurttaş gazeteciliği pratiklerine birtakım eleştiriler de gelmektedir. Yurttaş gazeteciliğinin yaygınlık göstermesine eş olarak sosyal medyanın sunduğu kolaylıklarla birlikte hakikat ötesi içeriklerde de artış gözlenmiştir. Bu durum yurttaş gazetecilerine olan güvensizliği doğurmuştur. Bu güvensizlik daha çok medya profesyonellerinden geliyor olmasına rağmen sosyal medyada

üretilen haberlerin kaynak kontrolü ve haberi teyit/doğrulama süreçlerine tabi tutulmuyor olması eleştirilere dayanak oluşturmaktadır. Bir diğer eleştiri ise yurttaş gazetecilerinin ürettikleri haber içeriklerine manipülasyon uygulayabileceklerine yöneliktir. Yurttaş gazetecilerinin bu dolayısıyla ürettikleri hakikat ötesi içeriklerle toplumda infial yaratabilecekleri düşünülmektedir (Devran ve Özcan, 2017: 171). Söz konusu bu tartışmaları en temelde gazetecilik, habercilik, doğruluk ekseninde kavramsal bir tartışma olarak değerlendirmek mümkündür. Bu kavramların özellikle dijitalleşme ile kökten bir değişikliğe uğradığı görülmektedir. Geleneksel tanımlarda gazetecilik halen olgular ve gerçeklere dayanan güncel bilgilerin alandan toplanarak kuralına uygun olarak formatlanması ile bir araya gelen enformasyon bütünü olduğu görüşü ağır basmaktadır. Fakat bu görüş günceli yakalamaktan uzak kalmıştır. Yeni yaklaşımlar ise gazeteciliğin değişen yüzünü sosyal medya üzerinden şekillendirmektedir.

Gazeteci işini ister sosyal medya üzerinden ister geleneksel medya araçları üzerinden yapsın temelde odaklandığı konu gerçeklerdir. Fakat eleştirilerin odak noktası olan bu konu, sosyal medya üzerinden gazetecilik işini yürüten bireyler ya da kurumlar nezdinde zedelenmektedir. Eleştirilerin ana odak noktası olan bu konu sosyal medya habercileri arasındaki farklarla da açıklanabilmektedir. Gazeteciliği profesyonel olarak yürüten bireyler birtakım sorumluluklar nedeniyle geleneksel medya kurumları dışında faaliyet gösterebilmektedir. Söz konusu bu gazeteciler sosyal medya platformları üzerinden yürüttükleri işlerine etik çerçevede yaklaşmaya, mesleki kodlarını sürdürmeye devam edebilmektedir. Fakat sahip oldukları etki güçlerini takipçi sayılarından alan ve mesleki kodlara uygun olarak eğitim almamış, bu eğitimi sahada uygulamamış olan sosyal medya gazetecileri de bulunmaktadır. Bu tarz gazeteciler, hakikat ötesi gerçeklerin çok kısa sürede binlerce hatta yüz binlerce kişiye ulaşmasını sağlayabilmektedir. Kimi zaman kendi çıkarlarını gözetmek amacıyla bu tarz girişimlere başvurabilen gazeteciler, kimi zaman da çeşitli çıkar gruplarının kontrolünde faaliyet gösterebilmektedir. Üretilen içeriğin teyit/doğrulama siteleri tarafından incelemeye alınarak nihai değerlendirmeye tabi tutulmaları insan gücüne dayanan bir süreç olmasından ötürü gecikebilmektedir. Bu durumda da üretilen hakikat ötesi gerçekler toplum tarafından genel bir

kanı olarak kabul edilebilmektedir. Özellikle yankı odalarının yarattığı hızlı paylaşım durumu sahte bir bilginin, sosyal medya gerçekliği olarak kabul edilebildiğini göstermektedir.

3.4.2. Sosyal Medya Gazeteciliği

Sosyal medya gazeteciliğini, bir çeşit yurttaş gazeteciliği olarak değerlendirmek de mümkündür. Fakat bu gazetecilik türünü icra edenler sadece alan dışında yer alan sıradan bireyler değildir. Aynı zamanda yaptıkları haberleri ile daha geniş kitlelere ulaşmak isteyen medya profesyonelleri de bu mecra altında haberlerini üretmektedir. İlk başlarda geleneksel medyada ürettikleri haberlerini, şahıslarına ait sosyal medya hesaplarından paylaşanlar olduğu kadar, kurumsal kimliklerinden arınarak yeni bir gazetecilik anlayışı ile hareket edenler de olmuştur. Bu anlamda sosyal medya gazeteciliğinin kurumsal gazeteciler ile yurttaş gazetecileri arasında sıkıştığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Sosyal medya olarak ifade edilen yapı, elbette birer kurumsal üretim merkezidir. İletişim şirketleri olarak da anılan bu yapılar, internet tabanlı paylaşım platformları olarak anılmaktadır. Bu mecraların başında gelenler Facebook, Twitter (X), YouTube, Instagram, Twitch ve Whatsapp uygulamalarıdır. Bu tarz uygulamalar kullanıcılar arası ses, görüntü, metin ve genel bağlamda tüm medyaları aktarabilmektedir. Zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın, oldukça yüksek hızlarda bu tarz bilgilerin bir yerden bir başka yere ulaştırılmasına olanak sunmaktadır. Bu nedenle de sosyal medya uygulamaları, gazeteciler arasında değerli görülmektedir. Gazetecilik bir meslek profesyonelliği olarak yürütülebildiği gibi, bu mecralarda sıradan yurttaşlar tarafından da icra edilebilmektedir.

Gazetecilik faaliyetlerinin yürütülmesine olanak sunan başlıca sosyal medya uygulamaları ise şunlardır:

- **Facebook:** Mark Zuckerberg ve arkadaşları tarafından 2004 yılında kurulan ağ, ilk yıllarında bir okul içi arkadaş bulma sitesi olarak tasarlanmıştır (Dikkol vd., 2019: 434). Fakat geçen yıllarla birlikte internet teknolojilerinin geniş kitlelere ulaşması, bu sosyal ağın yaygınlık kazanmasına olanak sunmuştur. Site, içerik üretimine olanak sunan bir yapıdadır. Kullanıcılar oluşturdukları sosyal medya

profillerine kısa biyografileri (medeni durum, doğum günü, cinsiyet vb.) girebilmekte, ilgi alanlarını etiketleyebilmektedir. Ayrıca profil resimleri ile takipçilerinin kendilerini tanımasına olanak sunabilmektedir. Uygulamada kullanıcılar bireysel olarak yer alabildikleri gibi, kurumsal bir sayfa olarak da takipçilerine ulaşabilmektedir. Bu bağlamda geniş kitlelere ulaşmak adına gazetecilerin bu ağda yer alması olasıdır. Hem görsel hem işitsel hem de salt metin bazlı içeriklerin üretilmesine olanak sunan ağ, ayrıca gönderi altında takipçiler tarafından yorum, beğeni, emoji gönderimine de olanak sunmaktadır. Fakat Facebook, kapalı yapısı nedeniyle geniş kitlelere ulaşımı kısıtlamaktadır. Özellikle Avrupa Birliği yasaları gerekçesi ile (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu vb.) kullanıcıların gönderilerinin dışa açık ya da kapalı olması, ancak kullanıcılar tarafından karar verilebilecek bir durumdur. Bu durum her ne kadar kullanıcıların kişisel verileri ve özel hayatlarını korumaya yönelik bir adım olsa dahi paylaşılan içeriklerin farklı internet sitelerine link olarak gönderilmesini engelleyebilmektedir. Bu yaklaşım haberin doğası gereği engellenemeyeceği ilkesi ile çelişmektedir. Ayrıca her ne kadar geniş kullanıcı sayısı ve artan kullanım alanlarına sahip olmasına rağmen Facebook bir haber blog sitesi değil, arkadaşlık kurma sitesidir. Örneğin kullanıcıların bir diğer kişiyi Facebook üzerinden takip etmek, iletişim kurmak istediğinde kendisine arkadaşlık isteği göndermesi gerekmektedir. Bu bağlamda Facebook çatı şirketi olarak Meta'yı 2021 yılında duyurarak hedeflerini ortaya koymuştur. Metaverse adını verdikleri sanal gerçeklik uygulamaları ile yoluna devam etme kararı alan Facebook, çatı şirket altında birçok uygulama barındırmaktadır. Bu uygulamaların başında: Instagram (fotoğraf-video paylaşım uygulaması), WhatsApp (sesli-yazılı-görüntülü mesajlaşma uygulaması), Messenger (Facebook veri tabanını kullanan görüntülü-sesli arama, video konferans ve mesajlaşma uygulaması) ve son olarak 2023 yılında kurulan Twitter (X) benzeri bir paylaşım olanağı sunan mikro blog haber sitesi Threads gelmektedir.

- **Twitter (X):** Jack Dorsey, Noah Glass, Biz Stone ve Evan Williams tarafından 2006 yılında kurulan mikro blog sitesi, kullanıcılarının kısıtlı karakter sayıları ile fikir ve düşüncelerini takipçilerine ulaştırmasına olanak sunmaktadır (O'Reilly ve Milstein, 2009: 5). Bir blog sitesi olarak metin bazlı üretime daha uygun olmasına

rağmen uygulama, aynı zamanda görsel ve işitsel üretimlere de yer verebilmektedir. Kuruluşunda kullanıcılarına sadece 140 karakter ile düşüncelerini ifade etme şansı sunan site, daha sonra bu sınırı 280 ve Elon Musk tarafından satın alınmasının ardından ise sırası ile 4 bin, 10 bin ve son olarak da 25 bine yükseltmiştir. Karakter sınırlaması kullanıcılarına kısa, öz ve basit ifadelerle kendi fikirlerini paylaşma imkânı sağlamaktadır. Sitenin sunduğu kolaylıklardan bir diğeri ise “Space” adı verilen tartışma odalarıdır. Bu bağlamda siteyi bir kamusal tartışma ve fikir paylaşma alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Diğer taraftan kullanıcılar etiket (hashtag) adı verilen gündem maddeleri arasında dolaşarak ülke veya dünya gündeminden haberdar olabilmektedir. Twitter, ünlü iş adamı Elon Musk’ın 2022 yılında firmanın tüm hisselerini 44 milyar dolara satın alması ile köklü değişimlere gitmiştir. Bu değişimlerden başta geleni isim ve alan adı düzenlemesidir. Twitter, 2023 yılı itibari ile X Corp. adı altında faaliyet göstermekte, alan adı x.com olup site adı “X” olarak geçmektedir. Site, yoğunlukla haber paylaşım ağı olarak kullanılmaktadır. Artık hakikat ötesi içeriklerin üretim merkezi de bu ağ olmuştur. Bu nedenle gazeteciler ister profesyonel ister yurttaş gazetecileri olsun haberlerini bu alanda üretmektedir. Özellikle Musk’ın siteyi satın almasının ardından abonelik özelliğini getirmesi ve yüksek takipçi sayısına sahip kullanıcılarına kazanç elde etme fırsatı sunması platforma olan ilginin artmasına neden olmuştur.

- **YouTube:** Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim tarafından 2005 yılında kurulan site, kısa sürede insanların gündelik hayatlarından kesitleri aktarmak için kullandığı popüler bir video paylaşım ağı haline dönüşmüştür (Mutlu ve Bazarıcı, 2017: 31). Time dergisi tarafından 2006’da, yılın icadı seçilen YouTube, büyük yatırımcıların da ilgisini çekmiştir. Google Corp. tarafından 2006 yılında resmi olarak satın alınan sosyal ağ, arama motoru firmasının görsel-işitsel medya üretim ayağını oluşturmaktadır. Kurulduğunda dijital bir video arşivi olarak hizmet vermeyi hedefleyen platform, bir süre sonra kullanıcıya dönük bir politika belirlemiştir. İlk çıktığında sloganı, “Dijital Video Deponuz” olan platform, daha sonra, “Kendini Yayınla” şeklinde değiştirmiştir (Burgess ve Green, 2010: 4). Canlı yayın imkânı sunması, üretilen içeriklerden maddi gelir sağlanabilmesi adına sosyal medya ağları arasında gazetecilerin sıklıkla tercih ettiği platformlar arasında

yer almaktadır. Platform, 2012 yılında Türkçe desteğini kullanıma sunarken, 2013 yılında ise partner yayıncı olabilme özelliğini Türkiye için açmıştır (İlhan ve Aydoğdu Görgülü, 2018: 142). İş ortaklığı programının yürürlüğe girmesi ile yayıncılar (youtuberlar), izlenen video başına reklam gelirlerinden pay almaktadır. Bu işlev sayesinde bireyler maddi kazanç elde etme yöntemi olarak sosyal medya ağlarında kalıcı bir yer edinebilmektedir. Böylelikle geleneksel medyanın kapalı ve kısıtlayıcı kurumsal yaşamından çıkan içerik üreticileri, sosyal medya platformlarında maddi kazanç elde ederken içeriklerinde özgür olabilmektedir. Bu temel dayanak da sosyal medya gazetecilerine kurumsal baskılara maruz kalmaksızın haberlerinde özgür bir dil kullanabilmeleri olanağı sunmaktadır. Twitter (X) yazılı üretim alanı ile basının yerini tutarken, YouTube televizyon yayıncılığının yerine tercih edilebilmektedir. Aynı zamanda üretilen içeriklerin altına yorum yapılabilir. Böylelikle içerik üreticisi ve tüketicisi arasında karşılıklı iletişim imkânı doğmaktadır. Yine aynı şekilde canlı yayın esnasında izleyiciler yayın içeriğine dönük yorum yapabilmektedir. Bu da geleneksel medyanın tek yönlü iletişim sürecinin kırıldığını açıkça göstermektedir.

- **Instagram:** Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından 2010 yılında kurulan Instagram, en popüler sosyal medya araçları arasında yer almaktadır (Kıyan ve Dikmen, 2019: 128). Yoğunlukla görsel paylaşımların yer aldığı araçta, kullanım kolaylığı kullanıcıları kendisine çekmektedir. Dünya genelinde yoğun bir ilgi ile karşılanan Instagram, 2012 yılında 1 milyar dolarlık satın alma sözleşmesi ile Facebook tarafından satın alınmıştır. Bu durum da sosyal medya ağları arasında tekelleşme tehlikesinin doğması olarak değerlendirilmiştir. Fakat her geçen gün kullanıcı sayısını arttıran Instagram'ın dünya genelinde 1 milyardan fazla kişi tarafından kullanılmakta olduğu tahmin edilmektedir (Türkmenoğlu, 2014: 97). Özellikle fotoğraf ve mem adı verilen karikatürize edilmiş fotoğraf kolajları ile video içeriklerinin yer aldığı bu ağda aynı zamanda gündeme dair etiketler aracılığı ile haberler de paylaşılabilir. Bu kullanım alanlarının yanında platform, kayıt dışı e-ticaretin yoğun olarak gerçekleştiği bir mecradır. Instagram aynı zamanda kullanıcılarına canlı yayınlar açma, paylaşılan içeriklere yorum yapma, beğeni ve paylaşım özelliklerini de

sunmaktadır. Bu bağlamda foto-haberciler ile yayıncıların sıklıkla tercih ettiği platform, yazılı haberler açısından dezavantaja sahiptir.

- **WhatsApp:** Brian Acton ve Jan Koum tarafından 2009 yılında kurulan uygulama, internet tabanlı bir anlık mesajlaşma uygulaması olarak duyurulmuştur. İngilizce “Whats Up” yani “Naber” ifadesini çağrıştırmamasından ötürü uygulamanın adı WhatsApp olarak koyulmuştur (Aktaş ve Arık, 2023: 2). Yıllar içerisinde artan başarı grafiği nedeniyle, Facebook tarafından 2014 yılında 4 milyar dolara satın alınmıştır. Uygulama anlık mesaj alıp göndermenin yanı sıra kullanıcılarına dosyalar, fotoğraflar, videolar gönderip alma özelliği, sesli-görüntülü anlık görüşme gerçekleştirme gibi birçok hizmet sunmaktadır. Bu bağlamda uygulama dünya çapında hızla yaygınlık kazanarak, internet tabanlı olması nedeniyle mobil cihazlar üzerinden ülkeler hatta kıtalar arasında oldukça hızlı bir şekilde etkileşim kurulmasına olanak sunmuştur. WhatsApp, uygulama alanları nedeniyle artık gündelik hayatın kopmaz bir parçası haline dönüşmüştür. Gazetecilerin alandan topladıkları bilgileri hızlı bir şekilde haber merkezlerine ulaştırmalarının yanı sıra toplanan görüntüler de hızlı bir şekilde merkeze ulaştırılabilmektedir. Haber kanalları kurdukları WhatsApp ihbar hatları ile zahmetsiz bir şekilde enformasyon toplayabilmekte, haber akışlarında bu gelişmelere yer verebilmektedir. Bu bağlamda uygulamanın etki alanı ve gücü nedeniyle iletişim teknolojileri alanında yeri ve önemi tartışılmaz bir gerçektir.

- **Twitch:** Justin Kan ve Emmet Shear tarafından 2011 yılında kurulan sitenin temelleri daha erken bir tarihte atılmıştır. İki arkadaş tarafından 2005 yılında kurulan Justin.tv'nin beklentileri verememesi üzerine, sitenin yan ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Justin.tv kuruluşundan itibaren sorunlarla uğraşmıştır (Nematzadeh vd., 2019: 5). Kurucuların site üzerinden başarmak istedikleri asıl amaç günlük yaşantıları canlı olarak aktarmaktır. Fakat kullanıcılar bu akış fikrini beğenemediklerini sitenin kurucularına iletmiştir. İnsanlar kendi içeriklerini oluşturarak akışlarını kendileri kontrol etmek istemiştir. Özellikle sosyal medya ağlarında yaygın olarak kullanılan kara mizah yöntemi “Swatting” bu platform üzerinden yayılmıştır. İnsanlar canlı yayında iken takipçiler tarafından yayıncıların evlerine “Swat” timleri göndermek sureti ile olay canlı yayın üzerinden takip edilmektedir.

Bütün bu sorunlarla ve kullanıcı talepleri ile uğraşmaktan sıkılan yöneticiler, 2011 yılında Twitch platformunu çıkarmıştır. Başlangıcında kullanıcılarına farklı kategorilerde yayın yapma imkânı sunan platform, kullanıcı sayısının hızla artması ile popülerliğini de kısa sürede katlamıştır. Başlarda yoğunlukla oyun kategorisinde yayıncıların yer aldığı platform, yayıncı-izleyici arasında eş zamanlı iletişim kurmayı kolaylaştıran “chat” özelliğine sahiptir. Orataya çıkışı her ne kadar oyun tabanlı bir yayın platformu olsa dahi zaman içerisinde Twitch üzerinden farklı alanlarda yayınlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu kategoriler arasında haber kanalları da yer almaktadır. Anlık olarak internet ortamında gelişmeleri takip eden yayıncılar, “chat” üzerinden de izleyicileri ile etkileşim kurarak gündemi değerlendirebilmektedir. Bu bağlamda etkin bir etkileşim ortamının oluşturulması, haber kaynaklarına daha hızlı ulaşılarak canlı yayın esnasında gündemin değerlendirilebiliyor olması, kullanıcı dostu arayüzü ile izleyicinin ilgisini doğrudan yayına akışına yönlendirebilmesi Twitch platformunun başarısı olarak yorumlanabilir.

Yukarıda listelenen uygulamaların yanına her geçen gün yenileri eklenmektedir. Yaygınlık olarak her ne kadar pazarı kontrol eden bu uygulamalara yaklaşmasalar dahi güncel habercilik teknolojilerinde yaşanan gelişmeler açısından oldukça değerlidir. Artan internet kullanımı ve gelişen teknolojiler gazeteciliğin de yüzünü değiştirmiştir. Artık geleneksel medyanın ağır-aksak iletişim yöntemi terk edilmektedir. Bu tek taraflı ve ağır iletişim teknolojilerinin yerini sosyal medya ağları almaktadır. Bu nedenle profesyonel gazetecilerin birçoğu kurumsal baskı ortamından uzaklaşmak ve kendi ekonomik özgürlüklerini kazanabilmek adına sosyal medya ağlarına yönelmektedir. Alan dışından gelen ve bir medya profesyoneli olmayanlar dahi, gündem belirleme güçlerini takipçi sayılarından almaktadır. Takipçi sayısı yüksek olan sosyal medya kullanıcıları gündemi belirleyen konumuna yükselmektedir. Bu kullanıcılar internet ortamından topladıkları enformasyon parçalarını bir araya getirerek kendi takipçi kitleleri ile paylaşmaktadır. Sosyal medyanın sunduğu yankı odalarında sıklıkla paylaşılan bu gelişmeler ülke ve hatta dünya gündemine yükselebilmektedir. Bu gelişmeler literatüre yeni bir terimin katılmasının önünü açmıştır. Artık sosyal medya fenomenleri de birer gazeteci olarak hareket edebilmektedir. Bu fenomenler, sahip oldukları

yüksek takipçi sayılarının verdiği öz güven ile kanaat önderleri olarak hareket edebilmektedir. Önemli ve kilit görevlerde yer alan devlet yöneticileri ile hızlıca iletişim kurabilmekte, toplumu ilgilendiren hassas konularda adeta birer kanaat önderi gibi hareket ederek uzman görüşü bildirebilmektedir. Bütün bu paylaşımlar da kitlelerce oldukça hızlı bir şekilde kabul edilerek, tartışılabilmektedir.

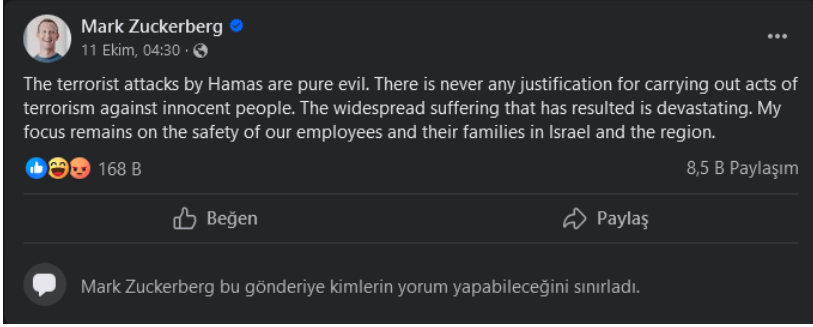
3.4.2.1. Sosyal Medya Platformlarının Teknik Özellikleri

Bu başlık altında gazetecilik faaliyetlerinin yürütülmekte olduğu sosyal medya platformlarının teknik analizi yapılmaktadır. Söz konusu platformların tanınmasını kolaylaştırabilmek amacıyla gerçekleştirilen bu çaba, sosyal medya ağlarının gazetecilik faaliyetlerine uygunluğunu değerlendirmektedir. Bu analize sosyal medya ağlarının güncel paylaşım arayüzleri, kullanım olanakları ve sahiplik yapıları dâhil edilmektedir. Aynı zamanda platformda halen yürütülmekte olan gazetecilik faaliyetlerine dair örneklere de yer verilmesi hedeflenmektedir.

3.4.2.1.1. Facebook

Facebook, Meta çatı şirketi altında, Mark Zuckerberg'ün icra kurulu başkanlığı görevini yürütmekte olduğu bir sosyal paylaşım platformudur (Meta, 2023). Sosyal medya platformuna www.facebook.com alan adı üzerinden ulaşılmaktadır. Aynı zamanda cep telefonları, tabletler üzerinden de mobil uygulamalar aracılığı ile ulaşılabilmektedir. Alan adına giriş yapıldığında site karşılama ekranında kullanıcı adı ve şifre sorgulama kısmı yer almaktadır. E-posta veya telefon numarası ile giriş yapılabildiği gibi, henüz üye olmayanlar da siteye “yeni hesap oluştur” seçeneği ile kaydolabilmektedir. Kullanıcı sayfasında yer alan ögeler arasında ön plana çıkanlar kullanıcının adı, profil fotoğrafı ve kapak fotoğrafıdır.

Facebook kullanıcısının künye bilgilerinin yer aldığı kısımda iş yeri, unvan, okuduğu okul, yaşadığı ülke-bölge, kökeni, eşi ve takipçi sayısına ilişkin veriler yer almaktadır. Platformda “künye” olarak adlandırılan bu kısım kullanıcının dışarıdan görünen öz geçmişi olarak yer almaktadır. Aynı zamanda künyeye biyografinin kısaltması olarak bio adı da verilebilmektedir.

Görsel 3-1 Facebook Kullanıcı Gönderi Örneği

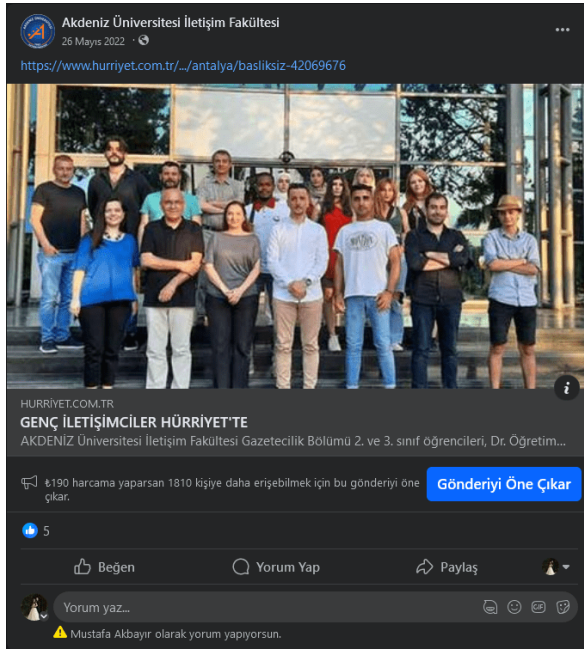
Kullanıcılar platformda yer aldıkları zaman içerisinde “akış” adı verilen gönderi içerikleri arasında gezinebilmektedir. Bu gönderiler ses barındıran video içerikleri olabildiği gibi, görsel ağırlıklı fotoğraf, resim, info-grafik ve mem adı verilen karikatürlerden de oluşabilmektedir. Platform, ön tanımlı olarak kullanıcılarını hayatları ile ilgili gelişmeleri, çeşitli konularla ilgili düşüncelerini paylaşmaya sevk eden, “ne düşünüyorsun, kullanıcı? sorusu ile teşvik etmektedir. Görsel 3-1’de yer alan gönderide de görülebildiği gibi Mark Zuckerberg, Hamas adlı örgütün 07 Ekim 2023 tarihinde İsrail’de gerçekleştirdiği kanlı terör eylemini lanetlemektedir. Konu ile ilgili düşüncelerini paylaşmakta, takipçilerine gelişmelerle ilgili fikirlerini aktarmaktadır. Gönderi metnine kullanıcılar paylaşımı gerçekleştiren kişinin özelliği açması ya da kapatması ile yorum yapabilmekte ya da yapamamaktadır. Fakat gönderi beğenilebilmekte ve paylaşılabilir. Söz konusu beğeni ve paylaşım sayıları ise gönderi içerisinde yer alan sayısal verilerle kullanıcılarla paylaşılmaktadır. Ayrıca takipçiler gönderi altına yorum yapmanın da ötesinde geri bildirimde bulunabilmek amacıyla hareketli emojileri kullanabilmektedir. Beğeni, kahkahalarla gülen yüz ve kızgın yüz olarak sıralanan bu emojiler, gönderiye dair takipçilerin duygularını ifade etmektedir. Bu yolla kullanıcılar arası etkileşim gerçekleşebilmektedir.

Görsel 3-2 Facebook Beğeni Sayfaları

Platformda sadece kullanıcı profilleri yer almamaktadır. Aynı zamanda beğeni ve işletme sayfaları da yer almaktadır. Kullanıcılar aracılığı ile açılan bu tarz sayfalar, beğeni-takip ile akışa dâhil edilebilmektedir. Bir profil fotoğrafı, bir beğeni sayfası adı ve bir kapak fotoğrafı kullanımından oluşan sayfanın kontrolü oldukça kolaydır. Kullanıcılar sayfa sahibine izin verilmesi halinde mesaj gönderebilmekte, sayfanın paylaşımları arasında arama gerçekleştirebilmektedir. Aynı zamanda gönderiler aracılığı ile akışta yer alan bilgilerle haberdar olabilmektedir.

Görsel 3-3 Facebook Sayfa Gönderi Örneği

Sayfa gönderi örneğinde de görüldüğü gibi, platform dışı bağlantılar aracılığıyla takipçilere ulaşılabilir. Bu yolla sayfa sahipleri, takipçileri ile etkileşim olanaklarını arttırmaktadır. Aynı zamanda kullanıcılar bu yöntemle gelişmelerden daha hızlı haberdar olabilmektedir. Kullanıcıların sayfalarına yönelik ziyaretçi trafiğini arttırmak adına kullanabildiği bu yöntemle, içeriklerin etki ve inandırıcılık gücü yükseltilebilmektedir.

3.4.2.1.2. Twitter/X

X ya da eski adıyla Twitter, faaliyetlerini X. Corp. çatı şirketi altında Elon Musk'un icra kurulu başkanlığı ile yürütmektedir. Platform bir mikro blog haber sitesi olarak faaliyet göstermektedir. Fakat platformun yeni sahibi Musk, sitesinin sadece bir haber paylaşım sitesi olarak faaliyet göstermesini istememektedir. Platformun mobil uygulaması aracılığı bir ödeme sistemi olarak da faaliyet göstermesi için girişimlerini sürdürmektedir. Bu girişimin yanında Musk'ın kendisi platformda canlı yayın açarak takipçileri ile oyun oynamaktadır. Bu girişimi ile Twitch platformu ile yakın gelecekte bir rekabet sürecinin başlayacağı düşünülmektedir. Sosyal medya platformuna www.twitter.com ya da www.x.com alan adları üzerinden ulaşılmaktadır. Aynı zamanda mobil cihazlar üzerinden de uygulama aracılığı ile ulaşılabilir.

Alan adına giriş yapıldığında site karşılama ekranında, “Şu anda olup bitenler” ve “Hemen katıl” yazıları yer almaktadır. Kullanıcılar Google üzerinden kaydolabildikleri gibi aynı zamanda Apple hesapları ile de siteye giriş yapabilmektedir. Ayrıca e-posta veya telefon numarası ile hesap oluşturulabilmektedir. Site, kullanıcı hesabı olmayanlara içerikler hakkında detaylı bilgi sunmamaktadır. Sitenin haber akışından faydalanabilmek için kullanıcıların üyelik açmaları gerekmektedir. Kullanıcı sayfasında yer alan öğeler arasında ön plana çıkanlar kullanıcının adı, profil fotoğrafı ve kapak fotoğrafıdır. Diğer taraftan takip edilenler, takipçileri ve yeni gelen paralı abonelik özelliği ile ilgili bilgilendirme sayıları yer almaktadır.

Görsel 3-4 Twitter/X Kullanıcı Gönderi Örneği

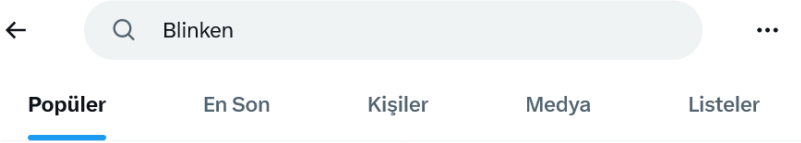
Kullanıcılar platformda yer aldıkları süre içerisinde takipçilerine düşüncelerini aktarabilmektedir. Gündem hakkında fikirlerini paylaşabilmektedir. Özellikle şirketin sahibi ve İcra Kurulu Başkanı konumunda yer alana Elon Musk'ın yukarıda Görsel 3-4'te paylaşılan gönderisi manidardır. Musk, şirketinin sahibi olduğu X platformunun gündem belirleme noktasında dünyada birinci sırada yer almakta olduğunu belirtmektedir. Özellikle paylaşım hızı ve dolaşıma giren haberlerin yankı odalarında geniş kitlelere ulaşması adına habercilik sektöründe gündemi belirleyen platform X'tir. Platform bir mikro blog paylaşım sitesi olarak faaliyete geçmiştir. Bu noktadan sonra karakter sınırlamaları ile sürece devam etmiştir. Bu sınırlama, gönderi paylaşımında bulunan kullanıcıların düşüncelerini belirli bir karakter sayısı ile kısıtlamaktadır. Fakat şirketin el değiştirmesinin ardından Musk bu sınırlamaları büyük ölçüde kaldırmıştır. Bu değişiklikle sınırlı kalmayan Musk, şirketin artık gönderi paylaşımında bulunmasının da ötesine geçmesini hedeflediğini belirtmektedir. Bu doğrultuda ilk önemli adımını platforma paralı abonelik sistemini getirerek, çok sayıda takipçisi bulunan hesaplara gönderilerinden para kazanabilmesi hakkını sunmuştur. Aynı zamanda platformun ödeme sistemlerine entegre edilerek küresel pazarda kripto alış-veriş sistemine dahil edileceğine dönük mesajlar vermiştir. Ayrıca platformun dijital yayıncılık alanında da faaliyet göstererek canlı yayın süreçlerine dâhil edileceğini belirtmiştir. Kullanıcılar, platform altında gönderileri beğenebilmekte-favorilerine ekleyebilmektedir. Ayrıca tekrar paylaşımında bulunarak kendi takipçileri ile gönderilerini dolaşımda tutabilmektedir. Böylelikle gönderiler daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Platform altında videolar paylaşılabilme,

fotoğraflar eklenebilmektedir. Gönderiler altına kullanıcılar tarafından yorum yapabildiği gibi, özel mesaj yolu ile (DM-Direct Message) etkileşim gerçekleştirilebilmektedir. Gönderiler farklı platformlara gönderi linki olarak da paylaşılabilir.

Görsel 3-5 Twitter/X Platformu Gündem Akışı-#Hashtag Özelliği

Platformda yer alan kullanıcılar, gündeme dair gelişmeleri “hashtag” adı verilen etiketler altında takip edebilmektedir. Ön plana çıkmasını istedikleri gönderilerine gündeme dair etiketlerini ekleyen kullanıcılar, geniş kitlelere kolaylıkla ulaşabilmektedir. Fakat bu özelliği kullanmak isteyen kullanıcıların, gizlilik özelliklerinde yer alan kısıtlamaları kapatmaları gerekmektedir.

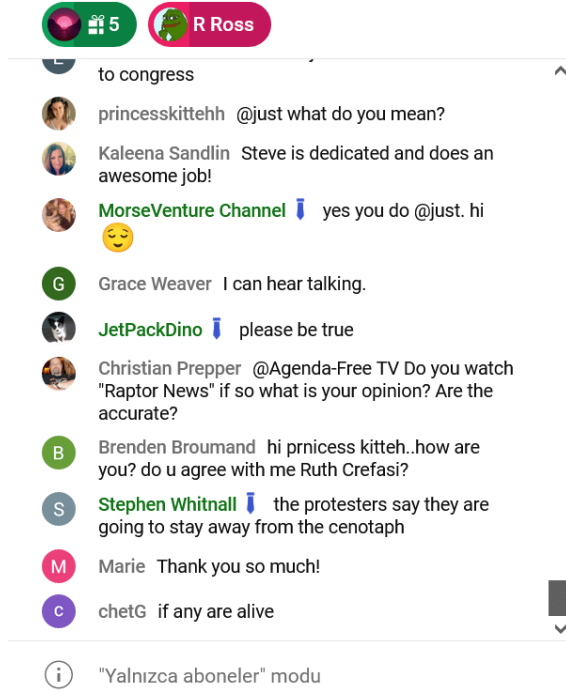
Görsel 3-6 Twitter/X Platformu Gündem Etiketleri Özelliği

Bu özellik altında; popüler gönderiler, en son gönderiler, gönderilere yorum yapan ya da bahsedilen kişiler, medyalar (fotoğraf ve videolar) ile listeler yer almaktadır. Merak edilen gündem maddelerine dair en son gelişmeler bu başlıklar altında listelenmektedir. Kullanıcılar, gündemle alakalı tüm etkileşimlere buradan ulaşabilmektedir.

3.4.2.1.3. YouTube

YouTube, bir video paylaşım ve canlı yayın sitesidir. Platform, kullanıcılarına ürettikleri video içeriklerini paylaşma imkânı sunmaktadır. Üyelik sistemi ile kaydolunan sitede kullanıcılar kendilerine ait “kanallar” açmaktadır. Bu kanallara abone olan takipçiler ise izledikleri videolarda çıkan reklamlar dolayımı ile kanal sahibine gelir elde etme şansı sunmaktadır. Fakat platform, kanal sahibinin video izlenmelerinden gelir elde edebilmesi adına, asgari olarak şu şartları taşıması gerektiğine hükmetmektedir: En az 500 aboneye sahip olmak, son 90 gün içerisinde herkese açık olarak en az 3 adet içerik yüklemiş olmak, son 12 ay içerisinde herkese açık kategorideki videolarının en az 3 bin saatlik izlenme süresine ulaşmış olması ya da Shorts adı verilen kısa videolar kategorisinde yer alan içeriklerin son 90 gün içerisinde en az 3 milyon toplam görüntülenme sayısına sahip olması. Platform, Google bünyesinde faaliyet göstermektedir. Fakat Google gibi bilişim sistemi alanında faaliyet gösteren birçok küresel sermaye şirketini bünyesinde barındıran Alphabet, platformu da içerisinde barındıran bir çatı şirket olarak en tepede yer almaktadır.

Sosyal medya platformuna www.youtube.com alan adı üzerinden ulaşılmaktadır. Aynı zamanda mobil cihazlar üzerinden de uygulama aracılığı ile ulaşılabilmektedir. Alan adına giriş yapıldığında kullanıcıları video akış sayfası karşılamaktadır. Bir video tabanlı sosyal paylaşım sitesi olmasından ötürü, siteye üyelik açılarak giriş yapılmadığı için ana sayfada henüz kişiselleştirilmiş videolar yer almamaktadır. Siteye kayıt Google üzerinden Gmail hesabı oluşturularak gerçekleştirilmektedir. Akabinde bir kanal adı belirlenmesi ile platformda canlı yayınlar gerçekleştirilebildiği gibi önceden kayıt alınan, düzenlenen videolar da yüklenebilmektedir. Arama çubuğu kullanılarak kanallar arasında gezinilebilmekte, abonelik yöntemiyle de takip edilmek istenilen kanallar listelere eklenebilmektedir.

Görsel 3-7 YouTube Canlı Yayın Sohbet Akış Penceresi

Yayıncılar, serbest çalışan gazeteciler, sosyal medya uzmanları kısacası YouTube iş ortağı olan içerik üreticileri, platform üzerinden eş zamanlı olarak canlı yayınlar gerçekleştirebilmektedir. Bu canlı yayın akışına eşlik eden "chat" yani sohbet özelliği de aktif edilebilmektedir. Canlı yayınları takip eden izleyiciler, yayıncı ile doğrudan iletişim kurarak geri bildirimde bulunabilmektedir. Aynı zamanda izleyiciler kendi aralarında da içerikleri tartışmaya açabilmektedir. Yayınlar ister senkron ister asenkron olarak tamamlanmış olsun, izleyiciler kanal sayfasına giriş yaparak ilgili video altına yorum yapabilmektedir. Bu yorumlar beğenilmekte ve beğenilmemektedir. Ayrıca gelen yorumlara yanıt da verilebilmektedir. Bu özellikten faydalanabilmek adına Google'da hesap oluşturmak ve YouTube'da hesap açmak gerekmektedir. Yayınlanan videonun açıklama kısmında izlenme sayısı, kanal ismi, kanal abone sayısı, paylaşım kısa yolları ile yayın açıklama bilgileri yer almaktadır.

3.4.2.1.4. Instagram

Instagram, Meta Corp. çatısı altında Facebook bünyesinde faaliyet gösteren sosyal medya platformudur. Daha çok görsel ağırlıklı faaliyet gösteren platform, yine Mark Zuckerberg'in şirketine bağlı olarak çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. X platformu gibi mavi tik ya da onaylı hesap satışı gerçekleştiren Instagram, kullanıcılarına reklam gelirlerinden de pay elde edebilme fırsatı sunmaktadır.

Sosyal medya platformuna www.instagram.com alan adı üzerinden ulaşılmaktadır. Aynı zamanda mobil cihazlar üzerinden de uygulama aracılığı ile ulaşılabilmektedir. Alan adına giriş yapıldığında kullanıcıları ilk olarak kayıt sayfası karşılamaktadır. Platforma üyelik aracılığı ile giriş yapılmaktadır. Aynı zamanda kullanıcılar hali hazırda var olan Facebook hesapları ile de sosyal medya platformuna kaydolabilmektedir. Her iki sosyal medya platformunu birbirine bağlayabilmektedir. Yoğunlukla görsel ağırlıklı paylaşımların yapıldığı bu mecra, canlı yayınlar açılabilir. Aynı zamanda gönderiler altına yorum yapılabilir. Paylaşımlara beğeni aracılığı ile geri bildirimde bulunulabilir. Platformda yer alan gönderiler süreli ya da süresiz olarak da paylaşılabilir. "Hikâye" özelliğinin platforma eklenmesi ile sosyal medyada paylaşılan hikâyeler 24 saat sonra silinmektedir. Fakat kullanıcılar bu gönderileri isterlerse profillerine sabitleyebilir.

Kullanıcılar, platform üzerinde yer alan arama çubuğu aracılığı ile gündeme dair gelişmeleri takip edebilir. "#Hashtag" adı verilen etiket sistemi bu platformda da yer almaktadır. Paylaşılan gönderilere bu etiketler aracılığı ile ulaşılabilmektedir. Keşfet butonu ile kullanıcılar çeşitli paylaşımlar arasında dolaşabilir. Bu yöntemle kullanıcılar arası etkileşim artmakta, son paylaşımlara ulaşılabilmektedir. Direct Message (DM)-özel mesaj özelliği ile kullanıcılar birbirlerine doğrudan mesaj gönderebilir. Bu özellikle birlikte kullanıcılar birbirlerine kaybolan mesajlar da gönderebilir. Bu özellik kullanıcılarına haberleşmenin gizliliği imkânını sunmaktadır.

3.4.2.1.5. WhatsApp

WhatsApp, Meta Corp. çatısı altında faaliyet gösteren sosyal medya platformudur. Dünya çapında yaygın olarak kullanılan bir mesajlaşma

platformu olarak faaliyetlerine devam eden WhatsApp, bir iletişim uygulamasıdır. Telefon numarası üzerinden kaydolunan mobil uygulama, kullanıcılar arası iletişim aracı olarak gündelik hayatta da sıklıkla tercih edilmektedir. Uygulama aynı zamanda kullanıcılarına sesli ve görüntülü arama, toplantılar düzenleme, kurumsal firmalara ise kanal açma fırsatı sunmaktadır. Tıpkı Instagram'ın sunduğu gibi, WhatsApp'ta da hikâye ekleme özelliği yer almaktadır. Uygulama aracılığı ile kullanıcılar birbirlerine fotoğraf, video ve dosyalar gönderebilmektedir. Sosyal medya platformuna web tabanlı olarak bilgisayar üzerinden de ulaşılabilmektedir. Mesaj gönderilip alınabilmekte, anlık olarak iletişim kurulabilmektedir.

Sosyal medya platformuna www.whatsapp.com alan adı üzerinden ulaşılabilmektedir. Aynı zamanda mobil uygulamalar üzerinden de ulaşılabildiği gibi, site üzerinden masaüstüne indirilen uygulama aracılığı ile de platforma erişilebilmektedir. Dilerse kullanıcılar www.web.whatsapp.com alan adı üzerinden de anlık olarak mesaj, dosya, fotoğraf, video gönderip alabilmektedir. Kullanıcıların web.whatsapp.com alan adına girdiklerinde karşlarına çıkan site arayüzünde yer alan QR kodunu cep telefonlarında yer alan WhatsApp uygulamasına taratmaları gerekmektedir. Böylelikle kullanıcılar siteye giriş yapabilmekte, mesaj gönderip alabilmektedir. Gündelik hayatta kullanıcıların sıklıkla birbirlerinden haberdar olmak adına kullandıkları uygulamada, aynı zamanda görsel ve işitsel iletişim kanalları da oluşturulabilmektedir. Çevrimiçi toplantılar düzenlenebilmekte, iş görüşmeleri bu platform üzerinden yapılabilmektedir. Aynı zamanda oluşturulan gruplar aracılığı ile çok sayıda kullanıcı aynı anda tek mecradan iletişim kurabilmektedir. Örneğin birçok kurumsal firma WhatsApp iletişim hattı üzerinden müşterilerine hizmet vermektedir. Sosyal medya platformları arasında en etkin ve hızlı iletişim mecrası olması nedeniyle birçok haber kanalı WhatsApp ihbar hatları kurmaktadır. Vatandaş gazetecilerinin gönderdiği enformasyonlar burada toplanmakta ve derlenerek tüketicilere sunulmaktadır.

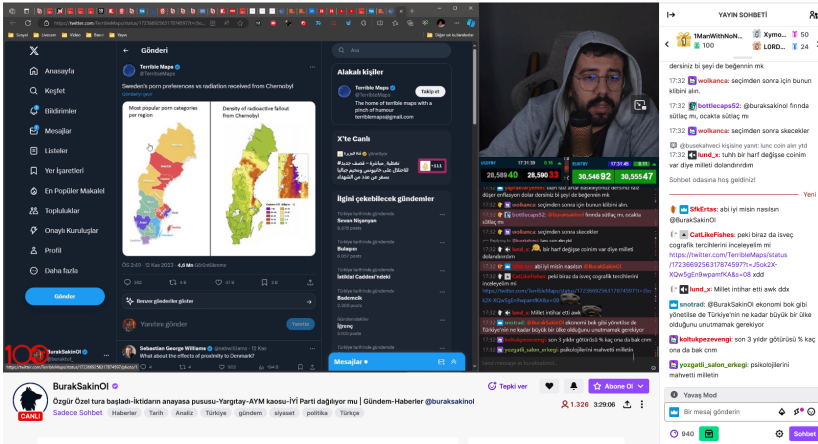
3.4.2.1.6. Twitch

Twitch.tv, Amazon Corp. çatısı altında faaliyet gösteren bir yayıncılık platformudur. Dünya çapında yayıncıların bir araya geldiği platform, kullanıcılarına Amazon Prime üyelikleri ile Twitch.tv

dünyasına bağlanma fırsatı sunmaktadır. Yoğunlukla gaming, yani oyunculuk sektörü üzerine faaliyetlerini sürdüren platform, zaman içerisinde yayıncılık kategorilerini çoğaltmıştır. Artık yayıncılar platform çatısı altında IRL-Just Chatting yani sohbet yayınları yapabilmekte, kreatif sanat yayınlarını bu mecra altında yürütebilmektedir. Örneğin geniş çaplı katılımcı sayıları ile tartışma programları Twitch.tv platformunda yer alabilmektedir. Kimi gazeteciler bu platform altında canlı yayın gerçekleştirmekte, izleyicileri ile anlık olarak iletişim kurabilmektedir.

Sosyal medya platformuna www.twitch.tv alan adı üzerinden ulaşabilmektedir. Aynı zamanda mobil uygulaması aracılığı ile platforma bağlanabilmektedir. Kullanıcılar yayın yaparken anlık olarak “chat” adı verilen sohbet penceresinden izleyicileri ile anlık olarak etkileşim kurabilmektedir. Kullanıcılar da kanala para ödemek aracılığı ile abone olabilmektedir. Bu abonelik kullanıcılara yayın penceresinde birtakım özel haklar sunabilmektedir. Kanal sahibinin gerçekleştirdiği çekilişlerde ekstra hak kazanma gibi, kanala ait özel emojilere sahip olabilmek gibi birtakım haklar sunulmaktadır.

Görsel 3-8 Twitch Yayın Örneği

Kullanıcılar twitch.tv alan adına giriş yaptıklarında karşlarına çıkan yayın ekranında katılmak istedikleri kanalı seçerek canlı yayınlara dahil olabilmektedir. Yayıncının yönettiği akışta yer alan kullanıcılar doğrudan yayın içeriğine dönük geri dönüşlerini anlık olarak kanal sahibine ulaştırabilmektedir. Platformda yer alan kanallara abonelik

sistemi üzerinden ekstra destek olunabilmektedir. Kullanıcıların belirlediği abone hedeflerine ulaşabilmeleri reklam gelirlerinin yanı sıra abonelik sistemi üzerinden elde edecekleri kazançta da olumlu etki etmektedir. Kullanıcılar dilerlerse kendi aralarında da “fısıltı” adı verilen özel mesaj yöntemini kullanarak iletişim kurabilmektedir. “Chat” adı verilen sohbet pencereleri ise yayıncılar ve kullanıcıları açısından en önemli özelliktir. Bu doğrultuda kullanıcılardan gelen geri dönüşler anlık olarak yayın sahibine iletilmektedir. Bu alanda yer alan mesajları kontrol edebilmek adına bot adı verilen sanal zekâdan yararlanabilen yayıncılar dilerlerse moderatör adı verilen yayın yöneticileri de işe alabilmektedir. “Twitch sizin eviniz” sloganı ile kullanıcılarını kendisine bağlamaya çalışan platform, temelde samimi bir ortam oluşturarak yayıncı ile kullanıcılar arasında etkileşimi maksimize etme çabası içerisindedir.

Tablo 3-1 Sosyal Medya Platformları Teknik Analizi

	Yazılı Mesaj Yöntemiyle İletişim	Sesli Mesaj Yöntemiyle İletişim	Görüntülü Mesaj Yöntemiyle İletişim	Canlı Yayın Yöntemiyle İletişim	Harici Bağlantı Yöntemiyle İletişim	Özel Mesaj Yöntemiyle İletişim
	Var	Var	Var	Var	Var	Var
	Var	Yok	Yok	Var	Var	Var
	Var	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
	Var	Var	Var	Var	Var	Var
	Var	Yok	Yok	Var	Var	Var

Habercilik pratikleri açısından belirleyici olan en temel ayırım, üretilen metnin aktarıldığı araçtır. Aracın sunduğu imkânlar, söz konusu aracı değerli kıldığı kadar üretilen haber metninin de başarılı olmasını sağlamaktadır. Bu noktada inceleme altına alınan sosyal medya platformlarını bir aracı ya da araç olarak değerlendirmek mümkündür. Bir gazeteci/habercinin ürettiği haber metnini ister yazılı ister işitsel isterse görsel/işitsel olsun, aktarım gücü, başarısını da gündeme getirmektedir.

Facebook, kuruluşu itibari ile bir arkadaşlık kurma sitesidir. Fakat sunduğu imkânlar ve geniş kitlelere ulaşabilme başarısı nedeniyle, çokça tercih edilen bir üretim mecrasıdır. Platform; görsel, işitsel,

metinsel üretim bazında fırsatlar sunarken, kullanıcılarına canlı yayın yapabilme, harici ve dâhili bağlantılar paylaşabilme ve özel mesaj gönderebilme şansı sunmaktadır.

X ya da daha yaygın olarak bilinen eski adı ile Twitter, bir mikro blog haber üretim sitesidir. İcra kurulu başkanı Elon Musk'un da sıklıkla ifade ettiği gibi, X'te paylaşılan gelişmeler anın haberleridir. Geleneksel medyada yayımlanan haberler ise X'te önceki gün paylaşılmış olan "dünün" haberleridir. Bu noktada platformun sunduğu imkânlar da belirleyicidir. Habercilerin sahip oldukları geniş takipçi kitleleri, yankı odalarının fazlalığı ve etiketler arası etkileşim, üretilen bir haber metninin oldukça hızlı bir şekilde dolaşıma girmesine olanak sunmaktadır. X'te kullanıcılar diğer platformlardan farklı olarak dinleyicilere dönük yayın odaları açabilmekte ve anlık olarak tartışma programları düzenleyebilmektedir. Bu odalarda gündem tartışmaya açılabilme ve hatta bu platformda paylaşılan gelişmeler gündemi belirlemektedir.

YouTube, bir yayıncılık platformudur. İnsanların bu platformdan para kazanabilmesi ve bir youtuber/fenomen olarak faaliyetlerini sürdürebilmesi, sosyal medya şirketinin değer kazanmasını sağlamıştır. Görsel/işitsel bir yayıncılık platformu olan YouTube, ana akım medyada kendilerine yer bulamayan yayıncılara ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle ana akım medyanın kuralcı yapısı, özgürlük arayan habercilerin bu alana kaymasına fırsat vermektedir. Platform aracısız bir şekilde canlı yayın gerçekleştirmeye olanak sunamasa dahi, harici uygulamalarla bu alanda en geniş kullanıma sahip olan platformdur. Özellikle üretilen içeriklerin editlenerek/kurgulanarak bu mecrada paylaşılabilir olması, yayıncılar açısından değerli görülmektedir.

Instagram, görsel paylaşım alanında faaliyet gösteren bir sosyal medya platformudur. Bir görsel blog olarak değerlendirilen mecra, daha çok profesyonel fotoğrafçılar/fenomenler/ünlülerin yer aldığı bir alandır. Bu mecrada kişisel paylaşımlar da görülebilmektedir. Diğer taraftan kullanıcılar görsel üretimlerinin yanında gündem teşkil eden açıklamalarda da bulunabilmektedir. Bu duruma dair en önemli örneği, dönemin Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın görevinden istifa ettiğini Instagram hesabından duyurması ile teşkil etmektedir.

WhatsApp yazılı, görsel ve işitsel mesajlaşma platformudur. Özellikle kişiler arası iletişimde ön plana çıkan sosyal medya platformu zaman içerisinde Meta Corp. çatısı altına girmesi ile etki gücünü arttırmıştır. İnternet tabanlı bir haberleşme uygulaması olarak hem kişiler arası hem de grup olarak iletişim kurma imkânı sunan WhatsApp, gazetecilerin alandan topladığı enformasyonu hızlı bir şekilde haber merkezine iletmesinde de işlevsel olabilmektedir. Özellikle haber kanallarının kurduğu WhatsApp ihbar hatları maliyetsiz bir şekilde vatandaş gazetecilerinden gelen haberlerin yayımlanmasına olanak sunmaktadır.

Twitch, bir yayıncılık platformudur. YouTube gibi kullanıcılarına canlı yayın yapabilme imkânı sunmaktadır. Takipçileri ile etkin bir şekilde anlık olarak iletişim kurabilme fırsatı yakalayan yayıncılar, izleyicilerin doğrudan yayın içeriğine dâhil olabilmelerini sağlamaktadır. Gerçekleştirilen anketlerle yayın sürecine müdahil olan takipçiler, yayıncılarla birlikte kanala yön verebildikleri hissiyatını yaşamaktadır. Her ne kadar başlangıcında bir oyun yayın sitesi olsa dahi, zaman içerisinde platforma eklenen ekstra kategorilerle birlikte habercilik yayınları da site üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Bu duruma dair en önemli örnek ise Jahrein takma adını kullanan Twitch yayıncısı Ahmet Sonuç'un dönemin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile platform üzerinden gerçekleştirdiği röportajın anlık olarak 300 binden fazla kişi tarafından izlenmesi ile gerçekleştirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HABER ANALİZLERİ VE ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada, nicel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın metodolojisi, sosyal medya fenomenlerinin hakikat ötesi çağda gazetecilik mesleğini icra etmeleri üzerine üretilen düşüncelere dayandırılmaktadır. Araştırma kurgusu ise sosyal medyanın geleneksel gazetecilik işlevlerini yerine getirmekte başarılı olup, olamayacağına dair bir soru sormaktadır. Bu sorunun cevabı ilk olarak teknik boyutu ile ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci boyutu ise ideolojik düzeye odaklanmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri yayma işlevini yerine getiren sosyal medya fenomeni gazetecilerinin yayınlarında kullandıkları dilin, art alan bilgisi çerçevesinde analizinin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada kullanılan nicel içerik analizi, sosyal medya platformlarının teknik takibi, bu işin bir gazetecilik işlevi taşıyıp, taşımayacağına dair genel çerçevenin anlaşılır kılınması amacına hizmet etmektedir. İkinci boyutunda ise haber metinlerine uygulanacak söylem analizi, hakikat ötesi çağda Z kuşağını hedefine alan sosyal medya fenomeni gazetecilerin yürütmekte olduğu gazetecilik faaliyetlerinin amacını ve bu doğrultuda elde ettikleri başarıyı gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda, çalışmada bütünlük elde edilmesi planlanmaktadır.

4.1. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmanın ilk boyutunu meydana getiren nicel içerik analizi, bir yöntem olarak kayıt altına alınmış herhangi bir iletişim türünü ele alabilmektedir. Bu tür içerisine yazılı metinler kategorisinde dergi, gazete, kitap ve benzeri üretimleri alabilmektedir. Aynı zamanda sözsöz düzeydeki televizyon programları, reklamlar ve benzeri gibi görsel-ışitsel iletişim üretimlerini de kapsayabilmektedir. Bu tarz üretimlerin analizinde içerik analizi yöntemi sıklıkla kullanılmaktadır (Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021: 182). İçerik analizinin ilk kullanımı, bir inceleme tekniği olarak 1950'ler ABD'sine dayanmaktadır. Geliştirilen bu teknik yardımı ile medyada dolaşıma giren diziler, filmler ve

televizyon programlarının üretimlerinde ele alınan konuların tekrar sıklığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespitin sonucunda toplumsal olana etkileri de yine araştırma sürecine dâhil edilmiştir (Mayring, 2011: 116). İçerik analizinin bir yöntem olarak iletişim alanında doğmuş olmasına rağmen zaman içerisinde farklı disiplinlerin de bu araştırma yöntemini kullandığı bilinmektedir.

İçerik analizini bir teknik ve bilimsel araştırma yöntemi olarak ele almak gerekmektedir. Bu teknik en temelde araştırmacılara örnek seçilen metinler üzerinde belirli kelimeler, kavramlar ya da temaların varlığını tespit edebilme imkânını sunmaktadır. Bu imkânı bulan araştırmacılar, elde ettikleri verileri yorumlayarak anlamlar ve ilişkiler üretebilmektedir. Sosyal etkileşimlerin niteliklerini analiz etme yöntemi olarak sıklıkla tercih edilen içerik analizi hem nicel hem de nitel olarak kullanılabilir. Nicel içerik analizi çalışmaları yürütülürken elde edilen veriler sayısal nitelik taşımaktadır. Sonuçlar sayılar ve yüzdeler halinde bir araya getirilerek yorumlanmaktadır. Nitel içerik analizinde ise iletişimin yönü araştırılmaktadır. Bu araştırmada, etkileşimin boyutu doğrudan metinlerden elde edilmektedir. Metin içerisine kodlanan veriler, kategoriler yardımı ile analiz edilmektedir. En temelde bu analiz yöntemi, metin içerisinde yer alan kodları sayarak, elde edilen veriler doğrultusunda da içerikleri özetlemek ve yorumlamak amacıyla kullanılan bir araştırma tekniğidir (White ve Marsh, 2006: 30-31).

Nicel içerik analizi, bu araştırma yönteminin ilk kullanılan yöntemidir. Nicel içerik analizinde nesnellik ve sistematik olmak ilk aşamada gelmektedir. Araştırmaya konu olan durumun nesnel bir çerçevede, sistematik bir düzende ele alınması esas kabul edilmektedir. Pozitivist gelenekten beslenen içerik analizi verilerin kopyalanması, sayılması, elde edilen sayısal verilerin değerlendirilmesi aşamalarını içerir (White ve Marsh, 2006: 27). Analize tabi tutulan konu içeriğinde yer alan öğelerin sınıflandırılarak, belirli kategoriler çıkarılması hedeflenmektedir. Ardından da bu kategorilerin sayısal veriler yardımı ile yorumlanması planlanmaktadır. Nicel içerik analizi yöntemini kullanmak isteyen bir araştırmacı, gazete haberlerinde bir kelimenin tekrarlanma sıklığına bakabilmektedir. Buradan elde ettiği nicel verileri yorumlayabilir ve anlamlı bir bütüne ulaşabilir. Aynı zamanda gazete sayfalarında yer alan haber metinlerine dair sütunlar ölçülebilir, hangi

haber içeriğine ne kadar yer ayrıldığına yine nicel veriler yardımı ile ulaşılabilir. Sadece yazılı metinler değil aynı zamanda radyo ve televizyon yayınlarında bir konuya ne kadar süre ayrıldığına bakılarak elde edilen veriler yorumlanabilir. Bu sayısal verilerin yorumlanması ile de iletişimin niteliği ve amacı doğrultusunda genel kanıya ulaşılabilmektedir (Gönç Şavran, 2012: 95).

Nitel içerik analizi ise metin haline dönüştürülen verilerin analiz edilmesi işlemidir. Metinlerde yer alan temaların açığa çıkarılması, örüntülerin tespit edilmesini amaçlayan bir analiz biçimidir. Kodlanan içeriklerin sınıflandırılması ile elde edilen veriler öznel yorumlarla desteklenmektedir. Nitel içerik analizi, metin içerisinde yer alan kelimeleri saymanın, süreyi ölçmenin ötesine geçmektedir. Metinlerde yer alan açık ya da gizli anlamları ortaya çıkarma gayesi ile hareket etmektedir. Bu araştırma yönteminde kurgu öznel yorumlara dayanan, bilimsel temelden uzaklaşmamak üzerine kurulmaktadır. Araştırma modeli yorumsamacı bir paradigmaya dayanarak, geleneksel bir teknik olarak değerlendirilmektedir (Zhang ve Wildemuth, 2009). Nicel içerik analizinde tercih edilen sayısal verilere bağlı kalma eğilimi nitel içerik analizinde yerini temalar ve kodlara bırakmaktadır. Amaç, sayısal veriler dolayımı ile metni yorumlamak değil, metnin kendisini anlamaktır. Bu yolla metin temalara ayrılarak ele alınmakta, aşamalı ve sistematik bir biçimde analiz edilmektedir.

İçerik analizinin 6 aşaması aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Mayring, 2011: 117):

- Analiz konusunun tespit edilmesi,
- Seçme ölçütü olarak kategorilerin belirlenmesi,
- Verilerin (cümlelerin) kategoriler altında sınıflandırılması,
- Kategoriler arası revizyonların gözden geçirilmesi,
- Elde edilen verilerin incelenmesi,
- Araştırma bulgularının yorumlanması.

Çalışmanın ikinci boyutunu oluşturan söylem analizi, söylem çalışmaları olarak da anılmaktadır. Söylem çalışmalarına, özellikle sosyoloji alanında H. Garfinkel ve E. Goffman tarafından 1940'lı yıllarda yürütülen araştırmalar öncülük etmiştir. Daha sonra 1960'larla birlikte pozitivist geleneğe karşıt olarak hermeneutik-yorumsamacı geleneğin etkili olması, sosyoloji alanında yürütülen çalışmalarda

söyleme verilen önemin artmasını sağlamıştır. Söylem, sadece sözcüklerden ibaret değildir. Söylem, art alan bilgisi ile ideolojik bir örüntüdür. Sosyal hayatı inşa eder, kişiler arası ilişkileri düzenler; dünyanın yeniden zihinsel düzeyde kurgulanmasına olanak sunar. Bu ön kabullerle söylem analizi, sosyal bilimler alanında sıklıkla tercih edilen bir analiz yöntemi olarak değerlendirilmektedir (Bal, 2013: 258).

Söylem, birçok parçayı içerisinde barındırmaktadır. Bu parçalar sözsel dizilimler olarak konuşma olabilir. Diğer taraftan yazıya dökülmüş kitap, makale, dergi, gazete metinleri de söylemdir. Örneğin mimari yapılar, her ne kadar sözsel ya da yazılı bir metin barındırmasa dahi, anlamları itibari söylem barındırmaktadır (Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021: 189). Söylemi salt yazılı ya da sözsel boyuta hapsetmek, anlamlar boyutunu göz ardı etmek indirgemeci bir yaklaşıma tekabül etmektedir. Güç dengelerinin inşa edildiği en etkin alan söylemin kendisidir. Söylemleri bir metin olarak analiz edebilmek için anlamlarına bakabilmek gerekmektedir. Örneğin, günlük hayatta kullanılan jest ve mimikler kadar, göstergeler düzeyinde beden dili dahi söylem analizinin çalışma alanına girmektedir. Dünya liderlerinin ikili görüşmelerinde kullandıkları jest ve mimikler sadece bedensel işaretler değildir. Anlamlar dünyasında bu söylemlerin özel anlamları mevcuttur.

Söylem analizi hem sözsel konuşmaların hem de yazılı metinlerin incelenmesini içerisine alan geniş bir araştırma tekniğidir. Dil çalışmaları yoğunlukla sözcükler ile ifadeler olarak adlandırılan dilbilgisine, diğer taraftan da bu sözcükleri meydana getiren dilbilime odaklanırken, söylem analizi bu iletişim sürecinin tamamını inceleme alanı içerisine almaktadır. Söylem analizi, iletişim süreçlerinin bağlamına da bakmaktadır. Dilin kullanıldığı kültürel ve sosyal bağlamı ele almayan bir söylem analizi, eksik olacaktır. Bu bağlamda söylem analizi hem sosyolojiyi hem de dilbilimini birleştiren konumdadır. Söylem analizi çalışmalarına farklı düşünürler tarafından birtakım yaklaşımlar getirilmiştir. Bu görüşler içerisinde ilk olarak ideolojiyi merkezine alan ve iktidar erkinin hâkimiyet kurma çabası olarak söylemi değerlendiren Foucault'un çalışmaları yer almaktadır. Diğeri ise literatüre Teun van Dijk tarafından kazandırılan ve yoğunlukla haber çözümlerinde tercih edilen eleştirel söylem analizi tekniği olmuştur.

Foucault, söylem analizi çalışmaları içerisinde iktidar ilişkilerinin ele alınması fikrini yerleştiren isim olarak anılmaktadır. Düşünürün fikirlerine dayanan söylem analizi tekniği, teoride toplum ilişkileri içerisinde saklanan iktidar erkinin güç üretim merkezlerinin açığa çıkarılmasına ilişkindir. Bilgi ve iktidar arasında derin bir bağ olduğuna inanan Foucault, söylemin bu iktidar ilişkilerinin üretildiği ana merkez olduğunu ifade etmektedir. Onu ilgilendiren söylemler, egemen söylemlerdir. Bilgi ve güç, söylemden ayrı düşünülememektedir. Foucault'a göre evrensel bir nesnellik söz konusu değildir. Çünkü her şey egemen olma fikri üzerine kurulmuştur. Bu fikir de ancak söylemler inşa ederek gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısı ile nesnellik talebi aslında iktidar olma çağrısından ibarettir (Sözen, 1999: 17). Dil asla masum değildir. İktidarın kendisi söylem içerisinde gizlenmiş bir vaziyettir. Dil içerisinde iktidar ilişkilerinin yerleşik yapısı söz konusudur. Dilin masum olmaması fikri, onun asla tarafsız olamayacağı düşüncesinden ileri gelmektedir. Dil her zaman iktidar ilişkilerinin mücadele alanı olmuştur.

Dilin tarafsız olmaması, güç ilişkilerinin türediği bir merkez haline dönüşmüş olması fikri her zaman havada kalmıştır. Bu fikrin açıklığa kavuşturulabilmesi oldukça zordur. Fakat en temelde güç ve ilişkiler ağı söylemler aracılığı ile üretilmektedir. Örneğin özel bilgi gerektiren alanlarla ilgili fikirlerin ifade ediliyor olması o özel alanlara dair uzmanlık gerektiren bir durumdur. Tıp ya da hukuk gibi özel bilgi gerektiren alanlarda düşüncelerin ifade edilebilmesi için bu alanlara dair uzmanlık bilgisi gerekmektedir. Bu özel bilgi alanlarının dışında kalan kişilerle oluşan iletişimde ise ancak bir doktor ya da avukat güç alanı kurabilecektir. Kendi iktidar erkini, ürettiği söylemler aracılığı ile hastası ya da müvekkili üstünde otorite kurabilmek amacıyla kullanabilecektir. Çünkü aldığı uzmanlık eğitimi sayesinde, karşısındaki sıradan bireye bilgi birikimi neticesinde üstünlük kurabilecektir (Layder, 2013: 137-138). Kısacası dil asla masum değildir. Dilin kendisi üretilen söylemler aracılığı ile iktidar mücadelesinin yürütüldüğü arena haline gelmektedir. Bu da dilin en tabii doğasından ileri gelen bir durumdur.

Foucault tarafından yürütülen söylem analizi çalışmalarının altı basamağı olduğu kabul edilmektedir. Bu temel altı basamak şu şekilde sıralanmaktadır (Willig, 2008: 115-117):

- **Söylem Yapıları:** Bu aşamada araştırma sorusunun ele aldığı nesne, yani söylemsel nesne ele alınır. Konuşmanın odaklandığı konu araştırmanın söylem nesnesini teşkil etmektedir. Hukuk üzerine yürütülen bir konuşmada söylemsel nesne konumuna hukuk çıkarılmaktadır. Söylemsel nesne konumuna yükselen konu hakkındaki tüm iletişimsel süreçler merceğe altına alınmalıdır. Konu hakkında ifade edilen tüm söylemler araştırma için değerli görülmelidir. Bu aşamada başarmak istenen temel nokta söylem araştırmasının nesnesi olarak değerlendirilecek ana konuyu tespit etmek ve konu hakkında tüm içerikleri belirlemek üzerinedir.

- **Söylemlerin İnşası:** İkinci aşama söylemsel nesnelerin farklı inşâ süreçleri olabileceği fikrinin göz önünde bulundurulması, bu farklılıkların tespit edilmesidir. Örneğin hukuk mücadelesi yürütmekte olan bir sanığın mahkeme sürecinde psikolojik bir söylemsel nesne üretmekte olduğu düşünülebilir. Fakat sanık hakkında karar verileceği aşamada ise duygusal bir söylemsel nesne üretim aşamasına geçilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı aşamalardan geçen söylemsel nesne ilk olarak psikolojik bir harp ve mücadele sürecini inşâ ederken, karar aşamasında bu süreç kabullenme ve duygusal bir çöküş sürecini teşkil edebilecektir.

- **Eylemsel Yönelimin Tespiti:** Üçüncü aşama söylemler aracılığı ile elde edilmek istenen amacın ortaya koyulmasıdır. Bu eylemsel yönelim amacını teşkil etmektedir. Bu yönelimle elde edilen kazanımlar metin içerisinde sorgulanmaktadır. Metin içerisinde yer alan öğelere sorulacak olan, “bu söylemin görevi ve diğer söylemlerle olan ilişkisi ne olabilir?” sorusu, eylem yöneliminin tespitini sağlayacaktır. Bu aşamada metin içerisinde yer alan söylemlerle elde edilmek istenilen amacın tespiti ile hali hazırda ulaşılan kazanımların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

- **Öznelerin Konumlandırılmalarının Tespiti:** Dördüncü aşamada söylemlerin ürettiği özne konumlandırılmalarının tespit edilmesi gerekmektedir. Söylemler, nesnelerin yanı sıra özneleri de inşâ etmektedir. Bu özneleri de kısıtlı alanlar içerisine hapsedebilir, diledikleri alan içerisine konumlandırabilir. Örneğin genel geçer tablo içerisine cinsellik; kadın ve erkek özneleri arasındaki bir münasebet olarak kısıtlanmıştır. Bu konumlandırma, söylem içerisine

yerleştirilmiş genel geçer kodlar aracılığı ile üstünkörü olabileceği gibi farklı amaçlarla da gerçekleştirilebilir. Bu duruma verilebilecek en güzel örneklerden birisi ise toplumsal cinsiyet rollerinin üretiminde söylemlerin önemidir.

- **Pratikler:** Söylem analizi çalışmalarında bu aşamada eylemsel pratik olanakları değerlendirilir. Söylemler neticesinde eyleme dönüşecek olguların potansiyeli hesaplanarak haritalandırma gerçekleştirilir. Söylemlerin hangi eylemlere olanak sunabileceğinin hesaplanması esastır.

- **Öznellik:** Söylem analizi çalışmalarının son aşamasında, söylemler ile öznellik arasındaki ilişkinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu aşamada öznelerin konumları ve söylemler aracılığı ile dünyayı görme şekillerinin öznellik durumu ortaya koyulmaya çalışılmaktadır.

Eleştirel söylem analizi ise temelde Marksist ekole dayanan bir çalışma tekniğidir. Diğer taraftan Frankfurt Okulu ve Habermas'ın çalışmalarından esinlenerek türetilmiştir. En temelde eleştirel teoriden beslenerek, gizli gerçekleri söylemler içerisinde açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Eleştirel söylem analizi, dil kullanımını incelemektedir. Bu inceleme sadece cümlelerle kısıtlı değildir. Aynı zamanda görseller ve sesler gibi anlam oluşturma ile taşıma işlevini yerine getirebilecek olan tüm söylemler analize tabi tutulabilmektedir. Bütün bu üretimler, toplumsal normların yeniden üretilmesinde işlevsel olarak kullanılabilir. Bu ön kabulden hareketle eleştirel söylem analizinde, söylemler ait oldukları sosyal koşullardan bağımsız olarak değerlendirilemezler. Bilakis, içerisinde buldukları koşullar da analize yön veren konumdadır. Eleştirel söylem analizi, sosyal ve politik bağlamından koparmaksızın, söylemlerin kötüye kullanılabilmesine inanan analitik bir araştırma biçimidir. Konuşma yoluyla, erkeklerin sosyal gücü kötüye kullanabileceği bilinen bir gerçektir. İşte bu gücün kötüye kullanımının, söylem düzeyinde nasıl gerçekleştiğinin araştırılması için eleştirel söylem analizi tekniği tercih edilmektedir. Eleştirel söylem analizinde söylemleri yeniden üreten kurumlar, sosyal yapının işleyişine yön vermek isteyen iktidar erkleridir. Bu doğrultuda analiz biçimi içerisinde ideoloji, egemenlik ve

hegemonya gibi geniş yelpazede bir kavramsal anlatım biçimini alır (van Dijk, 2001: 352-354).

Eleştirel söylem analizinin temellerini inşa eden başlıca isimler şu şekildedir: Teun A. van Dijk, Wodak ve Fairclough. Bu isimlerin çalışmalarına bakılarak elde edilen veriler, eleştirel söylem analizi yönteminin ne şekilde işlerlik kazanacağına dair fikirler verebilmektedir. Bu doğrultuda söz konusu çalışmaların incelenmesi neticesinde elde edilen veriler, eleştirel söylem analizi çalışmalarının sekiz temel ilke esasına göre yürütüleceğini göstermektedir (Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021: 191):

- **Sosyal Sorunlar Ele Alınır:** Eleştirel söylem analizi, sosyal konuları ele almaktadır. En temelde bu analiz biçimi, toplumsal zeminde meydana gelen problemleri incelemektedir. Bu problemler, dilbilimsel ve göstergebilimsel olarak analiz edilmektedir. Analizde sadece dil ve bu dilin kullanımı değil, o dilin üretildiği sosyal durumlar da ele alınır.

- **Erkler Arası Güç Mücadelesi Söylem Temellidir:** Eleştirel söylem analizi, toplumsal ilişkilerde erkler arası güç mücadelesinin söylemler üzerinden yürüdüğünü belirtmektedir.

- **Söylemler İdeolojiktir:** İdeolojiler, kendilerini söylemler aracılığı ile var eder. Söylemler, ideolojileri taşımakta kullanılır. Söz konusu bu ideolojilerin nasıl üretildiği ve nasıl dolaşıma koyulduğunu anlamak için ise sadece metinleri analiz etmek yeterli değildir. Hangi sosyal etkilere maruz kalarak üretildiği gibi, metinlerin hedef kitle tarafından nasıl okunacağını da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

- **Söylem Tarihseldir:** Söylemi, içerisinde olduğu bağlamla birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlam da içerisinde olduğu tarihi döneme ilişkindir. Söylem, içinde bulunduğu tarihsel bağlamla ya da kendisinden önce veya sonra üretilmiş olan diğer söylemlerle tarihsel olarak ilişkilidir. Yani söylem, tarihsel süreci içerisinde değerlendirilmelidir.

- **Metin ve Toplum Arasında Dolaylı Bir İlişki Vardır:** Eleştirel söylem analizi, sosyokültürel yapıları ele alırken, diğer taraftan da metnin teknik kurulumunu detaylı olarak inceler. Bu ikili arasındaki ilişkinin ele alınması esastır.

- **Söylem Analizi Yorumlayıcıdır:** Eleştirel söylem analizi, sadece verili olanı bulgular doğrultusunda ortaya koymayı hedeflemez. Bu bulguları tartışmayı, yeni olanaklar ve fikirler açığa çıkarmayı hedefler. Bu süreci başlatan ise söylemlerin yorumlanmasıdır. Bir taraftan metnin temel yapısını açıklarken, diğer taraftan söylemlerin ürettiği ya da taşıdığı ideolojik örüntüleri yorumlamayı tercih eder.

- **Söylem Bir Eylem Biçimidir:** Bir sosyal eylem biçimi olarak ele alınan söylem, toplumsal yapıları değiştirmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda eleştirel söylem analizi de tıpkı söylemler gibi iletişimsel, sosyo-kültürel ve politik alanda değişiklikleri harekete geçirmek noktasında eylemseldir.

Eleştirel söylem analizi tekniği ile yürütülen araştırmaların çoğunda van Dijk'ın metodolojisi kullanılmaktadır. Teun A. van Dijk, ideolojilerin üretildiği alanın söylem merkezli olduğuna inanmaktadır. Ona göre gündelik söylemler, ideolojileri taşımakta kullanılmaktadır. Söylemin yeniden inşa edilebilir oluşu, gündelik ifadelerle her gün ideolojilerin örtük veya açık bir şekilde dolaşıma girmesine neden olmaktadır (van Dijk, 2003: 13). Her gündelik ifade ideolojik örüntüler taşımaz fakat yine de bu ifadeler ideolojilerin aktarımında en çok tercih edilenlerdir. Teun A. van Dijk, şu sorularla metodolojisine yön vermektedir:

- İdeolojiler günlük konuşmalarımıza nasıl yön verir?
- İdeolojik söylem nedir ve nasıl anlaşılır?
- İdeolojinin yeniden üretiminde söylem nasıl bir toplumsal rol oynamaktadır?

Teun A. van Dijk'a göre söylem, çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Toplumsal olana dair olan her şey ideolojik örüntülerle kuşatılmıştır. Örneğin gündelik hayatta eş, dost, akraba, aile fertleri ile gerçekleştirilen tüm iletişimsel süreçlerde üretilen söylemler ideolojiktir. Çünkü söz konusu bu ifadeleri meydana getiren bilgi birikimi ideolojik merkezli üretimlerin deposu haline gelmiş olan okulda okutulan kitaplar, televizyonda dönen haberler, radyoda yayınlanan reklamlara kadar her alanda iktidarın ideolojisi dolaşımdadır.

İdeolojinin kendisi bilişsel bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Fakat van Dijk'a göre ideoloji toplumsal olanın karşılığıdır. Bu durumun en önemli nedenini iletişimin çift yönlü bir alışveriş olarak kabul edilmesine bağlamaktadır. Tek bir kişinin ideolojisi kendi zihni içerisine hapsolmesinden ötürü asla gerçek değerine ulaşamayacak yani aktarılacak takip edilemeyecektir. Ancak ideoloji, toplumsal süreçlere dâhil olup yaygınlaştığında gerçek değerini ortaya çıkarabilecektir. Bu bağlamda ideolojiler, sadece bireyler tarafından üretilip öğrenilmez, aynı zamanda gruplar tarafından kolektif olarak üretilerek takip edilirler (van Dijk, 2003: 41). Toplumsal bir örüntü biçimi olarak söylem, iktidar erkleri arasındaki mücadelenin geçtiği arenadır. İktidarı elinde tutan ya da kazanan erkin gücü, söylem üzerinden meşrulaştırılır. Yine aynı söylemler üzerinden de ideolojileri dolaşıma koyularak yaygınlaştırılır. Söylemler aracılığı ile ideolojilerin yaygınlaştırılması her zaman açık ve seçik bir şekilde gerçekleşmeyebilir. Zaman zaman bu yapılar söylemler içerisine gizlenmiş olan özenle ya da özensiz seçilen zamirler, duraklamalar, boşluklar ya da sözsel vurgular aracılığı ile kendisini gösterebilmektedir (van Dijk, 2001: 353).

Teun A. van Dijk, eleştirel söylem analizi tekniğine ideolojinin göstergelerini anlama yöntemi eklemiştir. Bu göstergeleri tespit etmenin belirli yolları olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda van Dijk'ın eleştirel söylem analizi uygulanırken ideolojiyi tespit etmenin yolları şu şekilde listelenebilir (van Dijk, 2003: 58-71):

- **Anlam:** Sözel ya da metinsel iletişim biçimlerinde ideolojinin tespitinde en önemli nokta söylemin anlamındadır. Burada ifade edilmek istenilen anlam, kelimeler ya da sözlerin ifade ettiklerinin ötesidir. Söylemin ne ile ilgili olduğu, anlamı teşkil eder. Bağlam içerisinde düşünmek, küresel anlamlara odaklanmak gerekmektedir.

- **Gelenekler:** Toplumsal alanda genel geçer kabule ulaşmış geleneksel söylem kalıplarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin resmi söylemde sıklıkla yer alan, “batı medeniyetin kalbidir, doğu ise oryantalizmin merkezidir” söyleminde batı ilerici, medeni olarak resmedilirken, doğu kültürü geri kalmış, uzak, incelemeye alınan bir kültür olarak dile getirilir.

- **Varsayımlar:** Bir bilginin üretiminden tüketimine kadar geçen tüm süreçlerde ideolojik örüntüler yer almaktadır. Bu örüntülerin

varlığı bilginin kendisini üreten erk tarafından yanlı olarak dolaşıma koyulduğu varsayımını akıllara getirmelidir.

- **Aktörler:** İdeolojik söylemlerin temel varsayımı bizler ve ötekiler yaratmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda ideolojik örüntülerin varlığının tespiti için söyleme dâhil olan aktörlerin tespit edilmesi gerekmektedir.

- **Karşıtlık:** İdeolojiler, çoğunlukla çıkar çatışması yaşayan karşıt gruplar arasında meydana gelen ayrılıklardan doğmaktadır. Toplumsal mücadele alanlarının ideolojileri doğurduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu durumun söyleme yansıması tıpkı aktörlerde olduğu gibi bizler ve ötekiler ayrımı gibi birtakım farklılıkları doğurur. Toplumunu kutuplaştıran, ayrıştıran söylemler en belirleyici özelliğidir.

- **Olayın Tanımlanması:** Söylemi meydana getiren olayların eksik, muğlak ifade edilmesi, ideolojik örüntüleri gizlemek adına kullanılan etkin yöntemlerden birisidir. Bu bağlamda olayların tam olarak ifade edilememesi, gizli tutulmak istenilen, örtük bir anlamı işaret etmektedir.

- **Örnekler:** Söylemi desteklemek adına kullanılan önermeler ve örnekler, olayın algılanış biçimlerini değiştirebilmektedir. Bu doğrultuda söylemi desteklemek adına verilen örneklerin incelenerek, ideolojik örüntüler taşıyıp taşımadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

- **Kullanılan Yadsıma Belirteçleri:** Ön yargıların söylemlere yansıması en önemli belirteçler arasında yer almaktadır. Örneğin, “o konuya karşı çıkmıyorum ama...” ifadesinde de olduğu gibi, ama sözcüğü ile öteki yaratılmaktadır. Bu tarz ifadeler, karşı tarafı öteki konumuna düşürürken, söylem yadsıma barındırmaktadır.

- **Cümle Yapıları:** Cümle içerisinde kullanılan sözcük sıraları kadar etken ya da edilgen cümle yapılarının incelenmesi gerekmektedir. Cümlelerin kendisinin olumlu ya da olumsuz anlam ifadesi barındırması gibi, cümle içerisinde yer verilen ya da verilmeyen sözcüklerin de ayrıca ele alınması gerekir.

- **Retorik:** Cümle içerisinde tekrarlanan sesler, kullanılan metaforlar, ironiler ve zıtlıklar ele alınmalıdır. Kullanılan bu ifadelerin

hangi ideolojik yapıya gönderme yaptığının tespiti gerçekleştirilmelidir.

- **Çizilen Çerçeve:** Metin içerisindeki anlamsal kurgunun yanı sıra metni meydana getiren biçimsel özelliklerle de belirli bir çerçeve çizilebilmektedir. Örneğin haber metninde kullanılan başlığın puntosu, habere eşlik eden görseller, haber tasarımının keskin özellikleri gibi yapılar ideolojik izler taşıyabilmektedir.

- **Söylem Önem Sırası:** Söylemin denetiminin gerçekleştirilebilmesi adına bir diğer önemli belirteç ise söylem önem sıraları olmuştur. Metin içerisinde önemli verilerin nerede ne şekilde yer aldığı tespiti önemli görülmektedir. Örneğin bir haber metninde haberin can alıcı noktasının başlangıçta mı sonuçta mı verildiği önemlidir. Bu önemli verinin haber manşetinde mi kullanıldığı spotta mı işlendiği yoksa haber içeriğinde mi geçtiği ideolojik açıdan değerli veriler sunabilmektedir.

- **Söylemin Belirsizliği:** Metin içerisinde yer alan söylemin belirsiz bir şekilde havada bırakılmasıdır. Verilmek istenilen mesaj gizli ya da ifade ettiğinden farklı bir amaca hizmet ediyorsa ya metin içerisinde yer almaz ya da örtük bir biçimde, belirsizlik, muğlaklık barındıracak şekilde verilebilmektedir. Bu tarz belirsiz söylemler yoğunlukla politik söylemin yer aldığı metinlerde tercih edilmektedir.

Van Dijk, söylemin üç temel boyutta ele alınabileceğini belirtmiştir: Anlamı, biçimi ve etkileşimi. Eleştirel söylem analizini sadece ideolojik örüntüleri açığa çıkarmak amacıyla tercih edilen bir araştırma tekniği olarak düşünmemek gerekir. Analiz, toplumsala yayılan güç ilişkilerinin analizini metinler üzerinden açığa çıkarmayı hedefleyen bir araçtır. Ayrıca bu güç çatışmasının söylem üzerinden ne şekilde ne kadar etkili bir şekilde yayıldığı ile ne sonuçlara sebep vermekte olduğunu da ortaya koyulabilir. Bu bağlamda eleştirel söylem analizi çok katmanlı, karmaşık bir analiz tekniği olarak değerlendirilmektedir.

4.2. Nicel İçerik Analizi ve Bulgular

Analiz Konusu: Bu kısımda araştırma çerçevesinin oturtulması hedeflenmektedir. Çalışmanın evrenini, örnek olayı olarak seçilen 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik gerçekleştirdiği saldırı hakkında haber üreten internet tabanlı tüm iletişim ağları

oluşturmaktadır. Örnekleme ise sosyal medya platformlarından gazetecilik pratiklerine en uygun mecra olan Twitter/X fenomen gazetecileri ve geleneksel basının sosyal medya temsilcileri olarak seçilen profilleri teşkil etmektedir. Analiz konusu ise söz konusu örneklem içerisinde yer alan platformların teknik analizlerinin habercilik pratiklerine uygunluğunun değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Kategorilerin Oluşturulması: Analizin gerçekleştirilebilmesi adına oluşturulan içerik analizi kategorileri şu şekilde sıralanmaktadır: “Haber verilen durum, haber dili, haber içeriği ve haber materyalleri, haber içeriğinin paylaşım olanakları, haber içeriğinin nicel başarısı.”

Kategorilerin Analizinin Gerçekleştirilmesi: Bu aşamada analiz için belirlenen örneklem ve örnek olay doğrultusunda platforma nicel içerik analizi uygulanmaktadır. Belirlenen beş alt kategoride nicel içerikler listelenerek, bu kategorilerdeki bulguların tespit edilmesi hedeflenmektedir.

Bulguların Ortaya Koyulması: Analiz doğrultusunda elde edilen nicel bulgular tablo haline dönüştürülerek, içeriğin her kademe okuyucu tarafından anlaşılır hale dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

Analiz Sonuçlarının Yorumlanması ve Tartışma Aşaması: Son aşamada nicel içerik analizinden elde edilen bulgular ve ortaya çıkan tablolar yorumlanarak gerekli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu sonuç tartışmaya açılmakta ve gelecek çalışmalara önerilerde bulunmaktadır.

Araştırma içerisinde Twitter/X platformunda örnek olay olarak seçilen, “ Hamas adlı örgütün İsrail’de 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleştirdiği kanlı eylem sonrasında İsrail güçlerinin Filistin’in Gazze kentine karşı başlattığı saldırılar ve bu saldırılara dair gelişmeler” mercek altına alınmıştır. Söz konusu bu olay ve gelişmeler söz konusu platformda 7 Ekim 2023 Hamas’ın İsrail saldırısı teması ile bu süreci takip eden dört günde yayımlanan gönderiler, amaçlı örneklem seçim yöntemi ile nicel içerik analizine tabi tutulmuştur. “7 Ekim-10 Ekim 2023” tarihleri arasında paylaşılan ve amaçlı örnekleme yöntemi ile tespit edilen dört gönderi nicel içerik analizi kategorilerine uygun olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu konunun örnek olay

olarak seçilmesindeki ana neden küresel ölçekte, tartışmaya açık bir konunun belirlenmesidir. Söz konusu tartışmalı olayda tarafların yer alması, konu özelinde platformun teknik analizinin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde geleneksel basın araçlarının tiraj ve reyting belirteçlerinin yerini sosyal medyada görüntülenme sayıları almıştır. Haber içeriklerine yönelik düzeltme ve geri bildirim olanaklarının yerini ise yorum, beğeni ve yeniden gönderi özellikleri almıştır. Söz konusu bu olay, yalnızca fenomen gazeteciliğin başarısını ortaya koymayı hedeflememektedir. Aynı zamanda toplumsal dinamikleri harekete geçiren küresel ölçekteki bu denli kanlı bir saldırının, ideolojik örüntülere sahip olabileceğinin de eleştirel söylem analizi ile ortaya koyulmasıdır.

Sosyal Medya Fenomeni Sayılabilmesi İçin Aranılan Şartlar:

- Twitter/X platformu için en az 500 bin takipçi sayısına sahip olmak,
- Amaçlı örneklem doğrusunda seçilen fenomen gazeteci profilleri şu şekildedir: “SprinterFactory, İbrahim Haskoloğlu, Cüneyt Özdemir, Nevşin Mengü.”
- Örneklem olarak seçilen sosyal medya fenomenlerinin bir anonim hesap, bir alaylı olarak tabir edilen gazetecilik dışından gelen kişi, bir geleneksel gazetecilik kodlarını takip eden ve yayınlarında bu kodlara uygun habercilik faaliyetleri yürüten, bir de gazetecilik faaliyetini arka planda tutan fakat yaptığı sosyal medya paylaşımları ile haber verme işlevini yerine getiren sosyal medya fenomeni analiz kapsamı için seçilmiştir.
- SprinterFactory rumuzlu Twitter/X profil sahibi, kimliğini gizli tutarak yayınlarında anonim kalmakta, küresel ölçekte bir gazetecilik faaliyeti yürütmektedir.
- İbrahim Haskoloğlu olarak gazetecilik faaliyetlerini yürüten kişi, sosyal medya üzerinden yayın yapmakta hem Twitter/X hem de Twitch platformunda paylaşımlarda bulunmaktadır. Her ne kadar gazetecilik eğitimi almasa dahi, alan dışından gelerek sosyal medyada haber verme işlevini yerine getirmekte ve gazeteci kimliğini kabul etmektedir.

- Cüneyt Özdemir, Twitter/X hesabından paylaşımlar yapmakta, halkın haber alma ihtiyacına cevap vermektedir. Kişinin YouTube platformunda hesabı bulunmakta, geleneksel gazetecilik kodları ile olan bağıını da koparmamaktadır. Görüntülü-sesli televizyon haberciliği faaliyetlerini hali hazırda geleneksel medya araçlarında sürdürmektedir. Fakat sosyal medya içeriklerinde ciddiyyetten uzak, sosyal medya diline uygun olarak haber üretmektedir.
- Nevşin Mengü, Twitter/X platformunda paylaştığı haberleri ile takipçilerine ulaşmaktadır. Gazeteci hem geleneksel medyada hem de sosyal medyada yer alarak haber üretimlerine devam etmektedir. Kişinin YouTube platformunda hesabı bulunmakta, geleneksel gazetecilik kodları ile olan bağıını da koparmamaktadır. Görüntülü-sesli televizyon haberciliği faaliyetlerini hali hazırda geleneksel medya araçlarında sürdürmektedir.

Kuşaklar Arası Haber Alma Eğilimi Dağıtım Tablosu:

SprinterFactory Baby Boomer/Boomer (Boomer kuşağın çocukları olarak, büyük savaşlar ve ideolojik karmaşanın izinde ilerlemektedir), X Kuşağı Nevşin Mengü (Düzenin ve tertibin farkında olan kuşak, çalışma disiplinine sahiptir), İbrahim Haskoloğlu Y kuşağı (Teknoloji çağını inşa eden erken genç kuşaktır) temsilcisi iken Cüneyt Özdemir Z kuşağının (bağlılığı olmayan, ben merkezli, eğlenceye odaklı postmodern birey) haber alma isteğine cevap vermektedir. Kuşaklar arası dağılım gerçekleştirilirken yaş haddi gözetilmemiştir. Yalnızca sosyal medya paylaşımları göz önünde bulundurulmuştur. İçerik ve hitap edilen kesim arasında denge güdülerek örneklem belirlenmiştir.

Örneklem içerisinde yer alan fenomen gazetecilerin başarı karşılaştırmasının yapılabilmesi ve tez kapsamında ileri sürülen savların sınanabilmesi adına geleneksel gazete temsilcilerinin de araştırma süreci içerisine alınması gerekmektedir. Bu kapsamda amaçlı örneklem doğrultusunda analiz süreci içerisine söz konusu örnek olayı yakından takip eden, sürece yayılan haber gönderileri paylaştıran ve ideolojik tarafgir durumuna düşen 4 geleneksel gazete temsilcinin seçimi gerçekleştirilmiştir: “BBC News (World), BirGün Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Sözcü Gazetesi.” Örneklem içerisinde yalnızca Türkçe

yayımcılık faaliyetleri yürüten profillere yer verilmemiştir. Araştırma savlarının eksiksiz bir şekilde sınanabilmesi adına birer uluslararası fenomen gazeteci ve uluslararası geleneksel basının sosya medya temsili profili örnekleme dahil edilmiştir. Bu yaklaşımın temel nedeni ileri sürülen savların ve ortaya atılan fenomen gazeteci olma ediminin uluslararası geçerliliğinin sınanabilmesidir. Fakat tezin ana konusu Türk medya düzenine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda örneklem içerisinde %75 oranında Türk gazeteciler ve gazetelere yer verilmiştir.

Örnek Olay Seçimi: Seçilen örnekleme uygun olarak ele alınması gereken örnek olay, küresel ölçekte gerçekleşen bir haber içeriği olmalıdır. Haberin belirli bir sürece yayılması, yoğun ilgi görekerek örnekleme içerisinde yer alan gazete ve fenomen gazeteciler tarafından takip edilebilmesi gerekmektedir. Olayın yakın geçmişî kapsamı içerisine alması gerekmekte, güncelliğini henüz kaybetmemiş olması beklenmektedir. Sayılan bu sebeplerle, örnek olay olarak 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı seçilmiştir.

4.2.1. Fenomen Gazeteci SprinterFactory

Görsel 4-1 SprinterFactory Twitter/X Profili

SprinterFactory adlı Twitter/X hesabının toplamda 530,8 bin (20/03/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Mayıs 2019 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, *“Meraklı zihinler için, kısa*

gönderilerde küresel gelişmeler.” açıklaması yer almaktadır. Hesap, küresel ölçekte gelişmeleri yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları yoğunlukla bölgesel çatışmalar ve küresel güçler arasındaki çekişmeleri kapsamına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 212,2 bindir (20/03/2024).

4.2.1.1. SprinterFactory 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-2 SprinterFactory 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, SprinterFactory adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde *“This is how the Western media manipulates the public to support one side or the other in the conflict. In Gaza, people ‘die’ while in Israel they are ‘killed’.”* ifadeleri orijinal dili İngilizce olarak paylaşılmıştır. Gönderinin çevirisi şu şekildedir: *“Batı medyası, çatışmada bir tarafı veya diğerini desteklemek için halkı bu şekilde manipüle ediyor. Gazze’de insanlar ‘ölüyor’, İsrail’de ise ‘öldürülüyor’.”*

- **Haber Verilen Durum:** Bir metnin haber verebilmesi için olayı işleme-duyurması gerekmektedir. Buradaki olay 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde gerçekleşen sürecin değerlendirilmesidir. Haber, ana akım medyanın Batı yanlısı bir tutum sergilediği ve gelişmeleri Batı-

Doğu perspektifi ile etken, edilgen yapı ile sunduğunu takipçilerine duyurmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haberlerinde uzun, detaylı anlatım dili tercih edilmemektedir. Haber 29 kelimedenden oluşmakta, 2 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Verilmek istenen mesaj, İsraililerin öldürüldüğü, Gazzelilerin ise öldüğüdür. Gazeteci, haberinde Batı kaynaklı basın kuruluşlarının gelişmeleri “taraf” olarak aktarmakta olduğuna değinmektedir. Haber söylemi, Batı medyasının Gazzelilerin ölümünü, failinden ayırarak vermekte ve suçlu hafifletme çabası içerisinde olduğunu ifade etmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber metni, Batı kaynaklı haber akışında kullanılan ikili dili açıklamakta ve bu kurumları ikiyüzlülikle suçlamaktadır. Habere eşlik eden görsel ise haber içeriğini destekler nitelikte olup, “BBCNews World” sayfasının resmi hesabından paylaşılan haber görseli ile desteklenmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Bu platform içi direkt mesaj ile paylaşabilme, gönderiyi “yeniden gönderi” olarak paylaşabilme, “alıntı ile yeniden gönderi” olarak paylaşabilme, “beğeni” olarak listelere ekleyebilme, “yer işareti” olarak listelere kaydedebilme ve platform dışı “harici link” olarak paylaşabilme özellikleridir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 605 yorum, 7 bin yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 17 bin beğeni ve toplamda 950 bin görüntülenme almıştır (20/03/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, Batı medyasının araştırmaya konu olan gündeme ilişkin yanlı yayınlar yaptığını anlatı olarak paylaşmaktadır. Gönderi, kişisel yorum taşımaktadır. Sosyal medya habercilik modeline uygun olarak tasarlanan içerik, görsel kanıtla desteklenmektedir. Habere konu olan olay Hamas’ın 7 Ekim saldırıları akabinde gerçekleşen ikili askeri müdahaleler neticesinde ölenlerin söylem olarak ayrı sunulmasıdır. Batı medyası İsraililerin öldürüldüğü, Gazzelilerin ise öldüğünü söylem olarak sunmaktadır. Haberi paylaşan gazeteci ise bu durumu ikiyüzlü bir tutum olarak değerlendirmekte ve

tepki göstermektedir. Gönderi yüksek beğeni, yeniden paylaşım ve görüntülenme sayısı ile geri bildirim almıştır. Dolaşımında uzun süre kalan gönderi, salt bir gerçekliğe dayandırılmaktadır. Fakat haber söyleminde kullanılan ikili anlatım dolayısıyla hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.1.2. SprinterFactory 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

SprinterFactory @Sprinterfactory

Former US Representative to the UN and current US presidential candidate Nikki Haley demands complete .....

"I tell Prime Minister Netanyahu to destroy them ! Finish them off ! You know Iran supported Hamas; finish them off! They will have to pay a heavy price for what they did."

Gönderiyi çevir

Nikki Haley @NikkiHaley

This is not just an attack on Israel—this was an attack on America.

Finish them, @Netanyahu.

They should have hell to pay for what they have just done.

ÖS 7:13 · 9 Eki 2023 · 187,2 B Görüntülenme

339 352 1 B 36

Görsel 4-3 SprinterFactory 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, SprinterFactory adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, "Former US Representative to the UN and current US presidential candidate Nikki Haley demands complete ..... 'I tell Prime Minister Netanyahu to destroy them ! Finish them off ! You know Iran supported Hamas; finish them off! They will have to pay a heavy price for what they did.'" ifadeleri orijinal dili İngilizce olarak paylaşılmıştır. Gönderinin çevirisi şu şekildedir: "ABD'nin eski BM Temsilcisi ve mevcut ABD başkan adayı Nikki Haley, taleplerin tamamlanmasını talep ediyor ..... 'Başbakan Netanyahu'ya onları yok etmesini söylüyorum! Bitir onları! İran'ın

Hamis'ı desteklediğini biliyorsunuz; onları bitir! Yaptıklarının bedelini ağır ödeyecekler'.”.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde yaşanan sürece dair açıklamalardır. Söz konusu demeci veren ise ABD'nin eski BM Temsilcisi ve ABD Başkan adayı Nikki Haley'in Twitter/X hesabından gerçekleştirdiği sansasyonel paylaşımıdır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 49 kelimedenden ve 5 bağlı cümleden oluşmaktadır. Gönderide haber kaynağının demeçlerine doğrudan atıf yapılmakta olup, verilmek istenilen mesaj ABD'nin eski BM Temsilcisi ve ABD Başkan adayı Nikki Haley'in olaya ilişkin kullandığı nefret dilidir. Haber söylemi, ABD'nin İsrail'in işlerine müdahil olarak Hamas'a doğrudan saldırı emri çağrısında bulunmasını duyurmaktadır. ABD, doğrudan Hamas'ı düşmanlaştırarak, uluslararası hukuku göz ardı etmekte ve katliam çağrısında bulunmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Gönderide verilmek istenilen mesaj, üst düzey bir bürokratin dahi 7 Ekim Hamas saldırısı çerçevesinde sağduyu merkezli hareket etmekten uzak kalmasıdır. Bir başkan adayının ve eski BM temsilcisi seviyesindeki kanaat önderinin kişisel Twitter/X platformu hesabından paylaştığı mesaj, doğrudan alıntılanarak ekran görüntüsü ile sunulmaktadır. Gazeteci, haber içeriğinde sunulan bilgiye destek olarak başkan adayının kürsüde yer alan ve ön planda “NIKKI HALEY-FOR PRESIDENT: NikkiHaley.com” mesajının görüldüğü bir fotoğraf eklemektedir. Bu ek materyalin, haber kaynağı hakkında sunulan başkan adaylığı statüsü bilgisini kanıtlamak amacıyla eklendiği düşünölmektedir (Aday, başkan adaylığı kampanyasını sonlandırmıştır).

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 339 yorum, 352 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, bin beğeni ve toplamda 187,2 bin görüntülenme almıştır (24/03/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında

gerçekleşen süreci takip etmektedir. Haber anlatısı, ABD'nin eski BM Temsilcisi ve mevcut (haber gönderisi tarihi ile) ABD Başkan adayı Nikki Haley'in saldırıyı kınayan ve Hamas'ı lanetleyen mesajını içermektedir. Haber metni Nikki Haley'in kendi şahsi Twitter/X hesabından paylaştığı mesajını doğrudan kaynak göstererek vermektedir. Haber söylemi, üst düzey ABD'li bir bürokratin dahi bir başka devletin iç işlerine müdahale ederek, nefret söylemi üretebildiğini anlatmaktadır. Gönderi yüksek beğeni, yeniden paylaşım ve görüntülenme sayısı ile geri bildirim almıştır. Dolaşımda uzun süre kalan gönderi, salt bir gerçekliğe, kaynağın demecine dayandırılmaktadır. Fakat haber kaynağının söylemi gerçek dışı bilgi barındırması dolayısıyla hakikat ötesi gerçekleri aktarır.

4.2.1.3. SprinterFactory 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

ÖÖ 2:16 · 9 Eki 2023 · 76,5 B Görüntülenme

29

282

1B

22

↑

Görsel 4-4 SprinterFactory 9 Ekim 2023 (2) Tarihli Haber Metni

Gazeteci tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde konu hakkındaki detaylı haber içeriğine ulaşamaması gerekçesi ile 9 Ekim 2023 tarihli bir diğer gönderi analiz edilmektedir. Haber, SprinterFactory adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Ana akım medya: Bir tarafta üzerinde Ukrayna ülke adı yazan ve ülke bayrak*

renkleri ile boyalı, yanan molotof kokteyli; diğer tarafta yine aynı şekilde üzerinde Filistin ülke adı yazan ve ülke bayrak renkleri ile boyalı, yanan molotof kokteyli çizimi ile sunulmuştur. Ukrayna tarafı kahramanlar olarak sunulurken, Filistin tarafı teröristler olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu görsel bir karikatür olup, Latuff 2022 imzası ile resmedilmiştir. Carlos Latuff, Brezilyalı karikatürist olarak özellikle siyasi sola yakın karikatürler çizmektedir. Yoğunlukla çalışmalarında Arap Baharı, İsrail-Filistin çatışmalarına yer vermektedir.” karikatürüne yer verilmektedir.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabindeki süreç ile Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'nın Nazizm'den arındırılması adına giriştiği askeri operasyon süreci karşılaştırmalı olarak sunulmasıdır. Eleştirel bir perspektiften ele alınan karikatür, gazeteci tarafından herhangi bir yorum barındırmadan sunulmaktadır. Haber, Batı merkezli ana akım medyanın 2 sürece bakışını resmetme amacındadır.

- **Haber Dili:** Haberde kelimeler yer almamaktadır. Haberin kendisi görsel olarak, karikatürle sunulmaktadır. Karikatür, 6 kelimededen oluşmaktadır. Haber söylemi, örtük olarak Batı karşıtı bir anlatım kurgulamaktadır. Bu kurgu, Batının ikiyüzlü bir tutumla Ukrayna'nın Rus müdahalesine karşı kahramanca bir tutum sergilediğini ifade etmektedir. Diğer taraftan Filistin'in İsrail müdahalesine karşı durması terörist bir tutum olarak resmedilmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haberde sunulmak istenilen mesaj, Batı merkezli ana akım medyanın ikiyüzlü bakış açısının Latuff imzalı bir karikatür ile resmedilmesidir. Haber söylemi, Ukrayna tarafının kullandığı molotof kokteylinin kahramanlık olarak ana akım medya tarafından sunulmakta olduğuna ilişkindir. Diğer taraftan aynı durum Filistin tarafında ise yine aynı ana akım medya kuruluşları tarafından teröristlik eylemi olarak söyleme dönüştürülmektedir. Haberin kendisi, karikatürdeki mesajdır. Bu bağlamda haber metnin karikatür olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 29 yorum, 282 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, bin beğeni ve toplamda 76,5 bin görüntülenme almıştır (27/03/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında gerçekleşen süreci takip etmektedir. Haber anlatısı, söz konusu karikatür üzerinden oluşturulmaktadır. Gazeteci, haber söylemini karikatürde ifade edilen Batı merkezli ana akım medyanın ikiyüzlü bakış açısına vurgu yaparak kurgulamaktadır. Bir tarafta Ukrayna tarafının molotof kokteyli mücadelesini kahramanlık olarak nitelendirilirken, diğer tarafta Filistin halkının molotof kokteyli kullanması terör eylemi olarak resmedilmektedir. Burada anlatılmak istenen, görünen ve gösterilmek istenilen arasında derin anlamsal farklılıktır. Medya, tarafsız değildir. Özellikle Batı merkezli ana akım medya bu tarz ikili bakış açılarını yayınlarında sıklıkla kullanmaktadır. Burada gazeteci tarafsız olma durumundan uzaklaşmaktadır. Paylaştığı karikatür haberi ile durumu ikiyüzlülük olarak nitelendirmekte ve kamuoyuna durumu aktarma çabası içerisine girmektedir. Gönderi yüksek beğeni, yeniden paylaşım ve görüntülenme sayısı ile geri bildirim almıştır. Dolaşımında uzun süre kalan gönderi, salt bir gerçekliğe dayanmamaktadır. Resmi kaynaklardan alınan bilgileri barındırmamaktadır; aksine karikatürle mevcut duruma eleştirel bir bakış açısı getirme çabası içerisindedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.1.4. SprinterFactory 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

 SprinterFactory ✓
@Sprinter99800

More footage of Israeli prisoners.
[Gönderiyi çevir](#)

ÖS 2:39 · 7 Eki 2023 · 544,2 B Görüntülenme

114 1B 4B 273

Görsel 4-5 SprinterFactory 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Gönderi, SprinterFactory adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Gönderi, “*More footage of Israeli prisoners.*” ifadeleri orijinal dili İngilizce olarak paylaşılmıştır. Gönderinin çevirisi şu şekildedir: “*İsrailli mahkûmların daha fazla görüntüsü.*” Haber gönderisine eşlik eden 4 ayrı video içeriği bulunmaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısında tutsak alınan İsraillilerin videolarıdır. Haberi verilen olay, saldırı akabinde gerçekleşen tutsak alma eylemidir. İsraillilerin tutsak olarak Hamas militanları tarafından gözümlüne alınması olayıdır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, tek cümle içerisinde 5 kelimedenden oluşmaktadır. Ayrıca haber metnine eşlik eden 4 ayrı video içeriği de habere eşlik edecek şekilde paylaşılmaktadır. Haber söylemi, bir video-haber içeriğine sahiptir. Haber kurgusu, tarafsız kalarak doğrudan İsrailli tutsakları takipçileri ile paylaşmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber içeriği 7 Ekim saldırıları ile Hamas militanlarının yakaladığı İsraili tutuklulardır. Haber materyalleri 4 adet videodan oluşmakta olup, video içeriklerinde söz konusu yakalama sürecine ilişkin görüntüler yer almaktadır. Video içeriklerinden ilk ikisi yakalanan sivilleri gösterirken, son iki video imha edilen İsrail tankından çıkarılan askerlerin görüntüleridir. Video içeriklerinin profesyonel medya çalışanları tarafından kaydedilmediği, alanda bulunan kişilerce kayıt altına alındığı görülmektedir. Hamas, söz konusu bu videoların paylaşılmasına propaganda amacı ile izin vermektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisi hem metin hem de görüntü olarak paylaşılmaktadır. Fakat bu gönderide haber anlatısı, söz konusu 4 video üzerine kurgulanmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 114 yorum, bin yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 4 bin beğeni ve toplamda 544,2 bin görüntülenme almıştır (29/03/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında gerçekleşen süreci takip etmektedir. Haber anlatısı, Hamas militanları tarafından yakalanan İsrailileri göstermektedir. Gönderi, video haber içeriğine sahiptir. Gönderi yüksek beğeni, yeniden paylaşım ve görüntülenme sayısı ile geri bildirim almıştır. Dolaşımda uzun süre kalan gönderi, salt bir gerçekliğe dayanmaktadır. Video içerikleri resmi kaynaklardan değil vatandaş gazetecilerinden, alandan gelen gnderilerdir. Bu bağlamda salt gerçeklere dayanan haber hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.2. Fenomen Gazeteci İbrahim Haskoloğlu

ibrahim Haskoloğlu ✓
@haskologlu

Journalist | Anlık Haberler için Bildirimleri Açın | İletişim İçin:
ibrahimhaskologlu@gmail.com

Gazeteci İstanbul, Türkiye twitch.tv/haskologlu
Aralık 2013 tarihinde katıldı

461 Takip edilen 974,8 B Takipçi

Görsel 4-6 İbrahim Haskoloğlu Twitter/X Profili

İbrahim Haskoloğlu adlı Twitter/X hesabının toplamda 974,8 bin (01/04/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Aralık 2013 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “*Journalist, Anlık Haberler için Bildirimleri Açın.*” açıklaması yer almaktadır. Hesap, küresel ölçekte olmakla birlikte çoğunlukla Türkiye merkezli gelişmeleri yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları çoğunlukla haber-yorum, siyaset, ekonomi, spor ve diğer güncel gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 23,2 bindir (01/04/2024).

4.2.2.1. İbrahim Haskoloğlu 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

ibrahim Haskoloğlu ✓
@haskologlu

...

ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya, İsrail'in kendisini savunması için her türlü desteği vereceklerini açıkladı.

Hamas'ın saldırısı sonrası uluslararası kamuoyunda desteği az olan Filistin artık tamamen tek başına.

Bugüne kadar gördüklerimiz hiçbir şey değildi Gazze'de çok büyük bir yıkım olacak.

Bu işler güvenli bölgelerden kefen giyip, konvoy yapmakla olmuyor. Maalesef çok sayıda sivil hayatını kaybedecek.

ÖÖ 1:18 · 10 Eki 2023 · **858 B** Görüntülenme

 342

 177

 2 B

 35

Görsel 4-7 İbrahim Haskoloğlu 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, İbrahim Haskoloğlu adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya, İsrail'in kendisini savunması için her türlü desteği vereceklerini açıkladı. Hamas'ın saldırısı sonrası uluslararası kamuoyunda desteği az olan Filistin artık tamamen tek başına. Bugüne kadar gördüklerimiz hiçbir şey değildi Gazze'de çok büyük bir yıkım olacak. Bu işler güvenli bölgelerden kefen giyip, konvoy yapmakla olmuyor. Maalesef çok sayıda sivil hayatını kaybedecek.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde başlayan süreçte Filistin halkının uluslararası kamuoyunda yalnız kalmasıdır. Batı bloğunun İsrail'i destekleyecekleri bilgisi paylaşılmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 55 kelime ve 5 bağlı cümleden oluşmaktadır. Haber metni görsel barındırmamakta, yorum-haber içeriğine sahiptir. Haber söylemi, Batı bloğunun desteğini alan İsrail'in sivil katliamlara girişeceği bilgisini paylaşmaktadır. Örtük olarak, Filistin halkının yalnız bırakıldığı dile getirilmektedir. Burada ifade edilmek istenen,

Türkiye’de sivil otorite temsilcileri ve halkın güvenli bölgeden Filistin’e destek açıklamalarının eleştirilmesidir. Destek açıklamaları hamaset olarak değerlendirilmekte, fiili olarak Filistin halkına herhangi bir destekte bulunulmadığı belirtilmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber, yorum bilgisi ile 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde uluslararası kamuoyunda Filistin halkının yalnız kaldığı bilgisini duyurmaktadır. İçeriğe uygun materyaller haber metnine ek olarak paylaşılmamıştır.

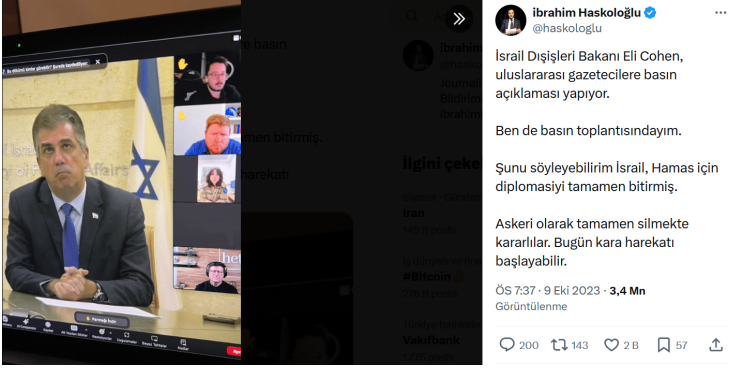
- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisi, profil sahibi tarafından seçili yorumları gizleme özelliği ile paylaşılmıştır. Bu özellik profil sahibine, gönderisi altına yapılan yorumlar arasından diğer kullanıcıların görmesini istemediği yorumları gizleyebilme imkânını sunmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 342 yorum, 177 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 2 bin beğeni ve toplamda 858 bin görüntülenme almıştır (02/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında Filistin halkının uluslararası kamuoyunda nasıl yalnız kaldığını anlatmaktadır. Batı bloğu olarak adlandırılan ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi ülkelerin İsrail’in saldırılarını desteklemek üzerine açıklamalar yaptığı bildirmektedir. Bu durum neticesinde, uluslararası kamuoyunda Filistinlilerin desteksiz kaldığı bilgisi gazetecinin yorumu ile paylaşılmaktadır. Gazze’de hali hazırda yaşanan yıkımın katlanarak artacağı ön görüşü dile getirilmektedir. Diğer taraftan iç kamuoyuna mesajlar da verilmektedir. Güvenli bölgelerden Gazze ve Filistin halkına destek açıklayan Türk kamuoyu eleştirilmekte, sivil ölümlerinin katlanarak artacağı yorumunda bulunulmaktadır. Hakikat ötesi içerikleri barındırmaktadır.

4.2.2.2. İbrahim Haskoloğlu 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-8 İbrahim Haskoloğlu 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, İbrahim Haskoloğlu adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, *“İsrail Dışişleri Bakanı Eli Cohen, uluslararası gazetecilere basın açıklaması yapıyor. Ben de basın toplantısındayım. Şunu söyleyebilirim İsrail, Hamas için diplomasiyi tamamen bitirmiş. Askeri olarak tamamen silmekte kararlılar. Bugün kara harekâtı başlayabilir.”* ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde gerçekleştirilen İsrail Dışişleri Bakanı Eli Cohen’in basın toplantısında ifade edilenlerdir. Demeçleri aktaran gazeteci, kişisel yorumu ile Hamas ve İsrail tarafları arasında diplomasi seçeneğinin ortadan kalktığını ifade etmektedir. İsrail tarafı Hamas’a karşı Gazze merkezli askeri operasyona girişmeye kararlıdır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 31 kelime ve 5 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haberini gazeteci, ben dili ile kurgulamakta olup, yorum haber içeriği sunmaktadır. Gelişmeleri kendi kişisel penceresinden okuyucularına aktarmaktadır. Haber söylemi, Hamas’ın ortadan kaldırılacağını paylaşmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber, yorum bilgisi ile 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde başlaması beklenen İsrail askeri operasyonunun son durumunu paylaşmaktadır. Konu üstüne basın mensuplarına yönelik gerçekleştirilen toplantı, gazeteci tarafından anlık ekran görüntüsü ile paylaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisi, anlık ekran görüntüsü ile samimi bir biçimde, takipçileriyle sohbet eden bir dille paylaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 200 yorum, 143 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 2 bin beğeni ve toplamda 3,4 milyon görüntülenme almıştır (03/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında gerçekleşmesi beklenen İsrail kara harekâtının olasılıklarını değerlendirmektedir. Fenomen gazeteci Haskoloğlu, bu değerlendirmeyi katıldığı bir basın toplantısı üzerinden gerçekleştirmektedir. İsrail Dışişleri Bakanı Eli Cohen'in basın toplantısında ifade edilenler, gazeteci tarafından açıklanmaktadır. Katıldığı toplantıdan elde ettiği bilgileri kişisel yorumları ile okuyucularına aktaran gazeteci, ben dilini kullanmaktadır. Gazeteci kendini kişisel olarak ön plana çıkararak, yorumları ile haberini paylaşmaktadır. Bu paylaşım, okuyucuları ile sohbet eden bir üsluba sahiptir. Bu yaklaşım, geleneksel basında hâkim olan, aşılması imkânsız sınırları ortadan kaldırarak samimi bir haber paylaşım ağının kurulmasını sağlamaktadır. Haber içeriği salt gerçeklere dayanmaktadır. Bu bağlamda hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.2.3. İbrahim Haskoloğlu 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-9 İbrahim Haskoloğlu 9 Ekim 2023 (2) Tarihli Haber Metni

Gazeteci tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde konu hakkındaki detaylı haber içeriğine ulaşılamaması gerekçesi ile 9 Ekim 2023 tarihli bir diğer gönderi analiz edilmektedir. Haber, İbrahim Haskoloğlu adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde “*Hamas saldırısında tamamı ölen bir aileden geriye kalan fotoğraf: SPOTLINE | This entire family murdered by Hamas*” ifadeleri yer almaktadır. Haber gönderisinin çevirisi ise şu şekildedir: “*SPOT HATTI | Bütün aile Hamas tarafından öldürüldü.*”

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısında hayatını kaybeden bir ailedir. Bir fotoğraf karesi ile duyurulan olay, mutlu bir aile tablosunu resmetmektedir. Bu fotoğraf karesi, Hamas saldırısı ile sivillerin ve çocukların hedef alındığı bilgisini paylaşmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 17 kelimedenden ve 3 ayrı cümleden oluşmaktadır. Gazeteci haber

söyleminde, Hamas saldırısında ölen bir ailenin tamamen yok olduğunu ifade etmektedir. Hamas saldırısı bir askeri operasyon niteliğinden çıkarılarak, haber söyleminde yer alan mutlu aile tablosu neticesinde, sivillerin ve çocukların hedef alındığı kanlı bir terör eylemi olarak nitelenmektedir.

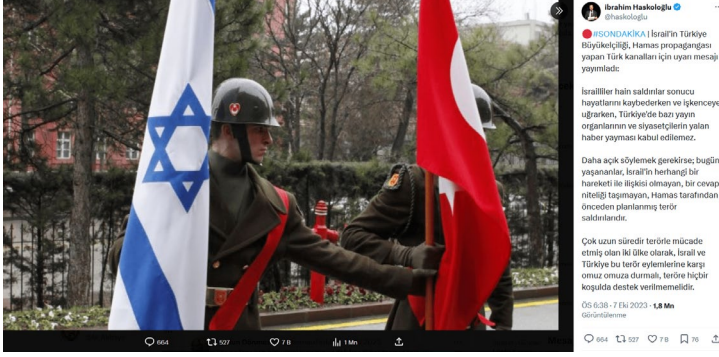
- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber metnini açıklayan nitelikte bir fotoğraf karesi paylaşılmaktadır. Fotoğraf karesi, bir başka Twitter/X hesabının paylaşımının alıntılanması ile okuyuculara ulaştırılmaktadır. Haber fotoğrafının alıntılanıldığı hesap ise, “*SPOT HATTI | Bütün aile Hamas tarafından öldürüldü.*” mesajı ile gelişmeyi aktarmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisi, Twitter/X platformunun sunduğu alıntılı yeniden gönderim özelliğini kullanarak, bir başka haber sayfasının gönderisini paylaşmaktadır. The Spot profil adına sahip olan sayfanın gönderisi, orijinal dili İngilizceden Türkçeye çeviri ile okuyuculara aktarılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda bin yorum, 433 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 4 bin beğeni ve toplamda 1,3 milyon görüntülenme almıştır (04/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonucunda ölen bir ailenin fotoğrafı ile birlikte olayı duyurmaktadır. Olayı ele alan gazeteci, İngilizce yayın yapan bir başka haber yayın organının gönderisini kullanarak fotoğraf karesini paylaşmaktadır. Fotoğrafta yer alan mutlu aile tablosu ile terör saldırısına dair olumsuz bir bakış açısı oluşturulmaktadır. Sosyal medya haberi olarak paylaşılan haberde, kısa ve öz bir anlatım ile tek cümlelik bir metin yer almaktadır. Haber içeriği salt gerçeklere dayanmaktadır. Bu bağlamda hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.2.4. İbrahim Haskoloğlu 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-10 İbrahim Haskoloğlu 07 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, İbrahim Haskoloğlu adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “#SONDAKİKA | İsrail’in Türkiye Büyükelçiliği, Hamas propagangası yapan Türk kanalları için uyarı mesajı yayımladı: İsraililer hain saldırılar sonucu hayatlarını kaybederken ve işkenceye uğrarken, Türkiye’de bazı yayın organlarının ve siyasetçilerin yalan haber yayması kabul edilemez. Daha açık söylemek gerekirse; bugün yaşananlar, İsrail’in herhangi bir hareketi ile ilişkisi olmayan, bir cevap niteliği taşımayan, Hamas tarafından önceden planlanmış terör saldırıdır. Çok uzun süredir terörle mücadele etmiş olan iki ülke olarak, İsrail ve Türkiye bu terör eylemlerine karşı omuz omuza durmalı, teröre hiçbir koşulda destek verilmemelidir.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde İsrail’in Türkiye Büyükelçiliği tarafından yayımlanan bir bildirin haberleştirilmesidir. Saldırı sonrasında bazı Türk yayın organlarının Hamas propagandası yaptığı iddia edilerek, yıllardır süregelen ortak terör mücadelesi vurgusu yapılmakta ve terör propagandası yapan yayın organları eleştirilmektedir.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 82 kelime ve 5 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Gazeteci haber söyleminde, resmi kanalların demeçlerini aktarmakta ve İsrail tarafının sözcülüğünü üstlenmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber metnine eşlik eden görselde, Türkiye ve İsrail bayraklarını tutan 2 Türk askeri resmedilmektedir. Ülkeler arası dostluk bağına değinen görsel, askeri bir operasyona dair işaretler de taşımaktadır. Terörle mücadele kapsamında kaleme alınan haber metnindeki hâkim haber söylemi, yine teröristlerle mücadeleyi kapsamına almaktadır. Bu bağlamda ülke bayraklarını tutan asker görseli ile haber söylemi pekiştirilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisi, Twitter/X platformunun sunduğu hashtag-etiket özelliğinden faydalanarak gazetecinin #SONDAKİKA kapsamına aldığı görülmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 664 yorum, 525 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 7 bin beğeni ve toplamda 1,8 milyon görüntülenme almıştır (06/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında Türkiye’de Hamas propagandası yapılmakta olduğuna dair gelişmeleri aktarmaktadır. Haber söyleminde dile getirilen İsrail’in Türkiye Büyükelçiliği’nin terörle ortak mücadele ifadelerine odaklanılmaktadır. Hamas adlı oluşum terörle ilişkilendirilmekte, Türkiye’nin askeri olarak kendi terörle mücadelesine eş tutulmaktadır. Bu bağlamda haber söylemi, aktarılan demeçle birlikte Türkiye ve İsrail arasındaki terörle mücadele birlikteliğine vurgu yapmaktadır. Her ne kadar sosyal medya haberi olarak paylaşılmış olsa da haber genel gazetecilik kurallarına bağlı kalmaktadır. Uzun ve yoğun bir anlatım dili ile resmi kaynakların aktarımına yer verilmektedir. Haber içeriği salt gerçeklere dayanmaktadır. Bu bağlamda hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.3. Fenomen Gazeteci Cüneyt Özdemir

cüneyt özdemir ✓
@cuneytozdemir

hayat, hayaller, kırıklıklar, umutlar, dünya, aşk, bulantı, ilişkiler, siyaset, diplomasi, sinema, can sıkıntısı... tt.gt/cuneyt

Medya ve Habercilik Şirketi Memleket [YouTube.com/cuneytozdemir](https://www.youtube.com/cuneytozdemir)
Nisan 2009 tarihinde katıldı

1.511 Takip edilen 7,5 Mn Takipçi

Görsel 4-11 Cüneyt Özdemir Twitter/X Profili

Cüneyt Özdemir adlı Twitter/X hesabının toplamda 7,5 milyon (10/04/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Nisan 2009 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “*hayat, hayaller, kırıklıklar, umutlar, dünya, aşk, bulantı, ilişkiler, siyaset, diplomasi, sinema, can sıkıntısı... http://tt.gt/cuneyt.*” açıklaması yer almaktadır. Hesap küresel ölçekte, yoğunlukla Türkiye merkezli gelişmeleri yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları haber-yorum, siyaset, ekonomi, spor ve diğer gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 45,4 bindir (10/04/2024).

4.2.3.1. Cüneyt Özdemir 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-12 Cüneyt Özdemir 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Cüneyt Özdemir adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*HAMAS MÜZİK FİSTVALİ KATLIAMI İLE DÜNYADAKİ MEŞRUIYETİNİ KAYBETTİ. BİR DAHA FİLİSTİN SOKAKLARINDA BAŞINI UZATMASI BİLE MÜMKÜN DEĞİL... ULUSLARARASI CAMİADA YENİ BİR İŞİD DÜZEYİNDE DEĞERELENDİRİLECEKTİR.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde gerçekleşen olayların değerlendirmesidir. Bir süreç yorumu olarak paylaşılan gönderi, kanal sahibinin canlı yayınında ifade edilenlerin özeti niteliğindedir.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 24 kelime ve 3 bağlı cümleden oluşmaktadır. Haber metni yorum niteliği taşımakta olup dikkat çekici durum ise gazetecinin metni “caps-lock” açık yani büyük harflerle paylaşmış olmasıdır. İnternet dünyasında bu durum “bağırma” eylemi olarak değerlendirilmektedir.

Haber söylemi, Hamas'ın meşruiyetini kaybettiğini ifade etmektedir. Filistinlilerin dahi Hamas'ı desteklemeyeceği söylemini dolaşımda tutmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber metnine eşlik eden materyal, bir video içerik paylaşım sitesine dönük gönderi linkidir. Canlı yayın sayfasına yönlendiren link, aynı zamanda Twitter/X akışında da gösterilmektedir. “NEDEN İSRAİL'İN ACISININ YANINDA, GAZZE KUŞATMASININ KARŞISINDA DURMALIYIZ?” başlığına sahip olan video içeriği, 3 dakika 30 saniyelik özet videosu ile haber metnine eşlik eden şekilde okuyuculara sunulmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisi, Twitter/X platformunun sunduğu video içerik özelliğini kullanmaktadır. Gazetecinin kendi canlı yayınından elde edilen kesitlerle sunulan 3 dakika 30 saniyelik video, harici link olarak da YouTube sayfasına yönlendirmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 437 yorum, 168 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 637 beğeni ve toplamda 223 bin görüntülenme almıştır (10/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında gerçekleşen olayları değerlendiren gazetecinin yorumlarını içermektedir. Bir canlı yayın bağlantısı ile mevcut durumu değerlendiren gazeteci, haber söyleminde Hamas adlı örgütün kamuoyu desteğini kaybettiğine değinmektedir. Durumun şiddet düzeyini İŞİD saldırılarına eş tutmaktadır. Gazetecinin bir terör saldırısı olarak değerlendirdiği operasyonun, Hamas'a olan uluslararası kamuoyundaki desteği tamamen bitirdiğini belirtmektedir. Hamas'ın saldırısını, “Müzik Festivali Saldırısı” olarak niteleyerek, ölen sivillerin sadece müzik festivalinde hayatını kaybettiği yorumunda bulunmaktadır. Gazeteci, yorum niteliği taşıyan haber içeriğinde, internet dünyasında “bağırma” eylemi olarak nitelendirilen caps-lock açık yani büyük harflerle metnini kaleme almaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.3.2. Cüneyt Özdemir 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

cüneyt özdemir ✓
@cuneytozdemir

Gazze'de 2 milyon insan yaşıyor. Sürekli bombalanıyor, yerle bir. Biraz önce resmen suları kesildi, elektrik, yiyecek de kesilecek, abluka başlıyor. İKİ MİLYON insana (yarısı çocuk) böylesine bir abluka kabul edilemez. Askeri operasyon ayrı, bu çok ayrı bir şey! Sivillere yönelik her türlü şiddete karşıyım.

ÖS 11:55 · 9 Eki 2023 · 2,6 Mn Görüntülenme

858

2 B

17 B

57

Görsel 4-13 Cüneyt Özdemir 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Cüneyt Özdemir adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “Gazze’de 2 milyon insan yaşıyor. Sürekli bombalanıyor, yerle bir. Biraz önce resmen suları kesildi, elektrik, yiyecek de kesilecek, abluka başlıyor. İKİ MİLYON insana (yarısı çocuk) böylesine bir abluka kabul edilemez. Askeri operasyon ayrı, bu çok ayrı bir şey! Sivillere yönelik her türlü şiddete karşıyım.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde gerçekleşen sürece dair durumun özetidir. Gazze’ye karşı İsrail askerleri tarafından başlatılan askeri operasyon iki milyon insanı zor durumda bırakmaktadır. Bu operasyonda bir milyonu çocuk toplamda iki milyon insan abluka altına alınarak şiddete maruz bırakılmaktadır. Sürekli bombalanan Gazze’de her yer yıkılmış, “biraz önce” ifadesi ile yeni bir gelişme olarak suların kesildiği, elektrikler ve yiyeceklerin de yakında kesileceği bilgisi paylaşılmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 44 kelime ve 6 bağlı cümleden oluşmaktadır. Haber kaynak belirtmeksizin yakın tarihli gelişmeleri paylaşmaktadır. Aynı zamanda yorum niteliği taşıyarak söz konusu bu gelişmeler gazetecinin kendi yorumları ile okuyuculara ulaştırılmaktadır. Haber söylemi, Gazzeli sivil halkın mağdur olduğu bilgisini dolaşıma koymaktadır. Bu mağduriyetin sorumlusu ise saldırıda bulunan İsrail tarafıdır. Gazeteci,

haber söyleminde sivillere yönelik askeri girişimlerin karşısında olduğunu belirtmektedir. Bu karşıt durum, İsrail tarafının Hamas'a yönelik gerçekleştireceği askeri operasyonları kapsamamaktadır.

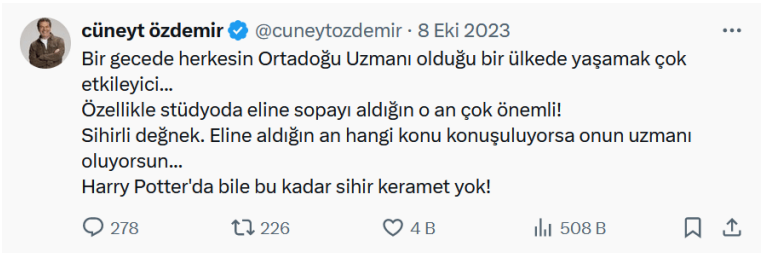
- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden herhangi bir görsel materyal bulunmamaktadır. Haber içeriğini destekleyen herhangi bir harici link, video, ses parçası kullanılmamıştır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 858 yorum, 2 bin yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 17 bin beğeni ve toplamda 2,6 milyon görüntülenme almıştır (11/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasındaki sürece ışık tutmaktadır. İlk olarak duyurulan olay, Gazze'de yaşayan insan nüfusunun 2 milyona tekabül ettiği. Daha sonra ise bu insanların sürekli bombalanarak şiddete maruz bırakıldıklarıdır. Zaman bilgisi paylaşılarak "biraz önce" suların kesildiği ve yakında da elektrik ile gıdanın kesileceği bilgisi paylaşılmaktadır. Ayrıca 2 milyon nüfusun yaklaşık yarısının çocuk olduğuna değinilmektedir. Bu askeri operasyonun bir ablukaya dönüştüğü ve kabul edilemeyeceği de yorum olarak gazeteci tarafından haber içeriğinde yer almaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.3.3. Cüneyt Özdemir 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-14 Cüneyt Özdemir 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Cüneyt Özdemir adlı hesap sahibi tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, "Bir gecede herkesin Ortadoğu

Uzmanı olduğu bir ÷lkede yaşamak çok etkileyici... Özellikle stüdyoda eline sopayı aldığın o an çok önemli! Sihirli değnek. Eline aldığın an hangi konu konuşuluyorsa onun uzmanı oluyorsun... Harry Potter'da bile bu kadar sihir keramet yok!" ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde gerçekleşen süreçle alakalı bir yorum bilgisidir. İsrail-Hamas gerginliğini Ortadoğu problemi olarak duyuran gazeteci, televizyon kanallarında durumun değerlendirilmesine dair fikirlerini paylaşmaktadır. Söz konusu haber programlarına katılan uzmanlar eleştirilerek, değnek kullanımı ile Ortadoğu haritasının yorumlanması tiye alınmıştır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 39 kelime ve 5 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber bilgisi gazetecinin kişisel yorumlarıyla duyurulmaktadır. Haber söyleminde gazeteci, uzmanlar tarafından gerçekleştirilen televizyon yorumlarını eleştirmektedir. Ortadoğu hakkında bir gecede uzman olan televizyon yorumcuları ortaya çıkmış ve bu durum gazeteci tarafından küçümsenmiştir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden herhangi bir görsel materyal bulunmamaktadır. Haber içeriğini destekleyen herhangi bir harici link, video, ses parçası bulunmamaktadır.

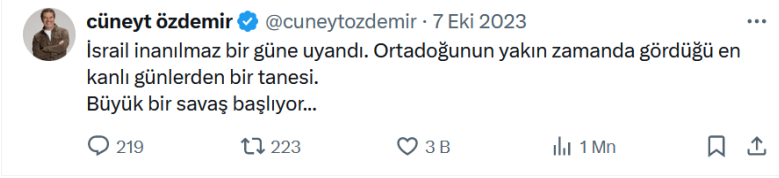
- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 277 yorum, 225 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 4 bin beğeni ve toplamda 508,6 bin görüntülenme almıştır (12/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasındaki sürece dair televizyon kanallarında gerçekleştirilen haber programlarını eleştirmektedir. Gazeteci, haber-yorum içeriğine sahip gönderisinde, televizyon kanallarında boy gösteren uzman vasfına sahip kişileri odak noktasına almaktadır. İsrail-Hamas arasındaki gerginliği Ortadoğu problemi olarak değerlendiren gazeteci, eline sopa alan uzmanların harita üzerinden fikir beyan etmesi durumunu

eleştirmektedir. Örneğin sopa göndermesi Harry Potter'ın kullandığı sihirli asa-sopanın kerametine de esprili bir dille vurgu yapmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.3.4. Cüneyt Özdemir 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-15 Cüneyt Özdemir 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Cüneyt Özdemir adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*İsrail inanılmaz bir güne uyandı. Ortadoğunun yakın zamanda gördüğü en kanlı günlerden bir tanesi. Büyük bir savaş başlıyor...*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısıdır. Gazeteci gönderisinde İsrail'in saldırı haberiyle güne başladığını belirtmektedir. Haberde geçen olaya dair konum bilgisi paylaşmayan gazeteci, “Ortadoğu'nun” yakın tarihinde yaşadığı en kanlı gün olarak saldırıyı nitelendirmektedir. Ayrıca yorum bilgisi paylaşan gazeteci, Hamas saldırısı akabinde büyük bir savaşın başlayacağı öngörüsünde bulunmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 18 kelime ve 3 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber bilgisi olarak paylaşılan olay, kapalı bir anlatımla kanlı bir gün olarak nitelendirilen Hamas'ın 7 Ekim 2023 tarihli Aksa Tufanı Operasyonu'dur.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden herhangi bir görsel materyal bulunmamaktadır. Haber içeriğini destekleyen herhangi bir harici link, video, ses parçası bulunmamaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 219 yorum, 224 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 3 bin beğeni ve toplamda 1,2 milyon görüntülenme almıştır (13/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısını duyurmaktadır. Olayı Ortadoğu'nun son zamanlarda tanık olduğu en kanlı günlerden birisi olarak yorumlayan gazeteci, süreci İsrail'in penceresinden değerlendirmektedir. Mağdur durumunda yer alan taraf İsrail olarak gösterilmektedir. İsrail tarafının tepkilerine odaklanan gazeteci, haberine yorumunu da eklemektedir. Bu yorum savaşın yıkıcı bir güce ulaşarak büyüyeceği ön görüşüne dayanmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.4. Fenomen Gazeteci Nevşin Mengü

NEVŞİN MENGÜ
Bugün Ne Oldu?
Kanalımızda abone olun
içeriklerimizi kayırmayın.

Takip etmeni
twitter.com/nevsinmengü

... 🔍 👤 Takip et

nevsin mengü ✓
@nevsinmengü

journalist

📁 Medya ve Habercilik Şirketi 📍 Turkey 🌐 bit.ly/3hBFUzn
📅 Ocak 2010 tarihinde katıldı

1.377 Takip edilen 2,9 Mn Takipçi 1 Abonelik

Görsel 4-16 Nevşin Mengü Twitter/X Profili

Nevşin Mengü adlı Twitter/X hesabının toplamda 2,9 milyon (20/11/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap, Ocak 2010 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “journalist.” açıklaması yer almaktadır. Hesap küresel ölçekte, yoğunlukla Türkiye merkezli gelişmeleri yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları haber-yorum, siyaset, ekonomi, spor, eğlence ve diğer gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 34,1 bindir (20/11/2024).

4.2.4.1. Nevşin Mengü 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

nevsin mengü ✓

@nevsinmengü

Abone ol

...

Savaşın İran'ı da içine alacak biçimde tırmanması en çok korkulan senaryo, son gelen açıklamalar, bu olasılığın şimdilik düşük olduğunu gösteriyor.

✦ ABD Genel Kurmay başkanı General CQ Brown, bölgeye gönderilen askeri uçak gemisinin özellikle İran'ı engellemeye yönelik olduğunu söyledi

✦ İran'ın Rehberi Hamaney, Filistin gençliğini alından öptüğünü vurguladı. Ancak son olayların Filistinli olmayanların işi olduğunu söyleyenlerin yanlış hesap içinde olduğunu söyledi

Şu aşamada İran, direk çatışmadan kaçınmak istiyor

Son düzenleme: ÖS 2:24 · 10 Eki 2023 · 544 B Görüntüleme

💬
106

↻
26

❤️
584

🔖
4

🔗

Görsel 4-17 Nevşin Mengü 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Nevşin Mengü adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Savaşın İran'ı da içine alacak biçimde tırmanması en çok korkulan senaryo, son gelen açıklamalar, bu olasılığın şimdilik düşük olduğunu gösteriyor. ✦ ABD Genel Kurmay başkanı General CQ Brown, bölgeye gönderilen askeri uçak gemisinin özellikle İran'ı engellemeye yönelik olduğunu söyledi. ✦ İran'ın Rehberi Hamaney, Filistin gençliğini alından öptüğünü vurguladı. Ancak son olayların Filistinli olmayanların işi olduğunu söyleyenlerin yanlış hesap içinde olduğunu söyledi. Şu aşamada İran, direk çatışmadan kaçınmak istiyor*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabindeki uluslararası gelişmelerdir. Ana olay, Filistin/Hamas ile İsrail arasındaki savaşın genişleyerek İran'ı da içerisine alması olasılığıdır. Burada işlenen haber olgusu, İran merkezli olarak gelişmeleri duyurmaktadır. İran'ın savaşa girmesi durumuna karşılık ABD'nin bölgedeki caydırıcılığını arttırmak adına attığı askeri girişimlere yer verilmektedir. Aynı zamanda bir çıkarımda bulunarak, İran'ın şu aşamada savaşa girmekten kaçındığı yorumu habere eklenmektedir.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 66 kelime ve 5 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber, kaynak bilgisine başvurmaksızın ABD Genelkurmay Başkanı General CQ Brown'un ifadelerini duyurmaktadır. Fakat habere konu olan durum çerçevesinde tarafların her ikisine de söz hakkı verildiği görülmektedir. İran'ın Rehberi Hamaney'in açıklamaları da haber metni içerisinde yer almaktadır. Haber söylemi, Filistin meselesini İran-ABD "atışması" üzerinden değerlendirmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal bulunmamaktadır. Fakat sosyal medya haber diline uygun olarak yer imi emoji ile fenomen gazeteci kendi haber içeriğini maddelere ayırmaktadır. Böylelikle haberin daha kolay anlaşılmasına olanak sunmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 106 yorum, 26 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 584 beğeni ve toplamda 544 bin görüntülenme almıştır (20/11/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde bölgede yaşanan uluslararası gelişmeleri duyurmaktadır. Haber gönderisi, tarafsızlık ilkesini işletebilmek adına tarafların her ikisine de söz hakkı sunmaktadır. Fakat mesele İsrail-Hamas/Filistin savaşı olmasına rağmen, ABD-İran merkezli bir değerlendirme yapılmıştır. Haber gönderisi fenomen gazetecinin kişisel yorumunu da barındırmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.4.2. Nevşin Mengü 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

nevsin mengü ✓
@nevsinmengü

Abone ol

...

Hamas Aksa Tufanı operasyonunda Negev çölünde düzenlenen Süpernova müzik festivalini bastı. Bölgeden 260 ceset toplandı.

[@tabletmag](#) kaçabilenlerle röportaj yapmış

- Kadınlar arkadaşlarının cesetlerinin yanında tecavüze uğradı
- Önce tecavüz edilip sonra öldürülenler oldu

İran rejimi sponsorluğundaki bu operasyon "Filistin davası" sı meşruiyetine ciddi zarar verdi.

tabletmag.com/sections/news/...

ÖS 12:33 · 9 Eki 2023 · 5,4 Mn Görüntüleme

🗨️ 4B
↻️ 1B
❤️ 7B
🔖 219
↑

Görsel 4-18 Nevşin Mengü 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Nevşin Mengü adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Hamas Aksa Tufanı operasyonunda Negev çölünde düzenlenen Süpernova müzik festivalini bastı. Bölgeden 260 ceset toplandı. @tabletmag kaçabilenlerle röportaj yapmış. - Kadınlar arkadaşlarının cesetlerinin yanında tecavüze uğradı. -Önce tecavüz edilip sonra öldürülenler oldu. İran rejimi sponsorluğundaki bu operasyon "Filistin davası" sı meşruiyetine ciddi zarar verdi. https://tabletmag.com/sections/news/*”

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısında Supernova müzik festivalinin basılması ve öldürülen, tecavüze uğrayan kadınların bilgisidir. Hamas destekçilerini eleştiren gazeteci, negatif bir söylem oluşturmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 43 kelime ve 6 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Fenomen gazeteci haberini, @tabletmag isimli Twitter/X hesabının gönderisi üzerinden duyurmaktadır. Haber söylemi, kadın tutsaklara uygulanan tecavüz iddialarını dolaşımında tutmaktadır. Bu söylem, @tabletmag kaynak bilgisine başvurularak paylaşılmaktadır. Hamas’ı

bir terör organizasyonu statüsüne indirgeyen haber, saldırının arkasında İran rejiminin olduğu iddiasında bulunmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden herhangi bir görsel materyal bulunmamaktadır. Fakat haber içeriğini destekler nitelikte sunulan haber kaynağına ait link yer almaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 4 bin yorum, bin yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 7 bin beğeni ve toplamda 5,4 milyon görüntülenme almıştır (20/11/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı esnasında öldürülen ve tecavüze uğradığı belirtilen kadınları haberleştirmektedir. Haber söylemi toplumsal cinsiyet vurgusu üzerinden kurgulanmaktadır. Gazeteci @tabletmag isimli yayın organının paylaşımlarını dolaşımda tutmaktadır. Kaynak gösterilerek paylaşımda ön plana çıkan haber söylemi, Hamas militanlarının katil ve tecavüzcü olarak nitelendirilmesidir. Bu niteleme ile Hamas destekçilerine yönelik eleştiri dili kullanılmaktadır. Ayrıca gazeteci “Filistin davasını” eleştirerek, 7 Ekim saldırısının ardındaki gücün İran rejimi olduğu yorumunda bulunmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.4.3. Nevşin Mengü 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

nevsin mengü
@nevsinmengü

Abone ol ...

İsrail'den son gelen bilgi

✦ aralarında sağlık çalışanları, itfaiyeci ve güvenlik güçlerinin de bulunduğu 300den fazla ölü, 1800 yaralı, 345 kişinin durumu kritik

✦ 26 asker ölü. Hamas tarafından Gazze'ye kaçırılmış onlarca İsrail vatandaşı var

✦ Sderot polis karakolu 20 saatlik çatışmanın ardından İsrail tarafından geri alındı

✦ rehinelerin bir kısmı geri alınmış durumda

✦ İsrail tarafından Gazze'ye 3200 ün üzerinde füze atılmış durumda. Gazze tarafındaki ölü yaralı sayısını henüz bilmiyoruz

✦ İsrail'e Lübnan sınırından da roket atışı oldu. İsrail sınıra Hizbullah'ın saldırı için yerleştirmiş olduğu çadırı vurdu. İran'ın çatışmayı tüm bölgeye yayma amacının olduğu anlaşılıyor

ÖÖ 9:16 - 8 Eki 2023 - 1,8 Mn Görüntüleme

562

364

2 B

44

Görsel 4-19 Nevşin Mengü 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Nevşin Mengü adlı hesap sahibi tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “İsrail'den son gelen bilgi: ✦ aralarında sağlık çalışanları, itfaiyeci ve güvenlik güçlerinin de bulunduğu 300den fazla ölü, 1800 yaralı, 345 kişinin durumu kritik. ✦ 26 asker ölü. Hamas tarafından Gazze'ye kaçırılmış onlarca İsrail vatandaşı var. ✦ Sderot polis karakolu 20 saatlik çatışmanın ardından İsrail tarafından geri alındı. ✦ rehinelerin bir kısmı geri alınmış durumda. ✦ İsrail tarafından Gazze'ye 3200 ün üzerinde füze atılmış durumda. Gazze tarafındaki ölü yaralı sayısını henüz bilmiyoruz. ✦ İsrail'e Lübnan sınırından da roket atışı oldu. İsrail sınıra Hizbullah'ın saldırı için yerleştirmiş olduğu çadırı vurdu. İran'ın çatışmayı tüm bölgeye yayma amacının olduğu anlaşılıyor.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısına akabinde bölgede yaşanan gelişmelerin toplu olarak sunulmasıdır. Bu sunum içerisinde, ölü ve yaralı sayıları yer almaktadır. İsrail tarafından verilen askeri zayıyata dönük sayılara da

yer verilmektedir. Rehinelerin durumuna değinilmekte fakat muğlak bir ifade kullanılmaktadır. İsrail'in Lübnan Hizbullah'ına yönelik askeri girişimlerde bulunduğu bilgisi de duyurulmaktadır.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 90 kelime ve 11 bağılı cümleden meydana gelmektedir. Fenomen gazeteci haberinde sayısal verilerden de yararlanarak savaşa taraf olanlardan yalnızca İsrail'in kayıplarına yer vermektedir. Sayısal veri kullanım yaklaşımı haber içeriğinin güvenilirliğini arttırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel gazetecilik kodlarına uyum göstermektedir. Fakat gazeteci bir önceki haberlerinde olduğu gibi savaşın ardındaki gizli gücün İran olduğu iddiasını yinelemektedir. Fenomen gazeteci haber metninde İran rejiminin niyetini okuma çabasındadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal bulunmamaktadır. Fakat sosyal medya haber diline uygun olarak yer imi emojisi ile fenomen gazeteci kendi içeriğini maddelere ayırmaktadır. Böylelikle haber içeriğinin daha kolay anlaşılmasına olanak sunmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 562 yorum, 364 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 2 bin beğeni ve toplamda 1,8 milyon görüntülenme almıştır (20/11/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında bölgede yaşanan gelişmeleri duyurmaktadır. Sayısal verilerden yararlanarak haberini duyuran gazeteci, gelişmeleri takipçileri ile paylaşmaktadır. Gazeteci haber genelinde geleneksel habercilik kodlarına uygun olarak hareket etmekte, sosyal medya haber dili ile içeriğini harmanlayarak sunmaktadır. Fakat gazeteci daha önceki haberlerinde de olduğu gibi kendi yorumunu haber içeriğine dâhil etmektedir. İran rejiminin savaşa dolaylı olarak müdahil olduğu ve 7 Ekim saldırısının ardındaki gizli güç olduğu iddiasını yinelemektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.4.4. Nevşin Mengü 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi:

 nevsin mengü
@nevsinmengü Abone ol ...

Bugün bir dönüm noktası. Hamas İsrail'e girdi. Dünya Şokta

[#Iran](#)

[#Aksa](#) Tufanı

[#Kudüs](#)

 youtube.com
Bugün bir dönüm noktası. Hamas İsrail'e girdi. Dünya Şokta İsrail'de bugün 7 günlük bayramın son günü, herkes tatilde. anlaşılan ordu da tatil rehabetindeymiş. İran destekli Ham...

ÖS 2:23 · 7 Eki 2023 · **229 B** Görüntüleme

 158 36 408 6

Görsel 4-20 Nevşin Mengü 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Nevşin Mengü adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Bugün bir dönüm noktası. Hamas İsrail'e girdi. Dünya Şokta #Iran #Aksa Tufanı #Kudüs*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısıdır. Saldırı bir dönüm noktası olarak nitelenmektedir. Hamas'ın savaşı İsrail topraklarına taşıdığı bilgisi paylaşılmaktadır. Bu durumun dünyada bir şok etkisi yarattığı bilgisi de eklenmektedir.

- **Haber Dili:** Sosyal medya haber diline uygun olarak paylaşılan gönderi, 13 kelime ve 3 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Gazeteci haberini saldırı ekseninde tutmaktadır. Detay vermemekte, yalnızca Hamas'ın saldırısının İsrail topraklarında gerçekleştiği bilgisini örtük olarak duyurmaktadır. Haber söylemi, saldırı neticesinde dünyanın şoka girdiği ve bu durumun bir dönüm noktası olarak değerlendirileceği şeklinde kurgulanmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, fenomen gazetecinin YouTube platformunda yer

alan ve “Bugün bir dönüm noktası. Hamas İsrail'e girdi. Dünya Şokta” başlıklı yayındır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haberinde fenomen gazeteci, paylaşımına ek olarak kendi kişisel YouTube kanalında yer alan yayını paylaşmaktadır. Aynı zamanda haberin görünürlüğünü arttırmaya yönelik bir girişimle, “#Iran #Aksa Tufanı #Kudüs” olarak 4 ayrı etiket kullanılmıştır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 158 yorum, 36 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 408 beğeni ve toplamda 229 bin görüntülenme almıştır (20/11/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisinde fenomen gazeteci, Hamas'ın 7 Ekim 2023 saldırısını duyurmaktadır. Haberinde gazeteci yalın bir dil kullanmaktadır. Hamas'ın savaşı İsrail topraklarına taşıdığı bilgisini paylaşmaktadır. Bu durum beklenmedik bir gelişme olarak duyurulmaktadır. Hakikat ötesi içerikleri barındırmamaktadır.

4.2.5. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BBC News (World)

Görsel 4-21 BBC News (World) Twitter/X Profili

BBC News (World) adlı Twitter/X hesabının toplamda 40,7 milyon (18/04/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Şubat 2007 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “*News, features and analysis from the World's newsroom. Breaking news, follow @BBCBreaking. UK news, @BBCNews. Latest sports news @BBCSport*” açıklaması, “*Dünyanın haber odasından haberler, özellikler ve analizler. Son dakika haberleri takip edin @BBCBreaking. İngiltere haberleri, @BBCNews. En son spor haberleri @BBCSport*” Türkçe karşılığı ile yer almaktadır. Hesap, küresel ölçekte gelişmeleri yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları yoğunlukla haber, siyaset, ekonomi, spor, eğlence ve diğer gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 379 bindir (18/04/2024).

4.2.5.1. BBC News (World) 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-22 BBC News (World) 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BBC News (World) adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*President Joe Biden's foreign policy upended by Hamas attack.*” ifadeleri yer almaktadır. Haberin Türkçe karşılığı ise, “*Başkan Joe Biden'in dış politikası Hamas saldırısıyla alt üst oldu.*” şeklindedir.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısının Amerikan dış politikası üzerindeki etkileridir. Haber, Başkan Joe Biden'ın dış politikasının Hamas saldırısı ile alt üst olduğunu ifade etmektedir.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 9 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, Hamas saldırısı akabinde Başkan Joe Biden'ın dış politikalarının alt üst olduğu bilgisini paylaşmaktadır. Bu söylem, örtük anlamda Hamas saldırısının Başkan Biden yönetiminin bir zafiyeti nedeniyle gerçekleştiği bilgisini dolaşımda tutmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, Hamas saldırısı sonrasında harekete geçen İsrail askerlerinin askeri bir aracın kasasında yer aldıkları fotoğraf karesidir. Haber içeriği Amerikan dış politikasının bozulmasını Hamas saldırısına bağlamıştır. Fakat fotoğraf karesi İsrail askerlerini göstermektedir. Bu görüntü İsrail eşittir ABD mesajını barındırmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BBCWorld sitesi açılmakta ve BBC Dışişleri Bakanlığı muhabiri Barbara Plett Usher imzalı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 157 yorum, 56 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 242 beğeni ve toplamda 324,4 bin görüntülenme almıştır (18/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı üzerine Amerikan dış politikasında yaşanan “çöküşe” odaklanmaktadır. BBCWorld'ün dış haberlerden sorumlu muhabiri Barbara Plett Usher mahreci ile duyurduğu haber, Başkan Biden'ın inşa etmiş olduğu İsrail politikasının Hamas'ın beklenmedik saldırısı ile alt üst olduğuna değinmektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.5.2. BBC News (World) 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-23 BBC News (World) 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BBC News (World) adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Gaza: 'I wish I could be a normal child living with no war.'*” ifadeleri yer almaktadır. Haberin Türkçe karşılığı ise, “*Gazze: 'Keşke savaşız yaşayan normal bir çocuk olabilseydim.'*” şeklindedir.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısının arkada bıraktığı yıkımın etkileridir. Çocukların perspektifinden İsrail saldırıları altında yıkılan Gazze’de yaşananlar aktarılmaktadır. Gazzeli çocuklar savaşız, normal bir yaşamın hayalini kurmaktadır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 13 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, Gazze’de yaşayan çocuklar üzerinden kurgulanmaktadır. Gazzeli çocuklar mağdur olarak gösterilmektedir; haber anlatısı, Gazzelilerin çocuklar üzerinden savaş istemediği mesajını dolaşıma koymuştur.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail saldırıları altında Gazze’de yaşamına devam etmeye çalışan çocukları göstermektedir. Haber içeriğine link üzerinden girildiğinde ise video haber içeriğine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BBCWorld sitesi açılmakta ve 1 dakikalık video haber içeriğine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 656 yorum, 614 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 3 bin beğeni ve toplamda 851 bin görüntülenme almıştır (19/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında İsrail tarafından başlatılan Gazze saldırıları altında yaşayan çocukların sorunlarını duyurmaktadır. Haber, video haber içeriğine sahip olup, çocuklara mikrofon uzatmaktadır. Çocuklar savaşız, yıkım olmayan bir yaşamın hayalini kurduğunu ifade etmektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.5.3. BBC News (World) 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

 BBC News (World) @BBCWorld · 8 Eki 2023

Israeli-Gaza conflict: Escalation deepens humanitarian crisis

Gaza hospital deluged as Israel retaliation kills and wounds hundreds

Kaynak: bbc.com

147 122 339 302 B

Görsel 4-24 BBC News (World) 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BBC News (World) adlı hesap sahibi tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Israeli-Gaza conflict: Escalation deepens humanitarian crisis.*” ifadeleri yer almaktadır. Haberin Türkçe karşılığı ise, “*İsrail-Gazze çatışması: Gerginliğin artması insani krizi derinleştiriyor.*” şeklindedir.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı sonrasında artan İsrail-Gazze çatışmalarının insani krize neden olması durumudur. Söz konusu bu kriz, askeri saldırılar neticesinde derinleşmekte ve giderek daha büyük bir kesimi etkilemektedir.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 6 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, insani kriz perspektifinden kurgulanmaktadır. Çatışmada taraf durumunda yer almayan gazete, Gazzeliler tarafından gelişmeleri aktarmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail saldırıları altında Gazze'de yaşamına devam etmeye çalışan sivilleri göstermektedir. İsrail hava kuvvetlerinin saldırısının ardından yıkılan bir binanın enkazında kurtarma çalışması yürüten Gazzeliler resmedilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BBCWorld sitesi açılmakta ve Rushdi Abu Alouf imzalı, *"İsrail'in misillemesi yüzlerce kişiyi öldürüp yaralarken Gazze hastanesi sular altında kaldı."* başlıklı haber içeriğine erişilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 147 yorum, 122 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 336 beğeni ve toplamda 302,8 bin görüntülenme almıştır (20/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı sonrasında İsrail tarafından başlatılan Gazze saldırıları sonucunda yıkılan bir binanın enkazında arama kurtarma çalışması yürüten sivilleri duyurmaktadır. İnsani kriz olarak nitelenen bu gelişme, İsrail tarafının askeri saldırılarını arttırması neticesinde giderek daha da derinleşmektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.5.4. BBC News (World) 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-25 BBC News (World) 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BBC News (World) adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Israel attack: What is Hamas, and other questions.*” ifadeleri yer almaktadır. Haberin Türkçe karşılığı ise, “*İsrail saldırısı: Hamas nedir ve diğer sorular.*” şeklindedir.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısıdır. Saldırının sorumlusu olan Hamas hakkında sorular sorulmakta ve cevaplar aranmaktadır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 8 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, Hamas saldırısını, İsrail saldırısı olarak duyurmaktadır. Hamas’ın tanıtılmasına dair gerekli görülen sorular sorulmakta ve cevapları aranmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, Gazzeli bir kadın ve küçük bir çocuğu göstermektedir. Arka planda ise yıkık bir bina yer almaktadır. Hamas nedir? sorusunun yöneltildiği habere eşlik eden görselin Gazzeli insanları göstermesi yanıltıcı bir durum meydana getirmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber

gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BBCWorld sitesi açılmakta ve “*Hamas nedir ve Gazze’de neden İsrail’le savaşıyor?*” başlıklı haber içeriğine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 161 yorum, 148 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 428 beğeni ve toplamda 337 bin görüntülenme almıştır (21/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısını duyurmaktadır. Saldırının sorumlusu olarak duyurulan Hamas hakkında sorular soran haber, görselinde Gazzeli bir kadın ve küçük çocuğu göstermektedir. Bu gösterim, hatalı bir anlatım oluşturmaktadır. Haber söyleminin Hamas’ın kim olduğu sorusu üzerine inşa edildiği metinde, görsel Gazzeli sivilleri resmetmektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.6. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BirGün Gazetesi

BirGün Gazetesi ✓
@BirGun_Gazetesi

BirGün'ü takip edin:
[instagram.com/birgungazetesi](https://www.instagram.com/birgungazetesi) • [facebook.com/birgungazetesi](https://www.facebook.com/birgungazetesi) • [youtube.com/c/birgunmedya](https://www.youtube.com/birgunmedya)

Medya ve Habercilik Şirketi [birgun.net](https://www.birgun.net) Aralık 2009 tarihinde katıldı

16 Takip edilen 2,1 Mn Takipçi

Görsel 4-26 BirGün Gazetesi Twitter/X Profili

BirGün Gazetesi adlı Twitter/X hesabının toplamda 2,1 milyon (22/04/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Aralık 2009 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “BirGün'ü takip edin: <http://instagram.com/birgungazetesi>

- <http://facebook.com/birgungazetesi>
- <http://youtube.com/c/birgunmedya>” ifadeleri yer almaktadır. Hesap, küresel ölçekteki gelişmeleri Türkiye merkezli olarak yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları yoğunlukla haber, siyaset, ekonomi, spor, eğlence ve diğer gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 422 bindir (22/04/2024).

4.2.6.1. BirGün Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-27 BirGün Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BirGün Gazetesi adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Filistin-İsrail hattındaki çatışmalarda üçüncü gün: Ölü ve yaralı sayısında artış sürüyor.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail’in Gazze’ye yönelik askeri müdahalenin geldiği son noktadır. Çatışma olarak nitelenen İsrail’in Gazze’ye yönelik askeri operasyonu üçüncü günündedir. Ölü ve yaralı sayısındaki artış haberleştirilmektedir.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 11 kelime ve 2 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, Filistin’i Hamas ile eş olarak kabul etmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail'in Gazze'ye yönelik hava saldırıları sonucunda meydana gelen yıkım ve bu yıkım içerisinde yaşayan sivillerdir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BirGün Gazetesi açılmakta ve "*Filistin-İsrail hattındaki çatışmalarda üçüncü gün: Gazze tam ablukaya alındı!*" başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 0 yorum, 3 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 9 beğeni ve toplamda 18 bin görüntülenme almıştır (22/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısının ardından başlayan İsrail'in askeri operasyonlarının neticesini duyurmaktadır. Haber söylemi, Gazzelileri resmederek sivil ölümlerini duyurmaktadır. Filistin eşittir Hamas söylemi haberde örtük olarak yer almaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.6.2. BirGün Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

BirGün Gazetesi @BirGun_Gazetesi · 9 Eki 2023

İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'tan 'hayvan' benzetmesi: İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz ve ona göre hareket edeceğiz
birgun.net/haber/filistin...

62 197 154 632 B

Görsel 4-28 BirGün Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BirGün Gazetesi adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'tan 'hayvan' benzetmesi: İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz ve ona göre hareket edeceğiz <https://www.birgun.net/haber/filistin-israil-hattindaki-catismalarda-ucuncu-gun-gazze-tam-ablukaya-alindi-474568>.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail'in askeri operasyonları, İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın demeci ile duyurulmaktadır. Gallant gelinen noktayı, “insansı hayvanlarla savaşıyoruz” benzetmesi ile değerlendirmektedir.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 15 kelime ve 1 cümle ile 1 linkten meydana gelmektedir. Haber söylemi, Hamas militanlarını insansı hayvanlar olarak nitelendirmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın görüntüsü ile paylaşılmıştır. Habere konu olan demeci paylaşılan kaynağın görüntüsü kullanılmıştır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BirGün Gazetesi açılmakta ve “Filistin-İsrail hattındaki çatışmalarda üçüncü gün: Gazze tam ablukaya alındı!” başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 62 yorum, 197 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 155 beğeni ve toplamda 632,6 bin görüntülenme almıştır (23/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısının ardından başlayan İsrail'in askeri operasyonlarının değerlendirmesini resmi kaynaktan aktarılan demeç ile duyurmaktadır. Haber söylemi, kullanılan haber başlığında ön plana çıkarılan “insansı hayvan” benzetmesi ile duyurulmaktadır. Hamas militanları hayvanlara benzetilmektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.6.3. BirGün Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-29 BirGün Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BirGün Gazetesi adlı hesap sahibi tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Filistin-İsrail hattındaki çatışmalarda toplam ölü sayısı 1000'i aştı.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail saldırılarında ölenlerin toplam sayısını vermektedir.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 8 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, tarafsız kalarak İsrail ve Filistin hattı olarak değerlendirdiği cephede her 2 taraftan ölen kişi sayısını bin olarak duyurmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail saldırıları neticesinde yıkılan bir binanın enkazında arama çalışması yürüten sivil halkı resmetmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BirGün Gazetesi açılmakta ve “*Filistin-İsrail hattında çatışma | Toplam ölü sayısı 1000'i aştı*” başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 2 yorum, 10 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 25 beğeni ve toplamda 33 bin görüntülenme almıştır (23/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısının ardından başlayan İsrail'in askeri operasyonlarının neticesinde gerçekleşen ölüm sayısını duyurmaktadır. Haber söylemi, her iki tarafa eşit mesafede kalarak, çatışma hattı olarak nitelediği savaş durumunun her iki tarafta oluşturduğu ölümleri toplam sayı üzerinden duyurmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.6.4. BirGün Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-30 BirGün Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, BirGün Gazetesi adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*İsrail Cumhurbaşkanlığı: Hamas, saldırıyı İran'dan aldığı talimat ve destekle başlattı.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısıdır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 10 kelime ve 2 bağılı cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, resmi kaynaktan alınan demece dayandırılmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, Gazze'ye hava saldırısı neticesinde havalanan kuşlar ve şehrin görüntüsüdür.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise BirGün Gazetesi açılmakta ve *"İsrail: Hamas, İran'dan aldığı talimat ve destekle saldırı başlattı."* başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 4 yorum, 3 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 18 beğeni ve toplamda 28,3 bin görüntülenme almıştır (23/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısını İsrail Cumhurbaşkanlığı kaynaklarına dayandırarak duyurmaktadır. Haber söylemi, saldırının İran tarafından desteklenerek organize edildiği bilgisini paylaşmaktadır. Taraflardan İsrail'in saldırıyı İran'ın organize ettiğini ifade etmesi, somut delillerle desteklenmemektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.7. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Yeni Şafak Gazetesi

Görsel 4-31 Yeni Şafak Gazetesi Twitter/X Profili

Yeni Şafak Gazetesi adlı Twitter/X hesabının toplamda 1,1 milyon (24/04/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Mart 2009 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “Yeni Şafak Gazetesi.com/15temmuz/ / <http://facebook.com/YeniŞafak> / instagram.com/yenisafak / youtube.com/yenisafak / tiktok.com/@yenisafak” yer almaktadır. Hesap, küresel ölçekteki gelişmeleri Türkiye merkezli olarak yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları yoğunlukla haber, siyaset, ekonomi, spor, eğlence ve diğer gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 564,3 bindir (24/04/2024).

4.2.7.1. Yeni Şafak Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-32 Yeni Şafak Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Yeni Şafak adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “İşgalci İsrail ordusunun 'en az 72 saat yetebilecek yiyecek ve su stoku yapılmasına yönelik' uyarıda bulunmasının ardından halk marketlere akın etti, raflar boşaltıldı.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısının akabinde başlayan İsrail'in askeri operasyonları nedeniyle sivil halka erzak depolamaları çağrısıdır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 23 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, işgalci olarak nitelediği İsrail tarafının korkuyla erzak depolamak için market raflarını boşaltmasıdır.

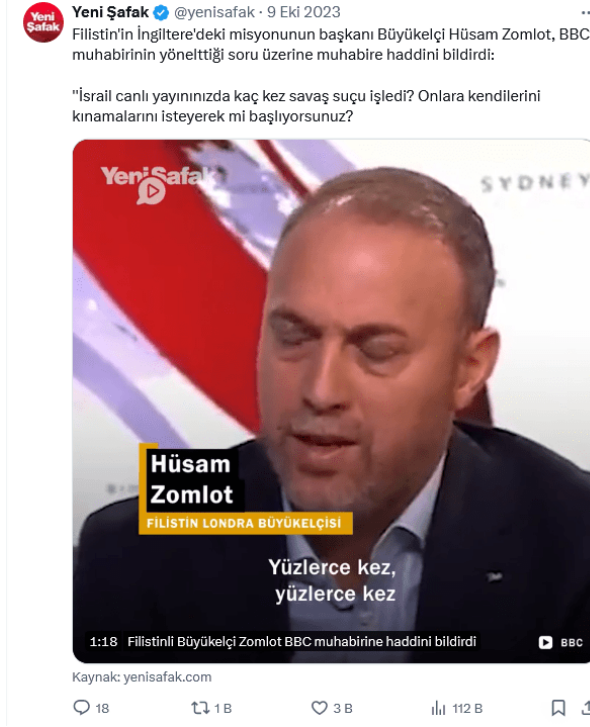
- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, haber söyleminde kurgulanan işgalci İsrail'in kendi sivil halkına dönük erzak depolama çağrısına ilişkindir. Görsel, bir alışveriş merkezinin yoğun görüntüsünü sunmaktadır. Haber görseline eşlik eden fotoğraf üstü yazılarında ise, *“Raflar bomboş kaldı”, “İşgalciler uyardı: İsrail halkı marketlere akın etti.”* ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber gönderisine tıklama yöntemiyle girildiğinde ise Yeni Şafak gazetesi açılmakta ve *“İşgalciler uyardı: İsraililer marketlere akın etti.”* başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 1 yorum, 1 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 18 beğeni ve toplamda 7 bin görüntülenme almıştır (24/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail operasyonları nedeniyle, sivil halka 72 saatlik erzak depolama çağrısını duyurmaktadır. Haber söylemi, İsrail tarafını işgalci olarak nitelemekte ve savaşın yayılması nedeniyle de İsrail tarafının korkuyla erzak depolamak maksadı ile marketleri yağmaladığı bilgisini sunmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.7.2. Yeni Şafak Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-33 Yeni Şafak Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Yeni Şafak adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Filistin’in İngiltere’deki misyonunun başkanı Büyükelçi Hüsam Zomlot, BBC muhabirinin yönelttiği soru üzerine muhabire haddini bildirdi: ‘İsrail canlı yayınızdada kaç kez savaş suçu işledi? Onlara kendilerini kinamalarını isteyerek mi başlıyorsunuz?’*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısının yankılarıdır. BBC’nin konuğu olan Filistin’in İngiltere’deki misyonunun başkanı Büyükelçi Hüsam Zomlot konu hakkında açıklamalarda bulunmaktadır: Zomlot demecinde, İsrail’in savaş suçlarına vurgu yapmaktadır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 29 kelime ve 3 bağlı cümleden meydana gelmektedir.

Haber söylemi, Büyükelçi Hüsam Zomlot'a dayandırdığı açıklamaları ile İsrail'in canlı yayında savaş suçları işlediğini ifade etmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, 1 dakika 18 saniyeden oluşan, "*Filistinli Büyükelçi Zomlot BBC muhabirine haddini bildirdi*" başlıklı video içeriğidir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 18 yorum, bin yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 3 bin beğeni ve toplamda 112 bin görüntülenme almıştır (25/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde dünya kamuoyunda oluşan Filistin/Hamas nefretinin duyurulmasıdır. Haber söylemi, Filistin'in İngiltere'deki misyonunun başkanı Büyükelçi Hüsam Zomlot'un demecine dayanarak, savaşın taraflarından İsrail'i işgalci olarak nitilemekte, Büyükelçi'nin açıklamalarını BBC muhabirine "haddini bildirme" olarak belirtmektedir. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.7.3. Yeni Şafak Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-34 Yeni Şafak Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Yeni Şafak adlı hesap sahibi tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, "Avrupa Parlamentosu İrlanda milletvekili Clare Daly, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula con der Leyen'in işgalci İsrail'e destek açıklamalarına sert tepki gösterdi: 'Kim olduğunu sanıyorsunuz? AB'nin dış politikasını belirleme yetkiniz yok! İsrail'in yanında değiliz.'" ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısının Avrupa Parlamentosundaki yankılarıdır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 32 kelime ve 4 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, İrlanda Milletvekili Clare Daly'in Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula con der Leyen'in işgalci İsrail'e destek açıklamalarına

tepki göstermesi üzerine kurulmaktadır. Haber, İsrail tarafını işgalci olarak nitelenmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İrlanda Milletvekili Clare Daly'in görüntüsü ile arka planda bombalanan Gazze silüetidir. Görseller üzerinde, "*Avrupa İsrail'in yanında değildir*" ve "*AB Komisyonu Başkanı'na 'çeneni kapat' çıkışı: Dış politikamızı belirleme yetkiniz yok.*" ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber linkine tıklama yöntemiyle girildiğinde, Yeni Şafak gazetesi sayfası açılmakta ve "*AB Komisyonu Başkanı Leyen'e 'çeneni kapat' çıkışı: Avrupa İsrail'in yanında değildir.*" başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 2 yorum, 35 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 162 beğeni ve toplamda 11 bin görüntülenme almıştır (25/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde dünya kamuoyunda oluşan Filistin/Hamas nefretinin AB Parlamentosuna yansıyan tartışmalarıdır. Haber söylemi, İsrail'e tepki gösteren İrlanda Milletvekili Clare Daly'in söylemlerini had bildirme olarak duyurmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.7.4. Yeni Şafak Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-35 Yeni Şafak Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Yeni Şafak adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Hamis’in İsrail’e karşı başlattığı ‘Aksa Tufanı’ operasyonunu takip eden Hamis Lideri İsmail Haniye, ekibiyle birlikte şükür secdesi yaptı.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay 7 Ekim 2023 Hamis saldırısıdır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 18 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi saldırıyı, Hamis’in İsrail’e karşı başlattığı “Aksa Tufanı” operasyonu olarak duyurmaktadır. Haber ayrıca, Hamis Lideri İsmail Haniye ve ekibinin saldırı sonrası “şükür secdesi” yaptığını ifade etmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, 1 dakika 1 saniyeden oluşan video içeriğidir.

Videoda Hamas Lideri İsmail Haniye ve ekibi, Hamas'ın saldırısını şükür secdesinde bulunarak kutlamaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 13 yorum, 51 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 522 beğeni ve toplamda 28,1 bin görüntülenme almıştır (25/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi 7 Ekim Hamas saldırısını duyurmaktadır. Hamas lideri İsmail Haniye ve ekibinin “Aksa Tufanı” operasyonu olarak nitelediği saldırı, haber söylemi içerisinde desteklenmektedir. Örneğin bu girişimin Hamas tarafından “şükür secdesi” ile kutlandığı görselleştirilerek sunulmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmamaktadır.

4.2.8. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Sözcü Gazetesi

Görsel 4-36 Sözcü Gazetesi Twitter/X Profili

Sözcü adlı Twitter/X hesabının toplamda 3,9 milyon (27/04/2024) takipçisi bulunmaktadır. Hesap Kasım 2010 tarihinde oluşturulmuştur. Hesabın biyografisinde, “Sözcü Gazetesi'nin resmi Twitter hesabıdır.” yer almaktadır. Hesap, küresel ölçekte gelişmeleri Türkiye merkezli olarak yakından takip etmektedir. Hesabın paylaşımları yoğunlukla

haber, siyaset, ekonomi, spor, eğlence ve diğer gelişmeleri odak noktasına almaktadır. Hesabın toplam gönderi sayısı 994,9 bindir (27/04/2024).

4.2.8.1. Sözcü Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-37 Sözcü Gazetesi 10 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Sözcü adlı hesap sahibi tarafından 10 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “5 soruda İsrail-Hamas çatışması.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısının akabinde başlayan İsrail-Hamas çatışmalarına tarihsel süreç içerisinde 5 soruda cevap bulmaktır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 5 kelime ve 1 cümle ile 1 linkten meydana gelmektedir.

Haber söylemi, İsrail-Hamas mücadelesini çatışma olarak nitelermektedir. Savaş, çatışma seviyesine düşürülerek, Filistin halkının mücadelesi Hamas saldırısı ile eş değer niteliğe indirgenmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail saldırıları altında yıkılan binalar ve Gazzeli sivil halkın görüntüleridir. Görsel üzerinde, “5 soruda İsrail-Hamas çatışması.” başlığı görülmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber içeriğine tıklama yöntemiyle girildiğinde Sözcü gazetesi sayfası açılmakta ve “5 soruda İsrail-Hamas çatışması.” başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 3 yorum, 0 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 3 beğeni ve toplamda 13,2 bin görüntülenme almıştır (27/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısını duyurmaktadır. Saldırının akabinde başlayan İsrail-Hamas çatışmasına 5 soruda cevap aranmakta olduğu bilgisini paylaşmaktadır. Haber söylemi, Hamas'ın saldırısını İsrail'e yönelik bir mücadele girişimi olma statüsünden çıkarmaktadır. Durumu küçümsemekte, aradaki savaşı çatışma olarak duyurmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.8.2. Sözcü Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-38 Sözcü Gazetesi 9 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Sözcü adlı hesap sahibi tarafından 9 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “Gazze’de mucize kurtuluş.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail’in askeri saldırılarında yıkılan bir binanın enkazından sağ olarak çıkarılan 6 aylık bebeğe dair gelişmedir.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 3 kelime ve 1 cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, İsrail saldırıları neticesinde oluşan yıkıma değil, enkazdan çıkarılan 6 aylık bebeğin mucizevi kurtuluşuna odaklanmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, fotoğrafların birleşiminden meydana gelen ve GIF olarak adlandırılan görselde, 6 aylık bebeğin kurtuluşu

görülmektedir. Görselin üzerine haber başlığı olarak kullanılan, “Gazze’de mucize kurtuluş.” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber içeriğine tıklama yöntemiyle girildiğinde Sözcü gazetesi sayfası açılmakta ve “Gazze’de mucize kurtuluş.” başlıklı haber içeriğine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 2 yorum, 1 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 19 beğeni ve toplamda 24,5 bin görüntülenme almıştır (28/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail’in askeri operasyonlarının neticesinde yıkılan bir binadan sağ olarak çıkarılan 6 aylık bebeğin hikâyesini duyurmaktadır. Yıkımdan sağ kurtulan bebek, mucize olarak adlandırılmakta ve saldırının şiddeti gözlerden uzak tutulmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.8.3. Sözcü Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

 Sözcü ✓
@gazetesozcu

İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam’a aykırıdır

İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam’a aykırıdır – Sözcü Gazetesi

Kaynak: sozcu.com.tr

ÖS 3:32 · 8 Eki 2023 · 279,4 B Görüntülenme

🗨️ 224 🔄 54 ❤️ 591 📌 1 📤

Görsel 4-39 Sözcü Gazetesi 8 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Sözcü adlı hesap sahibi tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam’a aykırıdır.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı akabinde başlayan savaşta, İsrail Savunma Kuvvetleri’nin açıklamasıdır. Açıklamada kadın ve çocukların esir alınması durumu İslam’a aykırı olarak duyurulmaktadır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 8 kelime ve 2 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, İsraili yetkililerin sözcülüğünü üstlenmektedir. Söylem, İslam’a atıfta bulunarak kadın ve çocukların esir alınmasını dini ihlal olarak dolaşımda tutmaktadır.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, İsrail saldırı güçlerine ait bir tankın görüntüsü ve tank üzerinde dalgalanan İsrail bayrağıdır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber içeriğine tıklama yöntemiyle girildiğinde Sözcü gazetesi sayfası açılmakta ve “İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam’a aykırıdır.” başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 224 yorum, 54 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 591 beğeni ve toplamda 279,4 bin görüntülenme almıştır (28/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısı akabinde başlayan İsrail askeri güçlerinin operasyonlarını, taraflardan İsrail’in söylemlerini aktararak meşrulaştırmaktadır. Haber, kadın ve çocukların esir alındığı bilgisini duyurmakta, bu durumu İsrail tarafının resmi söylemine aracı olarak İslam’a aykırılık olarak kurgulamaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.2.8.4. Sözcü Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Analizi

Görsel 4-40 Sözcü Gazetesi 7 Ekim 2023 Tarihli Haber Metni

Haber, Sözcü adlı hesap sahibi tarafından 7 Ekim 2023 tarihinde paylaşılmıştır. Haberde, “*Hamas’ın kanlı baskını: İsrail sokakları cesetlerle doldu.*” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber Verilen Durum:** Gönderide haber olarak duyurulan olay, 7 Ekim 2023 Hamas saldırısıdır. Hamas’ın kanlı baskını olarak duyurulan saldırı, İsrail sokaklarının cesetlerle dolduğu vurgusunda bulunmaktadır.

- **Haber Dili:** Geleneksel habercilik kodları ve diline uygun olarak yazılan haber, 7 kelime ve 2 bağlı cümleden meydana gelmektedir. Haber söylemi, Hamas’ın saldırısını kanlı baskın olarak duyurmakta, İsrail sokaklarının cesetlerle dolduğu vurgusunda bulunarak negatif algı inşa etmektedir.

- **Haber İçeriği ve Haber Materyalleri:** Haber gönderisine eşlik eden görsel materyal, Hamas'ın gerçekleştirdiği kanlı saldırıda ölenler ve yaralananların görüntüsüdür. Haber görselinde kan kırmızı dolgu rengi ile, “İsrail sokaklarından dehşete düşüren fotoğraflar.” ifadeleri yer almaktadır.

- **Haber İçeriğinin Paylaşım Olanakları:** Haber içeriği Twitter/X platformunun paylaşım olanaklarını kullanabilmektedir. Haber içeriğine tıklama yöntemiyle girildiğinde Sözcü gazetesi sayfası açılmakta ve “*Hamas'ın kanlı baskını: İsrail sokakları cesetlerle doldu.*” başlıklı haber metnine ulaşılmaktadır.

- **Haber İçeriğinin Nicel Başarısı:** Haber toplamda 38 yorum, 35 yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi, 114 beğeni ve toplamda 93,2 bin görüntülenme almıştır (28/04/2024).

Haber, Twitter/X platformunun sunduğu teknik olanaklardan faydalanmaktadır. Haber gönderisi, 7 Ekim Hamas saldırısını duyurmaktadır. Haber söylemi, İsrail sokaklarında yatan cesetleri anlatmaktadır. Kanlı saldırı olarak duyurulan olayın, Hamas tarafından gerçekleştirildiği bilgisi ile sunulmaktadır. Haber, Hamas'ın sivilleri hedef aldığı ve İsrail sokaklarının cesetlerle dolduğu söylemini dolaylı tutmaktadır. Hakikat ötesi gerçekleri barındırmaktadır.

4.3. Nicel İçerik Analizi Bulgularının Değerlendirilmesi

Tablo 4-1 Hesapların Açılma Tarihleri ile Takipçi ve Toplam Gönderi Sayıları

Gazeteciler/Gazeteler	Takipçi Sayıları	Açılma Tarihi	Gönderi Sayıları
BBC News (World)	40,7 Milyon	Şubat 2007	379 Bin
Cüneyt Özdemir	7,5 Milyon	Nisan 2009	45,4 Bin
Sözcü Gazetesi	3,9 Milyon	Aralık 2010	994,9 Bin
Neşin Mengü	2,9 Milyon	Ocak 2010	34,1 Bin
BirGün Gazetesi	2,1 Milyon	Aralık 2009	422 Bin
Yeni Şafak Gazetesi	1,1 Milyon	Mart 2009	564,3 Bin
İbrahim Haskoğlu	974,8 Bin	Aralık 2013	23,2 Bin
SprinterFactory	530,8 Bin	Mayıs 2019	212,2 Bin
Toplam	59,6 Milyon	-	2,6 Milyon

Açıklama: 1 Veriler 27 Nisan 2024 tarihidir.

Elde edilen veriler incelendiğinde, Twitter/X platformuna sırasıyla giriş yapanlar listesi şu şekildedir: BBC News (World) Şubat 2007, Yeni Şafak Gazetesi Mart 2009, Cüneyt Özdemir Nisan 2009, BirGün Gazetesi Aralık 2009, Nevşin Mengü Ocak 2010, Sözcü Gazetesi Aralık 2010, İbrahim Haskoloğlu Aralık 2013, SprinterFactory Mayıs 2019.

Takipçi sayıları incelendiğinde en fazladan en aza sıralanan listesi ise şu şekildedir: BBC News (World) (40,7 milyon), Cüneyt Özdemir (7,5 milyon), Sözcü Gazetesi (3,9 milyon), Nevşin Mengü (2,9 milyon), BirGün Gazetesi (2,1 milyon), Yeni Şafak Gazetesi (1,1 milyon), İbrahim Haskoloğlu (974,8 bin), SprinterFactory (530,8 bin).

BBC News (World) isimli geleneksel gazetecilik faaliyetlerini sosyal medya hesaplarında yürüten sayfa, Twitter/X platformuna Şubat 2007 tarihinde ilk giriş yapan haber paylaşım ağıdır. Aynı zamanda söz konusu sayfa listede en çok takipçi sayısına (40, 7 milyon) sahiptir. Haber üretim sayfasının küresel ölçekte faaliyetlerine devam etmesi ve BBC çatısı altında kamusal faaliyet yürüten bir habercilik kuruluşu olmasından ötürü söz konusu listeye birinci sıradan giriş yapmıştır.

En çok takipçi sayısına sahip ikinci profil ise Cüneyt Özdemir adlı fenomen gazeteciye aittir. Gazeteci, platforma Nisan 2009 tarihinde giriş yapmış olup toplamda 7,5 milyon takipçi sayısına sahiptir. Geleneksel gazetecilik faaliyetlerini sosyal medya platformları çatısı altında devam ettirme kararı alan gazeteci, etki gücünü gazetecilik geçmişinden almaktadır.

Üçüncü en çok takipçi sayısına sahip olan haber üretim profili ise Sözcü gazetesidir. Geleneksel gazetecilik faaliyetlerini sürdüren kuruluşun sosyal medya temsili Aralık 2010 tarihine uzanmaktadır. Sayfanın toplam takipçi sayısı ise 3,9 milyondur. Atatürkçü, ulusalcı çizgide yer alan Sözcü gazetesi, hali hazırda yeni medya yayımlarının yanı sıra hem gazete hem de televizyon yayıncılığına devam etmektedir.

Listenin dördüncü sırasında yer alan Nevşin Mengü adlı fenomen gazeteci, Twitter/X profilini Ocak 2010 tarihinde oluşturmuştur. Profilin toplamda 2,9 milyon takipçi sayısı bulunmaktadır. Gazeteci

hem geleneksel basında hem de sosyal medya ortamlarında haber üretimlerine devam etmektedir.

Listenin beşinci sırasında yer alan ve Aralık 2010 tarihinde Twitter/X platformuna katılan BirGün gazetesi toplamda 2,1 milyon takipçi sayısına sahiptir. Sol tandanslı bir yayın politikasına sahip olan gazete, geleneksel gazetecilik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Listenin altıncı sırasında yer alan Yeni Şafak gazetesi Mart 2009 tarihinde platforma katılmıştır. Sayfanın toplamda 1,1 milyon takipçi sayısına sahip olduğu görülmektedir. Muhafazakâr demokrat çizgide yer alan gazete, geleneksel gazetecilik faaliyetlerine devam etmektedir.

Listenin yedinci sırasında yer alan fenomen gazeteci İbrahim Haskoloğlu ise Twitter/X platformuna Aralık 2013 tarihinde katılmıştır. Gazetecinin profili toplamda 974,8 bin takipçi sayısına sahiptir. Kendisini sosyal medya gazetecisi olarak tanımlamaktadır.

Listenin son sırasında yer alan fenomen gazeteci SprinterFactory, Mayıs 2019 tarihinde katıldığı Twitter/X platformunda toplam 530,8 bin takipçi sayısına sahip anonim bir hesaptır.

Tablo 4-2 Haberlerden Elde Edilen Başarı ve Geri Bildirim Sayıları

Gazeteciler/Gazeteler	Görüntülenmeler	Beğeniler	Yeniden Gönderiler	Yorumlar
Nevşin Mengü	7 Milyon 973 Bin	9 Bin 992	Bin 426	4 Bin 826
İbrahim Haskoloğlu	7 Milyon 358 Bin	15 Bin	Bin 278	2 Bin 206
Cüneyt Özdemir	4 Milyon 531,6 Bin	24 Bin 637	2 Bin 617	Bin 791
BBC News (World)	1 Milyon 815,2 Bin	4 Bin 6	940	Bin 121
SprinterFactory	1 Milyon 757,9 Bin	23 Bin	8 Bin 634	Bin 87
BirGün Gazetesi	711,9 Bin	207	213	68
Sözcü Gazetesi	410,3 Bin	727	90	267
Yeni Şafak Gazetesi	158,1 Bin	3 Bin 702	Bin 87	34
Toplam	24,68 Milyon	81,82 Bin	14,2 Bin	11,2 Bin

Açıklama: 2 Veriler 27 Nisan 2024 tarihlidir.

Gazetecilerin elde ettiği toplam görüntülenme sayılarının yer aldığı tablo incelendiğinde sıralama şu şekildedir: Nevşin Mengü (7 milyon 973 bin), İbrahim Haskoloğlu (7 milyon 358 bin), Cüneyt Özdemir (4 milyon 531,6 bin), BBC News (World) (1 milyon 815,2 bin), SprinterFactory (1 milyon 757,9 bin), BirGün Gazetesi (711,9 bin), Sözcü Gazetesi (410,3 bin), Yeni Şafak Gazetesi (158,1 bin).

Gazetecilerin haberlerine yapılan toplam geri dönüş sıralaması ise şu şekildedir:

- **Beğeniler:** Cüneyt Özdemir (24 bin 637), SprinterFactory (23 bin), İbrahim Haskoloğlu (15 bin), Nevşin Mengü (9 bin 992), BBC News (World) (4 bin 6), Yeni Şafak Gazetesi (3 bin 702), Sözcü Gazetesi (725), BirGün Gazetesi (207).

- **Yeniden Gönderiler:** SprinterFactory (8 bin 634), Cüneyt Özdemir (2 bin 617), Nevşin Mengü (bin 426), İbrahim Haskoloğlu (bin 278), Yeni Şafak Gazetesi (bin 87), BBC News (World) (940), BirGün Gazetesi (213), Sözcü Gazetesi (90).

- **Yorumlar:** Nevşin Mengü (4 bin 826), İbrahim Haskoloğlu (2 bin 206), Cüneyt Özdemir (bin 791), BBC News (World) (bin 121), SprinterFactory (bin 87), Sözcü Gazetesi (267), BirGün Gazetesi (68), Yeni Şafak Gazetesi (34).

Gazetecilerin haber paylaşımlarından elde ettiği toplam görüntülenme sayıları incelendiğinde veriler ilk 3 içerisinde fenomen gazetecilerin yer aldığını göstermektedir. En yüksek görüntülenme sayısına ulaşan (7 milyon 973 bin) Nevşin Mengü'nün Twitter/X platformunda sahip olduğu toplam takipçi sayısı 2,9 milyon'dur. İkinci sırada yer alan İbrahim Haskoloğlu'nun (7 milyon 358 bin) Twitter/X platformunda sahip olduğu takipçi sayısı ise 974,8 bin'dir. Üçüncü sırada yer alan fenomen gazeteci Cüneyt Özdemir (4 milyon 531,6 bin) toplam 7,5 milyon takipçi sayısına sahiptir. Fenomen gazetecilerin toplam görüntülenme sayısını en yakından takip eden geleneksel gazete temsilcisi ise küresel habercilik faaliyetlerine devam eden kamu hizmeti yayıncısı BBC News (World) (1 milyon 815,2 bin) olmuştur. BBC News (World)'ün toplam takipçi sayısı ise 40,7 milyon ile en yüksek takipçi sayısına sahiptir. Fakat bu başarıya rağmen toplam görüntülenme sayısı fenomen gazetecilerin ardından dördüncü sırada

yer aldığını göstermektedir. Beşinci sırada ise yine bir başka fenomen gazeteci olan SprinterFactory'nin (1 milyon 757,9 bin) yer aldığı görülmektedir. Son üç sırada yer alan gazeteler ise geleneksel gazetelerin sosyal medya temsilileridir. Geriye kalan toplam görüntülenme sayısı sıralamasında yer alanlar ise şu şekildedir: BirGün Gazetesi (711,9 bin), Sözcü Gazetesi (410,3 bin), Yeni Şafak Gazetesi (158,1 bin).

Bir haberin başarıya ulaşabilmesi için geri bildirim alması oldukça değerlidir. Bu geri bildirim olanakları sosyal medya haberlerinde yorum, yeniden gönderi ve beğeni şeklinde olabilmektedir. Yorum seçeneği doğrudan haber metninin içeriğine dair geri bildirim olanağı sunmakta ve kullanıcıların şahsi fikirlerini haber üreticisine aktarmasını sağlamaktadır. Yeniden gönderi özelliği ise haberin, takipçiler tarafından kendi kitlelerine yeniden gösterilme çabası olarak değerlendirilmektedir. Beğeni özelliğinde kullanıcılar ilgi alanlarına giren, hoşlandıkları içeriklere kalp göndererek, beğeni listelerine ekleyebilmektedir. Bu özellik ile kullanıcılar, gazetecilerle etkileşime girebilmekte paylaşılan haberi beğendiklerini gösterebilmektedir. Bu anlamda beğeni özelliği etkileşim sayısını arttırarak, kullanıcıların beğendikleri içeriklere daha sonra beğeni listesi altından tekrar ulaşabilmesi olanağını sunmaktadır. Haberi paylaşan gazeteci ise beğeni aldığı haberinin etkileşim sayısı üzerinden maddi gelir elde edebilmektedir. Yeniden gönderi özelliğini tercih eden kullanıcılar ise kendi takipçi kitlelerine haber içeriğini tekrar gösterebilmektedir. Bu özellik sayesinde gazeteci haber içeriğinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayabilmektedir. Yorum özelliği ise doğrudan haber içeriğine dair kullanıcıların geri bildirimde bulunması imkânıdır. Gazeteci ise aldığı yorum sayısı ile etkileşim sayısını yükseltmektedir. Nicel içerik analizi verilerinin de ortaya koyduğu üzere, en çok görüntülenme sayısına ulaşanlar fenomen gazetecilerdir. Geleneksel gazetelerin sosyal medya temsilileri ise listeye ancak dördüncü sıradan girebilmektedir. Son üç sırada yine geleneksel gazetelerin sosyal medya temsilileri yer almaktadır.

Toplam yeniden gönderi listesi ise şu şekildedir: SprinterFactory (8 bin 634), Cüneyt Özdemir (2 bin 617), Nevşin Mengü (bin 426), İbrahim Haskoloğlu (bin 278), Yeni Şafak Gazetesi (bin 87), BBC News (World) (940), BirGün Gazetesi (213), Sözcü Gazetesi (90). İlk

4 sırada fenomen gazeteciler yer alırken son 4 sırada geleneksel gazetelerin sosyal medya temsilleri yer almaktadır. Bu verilerden şu sonuca ulaşılmaktadır: Fenomen gazetecilerin paylaştığı haberler, kendi takipçileri tarafından daha geçerli kabul edilmektedir. Böylelikle takipçi sayıları geleneksel gazetelere oranla daha az olsa dahi, fenomen gazetecilerin paylaştığı haberler daha geniş kitlelere, çok daha hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir.

Beğeni sayıları listesi ise şu şekildedir: Cüneyt Özdemir (24 bin 637), SprinterFactory (23 bin), İbrahim Haskoloğlu (15 bin), Nevşin Mengü (9 bin 992), BBC News (World) (4 bin 6), Yeni Şafak Gazetesi (3 bin 702), Sözcü Gazetesi (727), BirGün Gazetesi (207). En çok beğeni alan listesinde ilk 4 sırada fenomen gazeteciler yer almaktadır. Son sıraları yine geleneksel gazetelerin sosyal medya temsilleri paylaşmaktadır. Bu verinin de gösterdiği üzere fenomen gazetecilerin haber içerikleri geleneksel gazetelerin sosyal medya temsillerine oranla daha fazla beğenilmekte, kabul görmektedir.

Tablo 4-3 Haberlerden Elde Edilen Kelime, Cümle, Hareketsiz ve Hareketli Görüntü Sayıları

Gazeteciler/Gazeteler	Kelime Sayısı	Cümle Sayısı	Hareketsiz Görüntüler	Hareketli Görüntüler
Nevşin Mengü	212	25	0	1
İbrahim Haskoloğlu	185	18	3	0
Cüneyt Özdemir	125	17	0	1
Yeni Şafak Gazetesi	102	9	2	2
SprinterFactory	89	9	4	4
BirGün Gazetesi	44	6	4	0
BBC News (World)	33	4	3	1
Sözcü Gazetesi	23	6	3	1
Toplam	813	94	19	10

Açıklama: 3 Veriler 27 Nisan 2024 tarihlidir.

Elde edilen toplam kelime, cümle ve hareketli-hareketsiz görsel sayıları incelendiğinde, ortaya çıkan tablo şu şekildedir:

- **Toplam Kelime Sayıları:** Nevşin Mengü (212), İbrahim Haskoloğlu (185), Cüneyt Özdemir (125), Yeni Şafak Gazetesi (102),

SprinterFactory (89), BirGün Gazetesi (44), BBC News (World) (33), Sözcü Gazetesi (23). İlk 3 sırada yer alan fenomen gazeteciler, kullandıkları toplam kelime sayıları ile diğer gazetecileri geride bırakmaktadır. Haber içeriğinin temiz, sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınması gerekmektedir. Toplam kelime sayıları sıralamasında birinci sırada yer alan Nevşin Mengü 25 cümleden oluşan haber metinlerinde toplam 212 kelime kullanmıştır. İkinci sırada yer alan İbrahim Haskoloğlu ise 18 cümleden oluşan haber metinlerinde toplam 185 kelime kullanmıştır. Üçüncü sırada yer alan Cüneyt Özdemir 17 cümleden oluşan haber metinlerinde toplam 125 kelime kullanmıştır. Diğer gazetecilerin sıralaması ise şu şekildedir: Yeni Şafak Gazetesi 9 cümleden oluşan haberlerinde toplam 102 kelime, SprinterFactory 9 cümlede 89 kelime, Birgün Gazetesi 6 cümlede 44 kelime, BBC News (World) 4 cümlede 33 kelime, Sözcü Gazetesi 6 cümlede 23 kelime kullanmıştır. Fenomen gazeteciler, geleneksel gazetelere oranla daha fazla cümle ve daha fazla kelime kullanmıştır. Geleneksel gazetelerin sosyal medya temsilleri ise daha az cümle ve daha az kelime kullanmıştır. Geleneksel habercilik kodlarına uygun haber metinleri kurgulayan geleneksel gazeteler, sosyal medya haber dilinden uzaktır. Bu durumun aksine fenomen gazeteciler ise daha açık bir anlatımla, yorum içeren haber metinlerini kendi görüşleri ile destekleyerek okuyucularına sunmuştur. Sosyal medya haber kodlarına uygun olarak kurgulanan bu metinler yoğun, kinaye barındıran, kapalı ve anlaşılması güç bir anlatıma sahiptir.

- Haber Metinlerine Eşlik Eden Toplam Görüntü Sayıları:

SprinterFactory adlı hesabın paylaştığı haberlerine eşlik toplam 8 görselin 4'ü hareketli görüntüden oluşmaktadır. BBC News (World) ve Sözcü Gazetesinin haberlerine eşlik eden 4 görselin yalnızca 1'i hareketli görüntüden oluşmaktadır. BirGün Gazetesi haberlerinde 4 hareketsiz görüntü kullanmıştır. Yeni Şafak Gazetesinin ise haberlerine eşlik eden toplam 4 görüntüden 2'si hareketli görüntü olacak şekilde yer almıştır. İbrahim Haskoloğlu haberlerinde yalnızca 3 fotoğraf kullanmıştır. Sonuncu sırayı paylaşan Nevşin Mengü ve Cüneyt Özdemir ise yalnızca 1 hareketli görüntü kullanmıştır. Hareketli görüntüler video içeriklerini teşkil edebildiği gibi hareketli fotoğraf karelerinin art arda kullanılması ile elde edilen ve sürekli tekrar eden GIF adı verilen görüntülerden oluşabilmektedir. Bu tarz görsel içerikler

haber metinlerine eşlik edecek şekilde kullanılabilen, haber içeriğine dair açıklayıcı bilgiler barındırabilmektedir. Bu anlamda haber metinlerine eşlik eden hareketli görüntülerde fenomen gazetecilerin başı çektiği görülmektedir. Bu tarz içerikler haber metinlerine konu olan durumu teşkil edebildiği gibi, haberi destekler nitelikte olabilmektedir. Fakat hareketsiz haber görüntüleri/fotoğrafları kullanımında geleneksel gazetelerin sosyal medya temsillerinin başı çektiği görülmektedir. Bu durum fenomen gazetecilerin haberlerine eşlik edecek fotoğraf içeriğine sahip olamadıklarını göstermektedir. Bu gazeteciler haberlerini alandan değil, internet tabanlı kamusal mecralardan ya da özel kaynaklardan derlemektedir.

Tablo 4-4 Haberlerden Elde Edilen Kelime Seçim Tercihleri (1)

Gazeteciler/Gazeteler	Hamas	İsrail
İbrahim Haskoloğlu	%46,15	%53,85
Nevşin Mengü	%30	%70
Cüneyt Özdemir	%50	%50
Yeni Şafak Gazetesi	%28,57	%71,43
SprinterFactory	%33,33	%66,67
BirGün Gazetesi	%20	%80
BBC News (World)	%50	%50
Sözcü Gazetesi	%40	%60
Toplam	%100	%100

Açıklama: 4 Toplam kelime sayıları üzerinden yüzdeler dağılım gerçekleştirilmiştir.

Açıklama: 5 Veriler 27 Nisan 2024 tarihlidir.

Haber metinlerinde yer alan kelime seçimleri önemli görülmektedir. Çalışmanın örnek olay olarak incelemeye aldığı durum Hamas'ın 7 Ekim 2023 tarihli İsrail'e yönelik gerçekleştirdiği saldırıdır. İzzeddin el-Kassam Tugayları olarak da anılan özel bir Hamas birliği tarafından gerçekleştirilen saldırı, taraflardan saldırıyı gerçekleştirenler için "Aksa Tufanı" harekâtıdır. Taraflardan saldırı faili olarak "Hamas"ın kelime seçimi değerli görülmektedir. Bu seçim faili işaret ettiği gibi, taraflar arasındaki savaş durumuna da ışık tutabilmektedir. "İsrail" in söz konusu bu savaşa taraf olan diğer cephe

olduğu bilinmektedir. Taraflardan İsrail saldırıya uğrayandır. Bu noktada mağdura yapılan atıf da değerli görülmektedir.

Tablo 4-5 Haberlerden Elde Edilen Kelime Seçim Tercihleri (2)

Gazeteciler/Gazeteler	Çatışma	Saldırı	Savaş	Terör
İbrahim Haskoloğlu	%0	%50	%0	%50
Nevşin Mengü	%60	%20	%20	%0
Cüneyt Özdemir	%0	%0	%100	%0
Yeni Şafak Gazetesi	%0	%0	%100	%0
SprinterFactory	%100	%0	%0	%0
BirGün Gazetesi	%50	%25	%25	%0
BBC News (World)	%25	%50	%25	%0
Sözcü Gazetesi	%100	%0	%0	%0
Toplam	-	-	-	-

Açıklama: 6 Toplam kelime sayıları üzerinden yüzdeler dağılım gerçekleştirilmiştir.

Açıklama: 7 Veriler 27 Nisan 2024 tarihlidir.

Diğer taraftan saldırının sivil halka dönük gerçekleştirilmiş olması, operasyonu terör eylemi kategorisine sokmaktadır. Bu noktada haberlerde kelime seçimleri arasında “terör” ifadesinin kullanımı da önemli bir veridir. Söz konusu 7 Ekim 2023 Hamas saldırısı haberlerinde “çatışma, saldırı ve savaş” ifadeleri ile özetlenmektedir. Bu noktada çatışma tercihi, söz konusu durumu küçümsemeye yönelik bir tercihtir. Saldırı ise durumu yalnızca 7 Ekim eylemi üzerinden ifade etmeye yönelik, kısıtlı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Son olarak savaş terimi ise devletlerarası gerçekleşen, düzenli ordular arasında cereyan eden çarpışmalara karşılık gelmektedir. Bu bağlamda savaş ifadesinden uzak durulması Filistin devletinin varlığının reddi olarak değerlendirilebilmektedir.

Tablo 4-6 Hakikat Ötesi İçerikler

Gazeteciler/Gazeteler	Hakikat Ötesi İçerikler	Haber Kaynağı
Sözcü Gazetesi	4/4	4/4
Cüneyt Özdemir	4/4	1/4
Yeni Şafak Gazetesi	3/4	4/4
SprinterFactory	3/4	3/4
BirGün Gazetesi	2/4	4/4
Nevşin Mengü	2/4	2/4
BBC News (World)	1/4	4/4
İbrahim Haskoloğlu	1/4	3/4
Toplam	20/32	25/32

Açıklama: 8 Veriler 27 Nisan 2024 tarihlidir.

Sözcü Gazetesi isimli geleneksel basının sosyal medya temsili gazetenin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 4'ünde de haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 4'tür. Bu içerikler arasında: “'5 soruda İsrail-Hamas çatışması’, ‘Gazze’de mucize kurtuluş.’, ‘Kadınları ve çocukları esir almak İslam’a aykırıdır.’, ‘İsrail sokakları cesetlerle doldu.’” ifadeleri yer almaktadır. İlk haberde kullanılan çatışma ifadesi taraflar arasında başlayan savaş durumunu göz ardı etmekte, çatışma statüsüne düşürmektedir. Bu bağlamda haber içeriği hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. İkinci haberde kullanılan mucize kurtuluş ifadesi, İsrail saldırıları sonucunda yıkılan bir binanın enkazından kurtarılan bebeği haberleştirmektedir. Haber söylemi yıkımı göz ardı ederek, bebeğin yaşadığı dramı bir mucize olarak resmetmektedir. Bu bağlamda içerik hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. Üçüncü haberde İslam’a atıfta bulunarak Hamas tarafından rehin alınanlara dönük kamuoyu yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Fakat İslam’da rehin hukukuna dair fıkıhlar bulunmamaktadır. Bu bağlamda haber içeriği hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. Son haber metninde ifade edilen İsrail sokaklarının cesetlerle dolduğuna yönelik iddia, yaşanan saldırının

etkilerini yükseltme çabası olarak değerlendirilmektedir. Haber söyleminde yer alan cesetlerle dolu ifadesi hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır.

Cüneyt Özdemir isimli fenomen gazetecinin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 1'inde haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 4'tür. Bu içerikler arasında: “*‘ Hamas müzik fıstvali katliamı ile dünyadaki meşruiyetini kaybetti. ’*, *‘ İKİ MİLYON insana (yarısı çocuk) böylesine bir abluka kabul edilemez. ’*, *‘ Sihirli değnek. Eline aldığı an hangi konu konuşuluyorsa onun uzmanı oluyorsun... ’*, *‘ Büyük bir savaş başlıyor... ’* ifadeleri yer almaktadır. Söz konusu haber içeriklerinde gazeteci kendi kişisel yorumları ile haber metnini kurgulamaktadır. İlk haberde kurgulanan dünyadaki meşruiyetini kaybetme çıkarımı, uluslararası kamuoyunda karşılık bulan bir gerçek değil, gazetecinin kendi kişisel yorumudur. İkinci haberde verilen Gazze’de yaşanan sivillere yönelik, iki milyon insan (yarısı çocuk), bilgisi resmi kaynaklara dayanmamakta, aksine gazetecinin kendi çıkarımıdır. Üçüncü haber içeriğinde gazeteci, televizyon kanallarında gelişmeleri yorumlayan uzmanları “ti”ye almakta, sihirli değnek benzetmesi ile uzmanlıklarını aşağılamaktadır. Son haberde belirtilen “büyük bir savaş başlıyor” çıkarımı, gazetecinin kendi kişisel yorumu ile 7 Ekim 2023 Hamas saldırısını kamuoyuna duyurma biçimidir. Savaşa taraf olanların resmî açıklamalarına karşılık gelmemektedir. İsrail Savunma Kuvvetleri ve devlet yöneticileri Gazze’ye yönelik sınırlı bir operasyona girişecekleri bilgisini paylaşmaktadır. Haber söylemini yorumlayıcı bir yaklaşım ile kurgulayan gazeteci haber içeriklerinde yalnızca kendisini haber kaynağı olarak kullanmaktadır. Duayen bir gazeteci olması bir tarafa, ürettiği içeriklerde haber kaynağı kullanmıyor olması ve hakikat ötesi içerik sınıflandırmasına giren metinleri kurgulaması habercinin ürettiği içeriklere olan güvenilirliği zedelemektedir. Gazeteci haber içeriklerinde kinayeli, abartılı, gerçekliği değiştirerek, mesleki etik ilkelerden uzak bir yazım dili kullanmaktadır. Bu durum Z kuşağının sosyal medya içeriklerinden beklentilerini karşılamaya yönelik bir girişimdir.

Yeni Şafak Gazetesi isimli geleneksel basının sosyal medya temsili gazetesinin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 4'ünde de haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat

ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 3'tür. Bu içerikler arasında: *"halk marketlere akın etti, raflar boşaltıldı.", 'muhabire haddini bildirdi.', Avrupa İsrail'in yanında değildir."* ifadeleri yer almaktadır. İlk haber 7 Ekim saldırısının ardından İsraili yetkililer tarafından halka 72 saatlik stok yapmalarına dair uyarıda bulunulmasını duyurmaktadır. Fakat haber içeriği İsraililerin korku ile marketlere koşarak rafları boşalttığı iddiasını dolaşımında tutmaktadır. Kullanılan haber fotoğrafı ise bu iddiayı desteklememektedir. Bu bağlamda haber içeriği hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. İkinci haber metni Büyükelçi Hüsam Zomlot'un BBC muhabirine haddini bildirdiği iddiasında bulunmaktadır. Fakat haber içeriğinde büyükelçi kendisine yöneltilen sorulara cevap vermekte, had bildirmemektedir. Bu bağlamda içerik hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. Son haber ise, *"Avrupa Parlamentosu İrlanda milletvekili Clare Daly, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in işgalci İsrail'e destek açıklamalarına..."* yönelik tepkisini duyurmaktadır. Haber içeriğinde belirtilen ifadeler tek bir delegeyi kapsamaktadır. Bu bağlamda haber içeriğinde ifade edilen Avrupa İsrail'in yanında değildir iddiası hakikat ötesi içerik olarak sınıflandırılmaktadır.

SprinterFactory rumuzlu fenomen gazetecinin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 3'ünde haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 3'tür. Bu içerikler arasında: *"Gazze'de insanlar ölüyor, İsrail'de ise öldürülüyor.", 'Nikki Haley: İran'ın Hamas'ı desteklediğini biliyorsunuz.', 'Ukrayna tarafı kahramanlar olarak sunulurken, Filistin tarafı teröristler olarak nitelendirilmiştir."* ifadeleri yer almaktadır. İlk örnek, haber söyleminde BBC News (World) tarafından tercih edilen haber aktarım ifadeleridir. Bu ifadeler hakikat ötesi içerik olarak sınıflandırılmakta, halkı yönlendirme amacı taşımaktadır. İkinci örnekte ABD Başkan Adayı Nikki Haley Hamas'ı destekleyen güç olarak İran'ı hedef göstermektedir. Hamas tarafından gerçekleştirilen 7 Ekim 2023 saldırısının Amerika'ya karşı gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Haber söylemi Filistin/Hamas ile İsrail arasındaki savaşı İran'ı hedef göstermek sureti ile halkı yönlendirme amacı taşımaktadır. Bu içerikler hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. Son örnekte ise fenomen gazeteci tarafından paylaşılan Latuff 2022 imzasına sahip karikatürde aynı eylemi

gerçekleştiren Ukrayna tarafı Batı medyasında kahraman olarak nitelendirilirken, Filistin halkı terörist olarak nitelendiği bilgisi dolaşımında tutulmaktadır. Bu içerikler hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır. Söz konusu içeriklerde gazeteci eleştirel bir haber söylemi kurgulamaktadır. İçeriklerde yer alan hakikat ötesi gerçekleri açığa çıkarma gayesi taşımaktadır.

BirGün Gazetesi isimli geleneksel basının sosyal medya temsili gazetenin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 4'ünde de haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 2'dir. Bu içerikler arasında: “*İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz ve ona göre hareket edeceğiz.*”, “*Hamas, saldırıyı İran'dan aldığı talimat ve destekle başlattı.*” ifadeleri yer almaktadır. Her iki haberde de İsraili yetkililere dayandırılan demeçlere yer verilmektedir. İlk haber metninde Hamas militanları insansı hayvan benzetmesi ile hakikat ötesi içerik olarak sınıflandırılmaktadır. İkinci haber içeriğinde ise doğrudan İran'ın saldırının arkasındaki gizli güç olduğu bilgisi dolaşıma koyulmaktadır. Fakat bu bir iddia olarak değerlendirilmekte ve doğrulanamamaktadır. Bu bağlamda ikinci içerik de hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır.

Nevşin Mengü isimli fenomen gazetecinin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 1'inde haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 2'dir. Bu içerikler: “*Kadınlar arkadaşlarının cesetlerinin yanında tecavüze uğradı. -Önce tecavüz edilip sonra öldürülenler oldu.*” ve “*İran'ın çatışmayı tüm bölgeye yayma amacının olduğu anlaşılıyor.*” ifadeleridir. Fenomen gazetecinin tecavüz iddiasını @tabletmag kaynak bilgisine başvurarak kendi takipçilerine ulaştırdığı görülmektedir. Fakat iddia niteliği taşıyan bu içerik doğrulanmamıştır. Aynı durum İran'ın çatışmayı tüm bölgeye yayma amacını taşıdığına yönelik söylem için de geçerlidir. Bu ifadeler fenomen gazetecinin kendi yorumu olarak dikkat çekmekte ve iddia olarak havada kalmaktadır. Herhangi bir kaynak bilgisine atıfta bulunulmadığı görülmekle birlikte, içerik gazetecinin kendi yorumudur. Söz konusu içerikleri gerçek bilgi olarak takipçilerine ulaştıran fenomen gazetecinin 2 haber içeriği hakikat ötesi olarak sınıflandırılmaktadır.

BBC News (World) isimli geleneksel basının sosyal medya temsili gazetesinin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 4'ünde de haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 1'dir. Bu içerik: “İsrail saldırısı: Hamas nedir ve diğer sorular.” başlıklı haber metnine eşlik eden haber fotoğrafı Gazzeli sivilleri resmetmektedir. Bu görsel yıkık bir binanın önünde oturan yaşlı bir kadın ve çocuk fotoğrafıdır. Söz konusu haberde cevap aranan soru Hamas'ın kimlerden oluştuğudur. Bu bağlamda haber fotoğrafında sivillerin yer alması hakikat ötesi içerik olarak sınıflandırılmaktadır.

İbrahim Haskoloğlu isimli fenomen gazetecinin Twitter/X hesabından paylaştığı haber içeriklerinde 4 haberden 3'ünde haber kaynağı kullandığı görülmektedir. Hakikat ötesi içerik barındıran haber içeriği sayısı ise 4 haberde 1'dir. Bu içerikte, “Hamas'ın saldırısı sonrası uluslararası kamuoyunda desteği az olan Filistin artık tamamen tek başına.” ifadeleri yer almaktadır. Söz konusu yorum haber içeriğine ek olarak gazetecinin kişisel değerlendirmesini barındırmaktadır. Haber kaynağı kullanılmamış olması, salt gerçeklere dayandırılmayarak yorum içeriği barındırması nedeniyle haberde hakikat ötesi içerik sınıflandırmasına gidilmektedir.

4.4. Eleştirel Söylem Analizi ve Bulgular

Haber söylemi, söylenmeyen ama ifade edilen anlamları açığa çıkarmak noktasında işlevseldir. Bu noktada haber söyleminin incelenmesi, haber içeriklerinde örtük anlatımda yer alan ideolojik örüntülerin açığa çıkarılması açısından önemli görülmektedir. Söylem, en temelde ideolojik bir yaklaşımdır. Fakat aynı zamanda söylem, bilginin beyanı ve bu beyanın geçtiği diyalogları da içeren, güç ve iktidarın yer aldığı tüm ilişkiler ağına doğrudan bağlı dil pratikleridir (Akbayır, 2018: 74). Bu bağlamda haber metinleri gerçekliğin söylemler aracılığı ile yeniden inşasını gerçekleştirmektedir. Bu inşası süreci içerisinde söylem, ideolojik mücadele sisteminin bir yapı taşı haline dönüşmektedir. Bu temel nedenle haber söylemi, ideolojik kodlarında yer aldığı bütüncül bir yaklaşım içerisinde incelenmelidir (Şeker vd., 2012: 380). Bu bağlamda söylem analizi ve eleştirel söylem analizi yöntemleri arasında farkların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Klasik anlamda söylem analizi metodunda belirli bir

sistemantik yaklaşım tercih edilmemektedir. Fakat Teun A. van Dijk tarafından geliştirilen eleştirel söylem analizi yöntemi, eleştirel ön takısını alarak sistemantik bir haber eleştiri sürecini literatüre kazandırmıştır. Söz konusu örneklem çerçevesinde haber metni kabul edilerek incelenen tweetler/gönderiler dolayımı ile fenomen gazeteciler ve geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında yer alan Twitter/X profillerinin üretimlerine odaklanılmaktadır. Haber metinleri, eleştirel söylem analizi metodunun makro yapı içerisinde yer alan haber başlıkları ve haber girişleri kategorisine bağlı kalınarak incelenmektedir. Sosyal medya haberlerinde belirli bir sistemantik yaklaşımın bulunmaması, paylaşılan tüm içeriklerin haber değeri atfedilerek kitleler tarafından kabul ediliyor olduğu bilgisi göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmada, haber metinleri ön kabulü ile hareket edilen tweetler/gönderiler incelenmiştir.

4.4.1. Hamas'ın 7 Ekim 2023 Tarihli Saldırısının Art Alan Bilgisi

Art alan bilgisi, eleştirel söylem analizi çalışmalarının önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Çalışmanın eksiksiz bir şekilde tamamlanabilmesi adına örnek olay olarak seçilen durumun art alan bilgisinin sunulması gerekmektedir. Bu art alan bilgisi, söylem analizinin bütüncül bir yaklaşım içerisinde değerlendirilmesine olanak sunmaktadır. Bu itibarla çalışmada örnek olay olarak seçilen 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'de gerçekleştirdiği Aksa Tufanı Operasyonu'nun art alan bilgisinin tanımlanması gerekmektedir.

İsrail-Filistin savaşı 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın paramiliter silahlı grubu İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından İsrail topraklarına yönelik gerçekleştirdiği geniş kapsamlı saldırı ile tekrar alevlenmiştir. Hamas tarafı bu operasyona "Aksa Tufanı" adını verirken, İsrail ve Batı destekçileri saldırıyı "katliam" olarak nitelendirmiştir. Hamas birlikleri, İslami Cihad örgütü ile ortak gerçekleştirdikleri harekâta, İsrail ordusunun zafiyetlerinden yararlanarak sınır içine sızmış ve çok sayıda sivil öldürmüştür. Saldırıda sadece sivil değil, askeri ölümler de gerçekleşmiştir. Bu ölümlerin yanı sıra Hamas tarafından çok sayıda sivil tutsak alınmıştır. İsrail tarihinin en kanlı askeri saldırıları arasında gösterilen operasyon sonucunda İsrail tarafından olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Her ne kadar

İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından 8 Ekim 2023 tarihinde tüm toprakların geri alındığı ilan edilmiş olsa dahi Hamas birlikleri tarafından tekrar başarılı sızma harekâtları gerçekleştirilmiştir. Bu kanlı eylem sonucunda İsrail tarafından Gazze'ye yönelik Demir Kılıçlar Operasyonu başlatılmıştır. Kassam Tugayları'nı yöneten komutan Muhammed Deif açıklamalarında, "Mescid-i Aksa'nın İsrail tarafından defalarca kirletilmesine" karşılık bu kanlı saldırının gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Taraflardan Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas tarafından operasyona destek açıklaması yayımlanarak, "İşgalci İsrail'e karşı meşru savunma hakkı" çağrısında bulunulmuştur (britannica.com, 2024).

Aradan geçen bir yıllık sürecin sonucunda İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından Gazze'ye yönelik saldırılar devam etmektedir. Gerçekleştirilen saldırılarda Gazze Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan ölüm sayısının 42 bini aştığı, bu ölümlerin çoğunu kadın ve çocukların oluşturduğu ifade edilmektedir (tr.euronews.com, 2024). Hamas tarafı ise 7 Ekim 2023 saldırısının başarı ile sonuçlandığını duyurmuştur. Yayımladıkları 17 sayfalık raporlarında yer verdikleri sivil ölümlerin bir "hata" olduğu ifade edilmiştir. Kassam Tugayları saldırılarda çoğu sivil olmak üzere bin 200 kişiyi öldürmüştür. Aralarında çoğunluğunu sivil vatandaşların oluşturduğu 250 kişi ise saldırı sürecinde esir alınmıştır (tr.euronews.com, 2024). Saldırı, Hamas birlikleri tarafından Yahudi Bayramı olarak kabul edilen Şabat sırasında gerçekleştirilmiştir. Tarihi bir dönüm noktası olarak kabul edilen bu kanlı saldırı, Yom Kippur Savaşı olarak da anılan 1973 Arap-İsrail Savaşı'nın yıl dönümünden bir gün sonrasında yaşanmıştır. Hamas ve İsrail tarafları arasında gerçekleştirilen ateşkes müzakerelerinden kısa bir süre sonra, Kassam Tugayları sınırı geçerek bu kanlı eylemi gerçekleştirmiştir. Hamas tarafı saldırıyı meşru bir zemine oturtabilmek adına, kutsal kabul edilen Mescid-i Aksa'nın defalarca işgalci İsrail tarafından kirletildiği iddiasını dile getirmiştir. Saldırıya destek olan diğer örgüt Filistin İslami Cihad sözcüsü ise İsraili olan her bireyin asker kabul edildiğini, İsrail'de sivil hiçbir insanın olmadığını belirtmiştir (britannica.com, 2024).

4.4.2. Makro Yapı İncelemesi

Eleştirel söylem analizi yöntemine bağlı kalınarak örneklem içerisinde yer alan fenomen gazeteciler ve geleneksel basının sosyal medya temsillerinin üretimleri tematik çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Bu başlık altında yalnızca haber başlıkları, spotlar ve görsel öğeler analiz edilmiştir. Sosyal medya haberciliğinde üretilen tüm bilgi içerikleri haber değerine sahiptir. Bu önermeden yola çıkılarak hareket edilen çalışmada haberlerin başlıkları, spotları ve görsel öğeleri ideolojik örüntülerin açığa çıkarılabilmesi adına analiz edilmiştir. Çalışma içerisinde tekrara düşülmemesi adına haber metinlerine bu başlık altında yer verilmemiştir. Yalnızca ilgili haber metni kısımları ele alınarak analiz süreci tamamlanmıştır.

Haberde başlıkların ve metnin bir nevi özeti olarak değerlendirilen spotların önemi yadsınmaz. Haber başlıkları, haber metninin bir özeti niteliğindedir. Bu bağlamda haber başlığı ve haberin spotu içerik hakkında genel bir izlenim sunmaktadır. Sosyal medya haberciliğinde metinlerin bu içerik sıralamasını takip etmediği bilinmektedir. Bu bağlamda analize tabi tutulan haberlerin içerikleri söz konusu sıralama gözlemlenmeden, örneklem içerisinde yer alan gazeteciler ve gazetelerin üretimlerine bağlı olarak değerlendirilmiştir. Haber başlığı ve spot olarak kabul edilen metinler ideolojik anlamlar üzerinden okunmuştur. Fakat bu öğelerin yanında sosyal medya haberlerinde görsel ağırlıklı içerikler de yer almaktadır. Bu bağlamda analize görsel öğelerde yer alan içerikler de dâhil edilerek incelenmiştir.

4.4.2.1. Fenomen Gazeteci SprinterFactory

Gazeteci 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Haber, BBCNews (World) sayfasının gönderisini ekran görüntüsü alma yöntemi ile paylaşmıştır. Gazetecinin haberinde verilmek istenen mesaj, İsraililerin öldürüldüğü, Gazzelilerin ise öldüğüdür. Gazeteci, haberinde Batı kaynaklı basın kuruluşlarının gelişmeleri “taraf” olarak aktarmakta olduğuna değinmektedir. Haber söylemi, Batı medyasının Gazzelilerin ölümünü failinden ayırarak vermekte ve suçu hafifletme çabası içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Gazeteci haberinde doğrudan Filistin tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber metnine yansıtılmaktadır.

Gazeteci 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*ABD'nin eski BM Temsilcisi ve mevcut ABD başkan adayı Nikki Haley, taleplerin tamamlanmasını talep ediyor*” ifadelerini haber başlığı olarak kullanmaktadır. Gazetecinin başlıkta ifade ettiği özne, ABD'nin saldırı sürecinde başkan adaylığını devam ettiren Nikki Haley'dir. Haley'in ABD'nin eski BM temsilciliği görevine de vurgu yapılmaktadır. Bu vurgu, teşkilatın kuruluş amacı olan dünya barışını tesis etme gayesine dikkat çekmektedir. Haber söylemi, ABD'nin İsrail'in işlerine müdahil olarak Hamas'a doğrudan saldırı emri çağrısında bulunmasını duyurmaktadır. ABD, doğrudan Hamas'ı düşmanlaştırarak, uluslararası hukuku göz ardı etmekte ve katliam çağrısında bulunmaktadır. Fenomen gazeteci haberinde dolaylı olarak Filistin tarafında yer almaktadır. Bu tercihini örtük anlatımla, ideolojik yaklaşımına karşılık olarak haber metnine yansıtmaktadır.

Gazeteci 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Haber içeriği Latuff 2022 imzasına sahip bir karikatürdür. Gazeteci haber olarak paylaştığı gönderisinde metin kullanmamıştır. Haber verilen olgu karikatürdeki ifadelerdir. Bu bağlamda haber doğrudan ideolojik aktarımda bulunmaktadır. Gazeteciyi Filistin tarafında konumlandırmaktadır. Eleştirel bir üsluba sahip olan çizimde haber söylemi, örtük olarak Batı karşıtı bir anlatım kurgulamaktadır. Bu kurgu, Batının ikiyüzlü bir tutumla Ukrayna'nın Rus müdahalesine karşı kahramanca bir tutum sergilediğini ifade etmektedir. Diğer taraftan Filistin'in İsrail müdahalesine karşı durması terörist bir tutum olarak resmedilmektedir. Gazeteci haberinde doğrudan Filistin tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazeteci 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*İsraili mahkûmların daha fazla görüntüsü*” ifadelerini haber başlığı olarak kullanmaktadır. Haber içeriği dört ayrı video içeriğine sahiptir. Gazeteci haberinde İsraili askerleri negatif bir anlatımla, güçsüz bir konumda, edilgen olarak sunmaktadır. Haber başlığı, İsraili tutsaklara işaret etmektedir. Haberinin gizli öznesi, gözaltına alınan, mahkûm düşen İsrail askerleridir. Bu paylaşımında gazeteci, doğrudan İsrail tarafını hedef almaktadır. Kaybeden, yenilen ve düzensiz bir ordu tarafından mahkûm olarak alınanlar İsrail Savunma Kuvvetleri'ne bağlı askerlerdir. Askerler, mahkûm olarak denetim altına alınmaktadır. Gazeteci

haberinde doğrudan Filistin tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

4.4.2.2. Fenomen Gazeteci İbrahim Haskoloğlu

Gazeteci 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Gazeteci haberinde Batı bloğu devletlerinin İsrail'in kendini savunması amacıyla ilan ettikleri İsrail'e destek çağrısını haberleştirmiştir. Gazeteci haberinde Batı bloğu devletlerini özne konumuna yükselmektedir. Haber söylemi, Batı bloğunun desteğini alan İsrail'in sivil katliamlara girişeceği bilgisini paylaşmaktadır. Örtük olarak, Filistin halkının yalnız bırakıldığı dile getirilmektedir. Burada ifade edilmek istenen, Türkiye'de sivil otorite temsilcileri ve halkın güvenli bölgeden Filistin'e destek açıklamalarının eleştirilmesidir. Gazeteci haberinde örtük olarak Filistin halkının yalnızlığına, sivillerin hayatını kaybedeceğine vurgu yaparak, dünyanın en gelişmiş ülkelerinin İsrail tarafında olduğuna vurgu yaparak kendisini İsrail tarafında konumlandırmaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yorumları ile de yansıtmaktadır.

Gazeteci 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Gazeteci haberinde İsrail Dışişleri Bakanı Eli Cohen'i ve kendisini özne konumuna yerleştirmiştir. Haberini gazeteci, ben dili ile kurgulamakta olup, yorum haber içeriği sunmaktadır. Gelişmeleri kendi kişisel penceresinden okuyucularına aktarmaktadır. Haber söylemi, Hamas'ın ortadan kaldırılacağını paylaşmaktadır. Gazeteci haberinde örtük olarak İsrail tarafının söylemlerini aktarmaktadır: “*Askeri olarak tamamen silmekte kararlılar.*” ifadeleri ile Hamas'ın ortadan kaldırılacağına güçlü bir vurguda bulunmaktadır. Gazeteci haberinde doğrudan İsrail tarafında yer almakta ve kendisini haberin öznesi konumuna yükseltmektedir. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yorumları ile de yansıtmaktadır.

Gazeteci 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Hamas saldırısında tamamı ölen bir aileden geriye kalan fotoğraf*” ifadelerini haber başlığı olarak kullanmıştır. Haber içeriği, bir başka Twitter/X haber paylaşım sayfasının gönderisinin alıntılı yeniden gönderisidir. Haberde Hamas tarafından öldürüldüğü iddia edilen bir aile fotoğrafı yer almıştır. Haberin öznesi masum bir aileyi katleden Hamas'tır. Haber içeriğinde yer alan mutlu aile tablosuna sahip fotoğraf karesinde yer alanlardan

üçü çocuk olmak üzere beş kişinin yer aldığı görülmektedir. Bu paylaşım, doğrudan Hamas'ı cani konumuna yerleştirmektedir. Haber, ailenin katledildiği vurgusuna sahiptir. Hamas saldırısı bir askeri operasyon niteliğinden çıkarılarak, haber söyleminde yer alan mutlu aile tablosu neticesinde, sivillerin ve çocukların hedef alındığı kanlı bir terör eylemi olarak nitelenmektedir. Gazeteci haberinde doğrudan İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yorumları ile de yansıtmaktadır.

Gazeteci 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Haber içeriği, İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın Türk haber kanalları için yayımladığı uyarıdır. Haberinde gazeteci, İsrail Dışişleri Bakanlığı'nı özne konumunda sunmaktadır. Gazeteci haber söyleminde, resmi kanalların demeçlerini aktarmakta ve İsrail tarafının sözcülüğünü üstlenmektedir. Haberinde gazeteci, İsrail tarafının mesajlarını doğrudan aktarmakta, milli değerlere vurgu yapmaktadır. Hamas ile PKK arasında eşdeğerlik yaratma çabasına aracılık etmektedir. Gazeteci haberinde doğrudan İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

4.4.2.3. Fenomen Gazeteci Cüneyt Özdemir

Gazeteci 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Katliama dönüşen festival*” ifadelerini haber başlığı olarak kullanmıştır. Haber içeriği gazetecinin canlı yayınından bir kesiti içermektedir. Haberinde gazeteci özne konumuna Hamas'ı yerleştirmektedir. Aynı zamanda gönderiye eşlik eden haber metni, Hamas'ın müzik festivali katliamı ile dünyadaki meşruiyetini kaybettiğini ifade etmektedir. Haber metni yorum niteliği taşımakta olup dikkat çekici durum ise gazetecinin haber metnini “caps-lock” açık yani büyük harflerle paylaşmış olmasıdır. İnternet dünyasında bu durum “bağırma” eylemi olarak değerlendirilmektedir. Haber söylemi, Hamas'ın meşruiyetini kaybettiğini ifade etmektedir. Filistinlilerin dahi Hamas'ı desteklemeyeceği söylemini dolaşıma koymaktadır. Gazeteci haber söyleminde katliamı müzik festivali ile sınırlamaktadır. Gazeteci haberinde yorum içeriği ile Hamas ve IŞİD'i eş durumda sunmaktadır. Bu paylaşımı ile gazeteci doğrudan İsrail tarafından gelişmeleri değerlendirmektedir. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazeteci 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Gazeteci haberinde özne konumuna Gazzeli sivilleri yerleştirmiştir. Burada örtük bir anlatım söz konusudur. Gazetecinin, “*Askeri operasyon ayrı, bu çok ayrı bir şey! Sivillere yönelik her türlü şiddete karşıyım.*” ifadeleri ile hedef aldığı taraf İsrail’dir. Fakat gazeteci anlatılanı saklamayı tercih etmektedir. Faili ortadan kaldırarak suçu hafifletme çabası içerisine girmektedir. Haber söylemi, Gazzeli sivil halkın mağdur olduğu bilgisini dolaşıma koymaktadır. Bu mağduriyetin sorumlusu ise saldırıda bulunan İsrail tarafıdır. Gazeteci, haber söyleminde sivillere yönelik askeri girişimlerin karşısında olduğunu belirtmektedir. Bu karşıt durum, İsrail tarafının Hamas’a yönelik gerçekleştireceği askeri operasyonları kapsamamaktadır. Gazeteci haberinde örtük olarak İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazeteci 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Gazeteci haberinde özne konumuna televizyon kanallarına çıkan Ortadoğu uzmanlarını yerleştirmiştir. Uzmanların hareketlerini eleştiren gazeteci haber söyleminde Ortadoğu hakkında bir gecede uzman olan televizyon yorumcularının türemiş olmasını küçümsemektedir. Gazetecinin söz konusu paylaşımı yorum içeriğine sahiptir. Eleştirdiği durum Ortadoğu hakkında uzmanlık statüsüne sahip olan televizyon yorumcularının davranışlarıdır. Bu paylaşım sosyal medya fenomeni gazetecilerinin içeriklerinde yorum kullanmalarına örnektir. Ciddi konularda dahi içeriği yumuşatabilmekte, kendi kişisel yorumları ile haberci konumlarını yorumcu konumuna indirgeyebilmektedir. Kitleleri harekete geçiren en temel dürtü ise sosyal medya haberciliğinde bu yaklaşım tavrı olabilmektedir.

Gazeteci 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Gazeteci haberinde özne konumuna örtük bir şekilde Hamas’ı yerleştirmiştir. Fakat mağdura yapılan atıfla haber içeriği İsrail’e vurgu yapmaktadır. Haberde duyurulan olay Hamas saldırısıdır. Saldırı, “*Ortadoğunun yakın zamanda gördüğü en kanlı günlerden bir tanesi. Büyük bir savaş başlıyor...*” ifadeleri ile duyurulmaktadır. Haber söylemi, saldırının bir savaşın başlangıcı olarak duyurmaktadır. Coğrafyanın yakın tarihli en kanlı günü olarak duyurması ile saldırının gücünü yüceltmektedir.

4.4.2.4. Fenomen Gazeteci Nevşin Mengü

Gazeteci 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanmamıştır. Haberinde gazeteci, “*Savaşın İran’ı da içine alacak biçimde tırmanması en çok korkulan senaryo*” ifadelerine yer vermiştir. Fenomen gazeteci, Filistin/Hamas-İsrail savaşının taraflarını genişletme çabası içerisindedir. Gazeteci haberinde özne konumuna İran ve ABD’yi yerleştirmiştir. Hedefine İran’ı oturtan gazeteci, savaşın dengelerinin İran ile ABD merkezinde kurgulandığı bilgisini örtük olarak paylaşmaktadır. Bu iddiasını güçlendirebilmek adına ise bölgeye sevk edilen askeri uçak gemisini göstermektedir. Gazeteci, geleneksel basının habercilik kodlarını haberine taşımaktadır. Bu durum, taraflara eşit mesafede durarak sözün her iki tarafa da verilmesinden anlaşılabilir. Fakat gazeteci, haber içeriğine müdahil olarak kendi yorumunu da sunmaktadır. İran’ın direkt çatışmadan kaçındığı bilgisi paylaşmakta ve örtük olarak ABD, İsrail ve Batı bloğunun askeri gücünden kaçındığı mesajı verilmektedir. Haber söylemi, ABD’nin askeri gövde gösterisini dolaşıma sunarken, İran tarafının Filistinlilerin işi Filistinlileri ilgilendirir mesajını vermektedir. Bu durum İran tarafının güç gösterisinden korktuğu anlamını doğurmaktadır. Gazeteci tarafgir duruma düşerek doğrudan ABD, İsrail ve Batı bloğunun yanında yer almaktadır.

Gazeteci 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Hamas Aksa Tufanı operasyonunda Negev çölünde düzenlenen Süpernova müzik festivalini bastı*” ifadelerini haber başlığı olarak kullanmıştır. Haber içeriği, bir başka Twitter/X haber kanalının paylaşımıdır. Kaynak olarak kullanılan profil @tabletmag’tır. Profil incelendiğinde sayfanın biyografisinde, “*Dünyayı konu alan bir Yahudi dergisi.*” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Sayfa kendisini Yahudi dergisi olarak nitelemektedir. Haber kaynağı olarak verilen profil, tarafsız bir haber paylaşım ağı değildir. Gazeteci haberinde özne konumuna tecavüz mağdurlarını yerleştirmiştir. Haber içeriğinde yer alan tecavüz iddiaları kanıtlanmış bir bilgi değildir. Bu bağlamda gazetecinin paylaşımı hakikat ötesi içerik olarak dolaşımda kalmaktadır. İdeolojik tarafgir durumuna düşen gazeteci, İsrail tarafında yer almaktadır. Aynı zamanda gazeteci, iddialarına devam ederek saldırının İran rejimi tarafından organize edildiği söylemini devam ettirmektedir. Hamas’ı ortadan kaldıran gazeteci, doğrudan İran’a odaklamakta ve takipçilerinin de bu ideolojik

yaklaşım ile hareket etmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda Filistin davasının da zarar gördüğü yorumunda bulunmaktadır.

Gazeteci 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı olarak, “İsrail’den gelen son bilgi” ifadelerini kullanmıştır. Haber içeriği, gelişmeleri İsrail tarafından duyurmaktadır. Gazeteci haberinde özne konumuna İsrail’i yerleştirmiştir. İçeriğe güveni arttırmak maksadı ile sayısal verilerden yararlanmaktadır. Gelişmelerde İsrail tarafının başarılı operasyonlarına yer verilmiştir: “*rehinelerin bir kısmı geri alınmış durumda.*” ve “*Sderot polis karakolu 20 saatlik çatışmanın ardından İsrail tarafından geri alındı.*” Ayrıca savaşta mücadele eden her iki tarafın bulunduğu fikri ortadan kaldırılmıştır. Fenomen gazeteci yalnızca İsrail tarafının kayıplarına odaklanmıştır: “*aralarında sağlık çalışanları, itfaiyeci ve güvenlik güçlerinin de bulunduğu 300den fazla ölü, 1800 yaralı, 345 kişinin durumu kritik.*” Bu yaklaşım gazetecinin İsrail tarafından gelişmeleri okuyucularına aktardığı ve ideolojik tarafgir durumuna düştüğü sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Gazeteci 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Dünya Şokta*” başlığını kullanmıştır. Haber içeriği Hamas’ın 7 Ekim 2023 tarihli saldırısını duyurmuştur. Gazeteci haberinde özne konumuna Hamas’ı yerleştirmiştir. Haber başlığı olarak kullanılan ifade, saldırının sürpriz olarak gerçekleştiği ve beklenmedik olduğunu ifade etmektedir. Haberde gazeteci, Hamas’ın İsrail’e girdiği ifadelerini kullanmaktadır. Bu söylem, savaşın İsrail topraklarına taşındığı mesajını vermektedir. Bu durumun bir dönüm noktası olarak nitelendiğini ifade eden gazeteci, saldırının etkisinin bölgesel düzeyde kalmayacağını ifade etmektedir. Son olarak gazeteci, haberine eşlik eden etiketler arasında #Iran’a da yer vermiştir. Bu yaklaşım haber söyleminde dolaylı olarak İran rejimini de saldırı haberi içerisine çekmektedir. Gazeteci haberinde ideolojik yaklaşımını örtük olarak sunmuştur. Saldırının ardındaki gücün İran olduğu söylemini örtük bir şekilde dolaşımda yer almasını sağlamıştır.

4.4.2.5. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BBC News (World)

Gazetenin 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Başkan Joe Biden’ın dış politikası Hamas saldırısıyla alt üst oldu*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna ABD Başkanı Joe

Biden yerleştirilmiştir. Haber söylemi Hamas saldırısına vurgu yapmaktadır. Fakat Hamas'ın saldırı gerçekleştirdiği taraf İsrail iken haber söylemi ABD ve Başkan Joe Biden'ı ön plana çıkarmaktadır. Saldırının etkileri Joe Biden hükümetinin dış politikalarını alt üst etmiştir. Bu durum örtük anlamda Joe Biden hükümetini hedef almaktadır. Gazete saldırı sürecine taraf olmamaktadır. Tam aksine ideolojik olarak ABD Başkanı Joe Biden hükümeti eleştirilmektedir.

Gazetenin 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Gazze: ‘Keşke savaşız yaşayan normal bir çocuk olabilseydim’*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna Gazzeli çocuklar yerleştirilmiştir. Haber söylemi, Gazze tarafına söz vermektedir. Bu söz, çocuklar üzerinden söylem haline dönüştürülmektedir. Çocukların masumluluğu üzerinden savaşız, normal bir yaşam özlemine dair çağrı dolaşıma girmektedir. Gazete saldırı sürecine masum çocuklar gözünden bakmaktadır. Çocukların normal, savaşız bir yaşam çağrısı ile saldırının tarafı Hamas hedef alınmaktadır. Fakat Gazze’ye saldıran taraf Hamas değil, İsrail Savunma Kuvvetleri’dir.

Gazetenin 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*İsrail-Gazze çatışması: Gerginliğin artması insani krizi derinleştiriyor*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna İsrail tarafı yerleştirilmiştir. Savaşan iki taraftan Hamas göz önünden kaldırılmaktadır. Örtük anlatımda Gazze eşittir Hamas anlatısı dolaşıma koyulmaktadır. Gazzeli sivillerin İsrail ile çatışmakta olduğu fikri söylem olarak duyurulmaktadır. Bu anlatım, örtük olarak sivil bakış açısı ile İsrail saldırılarının insani krizi derinleştirdiğini ifade etmektedir.

Gazetenin 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*İsrail saldırısı: Hamas nedir ve diğer sorular*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna Hamas yerleştirilmiştir. Haberde, Hamas'ın 7 Ekim saldırısı duyurulmaktadır. Bu saldırıya tarihsel süreç içerisinde cevap aranmaktadır. Gazete haber söyleminde tarafsız bir anlatım tercih etmektedir. Gazetenin bu tutumu haber içeriğine ideolojik olarak tarafsızlık ilkesine bağlı kalınarak yansıtılmaktadır. Fakat haber fotoğrafında kullanılan siviller Hamas

militanı değil Gazzelilerdir. Gazete ideolojik tarafgirliğini örtük olarak aktarmaktadır.

4.4.2.6. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili BirGün Gazetesi

Gazetenin 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, *“Filistin-İsrail hattındaki çatışmalarda üçüncü gün: Ölü ve yaralı sayısında artış sürüyor”* ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumunda siviller yer almıştır. Haber söylemi, Filistin’i Hamas ile eş olarak kabul etmektedir. Çatışma hattını Filistin ve İsrail arasında ülkeler arası bir savaş durumu olarak nitelemektedir. İsrail tarafının savaşın başlangıcından beri örtük anlatımda ifade ettiği Hamas’a yönelik askeri operasyon söylemi, gazetenin söz konusu haberinde çürütülmektedir. Gazete örtük anlatımla Filistin/Hamas tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, *“İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'tan 'hayvan' benzetmesi: İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz ve ona göre hareket edeceğiz”* ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumunda İsrail Savunma Bakanı yer almaktadır. Haber söylemi, savaş taraflarından İsrail’in resmi söylemlerine aracılık etmektedir. Haber söylemi, Hamas tarafında savaşanları insansı “hayvan” olarak nitelemektedir. Gazete doğrudan İsrail tarafının söylemlerine aracılık etmekte, İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, *“Filistin-İsrail hattındaki çatışmalarda toplam ölü sayısı 1000’i aştı”* ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna siviller yerleştirilmiştir. Haber söylemi, tarafsız kalarak İsrail ve Filistin hattı olarak değerlendirdiği cephede her 2 taraftan ölen kişi sayısını bin olarak duyurmaktadır. Gazete örtük anlatımla Filistin/Hamas tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, *“İsrail Cumhurbaşkanlığı: Hamas, saldırıyı İran’dan aldığı talimat ve destekle*

başlattı” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumunda İsrail Cumhurbaşkanlığı yer almıştır. Haber söylemi, resmi kaynaktan alınan demece dayandırılmaktadır. İsrail tarafının sözlerine aracılık eden gazete, 7 Ekim saldırısının İran desteği ve emri ile gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Gazete doğrudan İsrail tarafının söylemlerine aracılık etmekte, İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

4.4.2.7. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Yeni Şafak Gazetesi

Gazetenin 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, *“İşgalci İsrail ordusunun 'en az 72 saat yetebilecek yiyecek ve su stoku yapılmasına yönelik' uyarıda bulunmasının ardından halk marketlere akın etti, raflar boşaltıldı.”* ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haber öznesi konumunda İsraililer yer almıştır. İsrail halkı askeri otorite tarafından veriler emirler doğrultusunda stok yapmak üzere marketlere akın etmiştir. Bu akın korku iklimi içerisinde gerçekleşmiştir. Haber söylemi, işgalci olarak nitelediği İsrail tarafının korkuyla erzak depolamak için market raflarını boşalması üzerine kurgulanmaktadır. İsrail tarafı korkak olarak nitelenmekte ve haber içeriğine yerleştirilmektedir. Gazete doğrudan Hamas tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanılmamıştır. Haber öznesi konumuna, *“Filistin'in İngiltere'deki misyonunun başkanı Büyükelçi Hüsam Zomlot”* yerleştirilmiştir. Haber söylemi, Büyükelçi Hüsam Zomlot'a dayandırdığı açıklamaları ile İsrail'in canlı yayında savaş suçları işlediğini ifade etmektedir. Gazete doğrudan Filistin/Hamas tarafına sözcülük yapmaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, *“Avrupa İsrail'in Yanında Değildir”* ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumunda, *“Avrupa Parlamentosu İrlanda Milletvekili Clare Daly”* yer almıştır. Haber söylemi, İrlanda Milletvekili Clare Daly'in Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in işgalci İsrail'e destek açıklamalarına tepki göstermesi üzerine kurulmaktadır. Haber, İsrail tarafını işgalci olarak nitelemektedir. Gazete doğrudan

Filistin/Hamas tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında haber başlığı kullanılmamıştır. Haber öznesi konumunda, “*Hamas Lideri İsmail Haniye*” yer almıştır. Haber söylemi saldırıyı, Hamas’ın İsrail’e karşı başlattığı “Aksa Tufanı” operasyonu olarak duyurmaktadır. Haber ayrıca Hamas Lideri İsmail Haniye ve ekibinin saldırı sonrası “şükür secdesi” yaptığını ifade etmektedir. Gazete doğrudan Filistin/Hamas tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

4.4.2.8. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Sözcü Gazetesi

Gazetenin 10 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*5 soruda İsrail-Hamas çatışması.*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumunda, İsrail ve Hamas yer almıştır. Haber söylemi, İsrail-Hamas mücadelesini çatışma olarak nitelendirmektedir. Savaş, çatışma seviyesine düşürülerek, Filistin halkının mücadelesi Hamas saldırısı ile eş değer niteliğe indirgenmektedir. Gazete örtük anlatımda İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Kuşatma altındaki Gazze’de Mucize Kurtuluş*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna enkazdan kurtarılan bebek yerleştirilmiştir. Haber söylemi, İsrail saldırıları neticesinde oluşan yıkıma değil, enkazdan çıkarılan altı aylık bebeğin mucizevi kurtuluşuna odaklanmaktadır. Gazete haber söylemi aracılığı ile İsrail saldırılarını yumuşatma gayesine sahiptir. Gazete örtük anlatımda İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 8 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam’a aykırıdır*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna İsrail tarafı yerleştirilmiştir. Haber söylemi resmi olarak İsrail tarafına sözcülük etmektedir. Söylem, İslam’a atıfta bulunarak kadın ve çocukların esir alınmasını dini ihlal olarak dolaşımda tutmaktadır. Gazete, Hamas’ın esir aldığı kadın ve

çocukların İslam'a aykırılık barındırdığı düşüncesini dolaşıma koymaktadır. Gazete örtük anlatımda İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

Gazetenin 7 Ekim 2023 tarihli paylaşımında, “*Hamas’ın kanlı baskını: İsrail sokakları cesetlerle doldu*” ifadeleri haber başlığı olarak kullanılmıştır. Haberin öznesi konumuna Hamas yerleştirilmiştir. Haber söylemi İsrail sokaklarının cesetlerle dolduğunu ifade etmektedir. Bu ifade İsrail sokaklarının cesetlerle dolduğu vurgusunda bulunarak negatif algı inşa etmektedir. Gazete örtük anlatımda İsrail tarafında yer almaktadır. Bu tarafgirliğini ideolojik olarak haber içeriğine yansıtmaktadır.

4.4.3. Şematik Çözümleme

Bu başlık altında söz konusu haberlerin şematik çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Haberlerde durum tespiti ve ana olayın sunumu incelenmiştir. Akabinde tarafların yorumu ele alınmıştır.

4.4.3.1. Durum ve Ana Olayın Sunumu

Haberler, sosyal medya fenomeni gazetecilerin üretimleri ve geleneksel basının sosyal medya temsilcilerinin üretimleri olarak 2 başlık altında ana olayın sunumu şeklinde incelenmiştir.

4.4.3.1.1. Fenomen Gazetecilerde Ana Olay

SprinterFactory rumuzlu fenomen gazetecinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas’ın İsrail’e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, gazeteci tarafından Hamas’ın bakış açısı ile duyurulmaktadır. Gazeteci haber üretimlerinde Batı bloğu olarak adlandırdığı gelişmiş ülkeleri hedef almakta, İsrail tarafını eleştirmektedir. Örneğin paylaşımlarında, “*İsraili mahkûmlar*” ifadelerini kullanmaktadır. Saldırılarında Hamas tarafı başarılı ilan edilmektedir. Batı medyası hedefe oturtularak paylaşımlarda ikiye bölünmüş bir anlatım tercih edildiği fikri dolaşıma koyulmaktadır. Latuff 2022 imzasına sahip karikatürde gazeteci, Ukrayna savaşında direnen yerel halkın kahramanlaştırılması, Gazze’de ise Hamas tarafının terörist ilan edilmesini karikatür üzerinden eleştirmektedir. Gazetecinin üretimlerinde 7 Ekim saldırısı ana olay olarak duyurulmakta, olası sonuçları ve nedenleri tartışılmaktadır. Yoğunlukla Batı bloğu hedef

alınmaktadır. İsrail tarafı küçümsenmekte, saldırının asıl sorumlusunun İsrail saldırganlığı olduğu fikri örtük olarak dolaşıma koyulmaktadır.

İbrahim Haskoloğlu isimli fenomen gazetecinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, gazeteci tarafından yoğunlukla İsrail tarafının bakış açısı ile duyurulmaktadır. Gazeteci haber üretimlerinde İsrail tarafının resmi söylemlerine aracılık etmektedir. İsrail tarafı güçlü olarak nitelenmektedir. Bu güç sonucunda Gazze'de çok sayıda sivilin katledileceği fikri duyurulmaktadır. Hamas tarafından katledildiği iddia edilen mutlu bir aile fotoğrafı çocukların yüzleri sansürlenmeden paylaşılmaktadır. Bu yaklaşım Hamas tarafına dönük sempatinin ortadan kaldırılması gayesine sahiptir. Gazeteci haberinde saldırı sürecinin olası sonuçlarına odaklanmaktadır. Bu olası sonuçlar sivil ölümleri, Hamas tarafının başarısızlığı ve İsrail tarafının mutlak zaferi olarak resmedilmektedir.

Cüneyt Özdemir isimli fenomen gazetecinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, gazeteci tarafından yoğunlukla Hamas saldırısının olası sonuçlarına yönelik paylaşımlarla desteklenmektedir. Gazeteci kendi kişisel YouTube hesabından gerçekleştirdiği canlı yayınlarda elde ettiği içerikleri haberleştirmektedir. Söz konusu bu haberlerde yoğunlukla İsrail tarafının güçlü konumda yer aldığı fikri haber söylemine yansıtılmaktadır. Gazeteci tarafsızlık dengesini sivil halkın perspektifinden baktığı paylaşımları ile dengeleme gayesindedir. Fakat bu denge, haber söyleminde sivillere yönelik askeri girişimlerin karşısında olduğunu ifade etmesine rağmen, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Hamas militanlarına yönelik askeri operasyonlarını desteklediği söylemleri ile bozulmaktadır. Gazeteci haberinde saldırı sürecinin olası sonuçlarına odaklanmaktadır. Bu olası sonuçlar sivil ölümleri, Hamas tarafının yalnızlaştırılması ve İsrail tarafının üstünlüğü ile resmedilmektedir.

Nevşin Mengü isimli fenomen gazetecinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, gazeteci tarafından İsrail, ABD ve Batı bloğunun perspektifinden aktarılmaktadır. Gazeteci haber söyleminde Hamas tarafını katil, tecavüzcü olarak nitelemektedir. Gazeteci

haberlerinde, “*İran rejimi sponsorluğundaki bu operasyon ‘Filistin davası’ meşruiyetine ciddi zarar verdi*” ifadelerini kullanarak saldırının ardındaki güç olarak İran’ı işaret etmektedir. Taraflardan İsrail’e öncelik veren gazeteci, ideolojik olarak tarafgir durumuna düşmektedir. Gazetecinin paylaşımlarında odaklandığı ana konu saldırının azmettiricisi olarak İran’ı görmesi, İsrail’in kayıpları ve Filistin davasının zarar görmesidir. Fenomen gazetecinin haber söylemine yoğunlukla kendi fikirlerini dâhil ettiği görülmektedir.

4.4.3.1.2. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Gazetelerde Ana Olay

BBC News (World)’ün haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas’ın İsrail’e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, tarafsız bir bakış açısı ile aktarılmaktadır. Gazetenin haberleri yoğunlukla sivil kayıplarına odaklanılarak aktarılmaktadır. Haber söyleminde çocukların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. “*Gazze: ‘Keşke savaşız yaşayan normal bir çocuk olabilseydim.’*” başlığı ile duyurulan haberde, Gazze’de yaşamlarına devam etmeye çalışan çocuklara mikrofon uzatılmaktadır. Gazetenin tutumu tarafsızlık ilkesini işletmeye yöneliktir.

BirGün Gazetesinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas’ın İsrail’e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, ölümlere ve sivil kayıplarına odaklanan bir bakış açısı ile duyurulmaktadır. Gazetenin haber söylemi, yoğunlukla İsrail tarafının sözcülüğüne odaklanmaktadır. İsrail Savunma Bakanı’nın demecine dayandırdığı haberinde gazetenin haber söylemi, “*İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz*” şeklindedir. Bu tutum gazetenin İsrail tarafı ile gelişmeleri değerlendirdiği ve tarafgir duruma düştüğü sonucunu doğurmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas’ın İsrail’e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, uluslararası kamuoyunda İsrail’e yönelik kınama ve eleştiri haberleri ile desteklenmektedir. Ayrıca haber söylemi, İsrail tarafını işgalci olarak nitelemektedir. İsraili sivillerin korku ile market raflarını boşaltarak, kaçmaya hazırlandıkları fikri dolaşıma koyulmaktadır. Bu tutum gazetenin Hamas/Filistin tarafından gelişmeleri okuyucularına ulaştırdığı ve tarafgir duruma düştüğü sonucunu doğurmaktadır.

Sözcü Gazetesinin haber üretimlerinde 7 Ekim 2023 tarihli Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı ana olay olarak ele alınmaktadır. Bu durum, çatışmaların olası sonuçları ve mevcut yıkımlara değinmeden aktarılmaktadır. Haber söylemi, İsrail tarafının açıklamalarına yer vermektedir. “İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam'a aykırıdır” haber başlığı ile gazete, İsraili tutsakların İslam'a aykırılığına değinmektedir. Fakat Hamas tarafından esir alınanlar İslam'a aykırılık teşkil ederken, İsrail tarafından esir alınan ya da katledilen sivillere yönelik herhangi bir ifade paylaşılmamaktadır. Bu tutum gazetenin İsrail tarafından gelişmeleri okuyucularına ulaştırdığı ve tarafgir duruma düştüğü sonucunu doğurmaktadır.

4.4.3.2. Tarafların Yorumları

Bu başlık altında sosyal medya fenomeni gazeteciler ile geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında yer alan Twitter/X profillerinin ana olaya dair getirdikleri yorumlar analiz edilmiştir.

4.4.3.2.1. Fenomen Gazetecilerin Yorumları

Sosyal medya haberlerinde yorum içerikleri yoğunlukla haber içeriğine eşlik edecek şekilde sunulmaktadır. Özellikle sosyal medya fenomeni gazetecilerin ürettikleri içerikler, gazetecilerin kendi perspektifleri ile olayları aktarması ile şekillenmektedir. Bu süreç, gazetecinin doğrudan haber içeriğine dâhil olması ile neticelenmektedir. Örnekleme içerisinde yer alan fenomen gazetecilerden ilki SprinterFactory'dir. Gazeteci paylaşımlarında İsrail tarafını küçük görmektedir. Batı medyasının üretimlerini hedef alarak, gazeteleri ikiyüzlülükle suçlamaktadır. Söz konusu Batı medyası içeriklerinde doğrudan İsrail tarafını desteklemektedir. Gazeteci yorumlarında Hamas tarafının başarısını yüceltmektedir. Örneğin haber içeriklerinde sansürsüz bir şekilde gözaltına alınan İsrail Savunma Kuvvetleri askerlerinin görüntüleri paylaşılarak “mahkûm” alındıkları ifade edilmektedir.

Örnekleme içerisinde yer alan ikinci fenomen gazeteci İbrahim Haskoloğlu'dur. Gazeteci haberlerine kendi kişisel yorumlarını da eklemektedir. Örneğin ürettiği içeriklerini zaman zaman kendi kişisel katkısı ile haber metnine dönüştürebilmektedir. İç kamuoyuna yönelik yorumların eşlik ettiği haberinde, “Bu işler güvenli bölgelerden kefen

giyip, konvoy yapmakla olmuyor.” ifadelerini kullanmaktadır. Bu içerik, Türk kamuoyunda hâkim olan Hamas desteği ve Türk hükümetinin Hamas ile Filistin’e destek açıklamalarına dönük eleştiri anlamı taşımaktadır.

Örneklemin üçüncü fenomen gazetecisi ise Cüneyt Özdemir’dir. Gazeteci, geleneksel basından gelen bir geçmişe sahiptir. Aynı zamanda hem geleneksel basında çalışmalarına devam etmektedir hem de sosyal medya üzerinden canlı yayınlar gerçekleştirmektedir. Buna ek olarak Twitter/X profili üzerinden de kendi kişisel yorumları ile haber içeriklerini üretmeye devam etmektedir. Gazetecinin 7 Ekim saldırısına dair yorumları yoğunlukla Hamas’ın uluslararası camiada yalnızlaştığı ve söz konusu saldırı neticesinde IŞİD ile eş değer konuma düştüğü yorumunda bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen son fenomen gazeteci Nevşin Mengü’dür. Gazeteci geleneksel medyada yer almaya devam etmektedir. Aynı zamanda kendi kişisel YouTube kanalı ve Twitter/X platformunda yer alan profilinden haber içeriklerini takipçilerine ulaştırmaktadır. İçeriklerinde kesin ve net ifadelerle gelişmeleri takipçilerine aktaran gazeteci, mesleki kodlara bağlı kalma amacıyla hareket etmektedir. Fakat haberlerine eşlik eden kişisel yorumları ile tarafgir durumuna düşebilmektedir. Gazeteci söz konusu örnek olay özelinde üretimlerinde Hamas tarafını tecavüzcü olarak nitelemekte, saldırının ardındaki gizli gücün İran olduğu mesajını sıklıkla ifade etmektedir. Bu yaklaşım gazetecinin gelişmeleri ABD, İsrail ve Batı bloğunun ideolojik perspektifinden okuyucularına ulaştırdığı sonucunu doğurmaktadır.

4.4.3.2.2. Geleneksel Basının Sosyal Medya Temsili Gazetelerin Yorumları

BBC News (World) adlı Twitter/X profili İngiltere merkezli kamu yayıncısı BBC’nin küresel çapta faaliyet gösteren habercilik platformudur. Gazete haberlerinde 7 Ekim Hamas saldırısı özelinde getirdiği yorumları ile dış politika fiyaskosu olarak ABD’yi eleştirmektedir. Diğer taraftan gazetenin bir kamu yayıncısı olduğu göz önünde bulundurularak yayınlarında yoğunlukla sivilleri merkezine alarak, savaşta Gazzeli çocukların yaşamlarına odaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda gazete yorumlarında Gazzeli sivillerin

mağduriyetine ve ABD merkezli olarak Batı dünyasının dış politikadaki başarısızlığına değinmektedir.

BirGün Gazetesinin Twitter/X profili sol tandans yayıncılık faaliyetlerine devam eden Türkiye merkezli habercilik platformudur. Gazete haberlerinde 7 Ekim Hamas saldırısı özelinde getirdiği yorumları ile İsrail merkezli bir bakış açısını yansıtmaktadır. Özellikle İsrail tarafının resmi söylemlerine yer ayıran gazete, Hamas/Filistin tarafına yöneltilen “*insansı hayvan*” benzetmesi ile dikkat çekmektedir. Aynı zamanda yorumları ile İsrail’in söylemlerine aracılık etmekte, İran’ın saldırının arkasındaki güç olduğu söylemini dolaşıma koymaktadır.

Yeni Şafak Gazetesinin Twitter/X profili sağ muhafazakâr çizgide yayıncılık faaliyetlerine devam eden Türkiye merkezli habercilik platformudur. Gazete haberinde 7 Ekim Hamas saldırısı özelinde getirdiği yorumları ile Hamas/Filistin merkezli bir bakış açısını yansıtmaktadır. İşgalci olarak nitelendirdiği İsrail tarafının korkudan marketlere akın ederek rafları boşalttığı ve yer altında sığınaklarına kaçtığı görüşünü yorum içeriği olarak haberlerine taşımaktadır. Diğer taraftan İsrail’in uluslararası kamuoyunda ve Avrupa Birliği özelinde desteklenmediği, aksine yalnız kaldığı yorumunu haberlerinde işlemektedir.

Sözcü Gazetesinin Twitter/X profili ulusalcı çizgide yayıncılık faaliyetlerine devam eden Türkiye merkezli habercilik platformudur. Gazete haberlerinde 7 Ekim Hamas saldırısı özelinde getirdiği yorumları ile İsrail merkezli bir bakış açısını yansıtmaktadır. Gazete İsrail ile Hamas arasında gerçekleşen savaşı, çatışma statüsünde değerlendirerek küçümsemektedir. Diğer taraftan İsrail saldırılarının şiddetine odaklanmayan gazete, içeriklerinde mucize kurtuluş yorumu ile İsrail’in Gazze’de uyguladığı katliamı gözlerden uzaklaştırmaktadır.

4.5. Eleştirel Söylem Analizi Bulgularının Değerlendirmesi

Çalışmada ileri sürülen fenomen gazetecilerin yorum içerikleri ile ideolojik yaklaşımlarını doğrudan haber metinlerine aktardığı savı, eleştirel söylem analizi bulguları doğrultusunda doğrulanmıştır. Sosyal medya fenomeni gazetecilerin kurguladıkları haber metinleri, doğrudan gazetecinin haber içeriğine müdahil olması gerekçesi ile ideolojik

örüntüler taşımaktadır. Gazetecilik çalışmaları alanında literatüre hâkim olan tarafsızlık ilkesinin işletilebilmesi tartışmaları değerli görülmektedir. Gazetecilerin tarafsızlık ilkesini işletebilmeleri adına ortaya atılan en önemli sav, gazetecinin her iki tarafa da mikrofonu uzatma çabası ile gerçekleştirilebilmektedir. Fakat sosyal medya haberciliğinde, geleneksel basının sosyal medya temsilleri örtük bir anlatımla sahip oldukları ideolojik eğilimleri haber içeriklerine aktarmaktadır. Bu durumun yanında sosyal medya fenomeni gazeteciler ise kendi kişisel görüşlerini doğrudan haber üretimlerine aktarmaktadır.

Tablo 4-7 Eleştirel Söylem Analizi Bulguları

Gazeteciler/Gazeteler	Söylem Örnekleri
SprinterFactory	<i>Batı medyası, çatışmada bir tarafı desteklemek için halkı manipüle ediyor.</i>
İbrahim Haskoloğlu	<i>...gördüklerimiz hiçbir şey değildi. Gazze'de çok büyük bir yıkım olacak.</i>
Cüneyt Özdemir	<i>HAMAS YENİ BİR İŞİD DÜZEYİNDE DEĞERLENDİRİLECEKTİR.</i>
Neşin Mengü	İran rejimi sponsorluğundaki bu operasyon...
BBC News (World)	Gazze: "Keşke savaşız yaşayan normal bir çocuk olabilseydim."
BirGün Gazetesi	Yoav Gallant'tan 'hayvan' benzetmesi: "İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz."
Yeni Şafak Gazetesi	İşgalci İsrail ordusu... halk marketlere akın etti, raflar boşaltıldı.
Sözcü Gazetesi	İsrail: "Kadınları ve çocukları esir almak İslam'a aykırıdır."
Sonuç	<i>Sosyal medya fenomeni gazeteciler haber içeriklerine doğrudan kendi ideolojik bakış açılarını aktarmaktadır. Geleneksel basının sosyal medya temsili gazeteler ise bu yaklaşımı örtük olarak gerçekleştirmektedir.</i>

Elde edilen bulgular sosyal medya fenomeni gazetecilerin ürettikleri içerikleri ile kendi kişisel görüşlerini okuyucularına aktardıklarını kanıtlamaktadır. Diğer taraftan geleneksel basının sosyal medya temsilcileri arasında yer alan gazeteler ise tarafsızlık ilkesini işletebildikleri gibi ideolojik aktarım sürecini örtük olarak da gerçekleştirebilmektedir. SprinterFactory rumuzlu sosyal medya fenomeni gazeteci içeriklerinde yoğunlukla çatışma haberlerini okuyucularına ulaştırmaktadır. Çalışmanın örnek olayı olarak seçilen 7

Ekim 2023 Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı ekseninde değerlendirilen haberlerinde gazetecinin Batı merkezli medya kuruluşlarını hedef aldığı görülmektedir. Çatışma haberlerini İsraili tutsakların görüntüleri ile destekleyen gazeteci, haberlerinde doğrudan Hamas'ı desteklemektedir.

İbrahim Haskoloğlu isimli gazeteci her ne kadar gazetecilik eğitimi almasa dahi kendisini sosyal medya gazetecisi olarak tanımlamaktadır. Fenomen gazetecinin 7 Ekim 2023 Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısı ekseninde ürettiği haber içeriklerinden elde edilen bulgular neticesinde gazetecinin İsrail tarafında konumlandığı görülmektedir. Gazetecinin haber kaynağı olarak tercih ettiği taraf 4 haberin 3'ünde İsrail tarafı olmuştur. İsraili resmi kaynaklardan aktardığı haber içeriklerinde oluşturduğu haber söylemi İsrail tarafını mutlak güç olarak tanımlamaktadır. Saldırının henüz başlangıcında Hamas'ın sahada İsrail Savunma Kuvvetleri karşısında bariz üstünlük kurduğu art alan bilgisi ışığında bilinmektedir. Fakat gazetecinin haber söylemi, *“Bugüne kadar gördüklerimiz hiçbir şey değildi Gazze'de çok büyük bir yıkım olacak.”* ifadeleri ile kurgulanmaktadır.

Cüneyt Özdemir isimli gazeteci geleneksel basından gelmektedir. Gazetecilik pratiklerini sosyal medya üzerinden de sürdürme kararı alan fenomen gazeteci, haber söyleminde tarafsız kalma gayesi gütmektedir. Fenomen gazeteciler arasında tarafını doğrudan açıklamayan tek gazeteci Cüneyt Özdemir'dir. Bu noktada geleneksel gazetecilik pratiklerine hâkim olması, henüz sektörden kopmamış olması nedenleri ile sosyal medyada da yürüttüğü gazetecilik faaliyetlerinde ideolojik yaklaşımlarını perdelediği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bulguların da gösterdiği üzere gazeteci örtük olarak İsrail'e olan desteğini açıklamaktadır. *“Askeri operasyon ayrı, bu çok ayrı bir şey! Sivillere yönelik her türlü şiddete karşıyım.”* ifadeleri ile gazeteci sahada Hamas'a yönelik askeri operasyonları desteklediğini ifade etmektedir. Fakat sivillere yönelik askeri girişimlere doğrudan karşı çıkmaktadır.

Nevşin Mengü isimli fenomen gazeteci, gazetecilik meslek etiğine sahip, geleneksel basında yer alan profesyonel bir habercidir. Fakat gazeteci her ne kadar geleneksel basında çalışmalarına devam ediyor olsa dahi, diğer taraftan sosyal medya araçlarında da haber üretmektedir. Kişisel YouTube hesabından gerçekleştirdiği canlı

yayınlarla takipçilerine haberlerini ulaştırmaktadır. Aynı zamanda Twitter/X profilinden de bu içerikleri okuyucuları ile paylaşmaktadır. Bu dolayısıyla sosyal medya platformları üzerinden haber verme edimini yerine getirmektedir. Bu da çalışmanın üzerinde durduğu savlar arasında yer alan geleneksel basının ortadan kalkarak haber alma ediminin sosyal medya fenomenleri üzerinden gerçekleştirileceği önermesini doğrulamaktadır. Yayıncı sahip olduğu fenomen olma becerisi ile kitesini harekete geçirebilmekte, bilgi içeren güncel ve ilginç gelişmeleri Twitter/X platformu üzerinden takipçilerine ulaştırabilmektedir. Diğer taraftan gazeteci örtük olarak ideolojik yaklaşımını haberlerine aktarmaktadır. Buradaki temel etken gazetecinin geleneksel basından gelen mesleki etik kodları devam ettirme ısrarı olarak değerlendirilebilir. Fakat gazeteci ABD, İsrail ve Batı bloğu tarafından süreci değerlendirmekte, haberlerinde yoğunlukla İsrail'in resmi söylemlerini okuyucularına aktarmaktadır. Savaşı Filistin merkezinden uzaklaştırarak, saldırının ardındaki gizli gücün İran olduğu mesajını paylaşmaktadır. Bu ifadeler de ABD merkezli olarak paylaşılan, Batı merkezli ideolojik eğilimlerin bir tezahürüdür.

Geleneksel basının sosyal medya temsillerini haber söylemi ise örtük olarak ideolojik aktarıma sahiptir. Her ne kadar sosyal medya üzerinden habercilik faaliyetleri gerçekleştiriliyor olsa dahi gazeteler tarafsızlık ilkesini işletebilme gayesi ile hareket etmektedir. Geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında yer alan ilk gazete BBC News (World)'tür. Britanya Yayın Kuruluşu olarak da anılan gazete, Birleşik Krallık tarafından finanse edilen bir kamu yayıncısıdır. Bu bağlamda gazetenin ideolojik örüntüleri doğrudan haber içeriklerini aktarması beklenmemektedir. Nitekim çalışmadan elde edilen bulguların da gösterdiği üzere gazete haberlerinde tarafsızlık ilkesini işletme çabası ile hareket etmektedir. Yoğunlukla çatışmanın taraflarına değil, doğrudan sivil halka mikrofon uzatarak haber söyleminde çocuklar ile Gazze'de yaşayanları ön plana çıkarmaktadır.

Geleneksel basının sosyal medya temsilleri listesinde ikinci sırada incelenen BirGün Gazetesi Türkiye merkezli olarak yayınlarına devam eden sol tandasa sahip bir kurumdur. Gazetenin haber söylemi örtük olarak ideolojik eğilimlere sahiptir. İncelenen 4 haberden 2'sinde İsraili resmi kaynaklara mikrofon uzatan gazete, Filistin/Hamas tarafına söz hakkı sunmamıştır. Bu yaklaşım tarafsızlık ilkesinin

işletilmesi adına sakıncalı bir durum olarak değerlendirilmektedir. Gazetenin haber söylemi, İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'a dayandırdığı üretiminde Hamas ve Gazzeliler için, *“İnsansı hayvanlarla savaşıyoruz”* ifadelerini kullanmayı tercih etmiştir.

Geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında yer alan üçüncü gazete Yeni Şafak Gazetesi olmuştur. Gazetenin sağ muhafazakâr çizgide yayın politikasına sahip olduğu bilinmektedir. İncelenen geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında Hamas'ı doğrudan destekleyen yegâne gazete Yeni Şafak Gazetesi olmuştur. Gazete tarafsızlık ilkesini işletmekten oldukça uzaktır. Ürettiği içerikleri ile doğrudan tarafgir duruma düşmektedir. Bu noktada gazetenin fenomen gazetecilik faaliyetleri yürüttüğü ifade edilebilmektedir. Gazetenin haber söylemi, *“İşgalci İsrail, İsrail'in yanında değiliz, Hamas Lideri İsmail Haniye, ekibiyle birlikte şükür secdesi yaptı.”* ifadelerinin yer aldığı haber içeriği örnekleri ile doğrudan Hamas'ı desteklemektedir.

Geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında son sırada incelenen gazete, Sözcü Gazetesi olmuştur. Gazetenin ulusalcı çizgide içerikler ürettiği bilinmektedir. Fakat yayın içeriklerinde sağ çizgide üretimler de gerçekleştirebilmektedir. Bu noktada gazetenin haber söylemi, *“Gazze'de mucize kurtuluş, İsrail: Kadınları ve çocukları esir almak İslam'a aykırıdır, Hamas'ın kanlı baskını.”* ifadelerinin de gösterdiği gibi örtük olarak İsrail tarafının ideolojik yaklaşımı ile haber içeriklerini üretmektedir. Çatışma haberlerinde dahi mucize kurtuluş ifadelerine odaklanan gazete, İsrail saldırılarında ölenlerin bilgisini gözlerden uzak tutuma gagesine sahiptir.

SONUÇ

Çalışmada modern dönemden postmodern döneme geçiş ile dijital kültürün oluşturduğu dönüşüm ele alınmaktadır. Bu dönüşüm medyanın yapısını da kökten değiştirmiştir. Artık internet tabanlı medya araçları üzerinden haberleşme ağları kurulmaktadır. Modern dönemin ağır işleyen yapısı terk edilerek dijital platformlar üzerinden haberleşme çağı başlamıştır. Bu çağ güçlü bir şekilde her alana sirayet ederek gündelik hayatı da kökten değiştirmiştir. Kaleme alınan bu çalışmada, medya alanında köklü bir değişim yaşandığı iddiası ileri sürülmüştür. Dönüşüm, gazetecilik pratiklerini de doğrudan etkilemektedir. Çalışma, gazetecilerin geleneksel basının ağır ve aksak işleyen, tahakküm yapılarına izin veren kapalı yapısından çıkarak kendilerini sosyal medya platformları çatısı altında var etmeye çalıştığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda çalışma fenomen gazetecilik tanımını ortaya atmakta ve bu kavramı tartışmaya açmaktadır. Çalışmanın amacı medyada yaşanan dönüşümü fenomen gazeteciler örneği üzerinden doğru ve tarafsız bir şekilde okuyabilmektir. Bu okumada metodolojik olarak nicel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Modern dönem gazeteciliği geleneksel basın aracılığı ile gerçekleştirilen ağır ve aksak ilerleyen bir iletişim sürecine karşılık gelmektedir. Basılı yayın araçları dolayımı ile gerçekleştirilen gazetecilik faaliyetleri kuralcı, etik ve mesleki kodlara bağlı olarak gerçekleştirilen bir iş kolu olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel basının kuralcı yapısı kendisini hem iş kolu olarak hem de habercilik alanında yazım dili olarak göstermektedir. Bu yapı içerisinde 5N1K kuralı ve benzeri haber yazım tekniklerini barındırabildiği gibi gazeteciliğin temel ilkesi olarak kabul edilen tarafsızlık ilkesi ile de ilişkilendirilebilir. Gazetecinin, geleneksel haber üretim süreçlerinde kullandığı teknik yazım kodları ve haber değeri ilkelerine bağlı kalması beklenmektedir. Gazetecinin gerçekleşen bir olayı alandan topladığı bilgiler çerçevesinde kuralına göre kurgulayarak kaleme alması gerekmektedir. Bu işlemlerin yerine getirilmesinin ardından geleneksel basın araçları dolayımı ile kitlelerin kabulüne sunulmaktadır. Modern

dönem gazeteciliği kendi içerisinde birtakım aksaklıkları da barındırmaktadır. Editöryel sürecin kontrolcü yapısı, eşik bekçisi işlevi ve sermaye yapısının kontrol gücü gazetecinin ürettiği haber içeriklerine doğrudan etki edebilmektedir. Söz konusu bu etki haber içeriğini kısıtlamakta ve gazetecinin üretimlerinden elde edeceği başarısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Postmodern dönem olarak da ifade edilen çağımızda, gerçekliğin kendisi tartışmalı bir yapıya bürünmüştür. Bu dolayısıyla gazetecilik tanımı da tartışmaya açılmıştır. Kime gazeteci denilebileceği, hangi içeriğin haber değerine sahip olduğuna dair fikir ayrılıkları söz konusudur. Modern dönemin katı ve kuralcı yapısının aksine postmodern çağda kuralsızlık hâkimdir. Bu bağlamda postmodern teoriyi Stuart Hall'un Yeni Zamanlar fikri ile değerlendirmek yararlıdır. Hall'un fikirleri postmodern çağın yeni iletişim teknolojileri üzerinden okunması gerektiğini ileri sürmektedir (Hall, 1995: 119). Bu çalışmada da yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya platformları özeline odaklanılmıştır. Dijitalleşmenin izi ise kuramsal çerçevede Castells'in Ağ Toplumu teorisi ekseninde analiz edilmiştir. Castells (2016: 59), teorisinde yeni iletişim teknolojilerinin dijital altın çağa kapı araladığını ifade etmektedir. Bu çağda küresel ölçekte bir haberleşme ağı kurularak adeta bir ağ toplumu inşa edildiği belirtilmektedir. Söz konusu ağ toplumunda enformasyondan kaçış neredeyse mümkün değildir. Yeni iletişim teknolojilerinin oluşturduğu hızlı ve kuralsız haberleşme ağı gazeteciliği de kökten değiştirmiştir. Artık gazetecilik faaliyetleri sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Sosyal medya haberciliği kuralsız, etik kodları içerisinde barındırmayan yeni bir habercilik dili ile yürütülmektedir.

Dijital kapitalizm çağında gazetecilerin geleneksel medyada sahip oldukları etik ve mesleki koruma yelpazesi giderek daralmış ve kimi durumlarda da tamamen ortadan kalkmıştır (Gür Omay, 2023: 108). Bu noktada çalışmanın ana konusu olan sosyal medya fenomeni gazetecilerin, mesleki ve etik kodlardan tamamen arınarak yalnızca influencing yani etkileme itkisi ile haberlerini üretebilmekte olduğu görülmüştür. Bu durum geleneksel medyada hâkim olan habercilik ilkeleri ile taban tabana çelişmektedir. Üretilen haber içeriklerine olan güveni zedelemekte, gazetecinin tarafsızlık ilkesini ortadan kaldırması ile neticelenebilmektedir. Bu durumu yalnızca sosyal medya

platformlarına bağlamak da hatalı olabilmektedir. Dağ ve Taner, yürüttükleri çalışmalarında yerel basın araçlarının dahi internet tabanlı yayınlarında “tık” haberciliği yapabildiklerini ispatlamıştır (2023: 176). Bu durum gazetecilerin ve haber kavramının içerisine düştüğü derin açmazı ortaya koymuştur. Maddi gelir elde etme kaygısı ile hareket edebilen fenomen gazeteciler, kitleleri influence etme yani etkileme çabasıyla haber üretmektedir. Bu durum da habere ve gazeteciye olan güveni doğrudan zedeleyebilmektedir. Sosyal medya haberciliğinin sahip olduğu etki hızı, mecraların sunduğu teknik olanaklardan ileri gelmektedir. Geleneksel basın araçlarının ağır ve aksak işleyen yapısı, gündemin gerisinde kalmalarına neden olabilmektedir. Örneğin Kılıç çalışmasında, geleneksel basın araçları ile sosyal medya profilleri arasındaki farklılıkları analiz ederek, Twitter’da gündem hızının oldukça hızlı olduğunu saptamıştır (2020: 116). Twitter/X platformunda anlık olarak tüm gelişmelerin takipçiler ile paylaşılabilmesi, bu platformların daha fazla tercih edilebilmesine olanak sunmaktadır. Bu gibi saptamalar, sosyal medya fenomeni gazetecilerin neden daha fazla haber takibinde tercih edilmekte olduğunu anlamamızı kolaylaştırabilir.

Çalışmanın özgün değeri, sosyal medya fenomeni gazeteciler teriminin literatüre kazandırılması ile gerçekleşmiştir. Diğer taraftan bu gazetecilik türünün diğer internet dolayımı ile gerçekleştirilen gazetecilik pratiklerinden farkları da açığa çıkarılmıştır. Çalışmanın amacında yatan en önemli anlam medya alanında yaşanan postmodern dönüşümü başarılı bir şekilde açığa çıkarabilmektir. Çalışmada bütüncül bir yaklaşımla ele alınan kuramsal çerçeve modern ile postmodern dönem gazetecilik dönüşümü üzerine oturtulmuştur. Aynı zamanda Manuel Castells’in Ağ Toplumu teorisi de çalışmanın kuramsal çerçevesini tamamlamıştır. Çalışmadan elde edilen en önemli niceliksel bulgu fenomen gazetecilerin her ne kadar takipçi sayıları geleneksel basının sosyal medya temsililerine oranla daha düşük olsa dahi haber içerikleri daha fazla görüntülenme, beğeni, yeniden gönderi ve alıntılı yeniden gönderi almasıdır. Bu özellikler Twitter/X platformunun gazetecilere sunduğu teknik özellikler arasında yer alan ve doğrudan görünürlük ilkesine bağlantılık taşıyan teknik kodlardır. Bu bağlamda çalışma içerisinde bu kodlar ön plana çıkarılmıştır. Diğer

taftan niteliksel bir çözümleme gerçekleştirilebilmek adına çalışmada eleştirel söylem analizi yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışmanın ileri sürdüğü varsayımlar ve elde edilen bulgular neticesinde doğrulanma süreçlerine ilişkin detaylı sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Medya dönüşüm geçirmektedir; bu dönüşüm gazeteciliği de dönüştürmektedir. İçerisinde yaşamakta olduğumuz postmodern dönemde, gerçekliğin kendisi dahi tartışılır hale dönüşmüştür. İnternet tabanlı haberleşme platformlarının sahip olduğu etkileme gücü, toplumun her kesimini etkisi altına almıştır. Gazeteci Glenn Greenwald'ın haberini alıntılıyarak takipçilerine, “*Geneleneksel medya hızla ölüyor.*” mesajını paylaşan Twitter/X platformunun sahibi Elon Musk, geleceğin medyası olarak sosyal medya platformlarına işaret etmektedir⁴. Diğer taraftan We are Social'ın raporuna göre 2024 yılı içerisinde sosyal medya platformlarında yer alan profil sayısı 5 milyarı geçmiştir. Kullanıcıların %60,9'u bu platformları haberdar olmak için kullanmaktadır (We Are Social, 2024).
- Sosyal medya haberciliği fenomenler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın ortaya koyduğu nicel içerik analizi bulgularının da gösterdiği üzere 4 geleneksel gazeteciliğin sosyal medya temsili profil ve 4 fenomen gazetecinin sosyal medya profili paylaşımlarından elde edilen toplam görüntülenme sayısı listesinde ilk 3 içerisinde fenomen gazeteciler yer almaktadır. Bunlar Nevşin Mengü, İbrahim Haskoloğlu ve Cüneyt Özdemir'dir. Bu profilleri takiben listeye dördüncü sıradan BBC News (World) girmektedir. Toplam etkileşim sayılarında dominasyonu yine fenomen gazeteciler elde etmektedir (Detaylı bilgi için Tablo 4-2'ye bakılabilir).

---

⁴ <https://twitter.com/elonmusk/status/1857900504531063181>, (erişim tarihi: 18.11.2024).

- Fenomen gazeteciler, geleneksel basının sosyal medya temsillerine oranla haberlerinde daha fazla başarı göstermektedir. Başarının nicel bir değerlendirme kıstası ile okunması indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Fakat sosyal medya platformlarında başarı kıstası olarak değerlendirilen kodlar arasında, “Toplam görüntülenme sayıları, beğeni, yeniden gönderi ve yorum sayıları” yer almaktadır. Sosyal medya haberciliğinde başarının nicel okuması haberlerin elde ettiği etkileşim sayıları üzerinden okunmaktadır. Bu bağlamda nicel başarının dominasyonunun toplam görüntülenme sayısı ekseninde fenomen gazeteciler tarafından elde edildiği yukarıda da ifade edilmiştir. Toplam etkileşim sayılarında beğeni, yeniden gönderi ve yorum sayıları ekseninde listenin ilk 4 sırasında Cüneyt Özdemir, SprinterFactory, İbrahim Haskoğlu ve Nevşin Mengü adlı profillerin yer aldığı görülmektedir. Geleneksel basının sosyal medya temsili olan BBC News (World) isimli profilin ise listede kendisine ancak beşinci sıradan yer bulabildiği görülmektedir (Detaylı bilgi için Tablo 4-2’ye bakılabilir).
- Fenomen gazeteciler ideolojik eğilimlerini haber içeriğine doğrudan yansıtmaktadır. Sosyal medya haberciliğinde, postmodern kodlar hâkimdir. Bu kodlar arasında gelen en belirleyici özellik ise kuralsızlık ilkesidir. Sosyal medya fenomeni gazeteciler ise geleneksel gazetecilik kodlarına bağlı kalmaksızın içeriklerini kodlamaktadır. Bu kodlar arasında en dikkat çekici özellik ise ideolojik örüntülerin yer aldığı yorumsamacı haber dilidir. Gazetecilerin ideolojik yaklaşımları doğrudan haber içeriğine yansımaktadır. Bu kodların açığa çıkarılabilmesi adına çalışma içerisinde gerçekleştirilen eleştirel söylem analizi sonuçları fenomen gazetecilerin ideolojik yaklaşımlarını doğrudan haber içeriklerine yansıttığını ortaya koymuştur. Bu ideolojik yaklaşımın temelinde yatan prensip ise fenomen gazetecilerin kullandığı yorumsamacı haber dili yaklaşımıdır. Fenomen gazeteciler haber verme edimini

yerine getirdikleri kadar, sahip oldukları ünlü kişi olma hakkı dolayımı ile takipçilerine kendi yorumları ile içeriklerini ulaştırmaktadır. Bu yaklaşım ise ideolojik tarafsızlık ilkesinin sosyal medya fenomeni gazeteciler tarafından işletilemediği fikrini ortaya çıkarmıştır (Detaylı bilgi için Tablo 4-7'ye bakılabilir).

Çalışma geleneksel basının sosyal medya temsilleri ile sosyal medya fenomeni gazetecilerin haber içerikleri üzerinden niceliksel ve niteliksel bir karşılaştırma yapmıştır. İçerisinde yaşanmakta olan postmodern çağda gerçekliğin kendisi tartışılmaktadır. Araştırmacılar haber içeriklerinin dahi hakikat ötesi gerçekler olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Sosyal medya fenomeni gazeteciler ürettikleri haber içeriklerine doğrudan kendi kişisel yorumlarını da katarak halkın haber alma edimine hizmet etmektedir. Bu noktada kitleler haber içeriklerine doğrudan yansıtılan ideolojik söylemler aracılığı ile bilgi edinmektedir. Sonuç olarak sosyal medya fenomeni gazeteciler sahip oldukları takipçi kitleleri ile ürettikleri haber içeriklerini çok daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırmaktadır. Fakat bu başarının aksine ürettikleri haber içeriklerinde tarafsızlık ilkesini işletememekte, hakikat ötesi içeriklere sahip ideolojik metinlerini okuyucularına doğrudan ulaştırmaktadır. Bu yaklaşım geleneksel habercilik kodları ile çelişmektedir. Üretilen haber içeriklerinin hakikat ötesi içerikleri barındırması, haberciliğin güven veren yapısı ile doğrudan çelişmektedir. Örneğin Nevşin Mengü isimli fenomen gazetecinin 9 Ekim 2023 tarihli paylaşımında dile getirilen “tecavüz” iddiası doğrulanmış bir bilgi değildir. Hakikat ötesi olarak sınıflandırılan bu haber içeriği, gazetecinin ürettiği habere dönük güveni zedelemektedir (Detaylı bilgi için Tablo 4-6'ya bakılabilir). Gazetecinin tarafsızlık ilkesini işletememesi, haber içeriğinin doğruluğunu şüpheli duruma düşürmektedir. Diğer taraftan sosyal medya haberciliğinde kaynak bilgisinin kullanılmaması, haber içeriğine olan güveni zedelemektedir. Buradaki temel eleştiri ise fenomen gazetecilerin kendilerini haber kaynağı olarak üretimleri içerisine yerleştirmesidir. Fenomenlerin, takipçileri ile aralarında kurulan organik bağlar, gazetecileri haber içeriğini doğrulama ediminden uzaklaştırmaktadır.

Analizlerden elde edilen bulgular sonucunda sosyal medya fenomeni gazetecilerin haber içeriklerine ideolojik olarak müdahil olduğu ve yorumsamacı haber dili ile içeriklerini kurguladıkları saptanmıştır. Söz konusu bu durum ideolojik söylemlerin doğrudan takipçilere aktarıldığı iddiasını kanıtlamıştır. Yorum-haber yaklaşımı fenomen gazetecilerin takipçileri ile organik ilişkiler kurmasına olanak sunmuştur. Bu organik ilişkiler içeriğin takipçiler nezdinde kabulünü kolaylaştırmıştır. Takipçilerin samimi bulunduğu haber içeriklerini daha fazla beğenme, paylaşma, yorum getirme eğiliminde olduğu değerlendirilmiştir. Bu nicel tespit fenomen gazetecilerin, geleneksel basının sosyal medya temsilleri karşısında başarısını kanıtlamıştır. Geleneksel basının sosyal medya temsilleri arasında yer alan Twitter/X profilleri ideolojik söylemlerini örtük olarak sunmuştur. Bu sunum gazetelerin tarafsızlık ilkesini işletme çabası olarak değerlendirilmiştir. Fakat bu yaklaşım haber kaynağı olarak seçilen resmi söylemlere aracılık etme girişimi ile sekteye uğramıştır. Diğer taraftan hakikat ötesi gerçekler postmodern dönem gazeteciliğinin en büyük açmazını oluşturmaktadır. Çalışmada fenomen gazetecilerin geleneksel gazetecilik kodlarına bağlı kalmadığı tespit edilmiştir. Fakat bu tespit hakikat ötesi içeriklerin kullanımına yansımamıştır. Her iki tür gazetecilik faaliyetinde de hakikat ötesi içeriklerde dengeli bir dağılım söz konusudur. Son olarak çalışmanın gelecek çalışmalara kaynaklık yapabilmesi hedeflenmiştir. Bu noktada çalışmanın eksikliği ise ortaya atılan fenomen gazeteci olma ediminin okuyucular nezdinde okumasının gerçekleştirilememiş olmasıdır. Bu bağlamda gelecek çalışmalarda söz konusu fenomen gazeteci olma başarısı okuyuculara uygulanacak olan saha çalışması ile desteklenebilecektir. Aynı zamanda çalışmada nicel olarak haber sayısının eksikliği söz konusudur. Fakat bu eksikliğin temelinde yatan yaklaşım, niteliğin arttırılabilmesi hedefidir. Haber sayısının sınırlı tutulması, haber içeriklerinin derinlenebilmesine incelenemesine olanak sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Açan, B. (2023). "Sosyal medya fenomeni kavramının yabancı literatüre dayalı analizi". *9th International Conference On Social Sciences*. 22-24 Eylül 2023, İzmir, 596-610.
- Adaklı, G. (2013). "2002-2008: Türk Medyasında AKP Etkisi". İ. Uzgel ve B. Duru (Ed.), *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu*. Phoenix Yayınevi, Ankara, 559-613.
- Adıyaman, F. (2022). "Hakikat Ötesi Çağda Profesyonel Bilgi Doğrulamıcılığı Kimliği". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3): 1312-1328.
- Adorno, T. (2000). *Minima Moralia*. (Çev. A. Doğukan ve O. Koçak), Metis Yayınları, İstanbul.
- Akbayır, M. (2018). *Darbe Dönemlerinde Türk Medyası: 27 Mayıs, 12 Eylül ve 15 Temmuz Örneğinde Medya-Demokrasi İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Akbayır, A. (2025). *Dijital Platformlarda Postmodern Kimliklenme*. Eğitim Yayınevi, Konya.
- Aktaş, A. ve Arık, İ. (2023). "Whatsapp Kullanıcılarında Oluşan Yeni Alışkanlık ve Davranış Kalıplarının Türk Kültüründeki Âdâb-ı Muâşeret Açısından İncelenmesi". *BURANA-Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 1-12.
- Aktaş, S. G. (2024). *Dijital Habercilikte Büyük Verinin Kullanımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alankuş, S. (2008). "Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği", *Gazeteciliğe Başlarken Okurdan Haber Odasına*. S. Alankuş (drl.). IPS Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Ata, F. (2023). "Z Kuşağı'nın Sosyal Medya Haberlerini Tüketim Motivasyonları ve Tatminleri: YouTube ve Instagram Örneği". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4): 1137-1155.
- Atikkan, Z. ve Tunç, A. (2010). *Blogdan Al Haberi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, T. (1968). *Talat Aydemir'in Hatıraları*. May Yayınları, İstanbul.
- Ayhan, B. (2008). "Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19: 75-99.
- Ayten, A. (2011). *Türkiye'de Basın ve Rejimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, H. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemi*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Baldasty, J. G. (1992). *The Commercialization of News in the Nineteenth Century*. The University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- Bardoel, J. (1996). "Beyond Journalism: A Profession Between Information Society and Civil Society". *European Journal Of Communication*, 11(3): 283-302.
- Başaran, F. (2010). "Yeni İletişim Teknolojileri, Alternatif İletişim Olanakları". *Mülkiye Dergisi*, 34(269): 255-270.
- Başkut, C. F. (1967). *Gazetecilik Dersleri*. Sermet Matbaası, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2001). *The Vital Illusion*. Columbia University Press, New York.
- Baudrillard, J. (2010). *Sessiz Yiğınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*. (Çev. O. Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. O. Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, J. (2017). *Tüketim Toplumu*. (Çev. N. Tural ve F. Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baum, M. A. ve Potter, P. B. (2019). "Media, Public Opinion, And Foreign Policy In The Age Of Social Media". *The Journal of Politics*, 81(2): 747-756.

- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*. (Çev. İ. Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2013). *Akışkan Gözetim*. (Çev. E. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayram, P. (2022). "Dijital Çağda Gazetecilik: Geleneksel ve Dijital Gazetecilik Pratiklerinin Karşılaştırılması". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 58: 153-169.
- Bayramoğlu, G. ve Gültekin, F. (2023). "Z Kuşağının Sosyala Medya Bağımlılığının Yaşam Duyumu Üzerine Etkisi". *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1): 27-53.
- Bell, D. (2007). *Cyberculture Theorists: Manuel Castells and Donna Haraway*. Routledge, New York.
- Bendaş, K. (2022). "Dijitalleşen Dünyada Medyanın Dönüşümü: Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya Geçiş ve Türkiye'de İnternet Haberciliği". *Anasay*, 22: 373-396.
- Berkes, N. (2003). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Berkup, S. B. (2014). "Working with Generations X and Y in Generation Z Period: Management of Different Generations in Business Life". *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(19): 218-229.
- Best, S. ve Kellner, D. (2016). *Postmodern Teori Eleştirel Soruşturmalar*. (Çev. M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Birand, M. A. ve Yıldız, R. (2012). *Son Darbe: 28 Şubat*. Doğan Kitap, İstanbul.
- Black, A. (2010). "Gen Y: Who They Are and How They Learn". *Educational Horizons*, 88(2): 92-101.
- Black, J. (2002). "The Press and Politics in the Eighteenth Century". *Media History*, 8(2): 175-182.
- Brandtzaeg, P. ve Folstad, A. (2017). "Trust and Distrust in Online Fact-Checking Services". *Communication of the ACM*, 60(9): 65-71.
- Budak, A. (2004). *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını Münif Paşa*. Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Burgess, J. ve Green, J. (2010). *YouTube Online Video and Participatory*. UK: Polity Press, Cambridge.
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and The Urban-Regional Process*. Blackwell Publishers, Massachusetts.
- Castells, M. (2001). *The Information Age: Economy, Society and Culture, End of Millenium*. Blackwell Publishers, New York.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Toplumu: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. E. Kılıç), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, M. (2016). *İletişim Gücü*. (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cerf, V. G. (2017). "Information and Misinformation on the Internet". *Communications of the ACM*, 60(1): 9.
- Chalaby, J. (1998). *The Invention of Journalism*. Palgrave-MacMillan, New York.
- Cilliers, E. J. (2017). "The Challenge of Teaching Generation Z". *People: International Journal of Social Sciences*, 3(1): 188-198.
- Comte, A. (1974). *The Positive Philosophy*. AMS Press, New York.
- Conboy, M. (2004). *Journalism: A Critical History*. Sage, London.
- Coşkun, A. (2024). "İsrail-Hamas Savaşını Konu Alan Haber Fotoğraflarının Alınımına Kuşaklararası Bir Karşılaştırma". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47: 447-479.
- Csobanka, Z. E. (2016). "The Z Generation". *Acta Technologica Dubnicae*, 6(2): 63-76.
- Curran, J. (1977). "Capitalism and the Control of the Press". J. V. Curran (Ed.), *Mass Communication and Society*. Open University Press, London, 195-230.
- Curran, J. (2006). *Media and Power*. Routledge, London ve New York.

- Çankal, S. (2024). "Dijital Platformlarda Kimlik İnşası ve Sunumu: Z Kuşağı Üyeleri Üzerine Bir Araştırma". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 61: 325-342.
- Çavdar, T. (2007). *İz Birakan Gazeteler ve Gazeteciler*. İmge Yayınevi, Ankara.
- Çaylı, E. ve Depeli, G. (2012). *İfade Özgürlüğünün On Yılı: 2001-2011*. IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Çoban, B. (2019). "Post Truth Çağında Dijital Gazetecilik ve Haber Başlıklarında 'Tık Tuzağı'". *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 27(4): 35-49.
- Dağ, H. ve Taner, A. (2023). "Tık Odaklı Habercilik: Isparta Yerel İnternet Gazeteleri Üzerine Bir İnceleme". *Yeni Medya Dergisi*, 15: 176-191.
- Demir, K. (2014). "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5: 57-88.
- Demirkent, N. (1982). *Sayfa Sayfa Gazetecilik*. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2017). "Habercilikte Hegemonya Mücadelesi: Yurttaş Gazeteciliği Fırsat mı Tehdit mi?" *Global Media Journal TR Edition*, 7(14): 150-173.
- Dicken-Garcia, H. (1989). *Journalistic Standards in Nineteenth-Century America*. The University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- Dikkol, S., Çakır, H., Uzel, N. ve Aytaç, O. (2019). "Türkiye'de Yapılan Facebook Araştırmalarına Yönelik Eleştirel Bir Değerlendirme". *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 6(2): 428-446.
- Dolot, A. (2018). "The Characteristics of Generation Z. E-Mentor". *Czasopismo Naukowe Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie*, 2(74): 44-50.
- Dursun, D. (2001). *27 Mayıs Darbesi, Hatıralar Gözlemler, Düşünceler*. Şehir Yayınları, İstanbul.
- Dursun, D. (2005). "Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler". *Muhafazakâr Düşünce*, 3: 175-196.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve İktidar*. (Çev. I. Ergüden ve O. Akinhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Funk, R. (2013). *Ben ve Biz Postmodern İnsanın Psikanalizi*. (Çev. Ç. Tanyeri), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- "Gazetecilik, gerçekliği halkın ihtiyacı doğrultusunda vicdanla dengeleme meselesidir", *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetesi*, 02.2017.
- Gevgili, A. (1990). *Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk*. Bağlam Yayınevi, İstanbul.
- Girgin, A. (2002). *Haber Yazmak*. Der Yayınları, İstanbul.
- Glass, A. (2007). "Understanding Generational Differences for Competitive Success". *Industrial and Commercial Training*, 39(2): 98-103.
- Gorman, L. ve MacLean, D. (2003). *Media and Society in the Twentieth Century: A Historical Introduction*. Blackwell, Oxford.
- Gönç Şavran, T. (2012). "Nicel ve Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri". T. Şavran (Ed.), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 68-104.
- Güdekli, İ. A. (2014). *Siyaset ve Sosyal Medya İlişkisi (Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Melih Gökçek Örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Günsel, D. ve Yenituna, B. (2024). "Youtube Haberciliği: Özlem Gürses'in Öz Tv Kanalı Üzerine Niteliksel Bir İnceleme". *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 8(3): 408-455.
- Gür Omay, E. G. (2023). "Dijital Platformlar ve Gazetecilik Mesleği: Influencer Gazetecinin Yükselişi". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 84: 99-110.
- Güven, D. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*. İletişim Yayınları, İstanbul.

- Güven, E. (2021). "Manuel Castells'in Ağ Toplumu Kavramı ve Ötekiler: Yeni Toplumsal Hareketler ve Marjinal Yapılanmalar". *Global Media Journal*, 12(23): 1-27.
- Habermas, J. (2003). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. (Çev. T. Bora ve M. Sancar), İletişim, İstanbul.
- Hall, S. (1978). "Newspapers, Parties and Classes". J. Curran (Ed.), *The British Press: A Manifesto*. MacMillan, London, 29-52.
- Hall, S. (1995). "Yeni Zamanların Anlamı". M. Jacques (Ed.), *Yeni Zamanlar 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 105-124.
- Hall, S. (1998). "Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi A. D. King* (drl.). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Hayta, N. (2002). *Tasvir-i Efkâr Gazetesi 1862-1869*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Herbst, S. (1995). "On the Disappearance of Groups: 19th and Early 20th Century Conceptions". L. T. Glasser ve T. C. Salmon (Ed.). *Public Opinion and the Communication of Consent*, Guilford, New York, 89-104.
- İlgar, İ. (1973). *Miütarekede Yerli ve Yabancı Basın*. Tokar Yayınları, İstanbul.
- Ireton, C. ve Posetti, J. (2018). *Journalism, Fake News and Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training*. Unesco Publications, France.
- İçel, K. (1985). *Kitle Haberleşme Hukuku*. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- İlhan, E. ve Aydoğdu Görgülü, A. (2018). "Türkiye'de YouTube Yayıncılığı ve YouTuber Olmak". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 47: 141-166.
- İnuğur, M. N. (1992). *Türk Basın Tarihi*. Gazeteciler Cemiyeti Yayını, İstanbul.
- İnuğur, M. N. (1999). *Basın ve Yayın Tarihi*. Der Yayınları, İstanbul.
- Jameson, F. (2005). *Kültürel Dönemeç*. (Çev. K. İnal), Dost Kitabevi, Ankara.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. (Çev. A. Gölçü), Nirengi Kitap, Ankara.
- Kabacalı, A. (2000). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın*. Literatürk Yayınları, İstanbul.
- Karakuş, E. (1977). *Kırk Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile İşte Ankara*. Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- Kavaklı, N. (2019). "Yalan Haberle Mücadele ve İnternet Teyit/Doğrulama Platformları". *İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi*, 6(1): 663-682.
- Kaynak, H. (2024). *Hakikat Sonrası Bir Dönemde Sahte Haber: İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Bir Çözümleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Kellner, D. (2001). "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası". *Doğu-Batı*, 15: 187-219.
- Keyes, R. (2017). *Hakikat Sonrası Çağ*. (Çev. D. Özçetin), Delidolu, İzmir.
- Kılıç, S. (2020). "Gündem Belirleme Kuramı Bağlamında Twitter ve İnternet Gazetelerinin Karşılaştırılması: Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri Örneği". *Selçuk İletişim*, 13(1): 91-129.
- Kıyan, Z. ve Dikmen, E. Ş. (2019). "Sosyal Medyanın Reklamcılıktaki Rolü: Instagram Üzerine Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6(1): 121-146.
- Koloğlu, O. (1988). "İlk Türkçe Gazete Vakayı-i Mısıriyye". *Tarih ve Toplum Dergisi*, 10: 9-49.
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Kupperschmidt, B. R. (2000). "Multigeneration Employees: Strategies for Effective". *Health-Care Manager*, 19(1): 65-76.
- Kuyucu, M. (2012). *Türkiye'de Medya Ekonomisi*. Esen Kitap, İstanbul.
- Layder, D. (2013). *Sosyal Teoriye Giriş*. Küre Yayınları, İstanbul.
- Lee, A. J. (1976). *The Origins of the Popular Press in England*. Rowman and Littlefield, London.

- Mannheim, K. (1952). "The Problem of Generations". P. Kecskemeti (Ed.), *Karl Mannheim Essays*. Routledge, London, 276-322.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş Nitel Düşünce İçin Bir Rehber*. Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- McLuhan, M. (2001). *Global Köy*. (Çev. B. Öcal Düzgören), Scala Yayınları, İstanbul.
- Mindich, D. (1998). *Just the Facts: How "Objectivity" Came to Define American Journalism*. New York University Press, New York.
- Mirando, J. A. (2001). "Embracing Objectivity Early On: Journalism Textbooks of the 1800s". *Journal of Mass Media Ethics*, 16(1): 23-32.
- Mort, F. (1995). "Tüketim Politikası". S. Hall ve M. Jacques (Ed.), *Yeni Zamanlar 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 154-161.
- Mutlu, B. ve Bazarcı, S. (2017). "Marka İşbirlikleri İçin Yeni Bir Alan: Youtube İçerik Üreticileri ve Kanal Toplulukları Üzerine Netnografik Bir Araştırma". *Akdeniz İletişim Dergisi*, 27: 28-45.
- Nakya, A. C. (2014). *Internet and Social Media Addiction*. Metropolis Yayıncılık, İstanbul.
- Nematzadeh, A., Ciampaglia, G. L., Ahn, Y. ve Flammini, A. (2019). "Information Overload in Group Communication: From Conversation to Cacophony in the Twitch Chat". *Royal Society Open Science*, 6: 1-14.
- Nüzhet, S. (1931). *Türk Gazeteciliği 1831-1931*. Devlet Matbaası, İstanbul.
- O'Reilly, T. ve Milstein, S. (2009). *The Twitter Book*. O'Reilly Media, Sebastopol.
- Özçağlayan, M. (2008). "Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme)". *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13): 131-159.
- Özdemir, E. (2021). "The Construction of Turkish Identity with The Success of Turkish Origin Scientists During COVID-19 Pandemic". *Selçuk İletişim*, 14(3): 1070-1098.
- Özdemir, Ş. (2021). "Sosyal Medya Çağında Kuşakların Medya Kullanım Alışkanlıklarının İncelenmesi". *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 9(20): 281-308.
- Özgen, M. (2004). *Türkiye'de Basının Gelişimi ve Sorunları*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Özgen, M. İ. (1988). *Basın Ahlak Kuralları ve Yasalar*. Kardeşler Basımevi, İstanbul.
- Öztoprak, İ. (1981). *Kurtuluş Savaşında Türk Basını*. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Öztürk, A. (1994). "Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü". *Marmara İletişim Dergisi*, 5(5): 137-144.
- Parsley, L. J. (2001). *The Tyranny of Printers: Newspaper Politics in the Early American Republic*. University Press of Virginia, Charlottesville.
- Pennington-Gray, L. ve Lane, C. W. (2002). "Profiling the Silent Generation: Preferences for Travel". *Journal of Hospitality and Leisure Marketing*, 9(1-2): 73-95.
- Poell, T. ve Borra, E. (2012). "Twitter, YouTube, and Flickr as Platforms of Alternative Journalism: The Social Media Account of the 2010 Toronto G20 Protests". *Journalism*, 13(6): 695-713.
- Posetti, J. ve Matthews, A. (2018). "A Short Guide to the History of 'Fake news' and Disinformation". *International Center for Journalists*, 7: 1-19.
- Roberts, K. (2012). "The end of the Long Baby-Boomer Generation". *Journal of Youth Studies*, 15: 479-497.
- Rosenau, P. M. (2014). *Post-modernizm ve Toplum Bilimleri*. (Çev. T. Birkan), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Sallan Gül, S. ve Kahya Nizam, Ö. (2021). "Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42: 181-198.
- Saral, Z. (1991). *12 Eylül Basının İkinci Yüzü Kalemlerin İhaneti*. Yurt Kitap, Ankara.

- Saran, C. (2014). "Medyada Mülkiyet İlişkileri: AKP Döneminde Medya Sahipliğinde Yaşanan Değişimler". *I. Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Araştırmaları Kongresi*. 13-15 Mayıs 2014, Kocaeli, 355-373.
- Sarıtaş, E. ve Barutçu, S. (2016). "Tüketici Davranışlarının Analizinde Kuşaklar: Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Araştırma". *Pamukkale Eurasian SocioEconomic Studies-PJESS*, 3(2): 1-15.
- Savcı, G. (2006). *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Basının Tavrı (1946-1997)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schiller, D. (1979). "An Historical Approach to Objectivity and Professionalism in American News Reporting". *Journal of Communication*, 29(4): 46-57.
- Schiller, D. (1981). *Objectivity and the News: The Public and the Rise of Commercial Journalism*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Schudson, M. (1978). *Discovering the News: A Social History of American Journalism*. Basic Books, New York.
- Seyidov, I. ve Özoron, B. A. (2020). "Insta-Worthiness of News in New Media Journalism: How to Understand News Values on Instagram". *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 36: 186-203.
- Soysal, İ. (1985). *150'likler*. Gür Yayınları, İstanbul.
- Sönmezer, Z. ve Ilgaz Büyükbaykal, A. C. (2024). "Dijital Medya ve Teknolojinin Kolektif Kullanımı". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 14(3): 753-762.
- Sözen, E. (1999). *Söylem. Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Stehr, N. (2000). "Deciphering Information Technologies: Modern Societies as Networks". *European Journal of Social Theory*, 3(1): 83-95.
- Stevens, J. D. ve Garcia, H. D. (1980). *Communication History*. Sage, London.
- Şahabettin, C. (2019). "Cenap Şahabettin'den Tiryaki Sözler". *Tarassut*, 1: 31.
- Şapolyo, E. B. (1969). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*. Güven Matbaası, Ankara.
- Şeker, M. (2003). "Haber Söylemi İçinde Yapılandırılmış Örtülü Nesnellik İhlalleri". *Selçuk İletişim*, 2(4): 100-113.
- Şeker, M., Sine, R. ve Çavuş, S. (2012). "Wikileaks Haberlerinin Türk Basınındaki Söylemi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 31: 379-400.
- Şen, N. (2020). "Paranoia and Multiple Personalities In Postmodern". *International Journal of Media, Culture and Literature*, 6: 169-187.
- Taş, O. (2010). "Gazeteciliğin Doğuşu: Eleştirel Bir Tarihyazımına Doğru". *Mülkiye Dergisi*, 34(269): 29-66.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. Çiçek Yayınevi, İstanbul.
- Topuz, H. (2003). *2. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Torun Urhan, B. (2018). "Z Kuşağının Akıllı Telefonlar Üzerinden Yazılı İletişimde Emoji Kullanma Eğilimlerine Yönelik Bir Araştırma". *TRT Akademi*, 3(6): 614-630.
- Törocsik, M., Szucs, K. ve Kehl, D. (2014). "How Generations Think: Research on Generation Z". *Acta Universitatis Sapientiae, Communicatio*, 1: 23-45.
- Tunç, A. (04-05 Haziran 2009). "Tarihi Miras ve Güncel Beklentiler Arasındaki Türkiye". *23. Türk Alman Gazetecilik Semineri*. Ankara, 245-250.
- Tutgun Ünal, A. ve Deniz, L. (2020). "Sosyal Medya Kuşaklarının Sosyal Medya Kullanım Seviyeleri ve Tercihleri". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(22): 1289-1319.
- Türkmenoğlu, H. (2014). "Teknoloji ile Sanat İlişkisi ve Bir Dijital Sanat Örneği Olarak Instagram". *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4): 87-100.
- Uzun, R. (2006). "Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16: 633-656.

- van Dijk, T. A. (2001). "Critical Discourse Analysis". D. Tannen, H. E. Hamilton ve D. Schiffrin (Ed.), *The Handbook of Discourse Analysis*. Blackwell Publishers, Oxford, 352-371.
- van Dijk, T. A. (2003). "Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım", *Söylem ve İdeoloji*. B. Çoban ve Z. Özarslan (drl.). Su Yayınları: İstanbul.
- Venter, E. (2017). "Bridging the Communication Gap Between Generation Y and the Baby Boomer Generation". *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4): 497-507.
- Ward, S. J. (2004). *The Invention of Journalism Ethics: The Path to Objectivity and Beyond*. McGill-Queen's University Press, Montreal-Kingston.
- Webster, F. (2006). *Theories of the Information Society*. Routledge, New York.
- White, M. D. ve Marsh, E. E. (2006). "Content Analysis: A Flexible Methodology". *Library Trends*, 55(1): 22-45.
- Williams, R. (1970). "Radical and/or Respectable". R. Boston (Ed.), *The Press We Deserve*. Routledge and Kegan Paul, London, 14-26.
- Williams, R. (1978). "The Press and the Popular Culture: An Historical Perspective". G. Boyce (Ed.), *Newspaper History: From 17th Century to the Present Day*. Constable, London, 41-49.
- Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. Open University Press, New York.
- Yapar Gönenç, A. (2002). "Medya ve Haber". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 14: 77-89.
- Yaşa, H. (2023). *Kanaat Önderliği Bağlamında Influencerlar ve İçerikleri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yavuz, Y. (2024). "Sanal Kimlikler ve Sanal Aidiyet". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(3): 1573-1586.
- Yeniceler Kortak, İ. (2024). "Yurttaş ve Ana Akım Gazeteciliğinin Sosyal Medyadaki Etkinliğinin 'Instagram' Üzerinden Karşılıklı Değerlendirilmesi". *Etkileşim Dergisi*, 13: 314-338.
- Yıldırım, S. (2024). "Modernizm ve Postmodernizm İkileminde Kültür ve Kimlik Olgusu". *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(24): 501-524.
- Yıldız, S. K. (2023). "Post-Truth Çağının Teknolojik Enstrümanlarına Yeni Medya Perspektifinden Eleştirel Bir Bakış". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 61: 185-199.
- Zhang, Y. ve Wildemuth, B. M. (2009). "Qualitative Analysis of Content". B. M. Wildemuth (Ed.), *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library*. Book News, Portland.

İnternet Kaynakları

- britannica.com*. "Britannica", <https://www-britannica-com.translate.google/event/Israel-Hamas-War#ref1320682> (erişim tarihi: 20. 10. 2024).
- Cevahiroğlu, A. "Anadolu Ajansı Teyithattı". <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/aktuel/sosyal-medya-fenomenligi-nedir-/1815728> (erişim tarihi: 05.04.2023).
- Meta. "About Meta. Brand Resource Center". <https://about.meta.com/brand/resources/facebookapp/logo/> (erişim tarihi: 11.10.2023).
- Musk, E. (2024). "Legacy media is dying fast". <https://x.com/elonmusk/status/1857900504531063181> (erişim tarihi: 18.11.2024).
- Odaman Uşaklıgil, H. ve Baltaş, A. "Harvard Business Review". <https://hbrturkiye.com/dergi/dijital-obeziteden-korunabilmek> (erişim tarihi: 10.04.2023).

- rsf.org. "*Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Basın Özgürlüğü Endeksi 2023*". rsf.org: <https://rsf.org/en/index> (erişim tarihi: 06.06.2023).
- tr.euronews.com. "euronews". <https://tr.euronews.com/2024/01/22/hamastan-7-ekim-raporu-saldiri-savunma-eylemiydi> (erişim tarihi: 22.02.2024).
- tr.euronews.com. "euronews". <https://tr.euronews.com/2024/10/07/hamasin-7-ekim-saldirisi-orta-doguyu-sarsan-olaylarin-fitilini-nasil-atesledi> (erişim tarihi: 07.10.2024).
- We Are Social. "wearesocial.com". <https://wearesocial.com/us/blog/2024/01/digital-2024-5-billion-social-media-users/> (erişim tarihi: 21.02.2024).
- Woolley, K. ve Sharif, M. A. "Harvard Business Review". <https://hbrturkiye.com/blog/icerik-tuketme-bagimliliginizin-altinda-yatan-psikoloji> (erişim tarihi: 07.02.2022).